

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MARMARA TAKIM ADALARINDAN
BÜYÜKADA'DA KORUNMASI GEREKLİ
YAPILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tezi Hazırlayan : Neşe ZALOGLU
Tezi Yöneten : Prof. Halûk Sezgin
OCAK - 1989

d.n T00 302

MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ
ZALM
1989

DIŞARI ÇIKARILMAZ

MARMARA TAKIM ADALARINDAN
BÜYÜKADA'DA KORUNMASI GEREKLİ
YAPILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tezi Hazırlayan : Neşe ZALOGU
Tezi Yöneten : Prof. Halûk Sezgin
OCAK - 1989

İÇİNDEKİLER

- GİRİŞ	1
- ÖZET	2-3
- SUMMARY	4-5
1. ADALARIN COĞRAFİ VE SOSYAL VERİLERİ	6-13
1.1. COĞRAFİ DEĞERLER	
1.1.1. FİZİKİ YAPISI	
1.1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ	
1.1.3. TOPRAK ÖZELLİKLERİ	
1.1.4. BİTKİ ÖRTÜSÜ	
1.2. SOSYAL VERİLER	
1.2.1. NÜFUS YAPISI	
A) Sabit Nüfus	
B) Değişken Nüfus	
1.2.2. YERLEŞME	
1.2.3. EKONOMİK YAPISI	
A) Tarım	
B) Sanayi	
1.2.4. TİCARET	
1.2.5. ULAŞIM	
2. ADALARIN GENEL TARİHİ VE BÜYÜKADA'NIN TARİHÇESİ	14-18
2.1. ADALARIN GENEL TARİHİ	
2.1.1. BİZANS DEVLETİ ÖNCESİ DÖNEM	
2.1.2. BİZANS DEVLETİ DÖNEMİ	
2.1.3. OSMANLI DEVLETİ	
2.1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ	
2.2. BÜYÜKADA'NIN TARİHÇESİ	
3. ADALARIN MİMARİ OLUŞUMU VE BUGÜNKÜ DURUMU	19-121
3.1. MİMARİ OLUŞUMU	
3.1.1. XIX.YÜZYIL BATILAŞMANIN KENTSEL ÇEVREYE ETKİSİ	
3.1.2. XIX.YÜZYIL BATILAŞMASININ GELENEKSEL TÜRK EVİ PLANLAMASINA ETKİSİ	

3.1.3. XIX.YÜZYIL AVRUPA MİMARLIĞI VE OSMANLI MİMARİSİNE ETKİSİ	
3.1.4. XX.YÜZYIL MİMARLIĞI A) ART-NOUVEAU B) NEO-KLASİK OSMANLI ÜSLÜBU	
3.1.5. ADALAR MİMARİSİ	
3.1.6. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN YAPILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÜSLÜPLAR	
3.1.6.1. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU VE XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN YAPILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	
3.1.6.2. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU VE XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN YAPILARIN ÜSLÜPLARI	
3.1.7. I.DÜNYA SAVAŞI SONRASI ADALAR MİMARİSİ	
3.1.8. II.DÜNYA SAVAŞI SONRASI ADALAR MİMARİSİ	
3.2. BUGÜNKÜ DURUMU	
4. KORUNMASI GEREKLİ ANITSAL YAPILAR	122-138
4.1. BİZANS DÖNEMİ	
4.2. OSMANLI DÖNEMİ	
5. KORUNMASI GEREKLİ SİVİL YAPILAR	139-199
6. KORUNMASI İÇİN MEVCUT MEVZUAT GEREĞİ YAPILAN UYGULAMALAR OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ	200-228
6.1. KORUMANIN NEDENLERİ	
6.2. KORUMA İLE İLGİLİ CUMHURİYETE KADAR YAPILAN UYGULAMALAR	
6.3. CUMHURİYET DÖNEMİ YAPILAN UYGULAMALAR	
6.3.1. 1923-1973 YILLARI ARASI	
6.3.2. 1973-1983 YILLARI ARASI	
6.3.3. 1983-1988 YILLARI ARASI	
6.3.3.1. BÜYÜKADA İÇİN ALINMIŞ ÖZEL KARARLAR	
6.3.3.1.A. BÜYÜKADA İÇİN HAZIRLANMIŞ İMAR PLANI	
7. SONUÇ	228-231
- KAYNAKÇA	232-234

GİRİŞ VE KONUNUN TAKDİMİ

Yurdumuzda son yedi yıldır koruma kavramı geçmişe oranla oldukça gündemdedir. Ve geçmişe oranla günümüzde önemli bir olgu durumuna gelmiştir. Uzman kişilerce bu kavram benimsenmiştir. Fakat kamuoyu bu konuda tam anlamıyla bilinçlenmemiştir.

Benim Büyükkada'daki korunması gerekli yapıları, tez konusu olarak seçmemde amaç; Büyükkada'da korunması gerekli yapıların son Osmanlı mimarlık dönemi eserleri oluşudur. Çünkü XIX.yüzyılda ülkemizde başlayan batılılaşma hareketlerinin kaynağı İstanbul'dur. Tezin hazırlanmasında bazı etkenler olduğu muhakkaktır. Bunlar sırası ile ileride görülecektir.

Buna bağlı olarak konut mimarisi, özellikle sayfiye yerleri etkilenmiş ve bu değişim sürecini en iyi şekilde yansıtmışlar, toplum hayatında gelenekselden ayrılma yolunda meydana gelen farklılaşmanın mimarideki etkisini buralarda görmek, izlemek olanağı veren ve Büyükkada'da topluca bulunmaları birinci etkindir.

İkinci etken olarak, mimarlıkta batılılaşma hareketi ele alınmış ise de bu konunun çerçevesi tez içeriğini gereksiz uzatmamak için sınırlı tutulmuştur.

Bugüne kadar Büyükkada'daki eser nitelikli binalar yapı olarak korunmakta idiler. Ancak 1984 yılında sit alanı ilan edilmesi ile Büyükkada'daki eski eserlerin çevresiyle korunması anlayışı getirilmiştir. Bu amaçla sit koruma planları yapılmaya başlanmıştır.

Büyükkada'da bugün yeni bina inşaatına izin verilmemektedir. Bunun yanısıra geçici yapılaşma koşulları çerçevesinde bazı eski eser nitelikli eserlerin restorasyonu yapılabilmektedir. Ne var ki, iyi restorasyon uygulamasının yanısıra kontrolsüz ve niteliksiz uygulamalara da rastlanılmaktadır. Ada imar planları düzenlenirken, mevcut olan eski eserler ile diğer yeni karakterli yapıların uyum içinde olmalarını ve doğal sit ile bütünleşmelerini sağlayacak bazı önlemlerin alınmasında yarar vardır.

Bu tezde hedeflenen amaç Adaların geçmiş ve bu günkü mimari mirasını belirleyerek gelecekteki yapılaşma koşullarını ve niteliklerini irdelemektir.

ÖZET

Adalar, Kocaeli yarımadasından, 4.zamanda çeşitli alçalma ve yükselme hareketleriyle ve bazı bölgelerin de sular ile dolmasıyla oluşmuşlardır. Adalarda Akdeniz ikliminin biraz bozulmuş şekli görülür. Bitki örtüsü Akdeniz iklimine mahsus olan makidir. Ancak 90 yıl öncesi yapılan ağaçlama sonucu Adaların 3 tanesi çam ormanları ile kaplıdır. Nüfus yapısında kış ile yaz arasında çok büyük farklılıklar görülmektedir. Değişken nüfus, sabit nüfusun 8-10 misli fazladır. İlk yerleşme, Ada'nın kuzeyinde olmuş ve buradan yayılma göstermiştir. Adalar genellikle mesken yapıları ile inar edilmişlerdir, bunun yanısıra taşınmaz işyerleri, taşınabilir ulaşım ve nakliye araçları ve bunlarla ilgili bulunan atölyeler, Adalar'ın ekonomik yapısını oluşturur. Ticareti, perakende ve günlük turizm oluşturmaktadır. Adalara ulaşım, genellikle şehir hatları vapurları ve deniz otobüsleri ile sağlanmaktadır.

Adalar'ın ilk yüzyıllarına ait pek bilgimiz yoktur. Ancak Bizans döneminde Büyükada, uzun bir süre sürgün yeri olmuştur. Osmanlılar döneminde uzun bir süre Büyükada, küçük bir balıkçı köyü olarak kalmıştır. Ancak XIX.yüzyılda buharlı gemilerin adalara sefere başlaması ile buraların önemi artmıştır. Özellikle azınlıklar yaz aylarında Adalara gelmeye başlamışlardır.

Büyükada'da, XIX.yüzyıl Osmanlı politikası olan "Batılılaşma" ya paralel olarak mimarimize yansıyan "eklektik" mimari tarzında konutlar, oteller v.b. yapılar yapılmaya başlamış ve I.Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. Daha sonra II.Dünya Savaşına kadar durgunluk devresi yaşamıştır. Son yıllarda bilinen nedenler ile apartmanlaşma başlamış. Bunun yanında estetik kaygısı olmayan mimarların kendilerini gösterme alanı olmuştur.

Konutların yanında Büyükada'da Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait korunması gerekli yapılar mevcuttur. Bizans dönemine ait korunması gerekli yapılar manastır ve kiliselerdir. Osmanlı döneminde azınlıklar manastır ve kilise yapmaya XIX.yüzyılda tekrar başlamışlardır. Osmanlı devleti zamanında Büyükada'da bir tek cami (Hamidiye Camii) yapılmıştır.

Şimdiye kadar Büyükada'daki eski eserler tek tek yapıların korunması olarak yapıyordu. 1984 yılında sit alanı ilan edilmesi ile adalara eski

eserlerin çevresiyle korunması anlayışı getirilmiştir. Bu amaçla sit koruma planları yapılmaya başlamış ve hala devam etmektedir.

Ancak, Ada'daki koruma altına alınmış yapıların bazılarında olumlu veya olumsuz restorasyonlar yapılmakta ve yeni yapılaşmada bu koruma altındaki yapılar ile uyum düşünülmemektedir.

Buna bağlı olarak, koruma anlayışının kamuoyunda bilinçli bir şekilde oluşturulması, bu konuyla ilgili akademik ve yaygın eğitime ağırlık verilmelidir.

Büyükada ve diğerlerinin geleceği açısından yarar vardır.

SUMMARY

The Princes' Islands have been formed during the 4th period (?) as a result of various upward and downward movements of Kocaeli peninsula and the flooding of some regions. They experience a variation of Mediterranean climater and are covered with Mediterranean flora. But thirty years ago the islands were afforested. Now three of them are covered with pine trees. The population fluctuates widely between winter and summer, summer population being 8-10 times the resident population.

The first settlement in Büyükada was in the northern part of the island. In the islands are mostly dwelling buildings. The offices, vehicles and related work-shops constitute the main economic livelihood of the islands, where there is a good deal of wholesale and retail trade. Transportation is by ferryboat and by sea-bus.

There is no information about the early history of the islands. During Byzantine era, Büyükada was an island of exile. During the Ottoman Empire, Büyükada was nothing more than a small fishermen's village. The islands have gained importance only after steamboats started to operate in the 19th century. Especially minorities started to come to the islands in the summertime.

The construction of houses and hotels in a Western style continued until World War I. Then came a period of stagnation until World War II. Recently, because of the known reasons, high buildings have been constructed in the island, many of them designed by architects having no aesthetical concern.

Buildings, which should be protected from the Byzantine and Ottoman periods, including manasteries and churches from both periods as well as a single mosque (Hamidiye Mosque).

Until 1984, ancient buildings were protected individually. In 1984, the concept of "historical site protection" was developed, according to which ancient buildings are protected together with their surroundings.

However, there are still problems, such as in some cases faulty restoration of ancient buildings and lack of harmony between old and new buildings. It is necessary to invoke a consciousness of protecting ancient buildings in the public opinion and to attach significance to related university and public education.

It is important for the future of Büyükada and the other islands.

1. ADALARIN COGRAFI VE SOSYAL VERİLERİ

1.1. COGRAFI DEGERLER

1.1.1. FİZİK YAPISI :

Adalar jeolojik ve topografik yapı bakımından bir çöküntü ile Kocaeli yarımadasından kopmuş toprak parçalarıdır. Trakya-Kocaeli pennepleninin yer yer alçalıp yükselmesi ve özellikle güney bölümünün deniz suları altında kalması yüzünden bu penneplenin üzerinde kum taşı (kuvarsit) gibi sert kayaların meydana getirdiği engebeler adaların oluşmasına neden olmuştur. (1)

Büyükada topoğrafya bakımından kuzey-güney yönünde uzanan bir sırt görünümündedir.

Bu sırtın doğu ve batıya bakan kısımları oldukça eğimli olarak denize iner. Orta kısımda sırt alçalarak adayı kuzeyinde ve güneyinde uzanan iki eşit bölüme ayırır.

Kuzey Bölümü: Buradaki tepelerin en yükseği İsa tepesi (Hristos) 163 m.dir. Adanın kuzey kıyılarına hafif yamaçlarla inilir. Ve yerleşme alanları bu yamaçlar üzerinde ve bu yamaçların kıyılarındadır.

Güney Bölümü Batıya ve kuzeye bakan oldukça kuvvetli eğimli yamaçları ile alçak boyun noktasının hemen güneyinde belirgin bir şekilde yükselen ve kalın tabakalar gösteren kuvarsitlerden oluşan Aya Yorgi (Yüce Tepe) 202 m.dir ve adanın en yüksek noktasını oluşturur.(2)

1.1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ :

Adalar'da Marmara bölgesi iklimi hakimdir. Yani yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağışlıdır. Akdeniz ikliminin biraz bozulmuş şeklidir.

Kışları Balkanlardan gelen soğuklar ile Karadeniz'den gelen yağışlı ve esintili

---

(1) Türk (İnönü) Ansiklopedisi, (C.1), s.110.

(2) İst.Marmara Takım Adaları, Sit Koruma Planı (1/5000 Ölçekli Nazım Plan Araştırma Raporu), Cilt I, M.S.Ü. Döner Sermaye İşletmesi Yayını, s.10.

havalarda burada görülür. Adaların kuzeyi dağlarla kaplı olduğu için kışın genellikle ılık geçer. (3)

Adalarda ilkbahar çok kısa sürer ve arkasından sıcaklar gelir.

Akdeniz iklimine özel olan yaz kuraklığı yaz boyunca kendini hissettirir.

Sonbahar ilkbahara oranla daha uzun ve daha sıcak geçer.

Ekim ayından itibaren yağışlarla beraber sıcaklık azalmaya başlar. (4)

1.1.3. TOPRAK ÖZELLİKLERİ :

Adaların toprak örtüsü yazları kurak, kışları yağmurlu Akdeniz iklimine has bir topraktır. --

Adaların esas arazisini teşkil eden kireç tabakalarına bol demir filizi karışıktır, bu filiz ada topraklarına kıvılcı rengi verir. Ada toprağının bu rengi, hidrate demir oksiti halinde bulunan demir tabakalarının varlığını gösterir. (5)

Adanın topografyasının her yerde fazla eğimli olması malzemenin yer değiştirmesine ve süpürülmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kırmızı renkli toprak tabakası çok incelmış hatta bazı yerlerde ana kaya ortaya çıkmıştır.

Bitki topluluğunun daha gür olduğu yerlerde kırmızı toprağın üzeri az humuslu, çürümüş ve ufalanmış yaprakların oluşturduğu bir tabaka ile örtülüdür. Bu sebepten dolayı toprak burada esmerleşmiştir.

Bu organik tabakanın olmadığı veya süpürüldüğü yerde toprak kırmızı renktedir. Bu toprak kışın yağışların fazla olmasından dolayı esmerleşmekte, yazın ise kuraklık nedeni ile su kaybının fazla olmasından dolayı tekrar

(3) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, 1962, s.27.

(4) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı, C.1, s.17.

(5) Reşat Ekrem Koçu, (İST.ANSK.), Adalar, İstanbul 1946, Cilt I, s.135.

kırmızı rengi almaktadır. Adalarda toprağın kalınlığının ve humusun az oluşu temeli oluşturan ana kayanın silis bakımından zengin oluşu bitkilerin gelişmesini engelleyen etkenler olmaktadır. (6)

1.1.4. BİTKİ ÖRTÜSÜ :

Adaların yükselti 0-200 m arasında değişmektedir. Bu yükselti sınırları maki kuşağına girmektedir. Adanın doğal bitki örtüsü maki formasyonunda yer alan ağaç, çalı ve otsu bitkiler oluşturmaktadır.

Bugünkü çam ormanları 19.yy.da ağaçlandırma yoluyla oluşmuştur. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi, maki formasyonu yükselti nedeniyle doğal örtülüdür. Şu anda Büyükkada'daki orman alanı % 45 tir. (7) Ve İstanbul'un fethinden evvel adalarda ağaç ve ziraat durumu bugünken çok farklı idi.

Manastırların çoğalması ile iase için zeytin, sebze, bağcılık (üzüm) bir miktarda buğday ziraati yapılmıştır.

İstanbul'un fethine yakın ağaçlar kâh kereste için kesilmiş, kâh (içleri boşalarak) yıkılıp gitmiştir. Latin istilâsı sırasında yananlar da çok olmuştur. (1453) ten sonra manastır hayatıyla beraber sebze ziraati de ortadan kalkmıştır. Makilik sahalar genişlemiş, 19.yüzyıl sonunda çam dikilmeye başlanmıştır. Manastır ve kiliseler Osmanlı İmparatorluğunun son senelerinde adalarda artan hristiyan nüfusuna paralel olarak yeniden canlanmış, bağ, bahçe ziraati de tekrar canlanmıştır. Özellikle 1.Dünya Savaşı sırasında Büyükkada ve Heybeliada'da buğday ziraati yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile yeni tapulanma hareketi ile şahsi arazilerin devletleştirilmesinde, bağlıklar yine özel bakım noksanlığı ile ortadan kalkmıştır. (8)

(6) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı, C.1, s.21.

(7) aynı eser, s.24-32.

(8) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, s.15.

1.2. SOSYAL VERİLER

1.2.1. NÜFUS YAPISI

XIX.yüzyılın sonunda hristiyan nüfusun büyük kısmı Pera (Beyoğlu) ve Galata'da yaşıyorlardı. Yaz aylarında ise kendi cemaati ile birlikte adalara gidiyorlardı. Bu alışkanlıkları Cumhuriyetten sonrada devam etti. Böylece Adalarda Türklerin yanında çoğunluklarına göre Yahudiler Büyükkada'da, Rumlar Heybeliada'da, Ermeniler Kınalıada'da bulunmaktadır. Burgazada'da yalnız Türkler bulunmaktadır.

1960'dan sonra İstanbul'un nüfus gelişmesini incelediğimiz zaman, hızlı bir nüfus artışının olduğunu görmekteyiz. Fakat buna karşın adalarda ise nüfus sürekli azalmaktadır. Bunun nedenleri ise şunlar olabilir: 1) Yerleşme alanlarının sınırlı olmasıyla yeni yapılanmaya da sınırlı alan verilmesi, 2) Fiyat artışları .

A) SABİT NÜFUS:

Adaların nüfus artışını incelediğimizde 1975-1980 yılları arasındaki süre dışında tüm adaların hızla nüfus kaybettikleri görülmektedir.

Sayım Yılları	Nüfus Sayısı (Büyükkada)
1960	6966
1965	5279
1970	5196
1975	4851
1980	6232
1985	5288

Büyükkada yerleşik halkın ancak % 25.05'i ada doğumludur. İstanbul doğumlular % 28.80, İstanbul dışı doğumlular % 43.32, yurt dışı doğumlular % 0.93'dür.

Yapılan incelemeler sonucu adalı nüfusun kabaca yarısı Anadolu'dan adalar göç edenlerdir. İstanbul dışından Adalara göç edenler Adalıların % 48'ini oluşturmaktadır.

Adalar 19.yüzyıldan sonra sayfiye yeri olarak kullanılmaya başlayınca marjinal işleri yapacak insanlara ihtiyaç duyulmuş ve bu işleri buralara ilk gelenler; Erzincan'lılar, Malatya'lılar ve Sivas'lılar üstlendiler. İkamet sorununu da gecekondulaşma ile hallettiler.

Doğu Anadolu'dan gelmeye başlayan bu insanlar sayfiye evlerinin taşıma hamallığını ve arabacılığını yapmaya başladılar. Yıllar geçtikçe bu işleri yeni gelenlere terk ederek organize sektörlere yada küçük girişimcilğe geçmişlerdir. Özellikle Adalara ilk gelen Erzincan'lılar esnafılığı çoğunu ele geçirmişlerdir.

1980'lerde gecekondulaşma frenlenmiş, bunun yanısıra Kıbrıs olayları nedeniyle Rum azınlığın oturma izinleri kaldırılmaya başlanmış ve onlarda Adaları terk etmeye başlamışlardır.

Adaya göç eden ikinci grup ise Karadeniz'lilerdir. Onlarda Adaların ve hatta İstanbul'un balık ihtiyacını karşılayan balıkçı grubunu oluşturmaktadırlar.

Yerleşik ada nüfusu en büyük oran ile serbest meslekte çalışan ada esnafını oluşturmakta, daha sonra ise memurlar ve onu takiben emekliler gelmektedir.

B) DEĞİŞKEN NÜFUS : (Yaz Nüfusu)

Adaların değişken nüfusu için şimdiye kadar hiçbir tesbit yapılmamıştır. Fakat birkaç ölçüt kullanılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. (9)

1) Konut sayısına göre (elde edilen sayı max.dur) Aynı kapı numarasına sahip konutta yaşayan birden fazla aile için % 10 ekleme yapılmış ve yaz nüfusu için aile büyüklüğü altı alınmıştır. Buna göre Büyükkada'da konut sayısı: 6685, Değişken nüfus: 44.000 kişi çıkmıştır.

---

(9) 1987'de yapılan ilk çalışma M.S.Ü. Döner Sermayesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

11) Tüp Gaz tüketimine göre: Elde edilen yaz nüfusu basit orantı ile bulunmuştur. Buna göre Büyükada'da: 33.180 kişi çıkmıştır. Bu rakam konut sayısında elde edilen max. rakamlara oldukça yaklaşmıştır.

Adalar yazlık nüfusun konut başına düşen ortalama nüfus 3 kişi olarak bulunmuştur. Çoğunluğu iki çocuklu orta yaş grubunun oluşturduğu görülür. (10)

1.2.2. YERLEŞME

İlk yerleşme iskelenin doğu tarafında kuzeyde başlamıştır. Bunun nedeni kuzeyin güneye nazaran daha serin olması, arazinin yerleşmeye daha müsait olması ve bahçe ekimi için toprağın daha uygun olmasıdır. (11)

İskele civarı ve doğu tarafında toplu, Nizam bölgesinde ve batı tarafında ise dağınık yerleşme görülür. (12)

Osmanlı idaresi zamanında Büyükada uzun zaman önemli bir iskan yeri olmamıştır. Evliya Çelebi zamanında burada 200 kadar Rum evi bulunduğu bilinmektedir. (Karye) Karyas denen bu köy, gitgide İstanbul'un azınlıkları ve yabancıları için sayfiye yeri halini almış, o sıralarda sık sık rastlanan veba salgınından kaçanlara emin bir sığınak olmuştur. XIX.yy. ilk yarısında Büyükada'ya ulaşım 14 büyük pazar kayığı ile sağlanmakta idi. Yine bu asrın ortasında buharlı vapur seferleri başlaması ve Kırım Harbi esnasında İngiliz donanmasının Büyükada önüne demirlemesi ile adanın önemi çok artmıştır.

1850'den sonra kuzey yamaçtaki köyden başka batıda bir köy daha kurulmuştur. (13)

---

(10) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı, C. I, s.36-55.

(11) Ekrem Şahin, Büyükada , İ.Ü.Ed.Fak.Yayınlanmamış Lisans tezi, s.12.

(12) aynı eser.

(13) Türk Ansiklopedisi, C.IX.

1.2.3. EKONOMİK YAPISI :

A) TARIM

Bugün Adalar'da tarım alanı çok azdır. Bahçe tarımı şeklinde yerleşme alanları dışında kıyı kesimlerde yapılmaktadır. Yerleşik alanda ise konutların bahçelerinde de sebze, meyve ve çiçek yetiştirilmektedir. Adalarda balıkçılık yerleşik halkın en önemli geçim kaynağıdır (% 30-40 erkek nüfus).

B) SANAYİ

Adalarda büyük sanayi mevcut değildir. Küçük sanayi olarak tamir atölyeleri bulunmaktadır. Büyükkada'da 3 tane fayton tamir atölyesi bulunmaktadır. (14)

1.2.4. TİCARET :

Adalarda ticaret gerek perakende ticaret ve günlük turizm, gerekse çeşitli hizmetlere ait işyerleri, sahile bakan caddeler ile ikinci paralel caddeleri ve bu caddeleri bağlayan ara yollarda yoğunlaşmaktadır.

Adalardaki işyerlerini niteliklerine göre kabaca ikiye ayırdığımızda perakende ve sezonluk işyerlerinin dikkati çektiği görülmektedir. Adalarda işyerlerinin % 28'i yalnızca sezonluk olarak hizmet vermektedir. (12)

1.2.5. ULAŞIM:

Adalarda ulaştırma konusu, ulaştırma araçları ve ulaşım merkezleri olarak iki aşamada ele alabiliriz.

Ulaşım araçları insan taşımacılığı ve mal nakliyesi olarak incelenebilir.

---

(14) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı,C.1,s.56.

(15) aynı eser, s.58.

Gerek insan, gerekse mal taşımacılığında Adalarda motorlu araç kullanılması yasaktır. Yalnızca resmi kurumlar motorlu araç kullanabilmektedir. İnsan taşımacılığında fayton birinci sırayı alır.

Mal naklinde ise at arabaları ve el arabaları olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Adalar arası ve Adalar- İstanbul insan ulaşımı, Denizcilik Bankası vapurları, özel motor, helikopter ve sadece Büyükada-İstanbul arasında katamaran deniz otobüsleri ile sağlanmaktadır.

2. ADALARIN GENEL VE BÜYÜKADA'NIN TARİHÇESİ

2.1. ADALARIN GENEL TARİHÇESİ:

2.1.1. BİZANS DEVLETİ ÖNCESİ DÖNEM:

Adaların Bizans devleti öncesi yerleşim tarihine ilişkin çok az bilgi olmakla beraber, önceki yüzyıllarda buralarda Roma yerleşmesi olduğunu kanıtlayan yapı öğelerine rastlanmıştır. (1)

2.1.2. BİZANS DEVLETİ DÖNEMİ:

M.S. 395-1453 yılları arasında varlığını sürdüren Bizans devletinde, adaların tarihi Bizanslı tarihçiler tarafından kaleme alınmıştır.

Adaların tarihine Doğu kilisesi keşişleri tarafından buralarda kurulan manastırlarla başlanır. Bizans müverrihleri bu manastırlardan ancak 8.yy.dan itibaren bahsetmeye başlamışlardır. (2)

Adalarda Romalılar zamanında mevcut putperest mabedlerin buradaki manastırlara temel olmuştur. İlk devirlerde Adalar Rum keşişleri ile balıkçılık ve hayvancılıkla geçinen fakir halkla meskun bulunurdu.

Keşişlerin çoğunluğu, çamlar arasında boş yerlerde ziraat ederler ve oralarda meyve ve sebze tedarik ederlerdi. (3)

Nadiren ziyaret ve gezmek için, fakat genellikle sürgün olarak özellikle VIII., IX., XI.yy.'larda prensler adalarda bulunmuşlardır.(4)

960'da Rus korsanlar adaları yağma etmişlerdir. 1204'de IV.Haçlı seferine çıkan latinler İstanbul'a geldikleri zaman, Venedik Dükü tarafından Adaların yağmalanmasına teşvik edilmişlerdir. (5)

---

(1) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı,C.1, s.33-34.

(2) Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansk., C.1, s.135.

(3) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, s.51-52.

(4) Beyoğlu Kilisesi Başpapazı Konstantin, Ortodoksiyon Kitabı,s.162.

(5) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, s.52.

2.1.3. OSMANLI İMPARATORLUGU DÖNEMİ:

İstanbul'un fethi esnasında Baltalıoğlu Süleyman Bey bir donanma ile Adaları ele geçirdi. En son ele geçen ada Büyükada olmuştur.

Ve Adalardaki bütün manastırlar boşaltılmış, halkın çoğu da İstanbul ve civarındaki köy ve kasabalara yerleşmişlerdir. (6)

Adalara asıl Türklerin yerleşmesi II.Mahmut'un oğlu Abdülmecid zamanında 1839'da Gülhane Hattı Hümayunu'nun okunmasıyla ilan edilen Tanzimattan sonradır.

Adalara vapur seferi 1846'da başlamıştır.

"Seyr-ü seferin gelişmesinden sonra Fenerbahçe'den, İzmit'e doğru, Maltepe-Kartal sahil köylerinin karşısındaki adalar rağbet edilmeye başlanmıştır." (7)

1850'den sonra Adalarda konaklar, köşkler, oteller yapılmaya, mevcut olanlar kilise ve manastırlar onarılmaya başlanmıştır.

Adalar 1908'den sonra Sultan Hamit'in nazırları ve mabeyncilerinin sürgün yeri olmuştur. (8)

1914 I.Dünya Savaşı ile Adalarda sıkıntılı günler başladı. Ve 1918'de anlaşma ile birlikte işgal kuvvetleri tarafından Adalar işgal edildi.

2.1.4. CUMHURİYET DÖNEMİ:

İstiklal Savaşının bitiminden sonra Cumhuriyet dönemiyle birlikte sakin ve huzurlu yaşama dönüldü.

II.Dünya Savaşı sırasında, Alman ordularının Edirne sınırına kadar

---

(6) Serap Kayhan, Büyükada Ahşap Evleri Maden, İ.Ü.Ed.Fak.Lisans tezi.

(7) P.G.İnciciyan, 18.yy.'da İstanbul, s.12.

(8) Türk İnönü Ansiklopedisi, C.I, s.110.

gelmeleri sonucu Heybeliada'daki Bahriye Okulu Mersin'e taşındı. Beylik evleri de boşaltıldı. Bu evlerin büyükada'ya bakan sahilleri yıktırıldı, enkazı satıldı. 1939-1945 yıllarında özellikle Türklerden yazlığa gelenlerin sayısı arttı. (9)

2.2. BÜYÜKADA'NIN TARİHÇESİ

Adanın nüvesi M.Ö. 5.yy.'a kadar gitmektedir. Eski Karye köyünün (Adanın doğusundaki limanlıkta) bulunduğu, şimdiki adıyla Karacabey mevkiinde 1930 senesinde M.Ö.V.yy.'a ait altın sikkeleri ile dolu bir küp çıkmıştır. (10)

Skarlatos Dizantiyus'un İstanbul topoğrafyası adlı eserinde M.Ö.4.yy.'da adanın nüvesinin mevcudiyetini bildirmektedir. (11)

Büyükada'nın ilk çağlardaki tarihi hakkında fazla birşey bilinmemekle beraber, romalı tabiat bilgini Plinus'un eserinde Megola: Büyük adlı adanın Büyükada olduğu muhtemeldir. (12)

VI.yy. Bizans yazarlarından Sodranos'un kaydettiğine göre, İmparator II.Justen, Adanın limanın yanında 569 yılında bir saray ve bir manastır yaptırmıştır. O tarihte Büyükada II.Justen'in malı bulunuyordu. Bu sebepten Büyükada'ya "Prens Adası" denmiştir. Maden semtinde halâ kalıntıları mevcut "Kadınlar Manastırı" ile anılan manastırın İmparatoriçe İrini tarafından II.Justen manastırının tamir ve genişletilmiş olduğu söylenebilir.

Bilhassa kadınlar manastırının genişlemesinden ve buraya gelen prenslerden sonra Büyükada için kullanılan "Prens Adası" ismi, diğer adalarda içine almaya başlar. (13)

---

(9) İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı, C.1, s.6.

(10) Orhan Erdenen, s.135-136.

(11) Vedat Kapan, Büyükada Monografyası, s.12

(12) aynı eser, s.7.

(13) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, s.56.

Diğer komşu adalar gibi Büyükada'ya VIII.yy.'ın sonlarından itibaren Bizans hükümdar sülalesine mensup kimselerin sürgün yeri olmuşsa da, Patrik Eutykhos'un (ölüm tarihi 572) biyografisinden anlaşıldığına göre Ada, VI.yy.'da bile "Prens Adası" adı ile anılmakta idi.

Büyükada'ya yapılan sürgünlerden bazıları çok eski zamanlarda olmuştur. 330'da İstanbul Roma İmp.merkezi olduktan sonra tahta çıkan II.(Bizans) Roma İmp.Konstantin zamanında, Ada'ya ilk sürgün gelenler on kişilik bir heyetle Ermeni Piskoposu Nerses I'dir.

Büyükada tarihinde en çok nam bırakmış isim İmparatoriçe İrini'dir. (797-802 yılları arasında saltanat sürmüştür.)

726'dan 842'ye kadar süren rejim aleyhtarı hareket (ikonoklazm) sırasında rejim aleyhtarı birçok rahip Büyükada'ya sürülmüştür. Bizans tahtını ele geçirmek isteyen Thomas ile birleşen Arap akıncıların Uludağ dolaylarına kadar gelmeleri sonunda (821) e doğru, oradaki manastırda barınamayan rahip ve keşişler Büyükada'ya sığınmışlarsa da, sayılarının çokluğu sebebiyle, o zaman susuzluktan burada büyük sıkıntı çekmişlerdir.

Tahtını kardeşine kaptıran Selçuklu Sultanı I.Gıyasettin Keyhüsrev'in XIII.yüzyılın hemen başında, kısa bir zaman Büyükada'da yaşadığı tahmin edilmektedir.

" 1302'de Venedik'liler Bizans'ı tehdit ederken, latin korsanları da Büyükada'ya çıkarak manastır ve evleri yağma ettikten sonra yakmışlar ve Anadolu kıyılarından kaçan ahali ile beraber rahip ve Adalıları da esir ederek, çıplak olarak gemilerin direklerine bacaklarından asmışlardır. İmparator II.Andronik esirleri kurtarmak için büyük miktarda fidye ödemeye mecbur kalmıştır." (14)

14.yy.da Venedik donanmasının Bizans'a karşı yaptığı sefer esnasında

---

(14) Celal Esad (1328) Eski İstanbul.

Büyükada önlerinde demirlemiş ve mürettebat Büyükada'ya çıkarak dinlenmiştir. Bu esnada Büyükada'da yerleşmenin olmadığını İonnas Kantukuzenos'un ve kayinanesinden öğrenilmektedir.

Yine bu asırda, Yunanlılar, Latinler arasındaki mücadelelere Osmanlılarda katılarak Ada önlerine kadar geldiklerinden (o zaman) Ada'nın nüfusu bir hayli azalmıştır.

Bu devirde V.Jan Paleolog Sarayına mensup prenslerden Alexi Apokakos köyün içinde kuvvetli bir şato yaptırmıştır. Bu şatonun yeri şimdiki Çınar meydanı ile sahil arasında idi. Bu devirde ayrıca yerleşim sahasının doğudan, kuzeye doğru geliştiği de görülmektedir.

1453'de (İstanbul'un fethinden önce) Kaptan-ı derya Baltalıoğlu Süleyman bey kumandasındaki müfrezeyle bu şato uzun süre direnmiş ve sonuçta kale ele geçmiş, otuz asker ve savunmaya yardım eden ada halkı esir pazarında satılmıştır.

1453 (Fetih)'ten sonra Ada'ya 4 patrik sürgün edilmiştir.

XVI.yy.'da Büyükada'da iki köy vardı. Bunlardan birisi şimdiki Büyükada köyünün yerinde (Prinkipo), ikincisi ise Ada'nın kuzey sahilindeki Karacabey yolu civarında idi ki, daha sonra buraya (Aya Nikola) manastırı yapılmıştır.

Büyükada'nın Osmanlı devrine ait ibadet yeri, II.Abdülhamit zamanında yapılan Hamidiye Camiidir. 1953'de İskele meydanına Büyükada'nın fetih hatırası olarak kitabeli bir sütun dikilmiştir. (15)

Büyükada'da XVIII.yy.'a kadar yalnız balıkçıların evleri bulunmakta iken, yavaş yavaş gelişip bugünkü halini almıştır.

---

(15) Türk Ansiklopedisi, C.IX.

3. ADALARIN MİMARİ OLUŞUMU VE BUGÜNKÜ DURUMU

Adalarda bugün mevcut yapı stokunun en eski ürünleri iki yüzyıllık tarihten öteye gitmemektedir. Yani en eski yapılar XIX.yüzyıla ait yapılardır. Bu yüzyıl Avrupa için geçiş dönemidir ve Osmanlı devleti bu yüzyılda batılaşma çabaları ile bir çok konuda Avrupa'yı örnek almıştır. Ve bunun etkileri neler olmuştur?

Bir batı kentini tanımlamak için; mimarlık örneğinin değişim halindeki dış mekanla olan ilişkisini tanımlamak benimsenmiştir. Dış mekanın biçimi, bir yandan; üretim koşullarına, kamu alanındaki ve özel alandaki politik ilişkilere ve mekan tasarımında geçerli modalara göre değişmiştir.

Öte yandan, mimarlık biçimleri bireylerin topluma ilişkileri, tasarlanan mekanlara verilen öneme ve bireyin toplumsal dokudaki yerine göre çok ayrı türlerde ifade edilmişlerdir.

Ve hiç bir yönetim örneği yoktur ki, kendi politikasını desteklemek için mimariye yüklenmemiş olsun. (1)

3.1. XIX. YÜZYIL BATILAŞMASININ KENTSEL ÇEVREYE ETKİLERİ:

XIX.yüzyıl sanatsal alandaki gelişmeleri, batı eklektik mimarlık anlayışının hangi neden ve koşullar altında ülkemize yansımış olduğunu açıklayabilmek için tanzimat ve daha sonrası dönemlere ait batılaşma politikasının toplumsal yapıda yarattığı değişmelere eğilmek gerekmektedir.

Konut mimarisi anonim örneklerinde, çevre değişmesine koşut gelişmeler daha da belirgindir.

Tanzimat, Osmanlı yöneticilerin çabalarıyla devlet yönetiminde batılılaşmak için yapılmış ve sonuçları toplumsal yaşama çok etkin olarak yansımıştır.

---

(1) Prof. Pierre Putlemans, "Batı Avrupa'da Cephenin Yaşamı, Ölümü ve Yeniden Dirilişi", s.29-31.

Tanzimat Fermanı, Osmanlılarca olumlu sonuçlara ulaşmamıştır. Fakat, Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan tebaa'nın hukuksal çıkarlarının sağlanması, müslüman halkın vergi yükümlülüğüne eşit yükümlülük elde etmeleri önce ticaret ve giderek kültürel yaşamda batı üstünlüğünün sağlanmasına neden olmuştur.

Tanzimatın olumsuz sonuçlarına rağmen, batı düşünce akımları doğrultusunda bilinçlenmiş bir aydın sınıfın oluştuğu, özgürlük bilincinin yeni kuşaklarla güçlendiği biçimsel yaklaşımların yanında düşünce düzeyinde de gittikçe yaygınlaşmıştır.

Batı uygarlık ilkelerine yönelen devlet, padişahın yanında söz sahibi yüksek memurlar katını yaratması ile batı parlamentosunun islam yönetiminde oluşturulmaya çalışıldığını görmekteyiz.

XIX.yüzyıl yenileşme hareketleri toplumsal yaşam ve değer yargılarının ekonomik yapının değişmesiyle yeniden biçimlendirilişi olarak tanımlanabilir.

Devlet yönetiminde yabancı elçiliklerin etkin rol oynadıkları ve giderek batıların direktifiyle bir iç ve dış politika izlediği görülür. Ve borçlandırma siyasetinin bütün hızıyla sürdüğü bu yıllarda devlet ileri gelenleri, komisyonlarını almadıkça borçlanmayı red etmişlerdir. Böylece varlıklı azınlık ile Osmanlı devlet adamlarını içinde toplayan bir sınıf meydana gelmiştir. Bu sınıf sermayesini emlak üzerine yatırıyordu.

Beyoğlu kentte yabancıların yerleştikleri ve XIX.yüzyılın kozmopolitik çevresinin kaynaklandığı önemli bir merkez görünümündedir. Bu yıllarda bölgeye yerleşen yabancı temsilciliklerin kendi mimarlarına gösterişli yapılar yaptırdıklarını çağın gravürcü ve yazarlarından öğrenmekteyiz. (2)

XIX.yüzyıl içinde, Osmanlı Devleti içinde Müslüman olmayan kişiler yabancı tebaa'ya geçmişlerdir. Ve böylece Türkiye'de Avrupalılar dışında, kendilerini

---

(2) Semra Ciner (Germaner), "Son Dönem Osmanlı Mimarisinde Ahşap Konutlarda Cephe Bezemesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. s.27.

Avrupalı sayan bir kesim ortaya çıkmıştır. Bunlara "Lövanten" denilmektedir.

İstanbul'da geçmişi Cenevizlere ve Bizans'a uzanan Galata ve Beyoğlu XIX.yüzyılda bambaşka bir görünüm kazanmıştır. Toplumsal biçimi, giyimi ve konutlarıyla müslümanlardan pek farklı olmayan Lövantenler değişmeye başlamış "kahve bakkalıyla Rum, modası ile Fransız, birahanesiyle Alman, musikisiyle İtalyan ve İspanyol, bekçisi ve hammalı ile Türk bir İstanbul" doğmuştur. (3)

İstanbul'da Avrupalıların ve azınlıkların geliri durmaksızın artarken, Galata ve Beyoğlu'nda, apartmanları, dükkanları ve Avrupa stilinde otelleriyle yeni bir mahalle gelişmekteydi. Ve bu mahallenin tüm alt yapı, belediye hizmetlerini karşılamak amacıyla bir daire örgütlendi. Bu daire'nin örgütlenmesi burasını örnek bir mahalle durumuna getirdi.

Buna bağlı olarak kentin diğer mahallelerindeki ahşap konutlarla, Pera yapılarının üslûplarından etkilenmeyi sürdürecektlerdi.

Görülüyor ki, XIX.yüzyıl Osmanlı yaşantısı, ticaret merkezi olan kentlerde önceki yüzyılınkinden farklı bir kaynaktan, saray çevreleri yerine, ekonomik yapıyı belirleyen unsurlardan gelen bir batılılaşma eğiliminin etkisi altına giriyordu. Bu etki toplum içinde her kesimde yoğunlaşarak, farklı bir kültürel olguyu gerçekleştiriyordu.

Mimarlık alanında yaptırabilme gücü parasal güce bağlı olduğundan varlıklı sınıfın sıkı ilişkisi içinde oldukları batı metropollerinde gelişen eklektik mimarlık anlayışını yakın çevrelerinde ve konutlarında görme istemleri doğal karşılanabilirdi. (4)

---

(3) Semra Ciner, doktora tezi, s.27.

(4) y.a.g.e., s.28.

3.1.2. XIX.YÜZYIL BATILAŞMASININ GELENEKSEL TÜRK EVİ PLANLAMASINA ETKİSİ:

XIX.yüzyılda konutlar, gerek planlama, gerek dış görünüş açısından bir değişim sürecine girmiştir.

XIX.yüzyılda geleneksel plan şemasında çok büyük değişiklikler olmamıştır. Batılılaşma çoğunlukla cephe bezemelerinde kalmıştır.

Planlamada oluşan değişiklikler; büyük veya küçük olsun, şehir içindeki tüm evlerde gözlenen en belirgin değişiklik, iç ve dış mekan bağlantılarıdır.

Geleneksel sokak-avlu-sofa mekan sırası bozulmuş, planlamalar sokaktan direkt içeriye girilecek şekilde yapılmıştır. Bunun yanı sıra zemin katta fonksiyon kazanır. Geleneksel evlerden farklı olarak yapı içinde, yaşanan bir mekan halini almış, dış duvarlardaki pencere ve kapı açıklıklarının artırılmasıyla, masif görünümünü kaybetmiştir.

Ara katların önemi gittikçe artmış, ancak yine de üst kısım ana mekan olarak korunmuştur.

Sofa geleneksel konuttaki yerini korumuş, ancak diğer mekanlar değişik fonksiyonlara tahsis edilmiştir. Baş oda önemini yitirmiş, yalnızca oturma ve toplantı için kullanılmıştır. Ancak seki altı ve seki üstü ayrımı kalmıştır.

Evleri çevreleyen bahçe, batı etkisiyle düzenlenmiş, ancak geleneksel konuttaki işlevini de yitirmiştir. Bahçe yalnızca oturulup dinlenen bir yer olmuştur. (5)

---

(5) Rengin Yonat, "Gelişim Süreci İçinde XIX.Yüzyıl Ahşap İstanbul Evleri ve Günümüz Koşullarına Uyarlanması".Yayınlanmamış Y.Lisans tezi, s.58-59.

3.1.3. XIX. YÜZYIL AVRUPA MİMARİSİ VE OSMANLI MİMARİSİNE ETKİSİ

XIX.yüzyılda hızlanan endüstrileşme ve batılı ülkelerde yeni pazarlar açma savaşının sürdürüldüğü ortamda, milliyetçi düşünceler yeniden önem kazanmış, bilimsel ve teknik gelişmeler üretim araç ve yöntemlerini, ulaşım ve iletişim olanaklarını güçlendirerek yeni bir Avrupa toplumunun oluşmasına neden olmuştur.

Yeniden biçimlenmekte olan XIX.yüzyıl Avrupası, sürekli değişim içinde bulunan toplumun gereksinimlerine yanıt verecek yapılar için mimarlık kavramlarını yeniden tanımlaması gerekmiştir. Mimarlığı, salt sanatsal bir olgu gibi gören o günün anlayışı, yeni gereksinimlerin biçimsel kalıbı için geçmişin üsluplarını kullanmayı yeğlemiştir.

Mimarlar çağlarını anlatmak için yapılan şeyleri endüstri öncesi yüzyıllarda yaratılmış olanlara göre daha kötü olduklarına inanıyorlar. Müşterilerde onları destekler gibidir ve estetik kaygılarını yitirmişlerdir. Artık onlar için önemli olan ve yapıdan bekledikleri şey, çağrışım yapmasıdır. Çağrışımına bağlı olarak yapılan yapıları değerlendirme kriterleri kopyanın doğru olup olmadığı olmuştur.

Böylece özgür ve rahat şekilde ele alınan stiller artık arkeolojinin doğruluğuna dönüşmüştür.

Sistem kurucu XVIII.yüzyılın yerine XIX.yüzyıl mimarlığında estetik kuramlar bir yana bırakılarak, tarihi araştırmalara ağırlık verilmiştir. (6)

Diğer yandan endüstrileşmenin sağladığı yeni olanaklar ile yeni yapı malzemeleri ortaya çıkmış, ancak bu olanaklar mimarları mekansal sorunlara yöneltirken, cephe biçimlenmesinde genellikle geçmişin bezeme üsluplarını kullanmışlardır.

---

(6) N.Pevsner, "Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı", 1977, s.177.

XIX.yüzyılda Batılı mimarlar geçmişin bezeme örneklerini kullanırken, bir yandan onları çeşitlendirmek amacını güdüyorlardı.

Diğer yandan ise, hareketli ticaret ortamının gereksinimleri sonucu ortaya çıkan ulusal ve uluslararası sergiler ile Batıya, o güne kadar kaynak teşkil etmiş antikitenin yanında, Hindistan, Çin, Japonya, Güney Amerika ve İslam biçimlerinde bu yıllardan başlayarak, Avrupa mimarlığını, resmini ve el sanatlarını etkilemeye başlamıştır.

Sanatsal etkileşimin bizim açıımızdan dolayı olduğu bu noktada, Ülkemizde görülen seçmeci ve bezemeye önem veren mimarlık anlayışının ne gibi karmaşık yorumlar içinde bize ulaştığı açıktır.

Uzakdoğu, Hint, Türk, İslam öğelerinin birlikte, ayırtetmeden kullanılmaları, tümünün Ülkemizde de "arabesk" adı altında sunulması bu dolaylı alıntının kanıtıdır.

Görsel duyarlığı olan kişiler, çevrelerindeki bu güzelliği, kentlerin ve fabrikaların endüstrileşmenin sonucu kontrol altına alınamayan ani patlamaları ile yok edildiğini görmüşler ve kendi yüzyıllarından ümitsizliğe kapılarak daha esinli görünen geçmişe dönmüşlerdir.

Bir yandan belli bir beğeni kuralına inanacak şekilde yetiştirilmiş insanlar, bir yandan da hiç bir eğitim görmeksizin kendini yetiştirmiş, dolayısıyla da belirli bir beğeni kuralını benimsemek zorunluluğunu duymayan demir ustaları ve fabrika sahipleri, yeni fabrikatör, belirli bir davranış biçimine sahip değildir ve kendi kendini inandırmış bireycidir.

Şu veya bu stilden hoşlanmışsa, onu bu stilde bir ev, bir fabrika, bir büro binası ya da bir kulüp binası yaptırmadan alıkoyacak hiç bir güç yoktur.
(7)

---

(7) N.Pevsner, s.176.

XIX.yüzyıl Avrupalısı için mimari bezemenin genel mimarlık kavramı içinde ayrı bir yeri vardır. Yeni gelişen sınıf kişiselliği ve toplum içindeki hiyerarşik yapıyı vurgulamayı amaçlıyordu. Bezeme, bu çağda, yalnızca yapıyı güzelleştiren bir takı değil, toplumsal statünün de ifadesiydi.

Genel olarak XIX.yüzyıl Avrupa için bir geçiş dönemidir. Bu anlayış Türk mimarlık biçimleri üstündeki etkileri, Türkiye'nin batı toplumlarındakinden çok farklı bir değişim süreci içinde yer alması, endüstrileşmenin başlamamış olması gibi ana nedenlerin sonucu, seçmeci ve biçimci yanıyla batı örneklerin tekrarı olmuştur.

Ülke içi gereksinimlerin henüz açıklığa kavuşmamışlığı, özellikle yabancı mimarların eğilim ve yetenekleriyle sınırlı kalmasına sebep olmuştur.

Çağın her türden yapısı, batının eklektik, seçmeci üslûbunun bütün özelliklerini yansıtmaya karşılık, "simgeleme" ve "çağırışım" özellikleri yoktur.

Parasal güç Osmanlı toplumunda da eldeğiştirmiş, beğeniyi biçilendiren zümre, batının belli bir üslûbunu değil, batılı olanı seçmektedir.

Bezemenin, toplumsal statüyü belirleyici kesin bir rolü yoktur. Özellikle ahşap malzemenin kullanıldığı örneklerde, batı kökenli biçimler her sınıftan konutta yer alabilmiştir. (8)

XIX.yüzyıl dışsal biçimlendirilmesi, bir yandan batı mimarlığının sıkı kurallara bağlı sürdürülen eğitimi (9), bir yandan ulusal mimarlığı biçimlemede, milliyetçi görüş doğrultusunda kullanmayı öngören anlayış, ilk uygulamalarda yeni yapım yöntem ve malzemelerini Neo-Gotik, Neo-Grek (Neo-Klasik), Neo-Rönesans üslûpları arkasında gizlemelerine neden olmuştur.

---

(8) Semra Ciner (Germaner), s.30-33.

(9) Bizde de mimarlık okulları kurulduktan sonra batı eğitimi yapmaları açısından etkileri benzer olmuştur.

Orta çağ kültürünü simgeleyen Gotik üslûp, XIX.yüzyıl romantik anlayış içinde, Neo-klasik'e karşı bir tavır olarak, İngiliz kuramcılar tarafından savunulmuş, mimarlık dalında Gotik strüktür ve bezemeyi aynen uygulayan örnekler vermiştir.

Konut alanında, ahşap köşklere sivri ve yüksek kuleler, eğimli çatılar, mahye yeleleri, Neo-Gotik etkileri belirtir. Çoğunluk diğer üslûplarla karışık olarak kullanılmıştır.

Geç Barok ve Rokoko'ya tepki olarak, antik Yunan ve Roma mimarlığının yalın soyluluğu ve anıtsallığını yansıtan bir anlayıştır. Grek öğeler, cephelere eklenerek her türden yapıya bir Yunan tapınağı havası getirilmiştir.

Neo-Grek bezemenin asıl amacı, yapay bir görkemi belirtmek, yani yapının olduğundan daha iyi bir şeymiş gibi düşünülmesini sağlamaktır.

Ahşap ve kagir konutların pencerelerinde üçgen alınlık ve duvara gömülü olan Yunan sütun ve sütun başlıkları pek çok görülmektedir. Ancak bu üslûpta biçimlendirildiği cepheler ise az sayıdadır. (10)

Neo-Rönesans üslûbu, XIX.yüzyıl üslûp kargaşasında belirli bir bütünlük göstermiştir. XVI.yüzyıl Rönesans sanatını yüceltip; onu kaldığı yerden devam ettirmek istemişler ve araştırmalar yapmışlardır.

Neo-Rönesans yüzyılın saray ve malikane türü yapılarında öncelikle kullanılmıştır. (11)

Bizde de saray çevresince benimsenmiş ve birçok sarayda uygulanmıştır. Ancak bizde giderek Neo-Barok bezemeler kullanılmaya başlanmıştır.

Batı seçmeciliğinin yerel yorumlamalarla zenginleştirilmesi ahşap konut

---

(10) Semra Ciner (Germaner), Doktora tezi, s.30-34.

(11) N.Pevsner. y.a.g.e., s.183.

mimarisinde özgün bir mimarinin oluşmasına neden olur.

Osmanlı Türk mimarlık bezemelerini, yabancı ve azırlık mimarlarında kullanmasıyla doğulu örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Ve ahşap mimaride de etkili olduğu görülür. Bu etkiler tek tek elemanlarda (balkon parmaklığı, pencerelerde) olduğu gibi tüm cephede de görülmüştür.

Ancak II.Meşrutiyet sonrası mimarlarınca daha tutarlı "Neo-Klasik Osmanlı" denemeleri gerçekleştirilmiştir.

3.1.4. XX.YÜZYIL MİMARLIĞI

Adalarda XIX.yüzyıl'ın ikinci yarısından sonra hızlanan yapı etkinlikleri XX.yüzyıl'ın ilk çeyreğine kadar aynı hızla devam etmiştir. (12)

Bu yüzden XX.yüzyıl Avrupa Mimarlığına bakmalıyız. XX.yüzyıl mimarlığına gelmeden önce Avrupa Sömürgecilik akımlarıyla sanayi işbirliği içinde yeni ülkelere doğru yayılmaktadır.

Bir yandan yeni pazarlar aranırken, bir yandan da oralardan yeni biçimler ve sanatlar aktarılmaktadır.

Diğer taraftan sanayileşme sonucu kentler büyüyor, toplumsal sorunlar ortaya çıkıyor, bağımsızlık mücadeleleri özellikle Osmanlıya teşvik edilirken, kendi çıkarları devamlı kollarılmaktadır.

Yüzyılın sonunda keşifler, icatlar çoğalıyor, yeni yapı malzemeleri, yeni teknikler ortaya çıkıyor. Demir, çelik, cam, çimento-eton-betonarme yapım teknikleri uygulanmaya başlıyor. Mimarlar eski ustaların yanında yetişirken, mühendisler, üniversitelerde yeni teknikleri öğreniyor ve uyguluyorlardı. Bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan yapılar daha yalın ve rasyoneldir. Bu

---

(12) Reha Günay, "Adaların Türk Turizm ve Edebiyatındaki Yeri" Seminerinin "Adalar Mimarisi Bölümü" bildirisinden. s.98.

rasyonel akım, bir yandan da tarihsel biçimlerden, kalıplardan da uzaklaşıyordu. Ve yeni malzeme ve tekniklere göre fonksiyona uygun uygulama, resimden mimarlığa kadar her alanda yayıldı. Bu üslûp Art-Nouveau olarak adlandırıldı. (13)

A) ART-NOUVEAU ÜSLÛBU:

Art-Nouveau günümüzde modern sanat'a başlangıç olarak nitelendirilmektedir.

Bu üslûbun bir amacıda, tarihsel akımlardan uzaklaşarak, yenileşerek sanatı toplum yaşamına sokmaktır.

Ancak sonuçta resimin, sanat, salon sanatı ve büyük lüks sanatına dönüşmesi, üslûbun kendi içinde barındırdığı çelişkileri açıklamaktadır.

Örneğin, devingen, eğri çizgilerden oluşan yoğun bezemenin yanında geometrik ve yalın biçimlerle anlatım, düş ürünü görünüm, usçuluk ve işlevselcilik, salt bezeme eğilimi yanında iç strüktür ve dış biçimlerin uyumu gibi karşıtlıklar aynı üslûpta denenmiştir.

Art-Nouveau'nun amaçları arasında somut olarak günlük ve toplumsal yaşama uygulanabilirlik ön plana çıkmaktadır.

Sembolizmden etkilenerek başlayan hareket, ekzotik örnekler ve özellikle Japon çizgisi estetiğine kadar ulaşır. Öte yandan, yeni üslûbun, farklı ülkelerde denenmesi, ev eşyaları, resim, heykel, mimarlık dallarına yayılması biçimsel çeşitlendirmeleri artırmaktadır.

Mimarlık bezemesinde "devingen çizginin" ortak dil oluşu, dekor mimarisi görünümü veren biçim araştırmaları metal (demir) malzemenin olanaklarından yararlanılarak somutlaştırılmıştır.

---

(13) Reha Günay, y.a.g.e., s.99.

Avusturyalı Mimar Otto Wagner'in yapıtlarında, Jugendstil bezemesel biçimleri mimarının rasyonel görünümü zedelemeyen, bir takı olarak seramik ve alçı kabartma katmıştır. Majolikahaus'un cephesi, floral stilin örneği renkli seramik karolarla kaplamıştır. Çevreye ve yapıda oturan kişilere renk katmak, neşe getirmek amacıyla gerçekleştirilen ve dışa dönük bezemesiyle ilgi çeken bu tavır, İstanbul Art-Nouveau'su ahşap ve kâğıt yapılarında da izlenmiştir. Yani bezeme bir dış yüzey değerlendirmesi olarak ele alınmıştır. Ayrıca bantlar halinde yapıyı saran çiçek veya defne yaprağı istifleri, iç içe girmiş daireler, sarmal dallar, Wagner'in yapılarında güzel örneklerini bulduğumuz ve İstanbul Art-Nouveau'sunda kullanılmış örgeler arasında yer almaktadır.

1890-1900 arasında Art-Nouveau "yayılma dönemi"ni yaşamaktadır. Tüm sanat türlerinde, 1900'ler üslûbu ortak bir dil oluşturur. Yapıtlarda biçimsel çeşitlilik egemendir. 1900-1914 yılları arasında ise Art-Nouveau'nun "geç dönemi"dir. Strüktür ve bezeme arasındaki bağ, bezemenin çıkarına doğru çözülmeye başlar. Eğri çizgilerin üslûlaştığı, çiçek örgeleri (florale bezeme)'nin doruk noktasına ulaştığı görülür.

Art-Nouveau'nun bir ithal malı gibi girdiği, Türkiye, Romanya, Mısır gibi ülkelerdeki görünümü "geç dönem"in özelliklerini yansıtmakta, organik kökenli eğri çizgilere büyük yer vermektedir. Bu bir gerileme ve çözüme belirtisi olarak görülmemelidir.

Çünkü, endüstri tasarımı düşüncesi sonucu olarak yalın ve geometrik biçimsel özellikler gösteren geometrik Art-Nouveau'nun endüstri aşamasına gelmemiş, bu alanda düşünce ve tartışma ortamı hazırlayamamış ülkelerdeki örnekleri doğal olarak bu yönde geliştirecektir.

Bu üslûp, XX.yüzyıl başlarında Osmanlı ticaret kentlerinde, özellikle bir bütün olarak İstanbul'da ortaya çıkar.

Türkiye'deki Art-Nouveau, uygulamaların çoğunda izlediği gibi, bu üslûbun temel ilkesi olan strüktür-bezeme ilişkisi üzerinde durulmamış, dış biçimsel bir çözümle yetinilmiştir.

İstanbul Art-Nouveau'su bir konut üslûbudur. Ahşap örnekleri kentin her yerinde görülmekle beraber, daha çok XX.yüzyılın başında gelişme gösteren mahallelerinde, sayfiye bölgelerine yayılmıştır.

Batı mimarlık anlayışı içinde, çağdaş mimarlık kavramlarının gelişmesine yol açan Art-Nouveau, Türkiye'de seçmeci anlayış içerisinde yer almış, getirdiği biçimsel zenginlik dışında bir atılım yaratmamıştır. (14)

B) NEO-KLASİK OSMANLI ÜSLÛBU:

Batının geriye bakarak geçmiş mimarlığı yeniden canlandırma çabası, sonucu Türk mimarlarını da harekete geçirdi.

Ve Türk mimarlarınca 1910-1927 yılları arasında yorumlanması, mimarlığımıza ulusal bir nitelik kazandırdı.

XX.yüzyılın başında Ziya Gökalp ile başlayan Türkçülük akımı, mimarlık yapıtlarının biçimlenmesini etkilemiştir.

Yapılan uygulamalar ile klasik Osmanlı-Selçuklu mimarlığı ve bezeme üslûbunu yeniden canlandırmayı amaçlıyordu.

XX.yüzyıl başlarında, diğer seçmeci örnekler arasında yükselen bu yapılar, günün gereksinimlerine yanıt verecek han, apartman, okul, otel, postane, banka, iskele, istasyon gibi türlere uygulanmıştır. Dinsel Klasik-Osmanlı bezemenin saçak, pencere, sütun başlıkları gibi mimarlık öğelerinde yeniden yer almasıyla, yapının plastik bir ürün olarak dıştan değerlendirilmesi sürdürülmüştür.

Aynı anlayış XX.yüzyıl başı ahşap konut bezemesinde de kullanılmıştır. Ancak bu akım çok yayılmamıştır. (15)

---

(14) Semra Ciner (Germaner), doktora tezi, s.37-44.

(15) Reha Günay, y.a.g.e., s.99.

3.1.5. ADALARIN MİMARİSİ :

GENEL BAKIŞ:

19.yüzyılda İstanbul artık eski sınırları dışına taşmaktadır. Beşiktaş, Ortaköy, Yıldız, Şişli, Nişantaşı, Maçka yeni moda ya uygun apartmanlar ve köşklarle donanıyordu. Diğer yandan Boğaziçi'nde görülen yazlık evler, ahşap köşklar biçiminde Boğaz sırtlarında, Üsküdar, Çamlıca, Kadıköy, Göztepe, Erenköy, Bostancı'ya, öbür yakada Bakırköy ve Yeşilköy'e doğru yayılıyordu. Bu dağılmada sarayın şüpheli kontrolünden uzaklaşarak rahat bir batı yaşamını uygulama arzusu da vardır. Aynı eğilim içinde olan azınlıklar da eskiden beri Adalarda bulunan manastır ve kiliseler ve buralarda gömülü değerli patrik keşişlerden dolayı kutsal sayılan Adalara gitmeye başladılar.

Hristiyan nüfus bütün kıyı Pera ve Galata'nın dar, sıkışık, kapalı yapıları arasında geçirdikten sonra yine kendi cemaatleri içinde Ada'ya göç edip, yazın tadını çıkarıyorlardı.

İstanbul'da birçok yasak varken, burada hiç bir kontrol yoktur. Ayrıca arsa fiyatları çok düşük olduğundan, Adalarda büyük rahat ve görkemli evler yapılabiliyordu. İstanbul'un sıkışık arsa ve yapılarında uygulayamadıkları bu yeni mimarlığı Adalarda kolayca gerçekleştirebiliyorlardı. İstanbul'da kagir olarak uyguladıklarını, burada Osmanlı ahşap yapı geleneği ile çabuk, kolay, ucuz uyarılabildiler. Bu işler içinde gerekli parayı, yabancı tüccarlarla işbirliği içinde kolayca sağlıyorlardı.

Adalar İstanbul'da gösteremedikleri zenginliklerini sergileyip yarışma olanağı veriyordu. Böylece giderek daha süslü ve birbirinden değişik üslûplarda yapılar ortaya çıktı.

Hayran oldukları Avrupa ülkelerini kendileri de gidip gördüler ve o yaşam biçimini çevresiyle beraber Adalarda uyguladılar. Büyük malikaneler ve dağ evleri. (Fot.3.1.5-1)

Bu ortam o zaman İstanbul'da yaşayan zengin yabancı uzman ve tüccarları da çekiyordu. XX.yüzyılın başında Adalarda oteller yapıldığını görüyoruz.

Yüksek derecedeki devlet memurları, paşalarda Avrupa modasını severek, Adalarda yazlık köşkler satın almış ya da yaptırmışlardır.

Adalardaki yaşantıya ve buna bağlı gelişen mimariye genel olarak baktıktan sonra, burada gelişen üslûpları inceleyecek olursak;

Adalarda gerek Osmanlı geç barok ve gerekse Osmanlı ampir eserlerinden çok belirgin Osmanlı-İslam üslûbu özellikleri taşıdığı, hatta Osmanlı-İslam temeli üzerine ilave edilmiş bazı Barok ve Ampir elemanlardan oluştuğu söylenebilir.

Her iki Osmanlı üslûp ürünün temel bütünlük fikri; Batı Barok ve Ampir üslûplarından farklı olarak islami kitlesel bütünlük niteliklerini aynen devam ettirirler.

Evlerin ayrı ayrı bezemeleri olarak şehrin kitlesel bütünlük yapısını oluşturmasında veya pencere, kapı ölçüleri ve oranlarında genellikle islami bütünlük özelliklerinin hakim olduğu gözlenmektedir. Ancak bazı örneklerde Fransız pencereleri gibi yere kadar inen pencerelerde vardır.

Çoğunlukla karşılaştığımız bütünlüğe özellik kazandıran tezyini karakteridir:

Tezyinat evvelce var olan bir satıh üzerine ilave edilen süsleme tezyini ise bütünlüğün bir üslûp özelliğidir.

Çizgi, sıra biçiminde veya dairevi v.s. tezyini düzenlemeler islam sanatının her döneminde üslûbu oluşturmuşlardır.

Osmanlı Barok, Ampir üslûplarında tezyiniciliğin plan sisteminde, pencere düzenlerinde, duvar veya kiremit dokularında, tavanlarda veya şehir mahalle ölçeğinde evler arasındaki ilişkileri düzenleyen üslûp kuralı olduğu malûmdur.

Tamamen Osmanlı-İslam aleminin kültür ve inanç temelleri üzerinde oluşan bu üslûp özellikleri 1850'lerde su üstü taşımacılığı Şirketi Hayriye ile başlatıldığı günlere kadar küçük balıkçı köyleri olan Adaların konut

mimarisine hakim olmuş ve geçen asır sonuna kadar tek tük örneklerle devam etmiştir. (Fot.3.1.5-2)

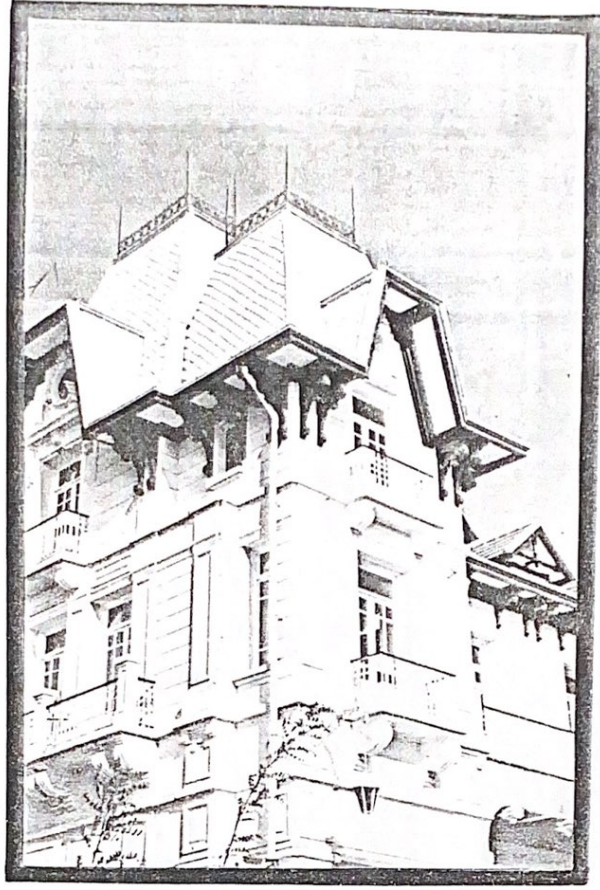
Ancak Adalarda XIX.yüzyılın ikinci yarısından itibaren inşasına müsade edilen manastır, kilise ve kilise mektepleri mimarisinde Akademizmin, Helenistik kültürün üstünlüğü hususunda 1900'lerden sonra gelişen batılı düşüncelerin etkileri açıkça görülebilir. (Fot.3.1.5-3) Bu papaz mektepleri yerli ahşap yapı ananesi karşısında kagir yapı teknikleri ile de Osmanlı ananesinden kopmuş yapılardır.

Tezyinliliği ile belirginleşen Osmanlı üslûp içinde mahremiyet, sadelik fazladan kaçınma, gerçeğe uyum gibi islami tavır ve hallerin müslüman ve gayrimüslim bütün şehir halkına benimsetilmiş olması ile de mimari bu özelliklerin ifadelerini taşıırken, Batı'da akademik neoklasisizmin, devlet ideolojisinin temeli olarak geliştirilmiş olması, Adalarda mimaride farklı, İstanbul'a yabancı yaklaşımın ifadesi olmuş ve bu yapılar tabiata hakim olan iri kuvvetli kitlelerden oluşmuşlardır. (Fot.3.1.5-4) Kuru kuvvet ideolojisinin kaba, insancılıktan yoksun hayratlıkları dini kültür ortamında bile varlığını sürdürmüştür.

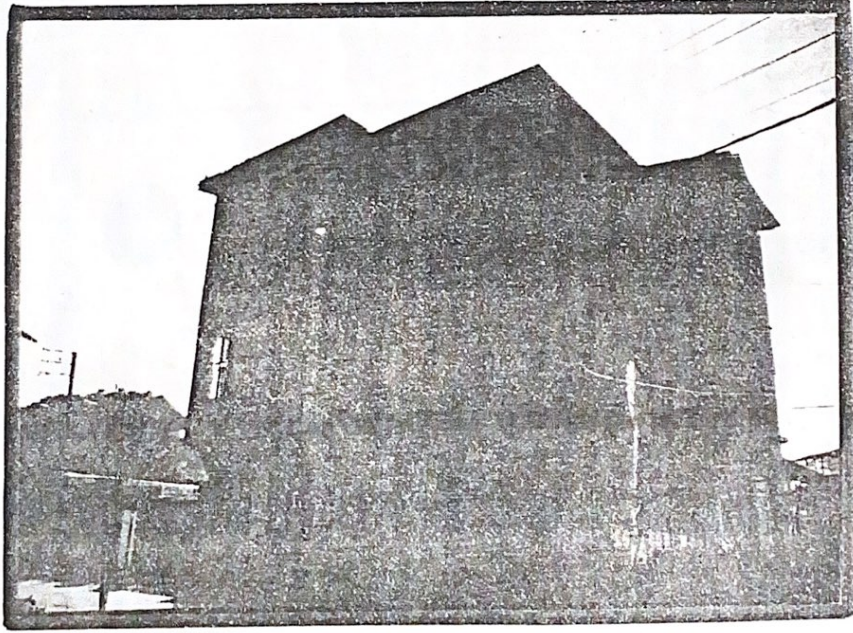
Erenköy, Göztepe sayfiye mahallelerinin, Osmanbey semtinin oluşturduğu XIX.yüzyılın son yıllarında deniz ulaşım sisteminin gelişmesiyle de Adalar'ın yeni canlı bir ilgi alanı haline geldiği ve batı etkili eklektik, neogotik, neoklasik, ampir tavrıların Adalar'da çok geniş uygulama alanı bulduğu görülüyor.

Eklektisizmin Osmanlı menşeli olmadığını ancak XIX.yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı politikaları ile ilişkili olduğu açıktır.

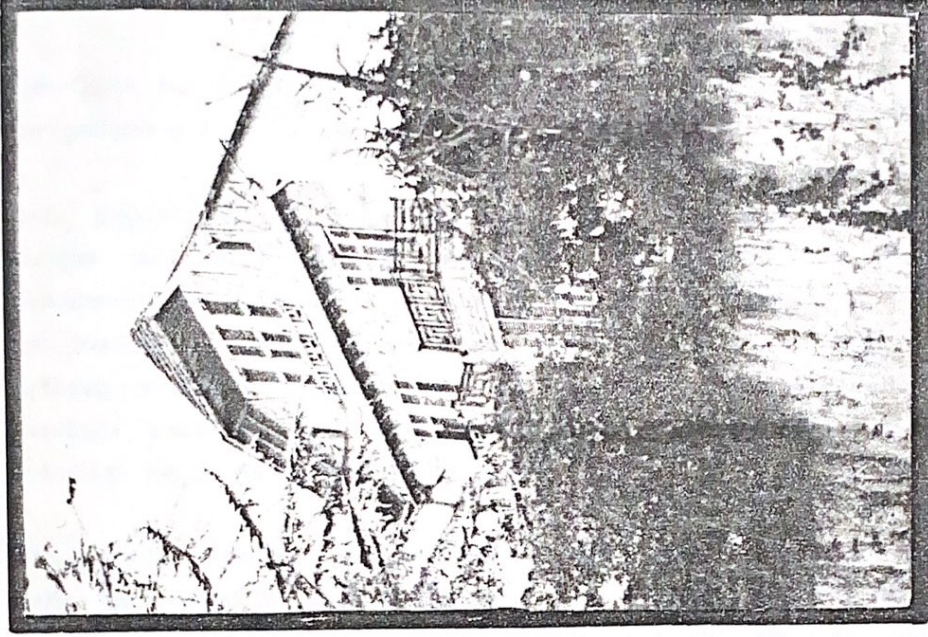
Nitekim mühendisliğin çevreyi inşa etmek için yönlendirici ve çözümleyici disiplin olduğu inancı ile beraber, çevrenin biçimine ait sorumluluk, biçim ile inancın zaruri bütünlüğü hakkındaki bilinç yok olunca zıt tavır ve inançların ifadesi olan, kendileride zıt ifadeli biçimlerin yanyana, içiçe gelmeleri ve teknik çözümlene, ihtiyaçlar, ruhi alem ve inanç dünyasının bütünlüğünün, bilincinin yok olmasının ifadesi olan ekletisizmi batı kültürü için olduğu kadar, Osmanlı alemi içinde umursamaz, sorumsuz bir bilişsizliğe

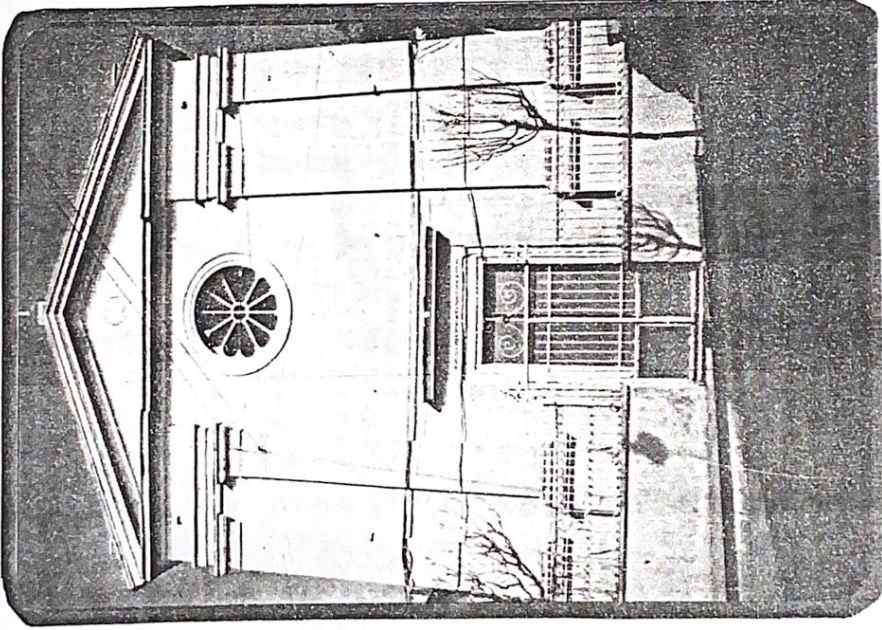
(Fot.3.1.5-1) Anadolu Kulübü

(Fot.3.1.5-2) Kumsal Cad. Bir Ev

(Fot.3.1.5-4) Nizam Mah. Bir Köşk

(Fot.3.1.5-3) Mehmetçik Sok.No.9
Bir Kilise

karşılık geldiği malûmdur.

Adalar'da pekçok yapı bu rastgele bir araya getirilmiş çeşitli çağ ve kültür ürünlerinin çelişkileri ile yüklüdür. (Fot.3.1.5-5,6)

Neo-Gotik bu iç tutarsızlığın bilinçsizliğini en belirgin şekilde ortaya koyan bir gelişme oldu.

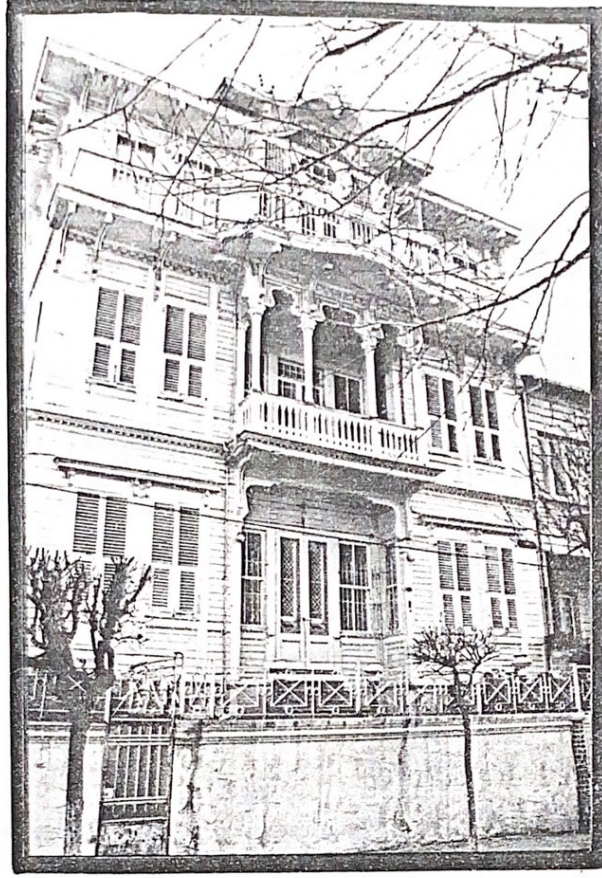
Orta Çağ Hristiyan kültürünün bütün dünyevi varlığı günah sayan inanç sistemi ile insani dünyayı güzelleştirmekle görevli, yaratılmışların en mükemmeli ve Allah'ın dünyadaki halifesi sayan, İslamın bu taban tabana zıt inançlarını bir araya getirmek daha doğrusu Osmanlı-İslam toplumuna Ortaçağ Hristiyan değerlerine göre bir çerçeve hazırlamanın akıl almaz yanılığı ancak XIX.yüzyıl Osmanlı politik kültürel yaklaşımların yapısal aykırılığı ile açıklanabilir. (Fot.3.1.5-7)

XIX.yüzyılın sonunda batı kültür merkezlerinde eğitim görmüş ve tarihi Haliç ile Boğaziçi kıyıları yerine, yeni Osmanbey, Erenköy, Göztepe, Yeşilköy, Bakırköy semtlerinde neo-gotik veya eklektik şale üslûbu evleri inşa eden neslin aynı tavır içinde tarihi merkezlerden uzaklaşıp, yeni alanlara, Adalara yerleşmesi tabii bir sonuçtur.

Böylece Osmanlı evinin sakin ifadesi yerine huzursuz bir hareketlilik, tevazu yerine gösterişçilik, sadeliğin yerine karmaşıklık, tabii strüktürün yerine zorlanmış mübalağlı teknikler, malzeme ve tekniğin doğru kullanılışı ile elde edilen saf güzellik yerine malzemenin özelliklerini hiçe sayan bir hünerbazlık, İslami teyziniliğin lezzeti yerine trajik dramatism hakim oldu. (Fot.3.1.5-8,9,10)

Neoklasik Osmanlı veya milli akımın Adalarda pek kendini göstermemiş olması, Büyükkada İskelesi (Fot.3.1.5-11) ve Büyükkada Çankaya Oteli (Fot.3.1.5-12) gibi birkaç yapı dışında, Adalardaki nüfusun kültür temayüllerini olduğu kadar aynı zamanda neoklasik Osmanlı akımının etkisiz ve sınırlı kalışını da açıklayacak niteliktedir.

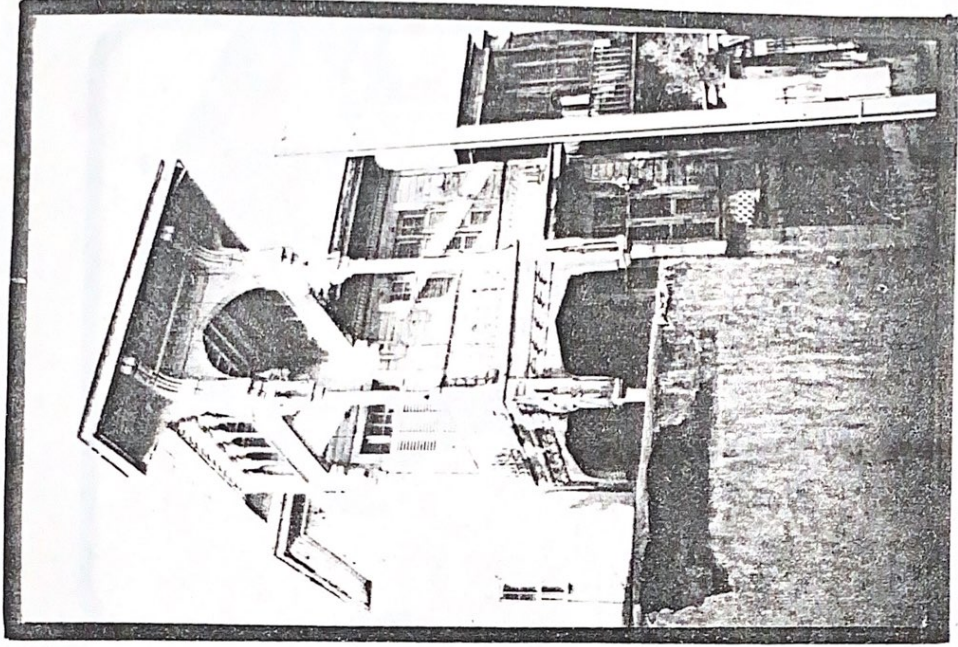
Nitekim burada Türk milli mimarisi neoklasizminin tarihi yapısal inanç

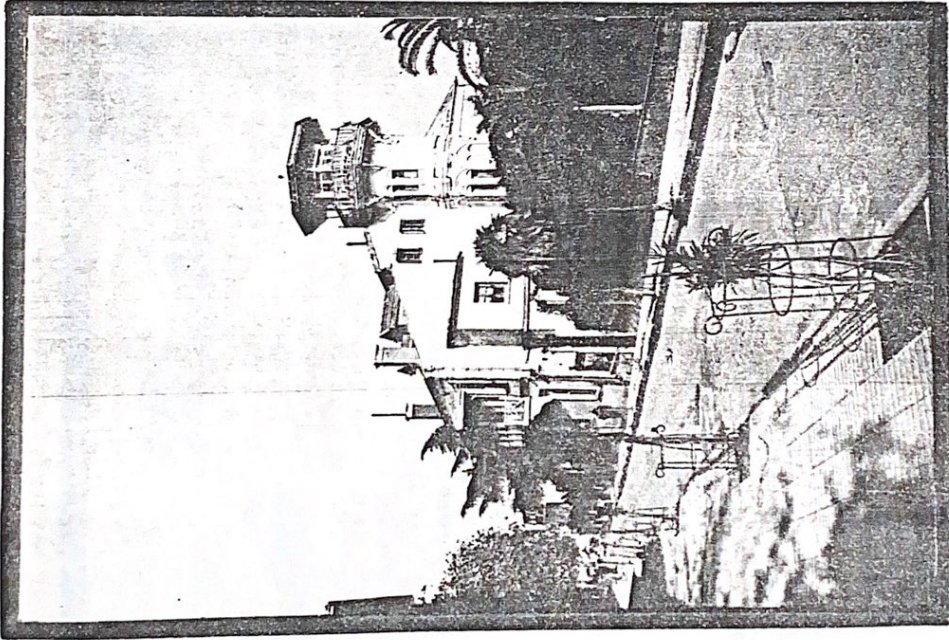
(Fot.3.1.5-5) Çınar Meydanı Sok. (Maden)

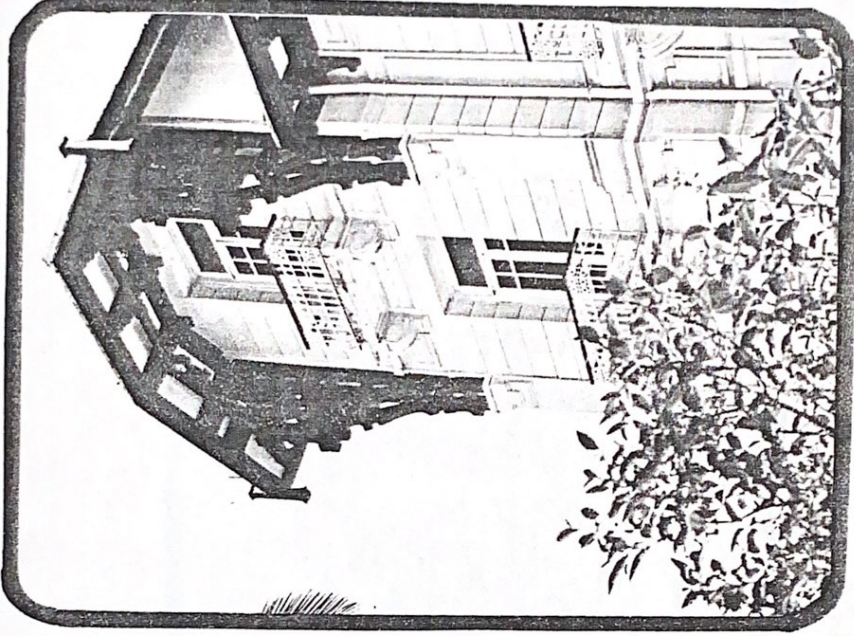
(Fot.3.1.5-6) Yılmaztürk Cad. No.1
Bir Ev

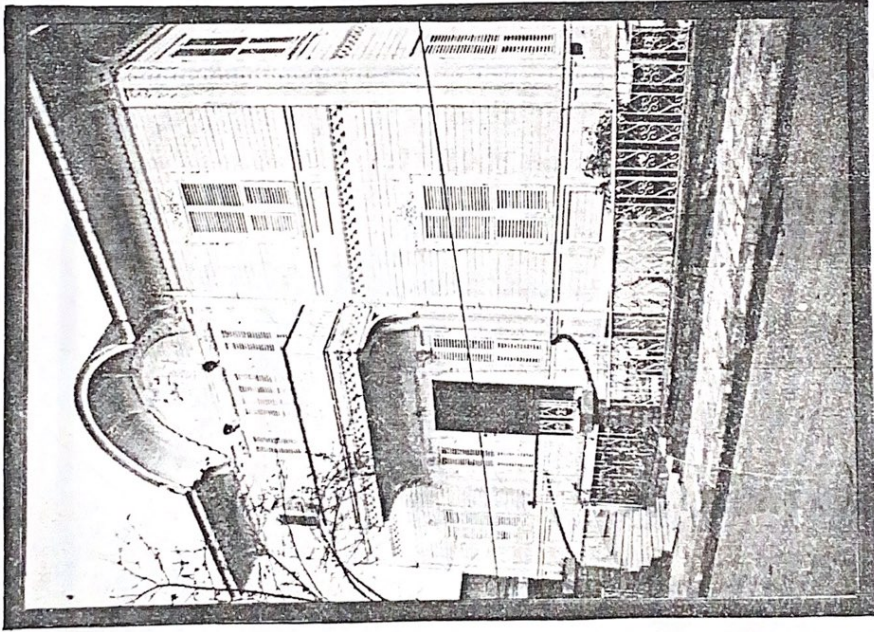
(Fot. 3.1.5-8) Kadiyoran Cad.

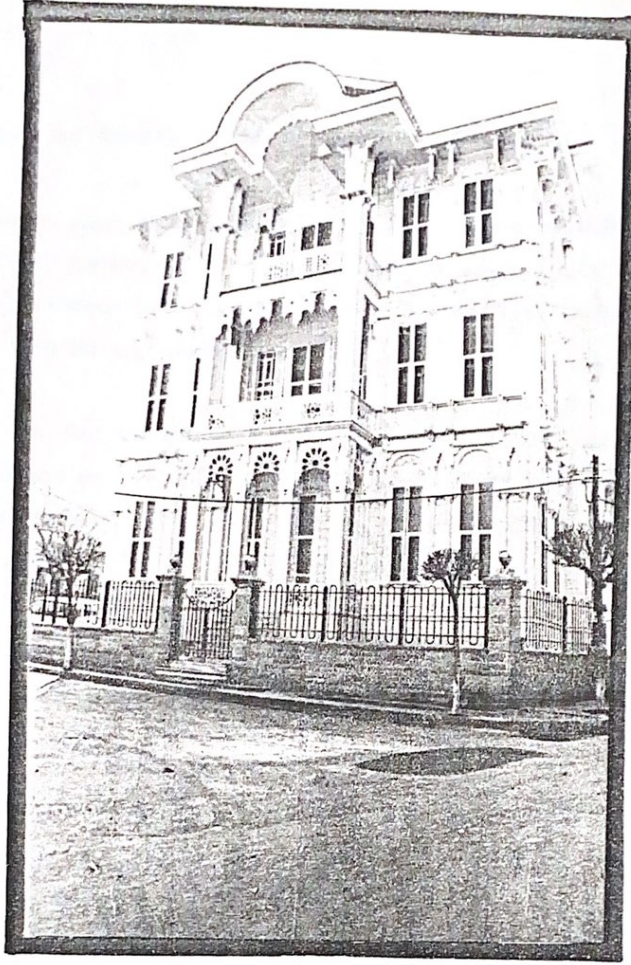
(Fot. 3.1.5-7) Kadiyoran Cad.

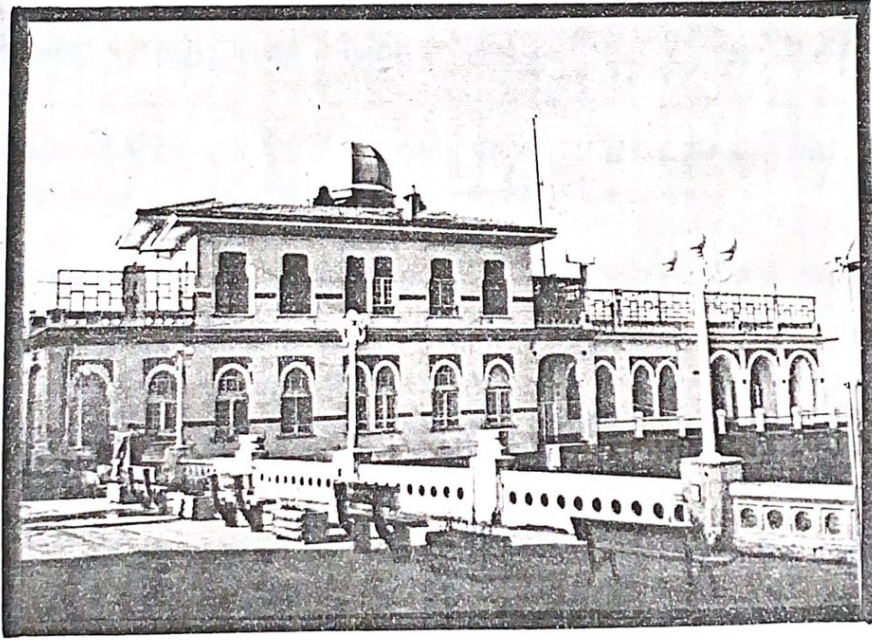
(Fot.3.1.5-10) Büyükkada Anadolu Kulübü

(Fot.3.1.5-9) Malûl Gazi Cad.

(Fot.3.1.5-12) Kadıyoran Cad. Çankaya Oteli

(Fot.3.1.5-11) Büyükdada İskelesi

temellerine inmeden dış özellikleri tekrar etmeye çalışmıştır.

Çok geniş bir ahşap yapı ananesine sahip olan Osmanlı neoklasizminde ahşap teknikleri ile hiç bir denemeye bile gitmezken ve anıtsal dini yapıların kalıcı mimarisine ait biçim unsurlarını herhangi bir öz, mahiyet bağlantısı ve temeli aramadan her tip yapıda uygulamışlardır.

1898'de Maurice de Bochard'ın otel olarak inşa ettirdiği ve işletme ruhsatı alamayınca Patrikhane'ye yetimhane olarak mal edilen 200 yataklı muhteşem ahşap otel (Büyükada) veya 1910'lardan itibaren imkanlarının en zengin şekilde Art-Nouveau'nun emrinde kullanılması bu yaklaşımların örnekleri olarak gösterilebilir.

Art-Nouveau yalnızca ülkemizde ahşapta kullanılmıştır: Bunun örnekleri Büyükada'da oldukça fazla bulunmaktadır.

I.Dünya Savaşına kadar yaklaşık bir asırlık dönemde vücut bulan bu zengin mimarlık gelişmelerin bir tarih bilinci içinde ve tarihi çevre ve tabiat duygusunu, bilineni devam ettirerek olmuştur.

Mahalli sok. döşemeleri, bahçeleri Ada'ya ait Batılı kültürün beraberinde getirdiği flora, hurma, palmiye, zakkumlar vs. Adaların mimari çevresinin temel zenginliği ve değerlerini oluşturur. (16)

3.1.6. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU VE XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN YAPILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE ÜSLÜPLARI

3.1.6.1. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU VE XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN YAPILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Büyükada'da kurtuluş savaşı sırasında Yunan işgali altına girdiği zaman bütün evler boşaltılmış ve Yunanlıların eline geçmişti. Bu sıralarda birçok ev karargâh olarak kullanılmıştır. İşgalin kalkmasından sonra bu evler

---

(16) Turgut Cansever, y.a.g.e., s.71-81.

devlet tarafından satışı çıkarılmışlardır. Bu şekilde satın alınan evler babadan oğula geçen miras yoluyla veya tekrarlanan satışlar ile kuşaktan kuşağa el değiştirerek günümüze kadar gelmişlerdir. Bu sebeplerden dolayı yapılış tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte XIX.yüzyıl ile XX.yüzyılda yapılmışlardır. (17)

İnşa tarzı bakımından evlerin çoğu ahşaptır. Fakat bunların yanında ahşap ve kagir karışımı örneklerde vardır. Ahşap kagir karışımı evlerin bodrum ve giriş katları kagirdir.

Genellikle ön cepheleri sokağa veya caddeye bakar.

Evler çoğunlukla bir katlı veya iki, üç katlıdırlar. Bütün evler pancurludur. Çoğu yazlık olarak kullanıldıkları için, yazın güneşten, kışın soğuktan korunmak amacıyla yapılmış sayfiye evi özelliğidir. Buna karşılık geleneksel Türk evinin ana özelliklerinden olan kafes yoktur.

Büyükada'daki XIX.ve XX.yüzyıla ait yapılar Maden ve Nizam bölgelerinde yoğunlaşmışlardır.

Maden bölgesindeki evler genellikle bahçe içinde sıra evler biçiminde toplu yerleşmelerdir. Bunlar bir mahalle karakteri gösterirler. Evler küçük ve dar cephelidir. (Fot.3.1.6.1-1,2) Geleneksel Türk pencereleri ile kurulan cepheleri kırma çatılıdır. Ancak bunun yanında batı etkisinde yapılmış olanları da vardır.

Maden bölgesinde bahçe içinde ayırık evlerde vardır.

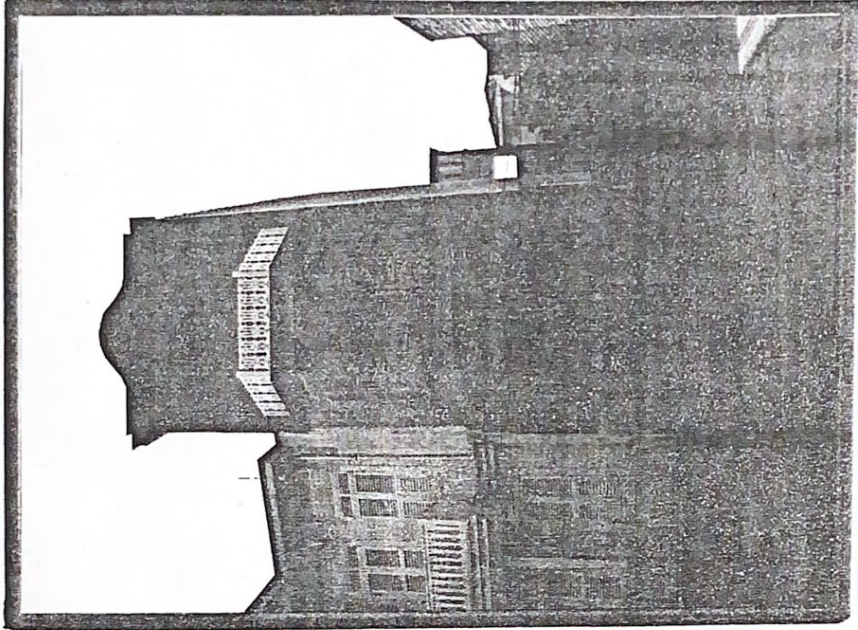
Nizam bölgesindeki evlerin hemen hemen hepsi büyük bahçeler içinde, dağınık yerleşmelerdir.

Eskiden Ada'daki bulunan azınlıkların evleri ile Türklerin evleri arasında bir ayrılık vardı. O zaman Türk evleri çok canlı renklerle boyanırdı (Beyaz, aşı, tahini). Halbuki azınlıkların evleri ise mat renklerle boyanmakta idi. (18)

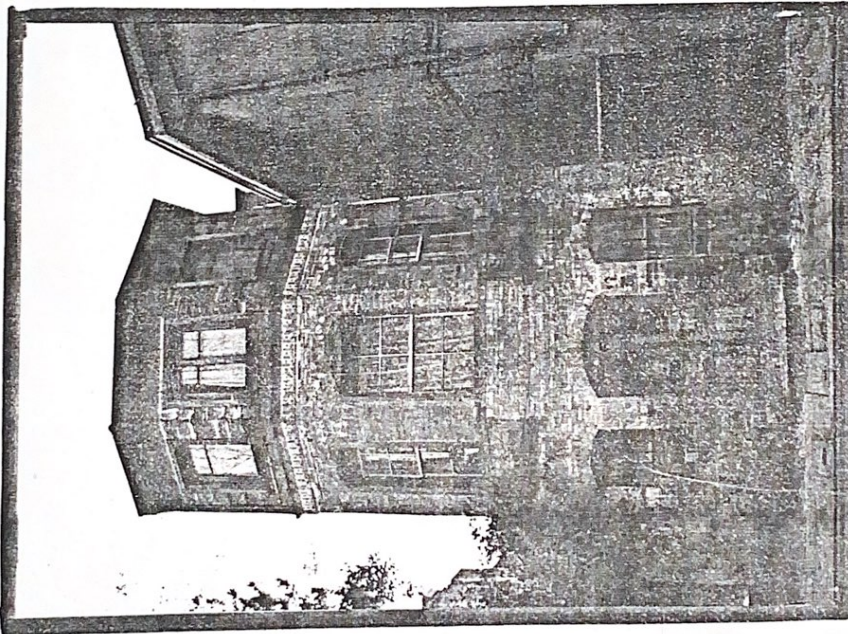
---

(17) Sadet Şahinalp, Büyükada Ahşap Evleri Nizam, Yayınlanmamış Lisans tezi, s.1-4.

(18) Serap Kayhan, Lisans tezi, Büyükada Ahşap Evleri Maden.

(Fot. 3.1.6.1-2) Maden'de Bir Ev

(Fot. 3.1.6.1-1) Maden'de Bir Ev

Büyükada'da görülen üslûplar ise; Neo-Barok, Ampir, Neo-Yunan, Neo-Klasik, Osmanlı ve Eklektiktir.

3.1.6.2. BÜYÜKADA'DA XIX.YÜZYIL SONU VE XX.YÜZYIL BAŞI GÖRÜLEN ÜSLÜPLAR:

NEO-BAROK ÜSLUP:

"Geleneksel Türk evinin cephe özelliğinin önemi odur ki, ister üzerine ilave eleman, nakış veya başka dekorasyon olsun veya yalın olsun, bina geneli ile kendini tanıtır." (19) Bu düşünceden hareket ile her ne kadar bazı özelliklerini yitirmiş, değişmiş olsalarda Büyükada'daki "Geleneksel Türk Evleri" çeşitli başlıklar (üslûplar) altında incelenmiştir.

XX.yüzyıl başlarında gerçekleştirilen ahşap konut bezemesinde, yüzelli yıllık birikim ahşap işçiliğinin nitelikleriyle de birleşerek yeniden ele alınmıştır.

Barok örgeleri oluşturan sarmal dalların, kıvrımlı çizgilerin "S" ve "C"lerin istiridye kabuğunun, kırık ve yüksek profilli kornişlerin ahşap evlerde de uygulandığını görüyoruz.

Yapıların biçimlendirilmesinde, kuşkusuz gerçek bir Barok'tan söz edilemez, ancak cephelere, pencere çerçeveleri, konsol, kapı aynası, saçak gibi elemanlarda görülen Barok yaklaşımlar ve motifler göz önüne alınabilir.

Barok biçimler, büyük çoğunlukla diğer üslûp özellikleriyle beraber kullanılmıştır. Barok üslûbun temel anlatımı içinde olan hacimsel motifler bir yana bırakılarak bunların kesitleriyle bezeme oluşturulmuştur. Örnek: Altınordu Sok. No.21 (Maden)

---

(19) Halûk Sezgin, Geleneksel Türk Evinde Cephe, Yapı 47, s.36.

Dört katlı giriş katı kagir diğer katları ise ahşap konut. (Fot.3.1.6.2-3) Giriş katı Neo-Klasik üslûp unsurları vardır. Pencere üzerindeki üçgen alınlık ve yanlarındaki sütunlar Neo-Klasik üslûp örgeleridir.

Diğer katlar ise Barok üslûptadır. Bu katların cephesinde dış bükey biçimlendirme izlenmektedir. (Fot.3.1.6.2-4) Balkon parmaklığı ahşaba uyarlanmış Barok bezemenin yer aldığı alanlardır. Balkon parmaklıklarında "S" örgesi ve "C" içine yerleştirilmiş üçlü yaprak sırt sırta vererek simetrik kullanılmıştır. (Fot.3.1.6.2-4,5, Çizim 3.1.6.2-1) Balkon çıkmalarındaki dalgalanmalar Barok özelliklidir.

Köşelerdeki duvara gömme bir sütunu anımsatan elemanların içleri "baklava"larla doldurulmuştur. Bu Neo-Klasik üslûp unsurudur. (Fot.3.1.6.2-6)

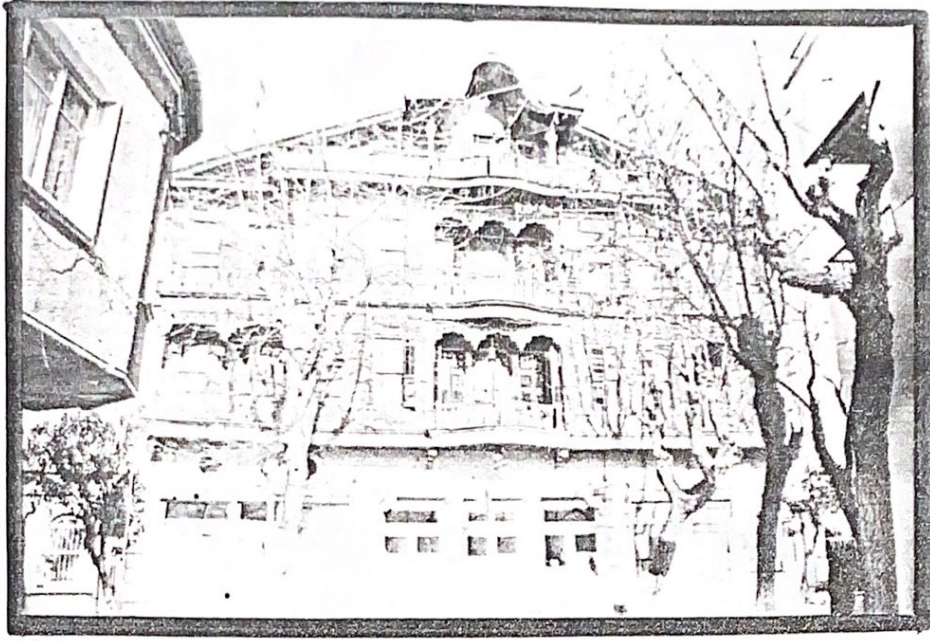
AMPİR ÜSLUP:

II.Mahmut dönemi başlayan mimarlık üslubu Türk Ampiri XIX.yüzyıl boyunca konut mimarisinde etkili olmuştur.

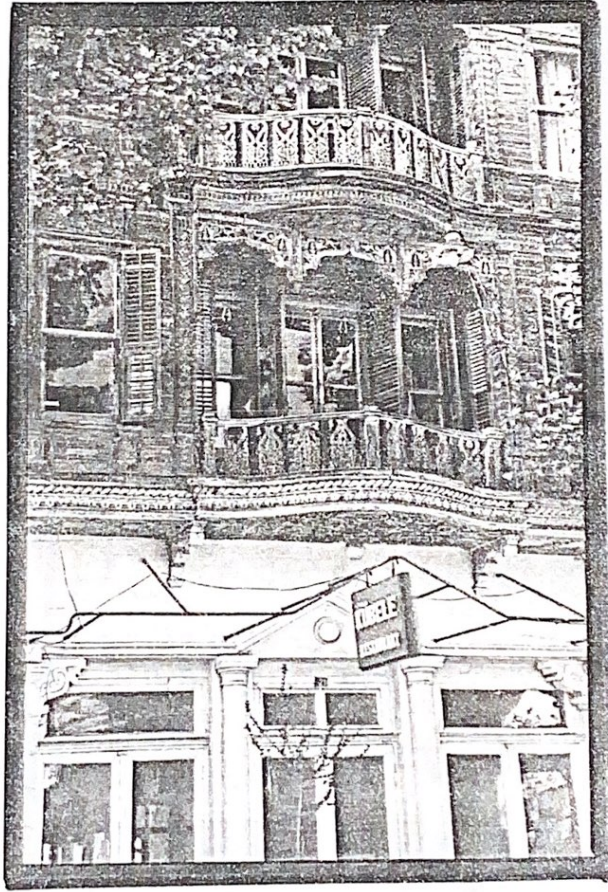
Ampir, yapılara anıtsallık kazandıran, ahşaba, kagir görünümü veren bir üslûp olduğundan, büyük boyutta örneklerde öncelikle seçildiği anlaşılmaktadır.

Ahşap konutlarda bir üslûp birliği içinde kullanılmış olduğunu görüyoruz.

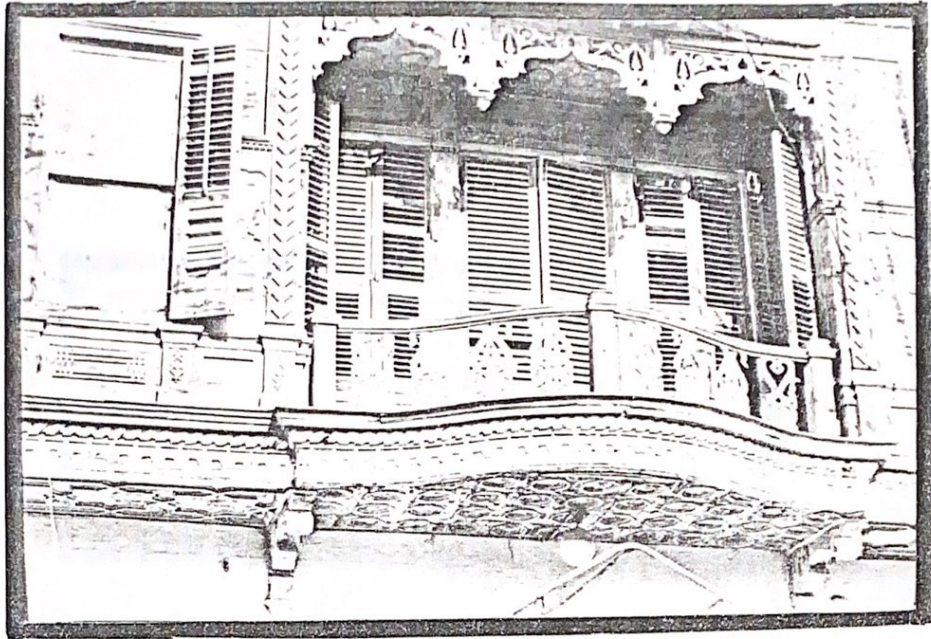
Ahşap işçiliği gereği motifler yüzeyselleştirilmiş, palmet ve yaprak kesitlerine dönüşmüştür. Buna karşılık yivli sütunların ve sütun başlıklarının titizlikle yontulduğu taş yapılardaki orijinal görünümünü korumuşlardır. Basık kemer, yuvarlak kemerde kilit taşı kullanılması (Fot.3.1.6.1-7) pencere söğelerine etrafındaki düz ve birbirine geçmiş çıtalar Ampir özellikleri tanımlar.

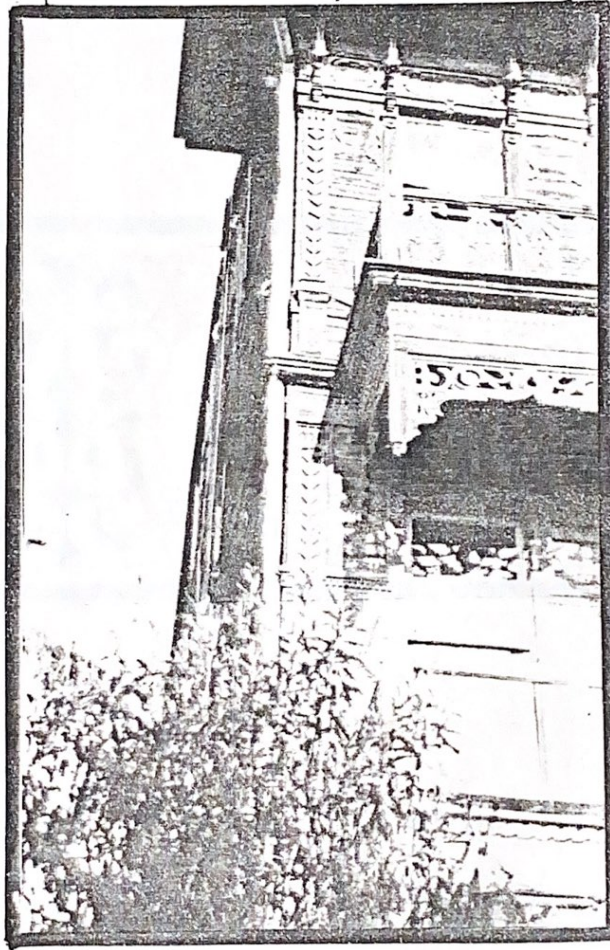
(Fot.3.1.6.2-3) Altınordu Cad. No.21
Bir Yapı

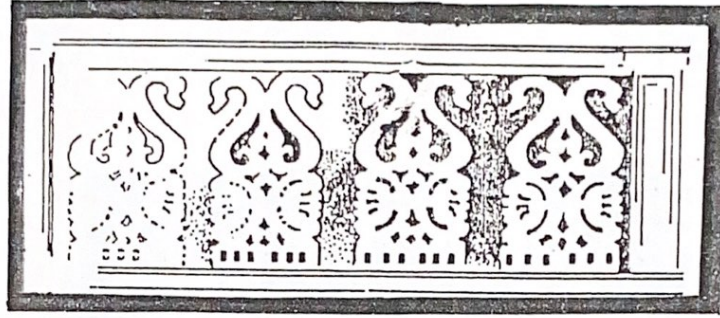
(Fot.3.1.6.2-4) Altınordu Cad. No.21
Detay

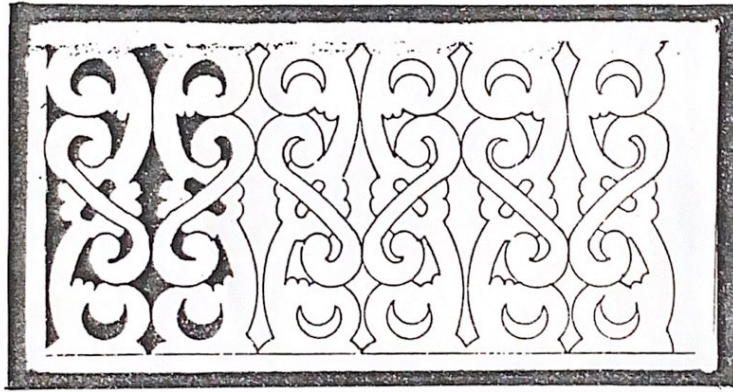
(Fot.3.1.6.2-5) Altınordu Cad. No.21
Detay

(Fot.3.1.6.2-6) Altınordu Cad. No.21
Detay

(Çiz. 3.1.6.2-1)

(Çiz. 3.1.6.2-12)

(Fot.3.1.6.2-7) Malûl Gazi Cad. No.11
Bir Ev

ÖRNEK:

MEHMETÇİK SOKAK NO: 7 (NİZAM)

İki katlı ahşap konut Ampir üslûp bezemeleri ön ve yan cephelerde (Fot.3.1.6.1-8) percere çerçevesinde, alınlıkta, köşe sütunlarında ve konsollarda toplanmıştır.

Alınlıkta çok iri bir palmet örgesi dikkati çeker. (Fot.3.1.6.2-9) Ampir üslûbun yaprakları ayrılmış ve uçları sivri palmet'ini anımsatır. (Çizim 3.1.6.2-1)

Percere söğelerinde düz çıtalar yer alır. (Fot.3.1.6.1-10) Pencere fotozu ortada yükselmiş ve yapraklara yanlara doğru kıvrılmıştır. (Fot.3.1.6.2-11 ve Çiz.3.1.6.2-3) Yapının köşesinde, gömme sütun izlenimi bırakan bir bezeme yer almaktadır. Kare ve dairesel bezeme örgeleri yer almaktadır. (Çiz.3.1.6.2-4)

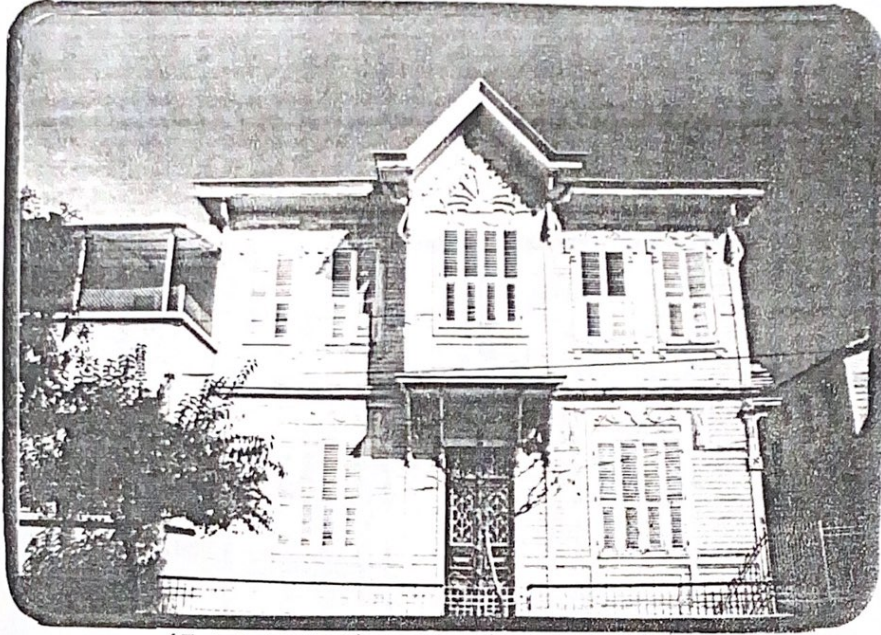
ÇINAR SOKAK YELÜFÜRDÜ SOKOK No.20 (MADEN)

Tek katlı ahşap konut öndeki dükkan sonradan eklenmiştir. (Fot.3.1.6.2-12) Ampir üslûp esinlidir. Çünkü üslûp özelliği sadece pencere söğelerinde yer almaktadır. Percere söğelerinde düz çatıların yer alması ve birbiri içine geçişlerin kesin olarak belirtilmesi, geometrik ampir özelliğidir. (Fot.3.1.6.2-13)

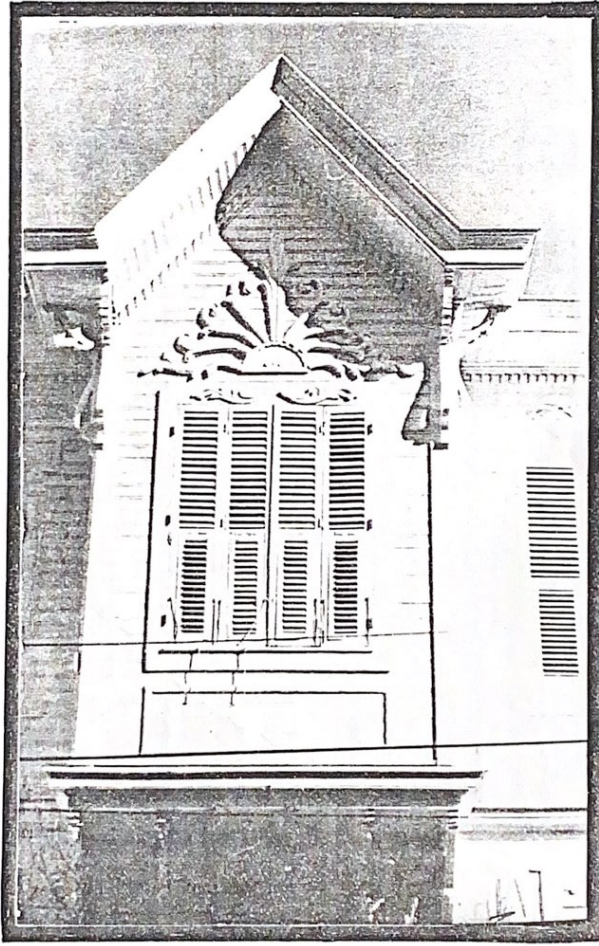
23 NİSAN CAD. (NİZAM)

İki katlı ahşap konut. Üslûp özellikleri ön cephede, pencerelerde ve balkon sarkıtlarında toplanmıştır. (Fot.3.1.6.2-14). İki kat pencerelerinin geometrik olarak birbirini izlemesi, yapının köşelerinde gömme sütun izlenimi veren bezeme örgesinin yer alması ampir özellikleridir.

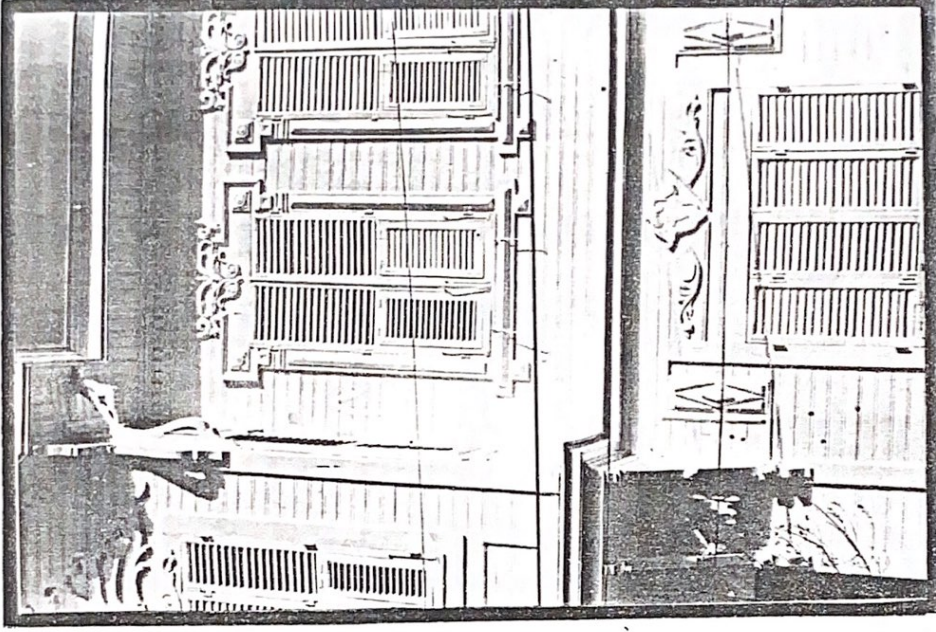
Balkonlardaki sarkıt bezeme örgeleri ve dikmelerin sütun havasında olması

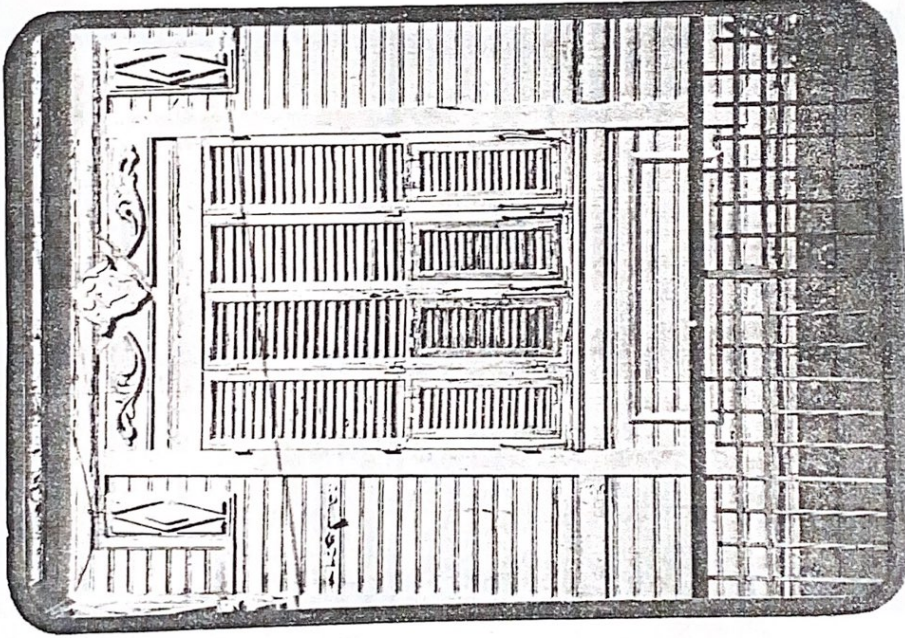
(Fot.3.1.6.2-8) Mehmetçik Sok. No.7
Bir Ev

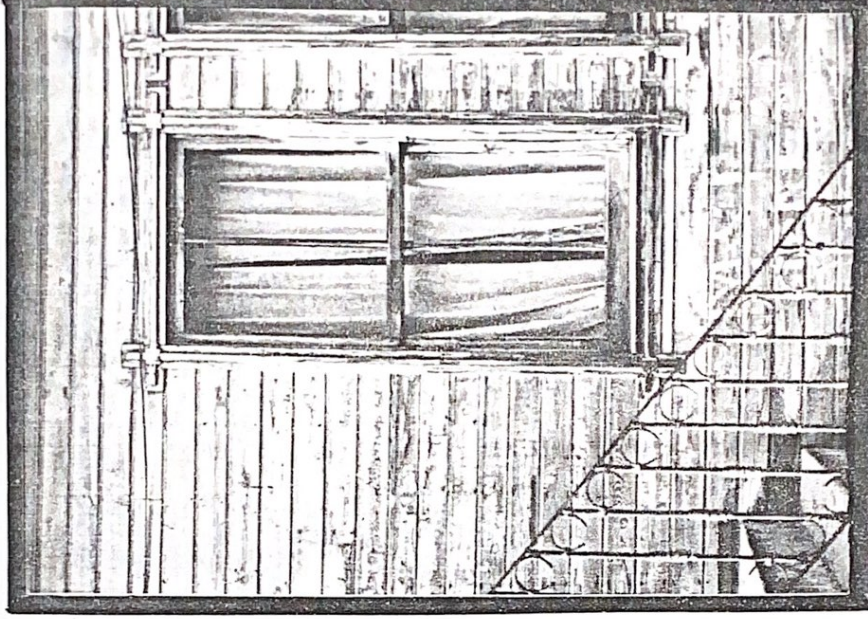
(Fot.3.1.6.2-9) Mehmetçik Sok. No.7
Detay

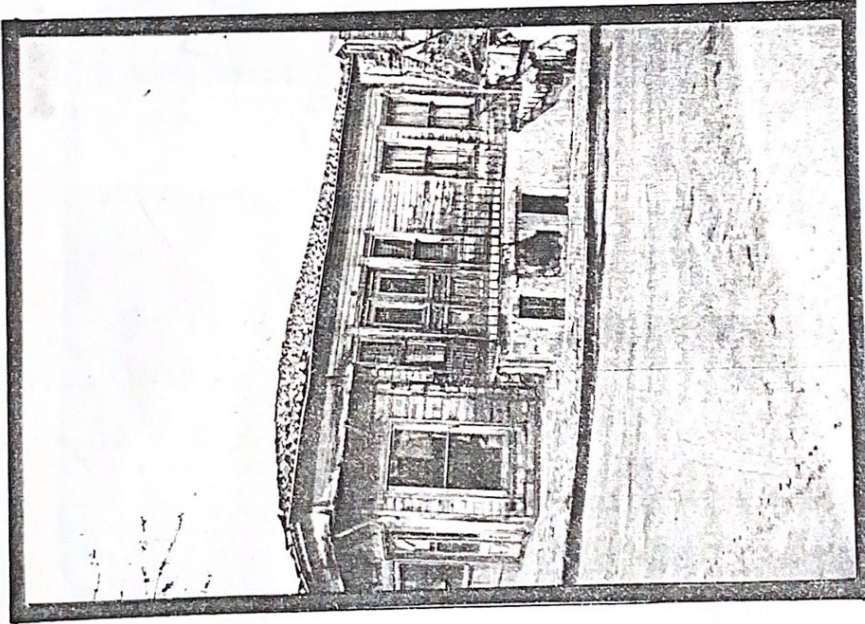
(Fot. 3.1.6.2-11) Mehmetçik Sok. No.7
Detay

(Fot. 3.1.6.2-10) Mehmetçik Sok: No.7
Detay

(Fot.3.1.6.2-13) Çınar Sok. Yelüfördü Sok.
Bir Ev

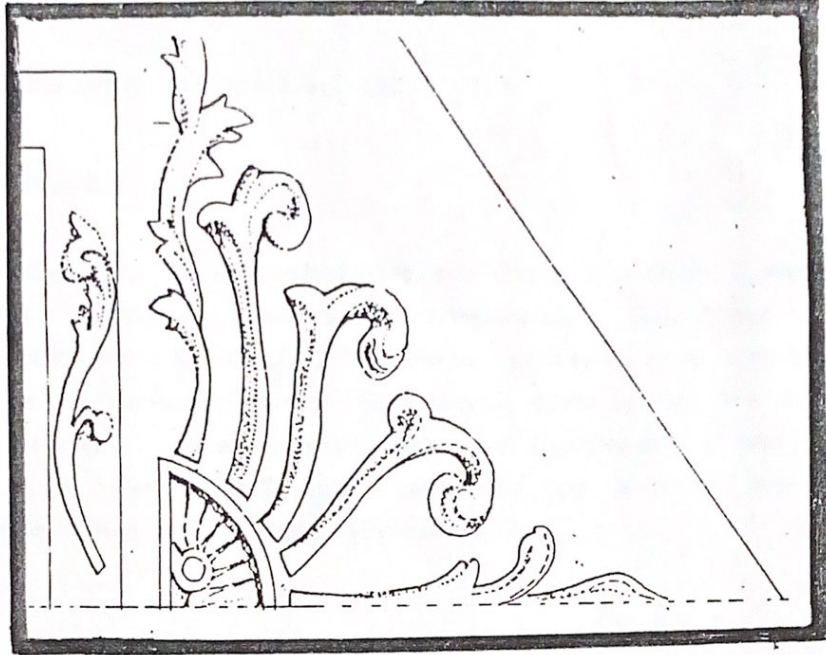
(Fot.3.1.6.2-12) Çınar Sok. Yelüfördü Sok.
Bir Ev

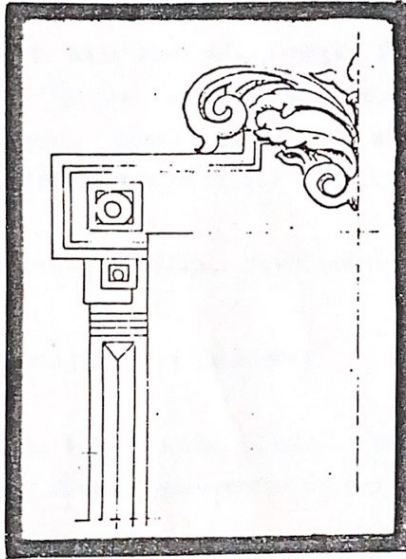
(Fot.3.1.6.2-14) 23 nisan Cad. Bir Ev

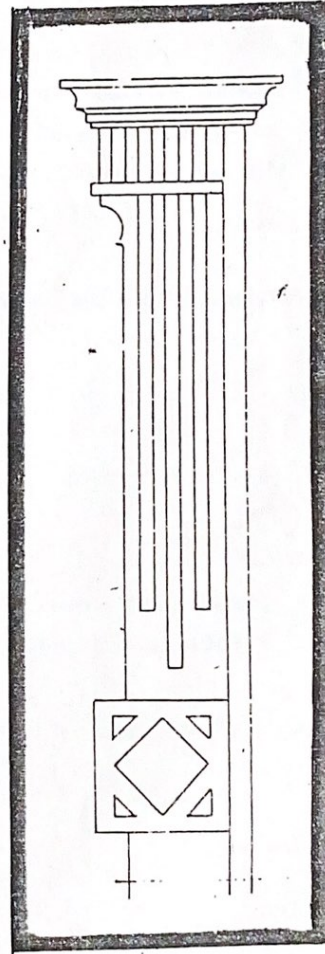
(Fot.3.1.6.2-15) 23 Nisan Cad. detay

(Çiz. 3.1.6.2-2)

(Çiz. 3.1.6.2-3)

(Çiz. 3.1.6.2-4)

yine ampir özellikleridir. (Fot.3.1.6.2-15)

NEO-YUNAN ÜSLUBU:

Neo-Yunan üslûp, taş ile gerçekleştirilebilen Yunan biçimlerin, geleneksel malzeme olan ahşaba uyarlanmasının örnekleridir. Neo-Yunan üslûp çoğunlukla ampir ile karışmıştır. Yapılarda pencere veya alınlık gibi elemanlarda, diğer tarihsel üslûplar veya çeşitli oyma işçiliği örnekleri ile birlikte uygulanmıştır. Ahşap evlerin doğal çatı biçimlendirilişi olan beşik çatının alınlığına yerleştirilen oyma bezemenin ve akroteri anımsatan tepeliklerin Neo-Yunan etkisi verdiği söyleyebiliriz.

ÖRNEK:

MALÛL GAZİ CAD. NO: 15 (MADEN)

İki kat ve çatı katı olan ahşap köşk (Fot.3.1.6.2-16) çatı ve balkon saçağı biçimlendirilişi üçgen alınlığı hatırlatmaktadır. Pencere ve giriş kapısı kenarındaki yivli gömme sütun ve alınlık yapıya Neo-Yunan bir ifade vermektedir. (Fot.3.1.6.2-17,18)

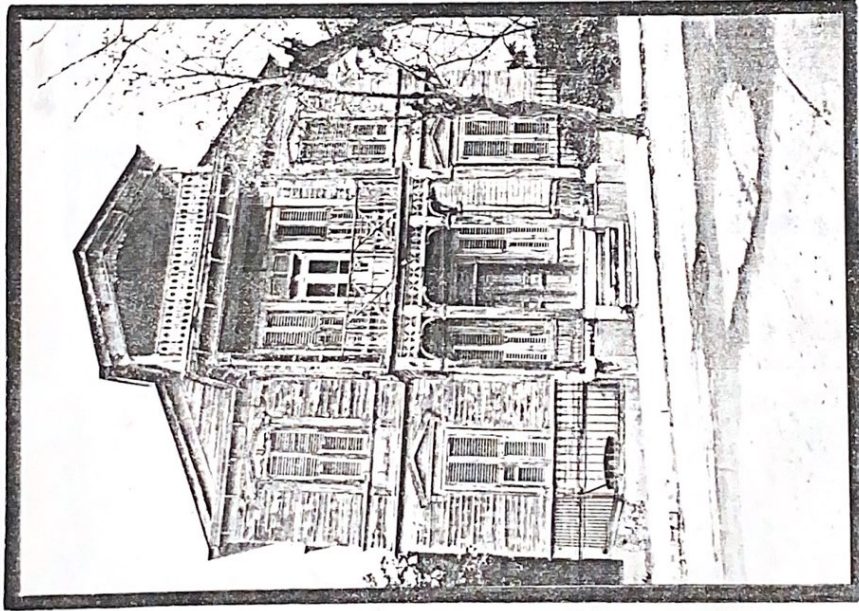
Diğer bezemelerin bu üslûpla ilgisi yoktur ve serbest biçimlendirilmiştir.

YILMAZTÛRK CAD. NO:4 (MADEN)

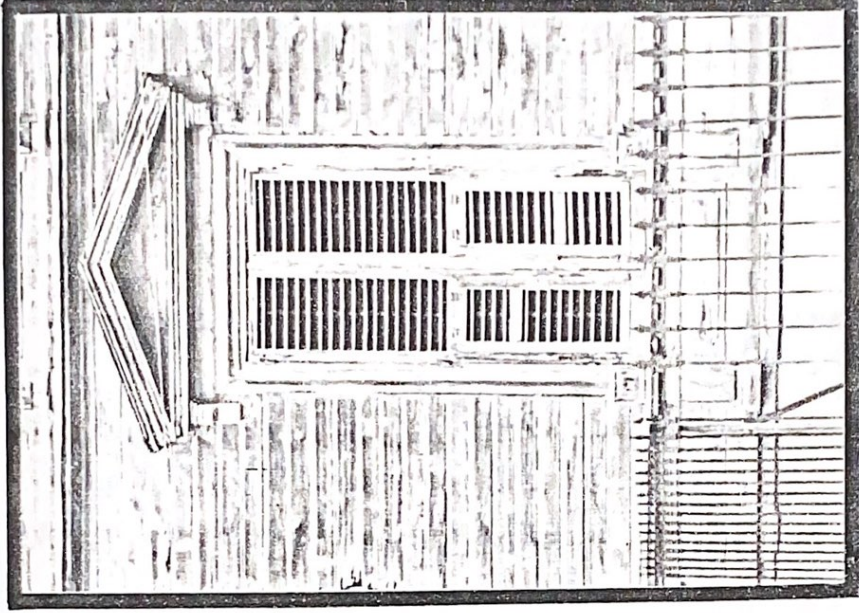
Üç katlı ahşap-kagir köşk. Zemin kat kagirdir. (Fot.3.1.6.2-19) Üslûp özellikleri kapı alınlığı, pencerelerde toplanmıştır.

Kapı çerçevesi düşey kayıtları gömülü birer iyon sütunudur. Üçgen alınlıktaki tepe ve köşe akroterleri görülmektedir. (Fot.3.1.6.2-20)

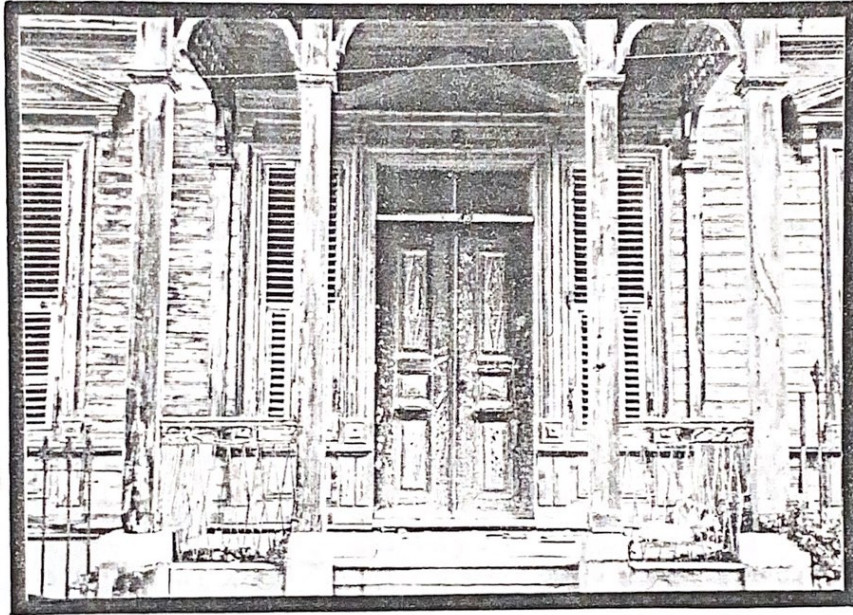
Birinci kat penceresi de aynıdır. Yalnız akroterleri yoktur. (Fot:3.1.6.2-21 ve Çiz.3.1.6.2-5)

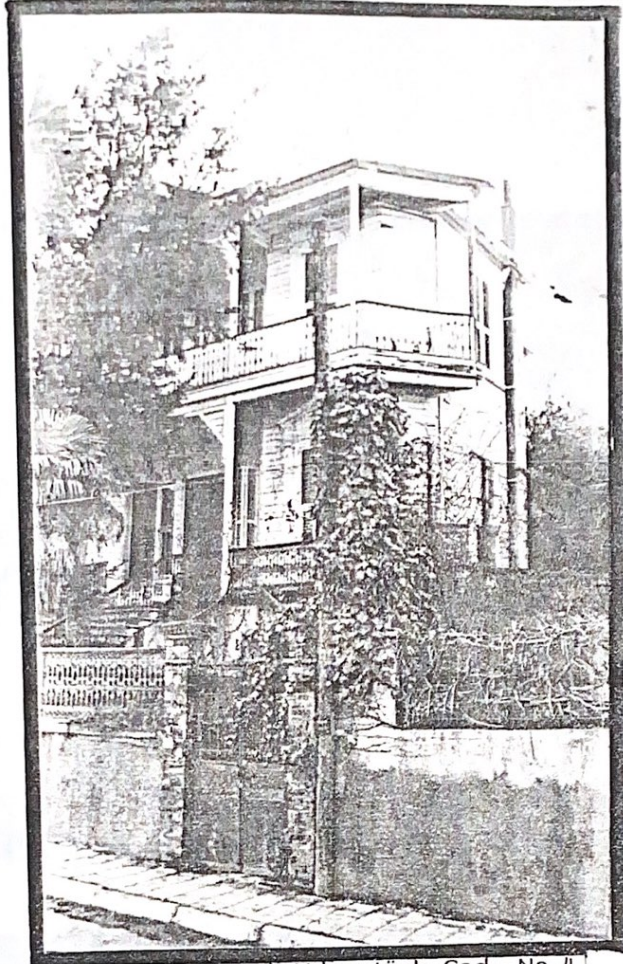
(Fot.3.1.6.2-16) Malûl Gazi Cad. No.15
Bir Ev

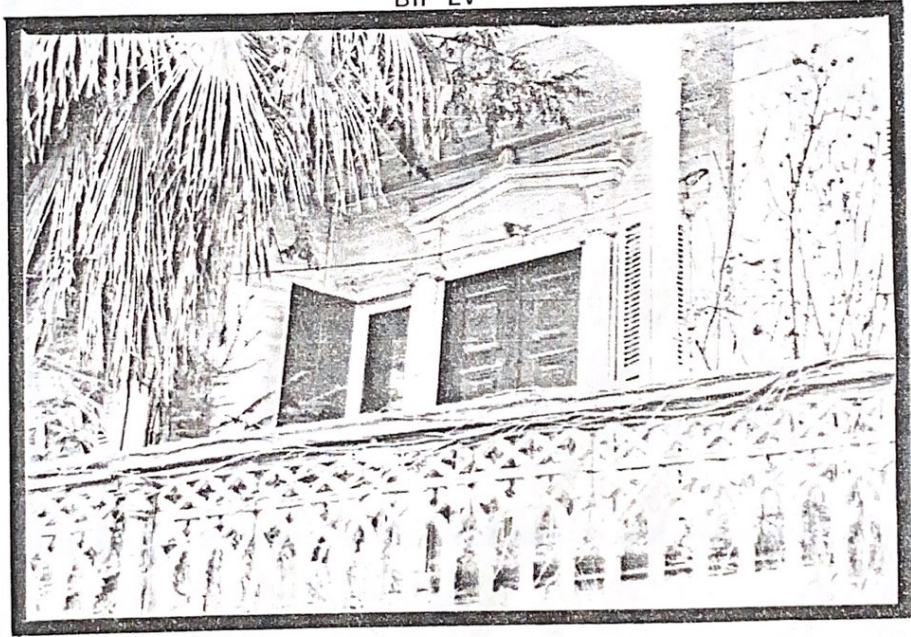
(Fot.3.1.6.2-17) Malûl Gazi Cad. No.15
Detay

(Fot.3.1.6.2-18) Malûl Gazî Cad. No.15
detay

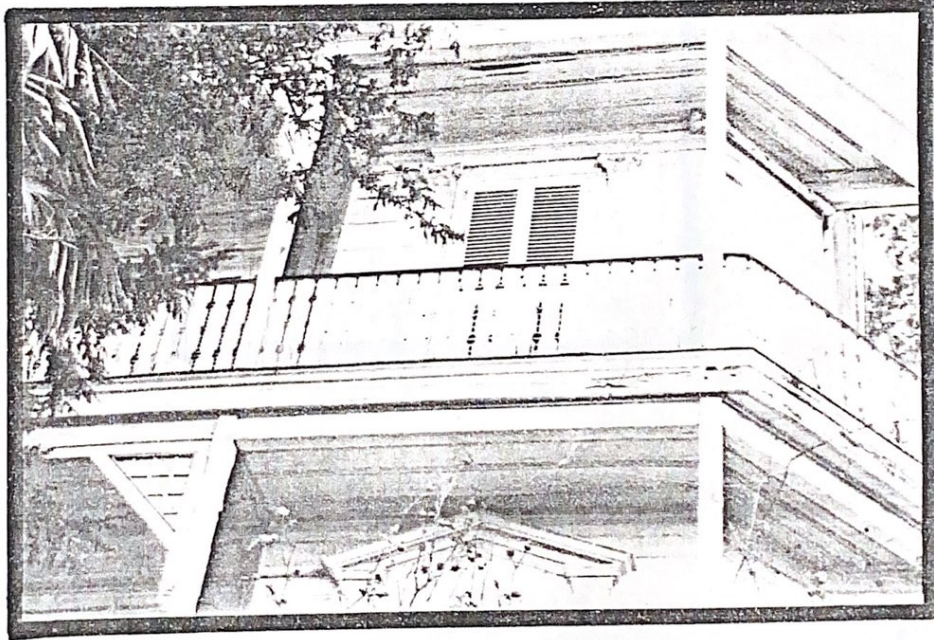
(Fot.3.1.6.2-19) Yılmaztürk Cad. No.4
Bir Ev

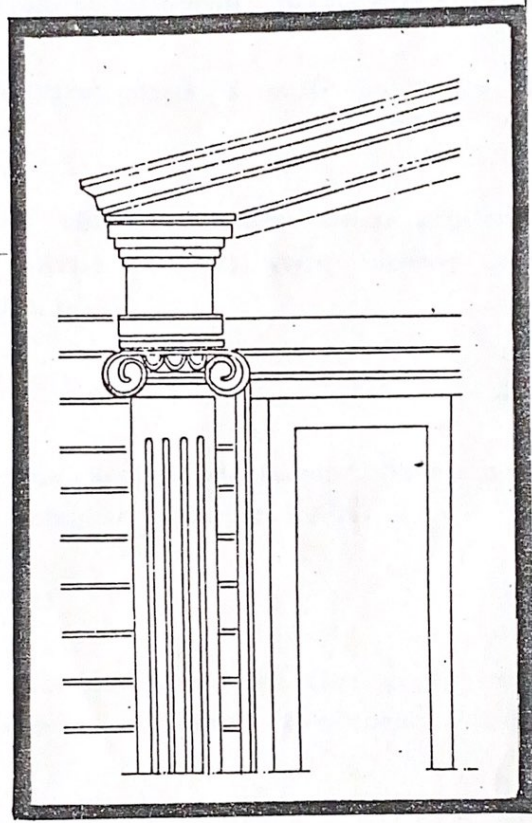
(Fot:3.1.6.2-20) Yılmaztürk Cad. No.4
Detay

(Fot.3.1.6.2-21) Yilmaztürk Cad. No.4
Detay

(Fot.3.1.6.2-22) Yilmaztürk Cad. No.4
Detay

(Çiz. 3.1.6.2-5)

İkinci kat pencerelerinde üçgen alınlık yoktur. Sadece duvara gömülü korint sütunlar vardır. (Fot.3.1.6.2-22)

MALÛL GAZİ CAD. NO:17 (MADEN)

İki kat ve çatı katı olan ahşap köşk. Üslûp özellikleri kapı, pencere ve çatı, balkon saçaklarında toplanmıştır. (Fot.3.1.6.2-23)

Çatı ve balkon saçaklarının biçimlendirilişi üçgen alınlığı natırlatmaktadır.

Pencere kenarındaki duvara gömük sütunlar ve üçgen alınlık bu üslûp özellikleridir.

Yalnızca alınlık içindeki süslemeler Barok üslûp örgeleridir. Barok "C" örgesi kullanılmıştır. (Fot.3.1.6.2-24) Aynı biçimler giriş kapısında uygulanmıştır. (Fot.3.1.6.2-25)

KUMSAL CAD. NO:46

İki katlı kagir yapı. Yapı oldukça bozulmuştur. Sadece pencere üzerindeki üçgen alınlıklar üslûp özelliğidir. (Fot.3.1.6.2-26)

YILMAZTÜRK CAD. NO:23

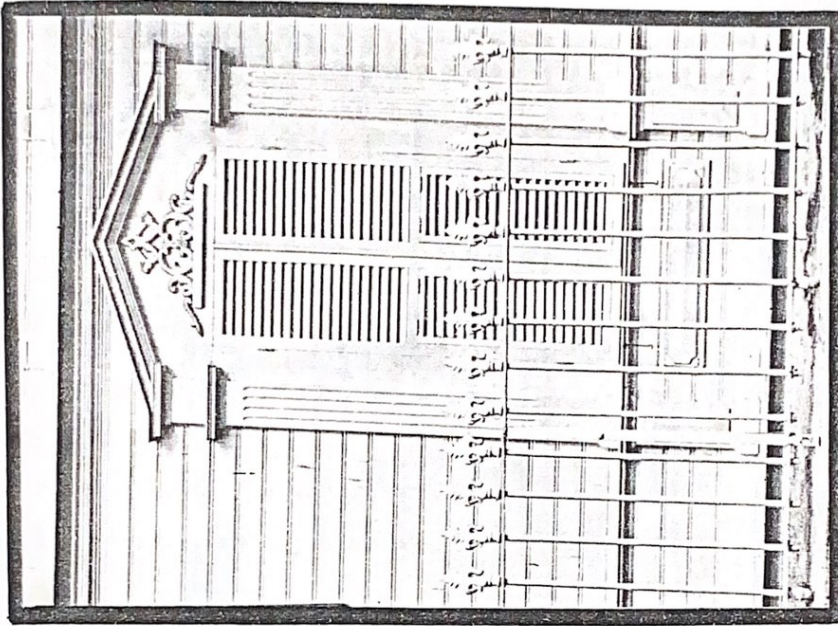
İki katlı kagir yapı. Girişte çatıda yer alan üçgen alınlık ve alınlığın tepesindeki ve yanlardaki akroterler Neo-Yunan üslûp özellikleridir. (Fot.3.1.6.2-27)

Pencere üzerindeki alınlıklar tam Neo-Yunan üslûbu yansıtmamaktadırlar.

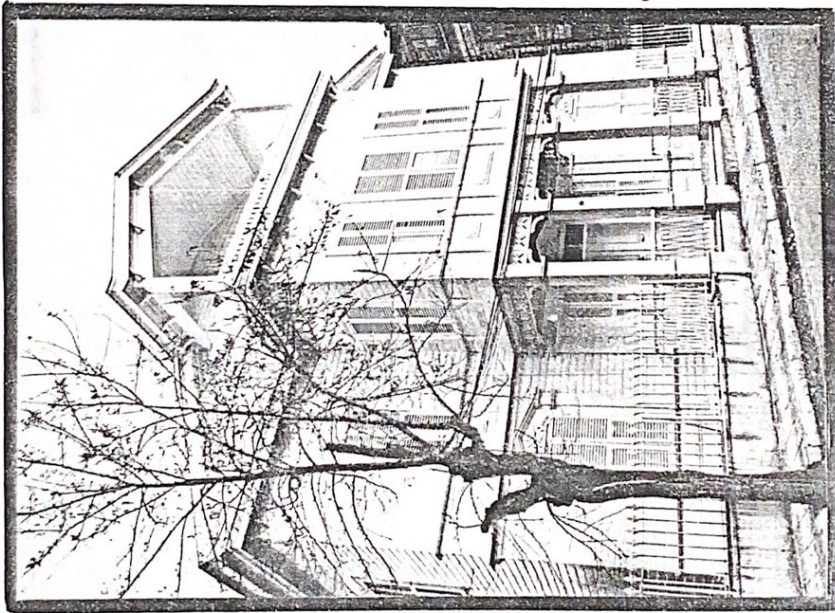
Girişteki korint kolonlar yine Neo-Yunan üslûp özelliğidir.

NEO-GOTİK ÜSLUP:

İngiltere'de sıva harcı ile yapılan süslemeler burada da ahşap ile daha çabuk ve kolay yapılır. Yine aynı amaçla yapılar taş yerine ahşap yapılmış ve

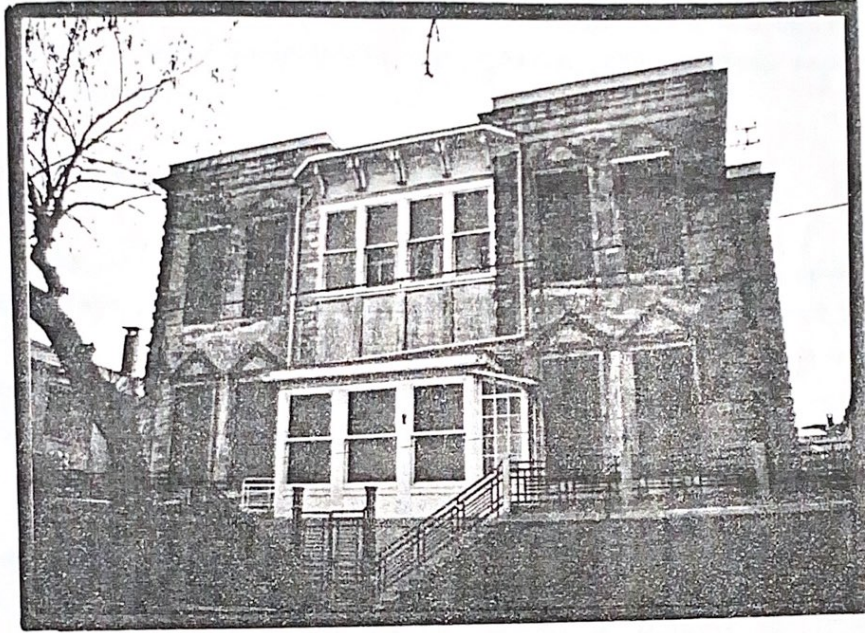
(Fot. 3.1.6.2-24) Malûl Gazi Cad. No.17
Detay

(Fot. 3.1.6.2-23) Malûl Gazi Cad. No.17
Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-25) Malûl Gazi Cad. No.17
Detay

(Fot.3.1.6.2-26) Kumsal Cad. Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-27) Yilmaztürk Cad. No.23
Bir Ev

kağire uygulanan cephe süslemeleri ahşaba uygulanmıştır.

Kuleler, sivri çatılar, yüksek bacalar, çatılardan dışarıya çıkan üçgen tavan arası pencereleri, sivri kemerler (3.1.6.2-28) bu üslûbun ahşap yapılarıdaki belirgin özellikleridir.

NEO-KLASİK OSMANLI ÜSLUBU:

Bu tür yapılar 1910'lardan sonra, mimarlığın kaynağını Türk-İslam kültüründe arayan bir görüşün ürünleridir. Birinci ulusal mimarlık akımını yaratan ve öz değerlere dönüşü öneren bu anlayış mekansal sorunlara değinmeksizin diğer seçmeci akımlarda olduğu gibi bu kez geçmişin Osmanlı-Selçuklu bezeme programını kullanarak bir cephe düzenlemesine gider.

Neo-Klasik Osmanlı bezemesi öncelikle anıtsal izlenimini yaratan kemerin kullanımıyla dikkati çeker. Pencerelerin dikdörtgen çerçeve içine alınışı, kitabelerin kullanımı, pencere kemerlerinde Osmanlı-Selçuklu mimari anlayışı izlenmektedir. İslam kaynaklı atnalı kemerinde birlikte kullanıldığı örnekler vardır. (Fot.3.1.6.2-29,30)

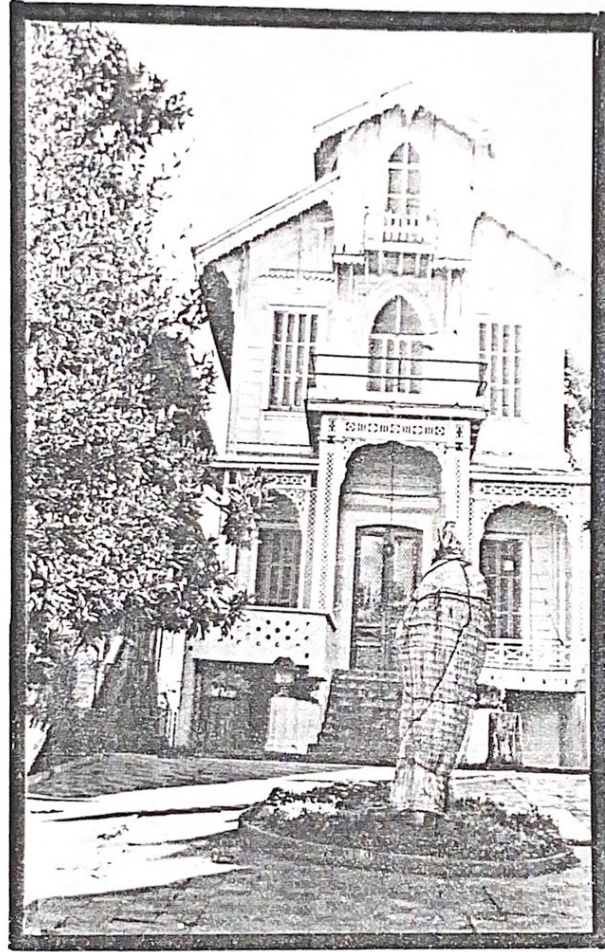
Bezeme örgeleri Osmanlı ve Selçuklu kaynaklıdır. Balkon korkulukları çoğu kez geleneksel Türk ahşap ve taş oyma işçiliğinin sevilen motifleri olan kare, altıgen, benek ve yıldız şebekeleridir. Rumi ve Palmet kesitleride bezemede kullanılmıştır. (20)

KADİYORAN CAD. ÇANKAYA OTELİ

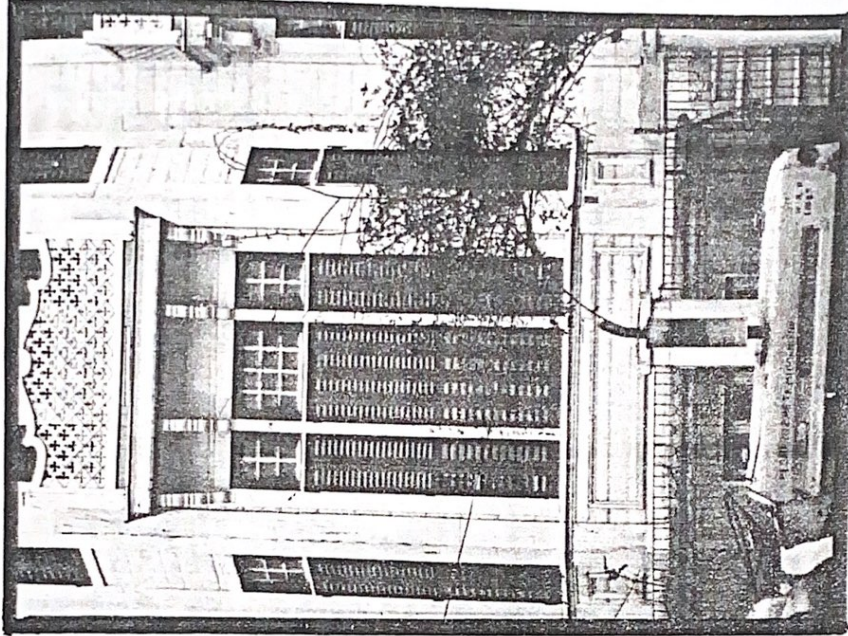
Üç katlı ahşap yapı. Bezeme ön cephede toplanmıştır. (Fot.3.1.5-12) Ön cephede tam ortada, girişten çatıya kadar yükselen çıkma ve çatısının şekli ile düşey planda anıtsallık ifadesi aranmıştır. Bu üslûbu benimseyen örneklerin çoğunda, portalden kaynaklanan bir anıtsal istemi görülmektedir.

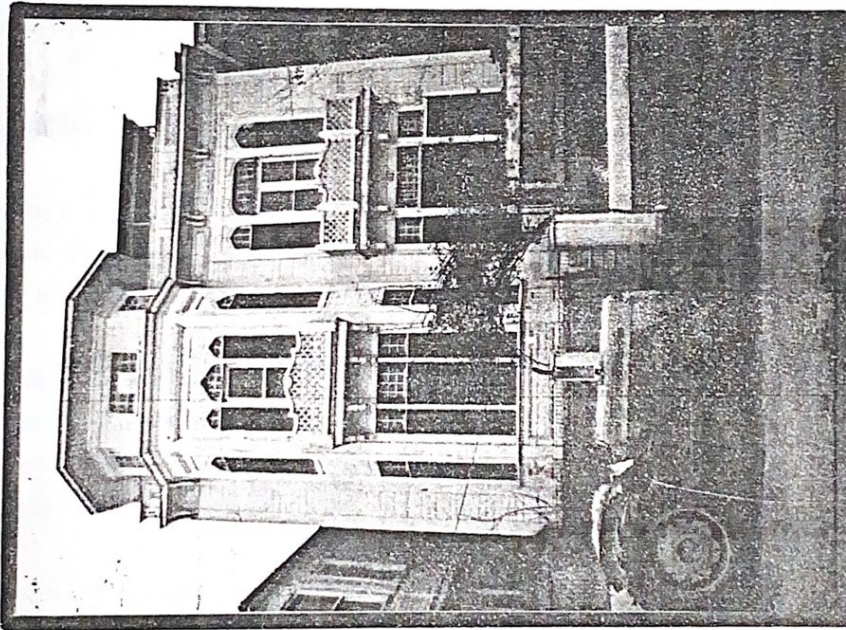
(20) Semra Ciner (Germaner), Doktora Tezi, s.59-61.

(Fot.3.1.6.2-28) 23 Nisan Cad. Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-30) Altınordu Cad. No.14
Detay

(Fot.3.1.6.2-29) Altınordu Cad. No.14
Bir Ev

Birinci kat girişinde ve pencere üzerinde yer alan at nalı kemerler (Fot.3.1.6.2-31) İslam kaynaklıdır. Pencere üzerindeki sağır kemer içine, iki adet yıldız geçme yerleştirilmiştir. (Fot.3.1.6.2-32) Giriş üzerinde yer alan at nalı kemerde, dokuz kollu yıldız motifi görülür. Yapının köşesinde yüksek ikiz sütunlar, başlıklarında ikiz sütunçeler ve mukarnas kesiti bir bezeme vardır. (Fot.3.1.6.2-31, Çiz.3.1.6.2-6)

İkinci kat pencere eteğinde, Selçuklu-Osmanlı ahşap ve taş oymacılığının belirgin örgesi altı kollu geçme yıldız ve üst başlığında ise yine aynı dönemin taş ve ahşap oymacılığı örneklerinden alınmış üçlü nişler vardır. (Fot.3.1.6.2-33, Çiz.3.1.6.2-7) Yine aynı katın balkon parmaklığı, sekiz kollu yıldızlardan oluşur. (Çiz.3.1.6.2-8) Bunlar İslam kökenlidir. Saçak furuşlarında kare oluklu, çerçeve içinde tek ve sekiz kollu yıldız motifleri yer alır.

BÜYÜKADA İSKELESİ. (Fot.3.1.5-11)

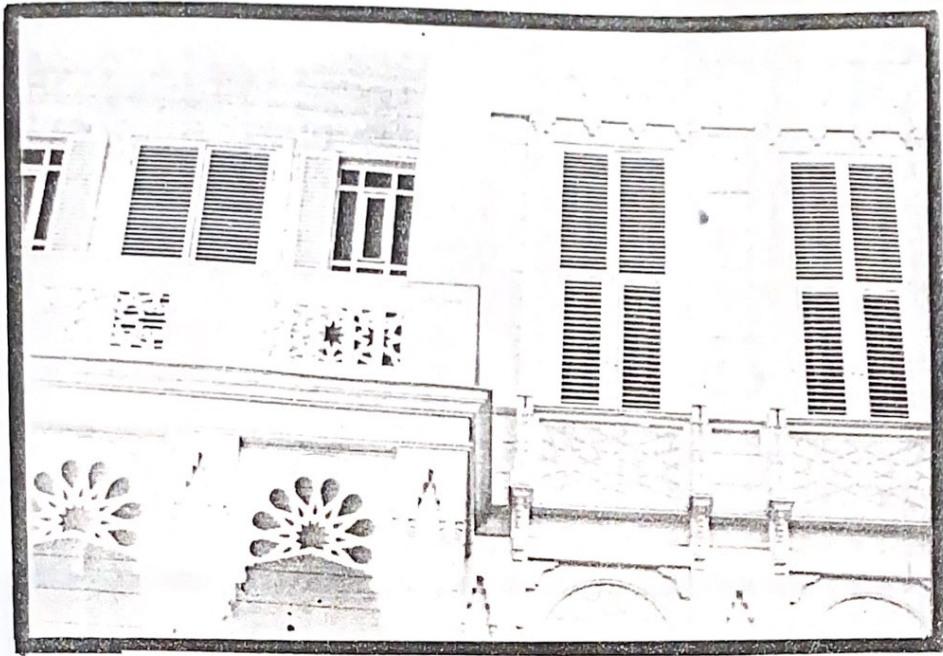
İki katlı kagir yapı. Neo-Klasik Osmanlı bezemesi anıtsal izlenimi veren Osmanlı kemeri kullanılmıştır. Kolonların köşelerinde mukarnas izlenimi veren bezemeler yapılmıştır. (Fot.3.1.5-11-D)

İSTANBUL AHŞAP ART-NOUVEAU ÜSLUBU:

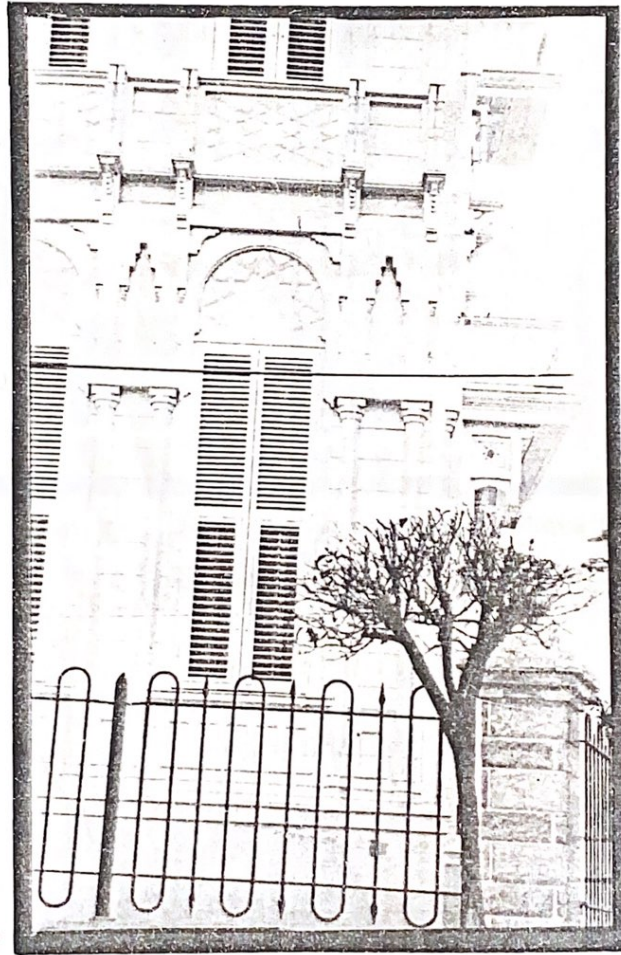
1895'den sonra İstanbul'da öncelikle kagir yapılarda etkili olan Art-Nouveau bezeme örgelerinin geleneksel malzeme olan ahşaba uygulanmasıyla, üslûbun yerel bir özellik kazandığı görülmektedir.

Art-Nouveau ahşap konut bezemesi saf üslûp özelliğini gösterenler ve diğer tarihsel üslûplarla birlikte ele alınanlar olarak iki grupta toplanmaktadırlar. Birinci grupta, İstanbul kagir Art-Nouveau'sundan etkilenerek çiçek üslûbu (stileflorale) ve soyut çizgisel biçimler uygulanmıştır.

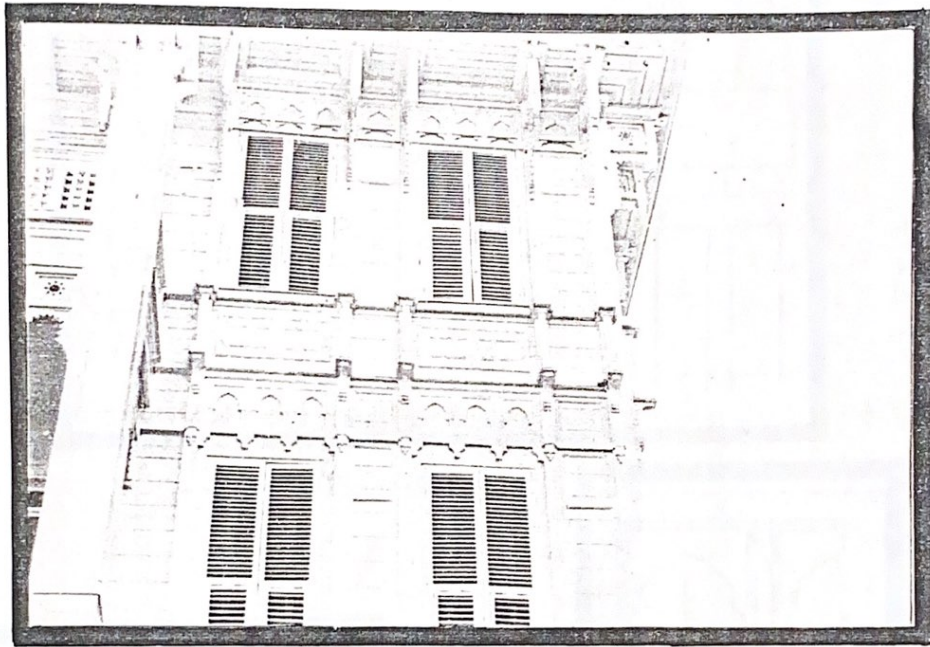
Art-Nouveau bezemenin birinci derecede yer aldığı mimarlık elemanı olarak pencere çerçevelerinin biçimlendirilişi ve pencere üst ve alt başlıklarının yan parçalarının ovalimsi görünümü, ahşap Art-Nouveau'ya özgü niteliklerdir. Kagir Art-Nouveau'dan esinlenerek yapılan çiçek üslûbu motifli

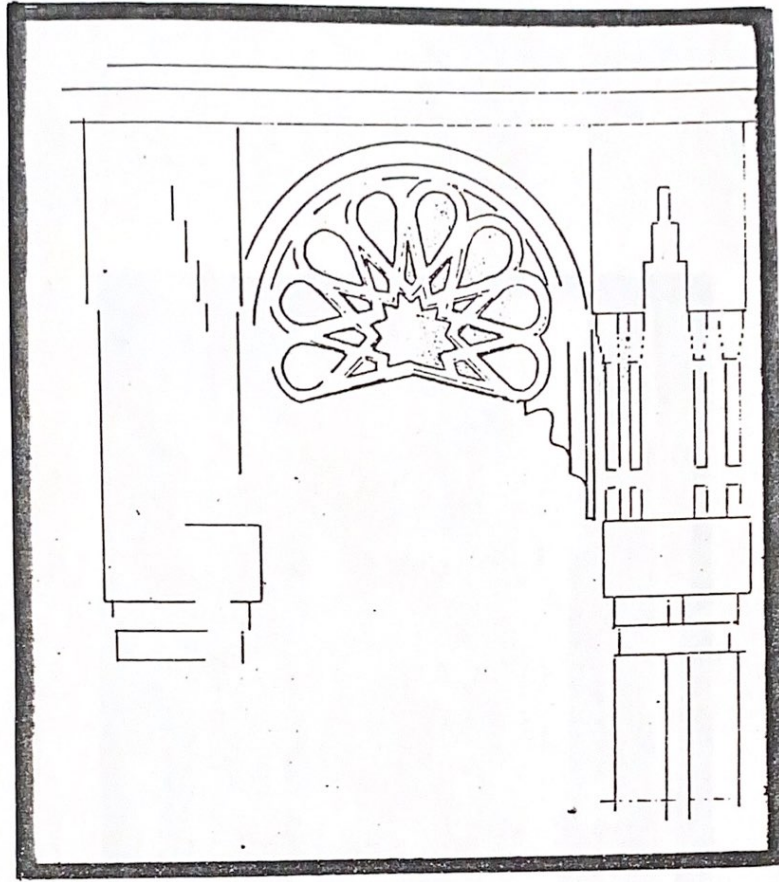
(Fot.3.1.6.2-31) Kadıyoran Cad. Çankaya Oteli
Detay

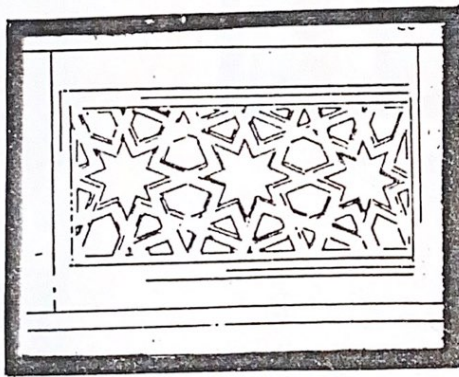
(Fot.3.1.6.2-32) Kadıyoran Cad. Çankaya Oteli
Detay

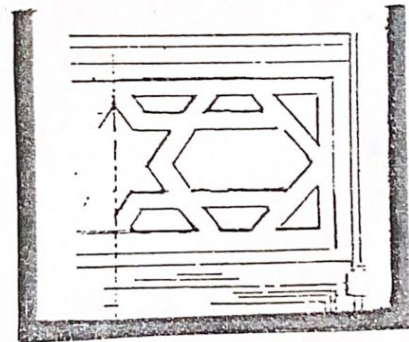
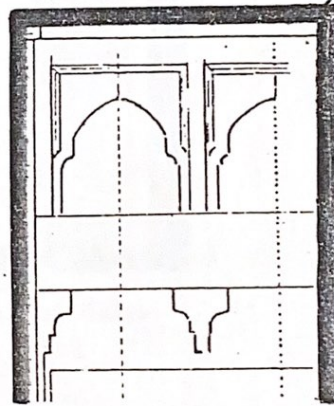
(Fot.3.1.6.2-33) Kadiyoran Cad. Çankaya Oteli
Detay

(Çiz. 3.1.6.2-6)

(Çiz. 3.1.6.2-8)

(Çiz. 3.1.6.2-7)

(Fot.3.5-11.D) Büyükada İskelesi Detay

örgeler yüzeyselleşmiş ve sadeleşmiş olarak kullanılır. Bitkisel kökenli motiflerin yanı sıra, düşey ve yatay kullanılan çıtalar üzerine yerleştirilen tek ve iç içe daireler bir Art-Nouveau örgeyi oluşturur.

Balkon korkuluklarında, standart tahta genişliğine göre çiçek ve dal örgeleri parmaklıkları oluşturur, yarım dairesel biçimlendirmelerde, ışımsal düzenleme kullanılmaktadır. Kapı aynaları genellikle yalındır.

Art-Nouveau özelliği gösterenler ise, soyut-çizgisel ve çiçek motifi kullanılmıştır. Çoğu kez yapının tüm bezemesi ile uyum içindedir.

Furuşlarda ise, daire ve paralel çizgiler onu Art-Nouveau üslûba sokar. (Fot.3.1.6.2-34)

Silmelerde ise, kısa çıtalarla bağlanmış daireler oval ve daire çizgileri bu üslûbu yansıtır.

Batıdan farklı olarak Art-Nouveau bezemenin simetrik olarak kullanıldığı görülür. (21)

ÖRNEK

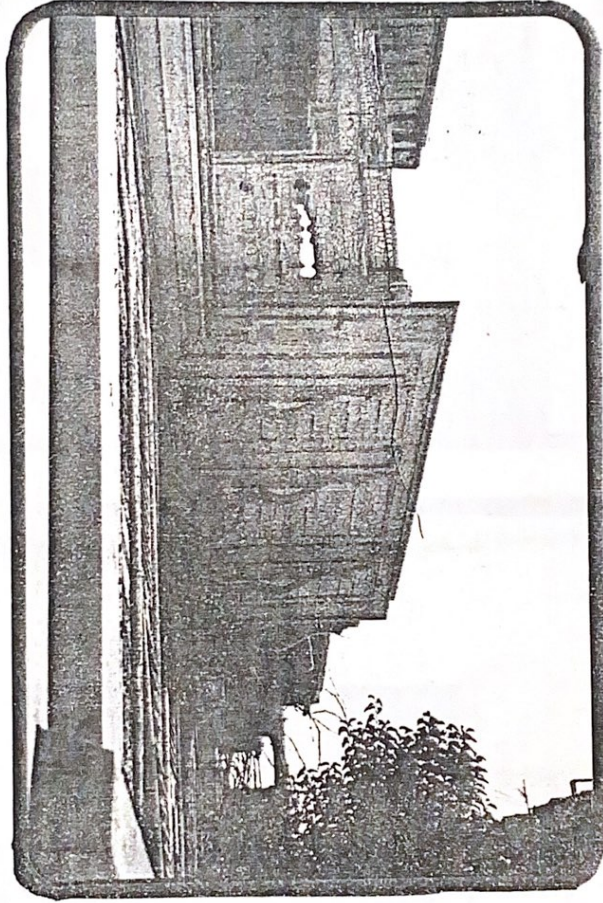
KADİYORAN CAD. NO:5 (NİZAM)

Üç kat ve çekme katlı ahşap-kagir karışımı köşk. (Fot.3.1.6.2-35) Bu yapıda bitkisel kaynaklı (Çiçek bezeme-stileflora) bezeme örgeleri kullanılmış ve bunlar kapı, pencere çerçevelerinde, balkon parmaklıklarında (Fot.3.1.6.2-36, Çiz.3.1.6.1-8) ve furuşlarda toplanmışlardır.

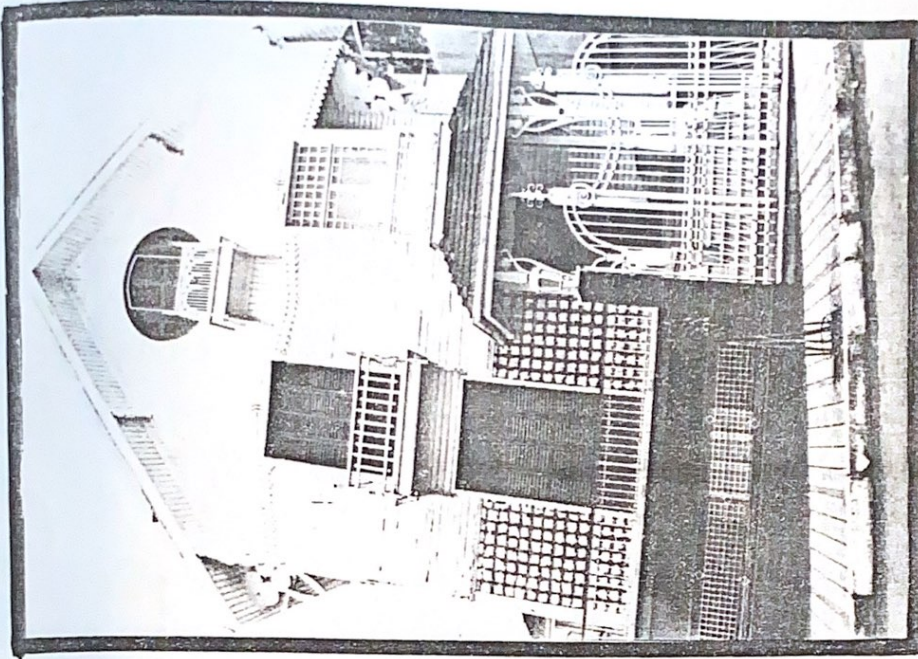
Giriş kapı aynasındaki doğalcı gül demetleri (Fot.3.1.6.2-37) yüksek furuşlarda (Çiz.3.1.6.2-9) soyutlanarak uygulanmışlardır.

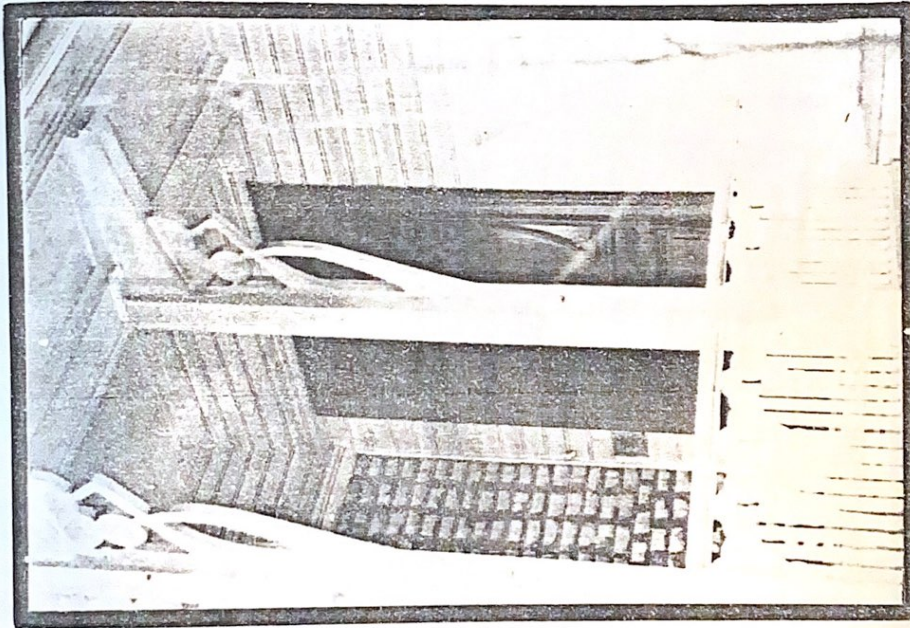
(21) Semra Ciner (Germaner), Doktora Tezi, s.65-70.

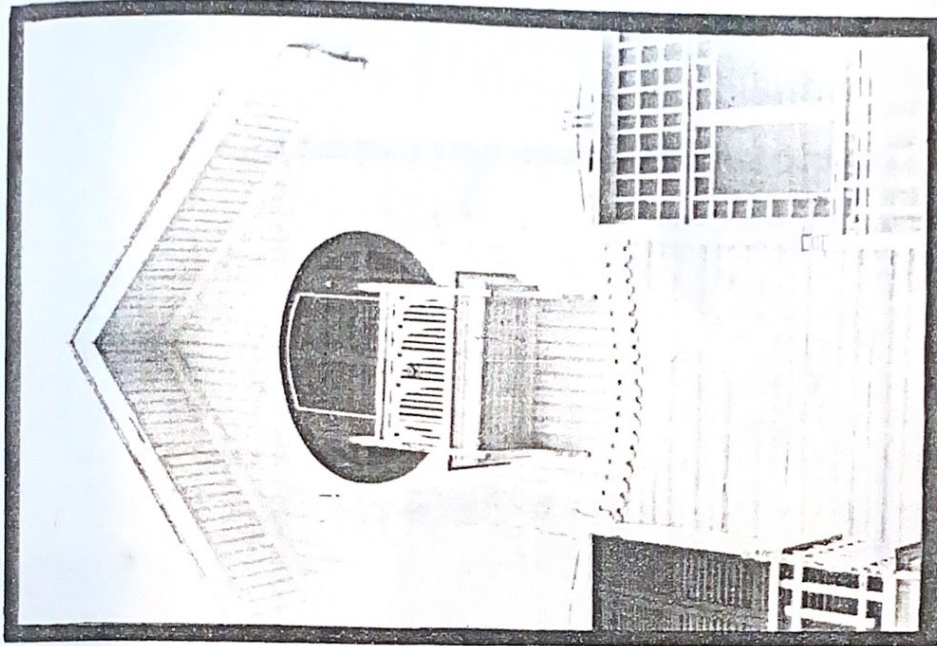
(Fot. 3.1.6.2-34) Mehmetçik Sok.
Detay

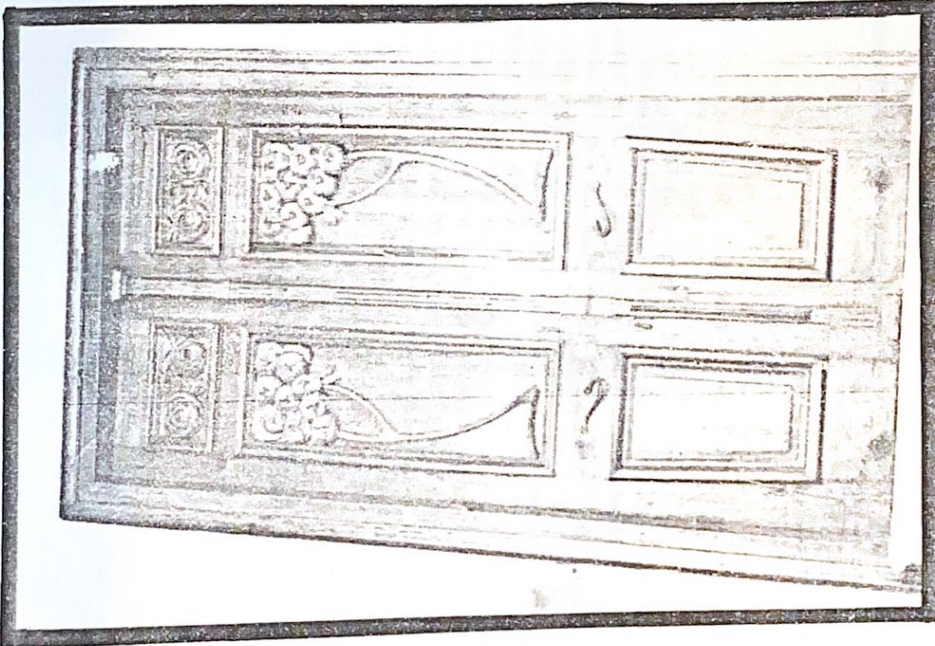
Fot:3.1.6.2-35) Kadiyoran Cad. No.5
Bir Ev

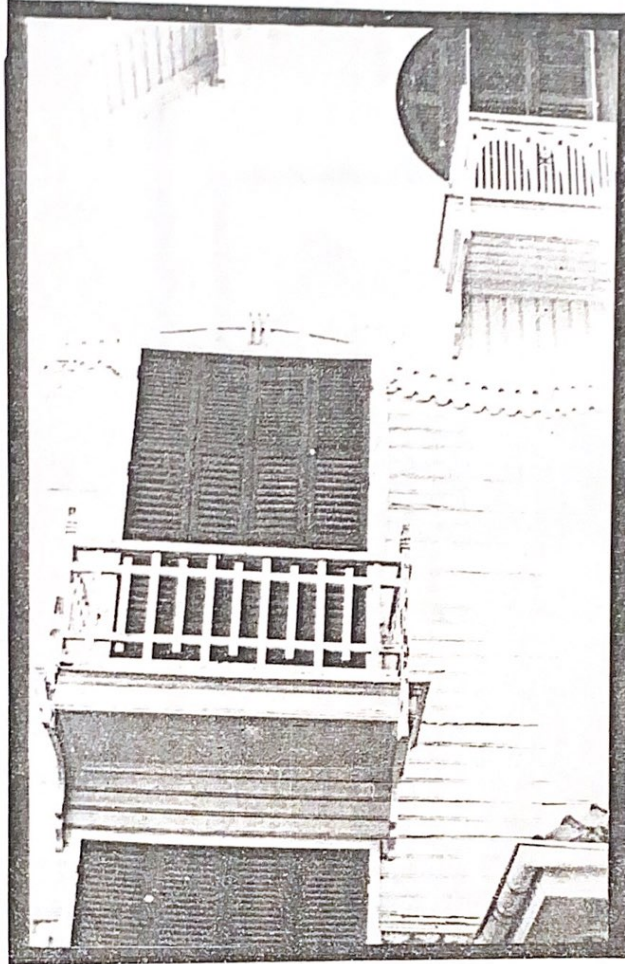
(Fot.3.1.6.2-36) Kadiyoran Cad. No.5
Detay

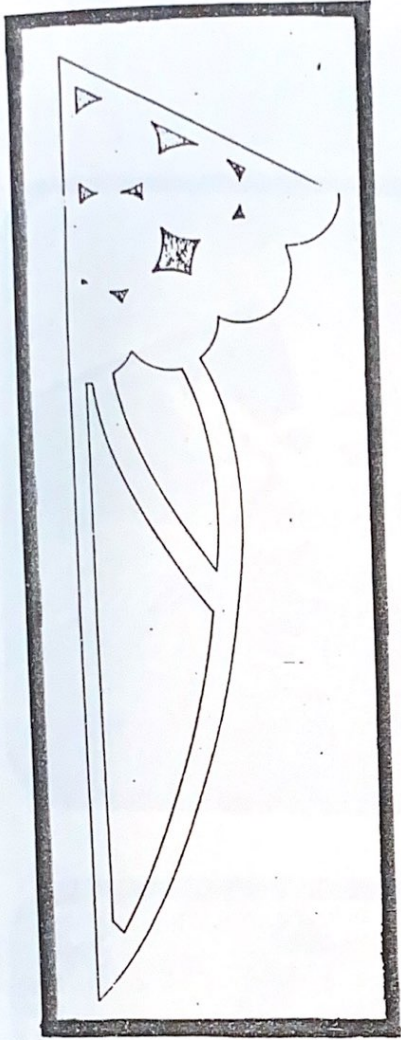
(Fot.3.1.6.2-38) Kadiyoran Cad. No.5
Detay

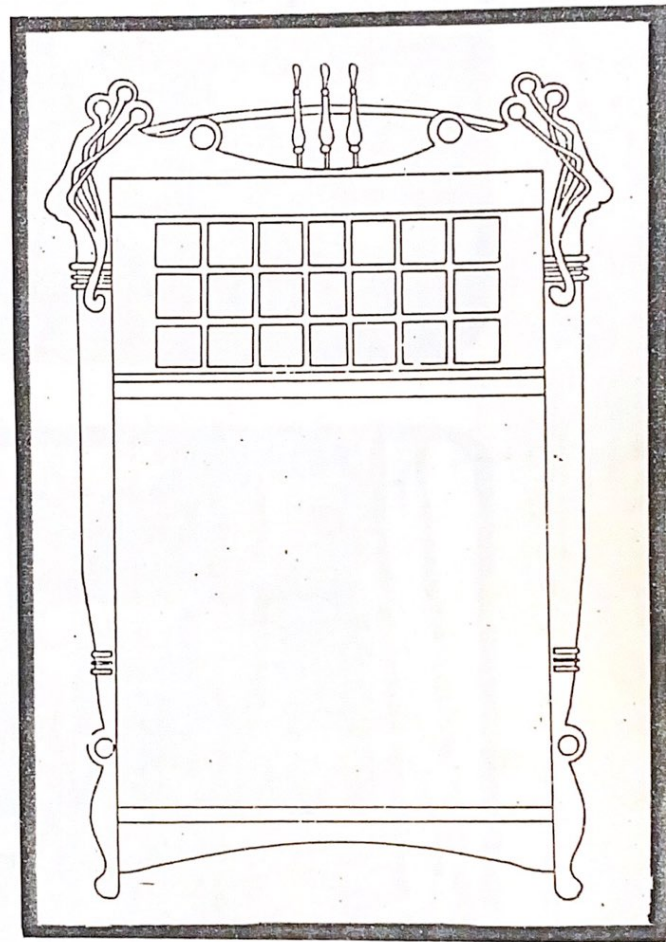
(Fot.3.1.6.2-37) Kadiyoran Cad. No.5
Detay

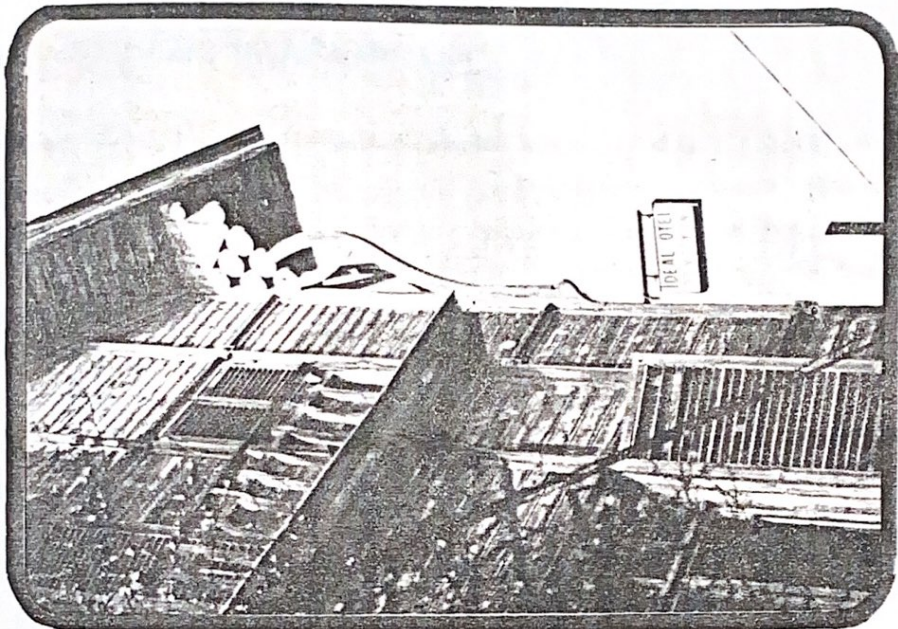
(Fot. 3.1.6.2-39) Kadiyoran Cad. No.5
Detay

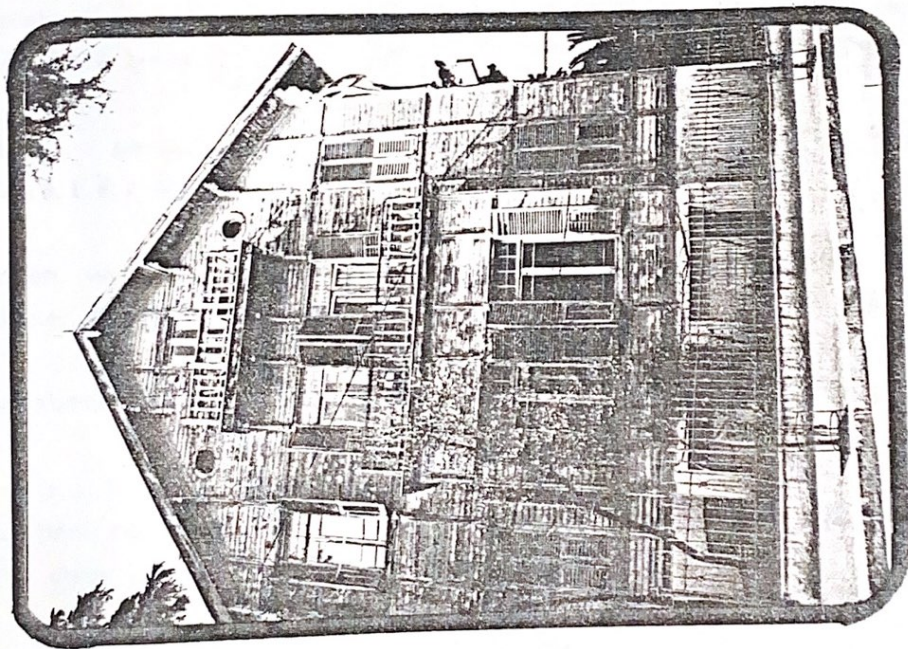
(Çiz.3.1.6.2-9)

(Çiz.3.1.6.2-10)

(Fot.3.1.6.2-41) Kadiyoran cad. Ideal Pansiyon
Detay

(Fot.3.1.6.2-40) Kadiyoran Cad. Ideal Pansiyon

Çekme kattaki balkon penceresinin dairesel (Fot.3.1.6.2-38) biçimlendirilişi batı örneklerini anımsatır. Diğer katlardaki pencere çerçeveleri Art-Nouveau çizgisel özelliklerini anımsatır. (Fot.3.1.6.2-39, Çiz.3.1.6.2-10)

KADIYORAN CAD. İDEAL PANSİYON

Üç kat ve çekme katlı ahşap-kagir köşk. (Fot.3.1.6.2-40) Art-Nouveau üslûp ön cephede ve furuşlarda toplanmıştır. Cephede yatay ve düşey çizgilerin kullanıldığını ve bunun yanında furuşlarda bir önceki örnekte gördüğümüz soyut gül demetlerinden oluşan bezemelerin kullanıldığını görmekteyiz. (Fot.3.1.6.2-41)

ALTINORDU CAD. NO:33 (MADEN-Kumsal)

Üç kat ve çekme katlı ahşap-kagir köşk. (Fot.3.1.6.2-42) Üslûp özellikleri ön cephede , bahçe, balkon korkuluklarında, balkon sarkıtında, giriş kapı ve pencerelerde ve furuşlarda toplanmıştır.

Bahçe korkulukları üçlü ve tekli çiçek demetlerinin soyutlandırılarak biçimlendirilmiştir. İç içe dairelerden oluşmaktadır. Demirden yapılmıştır. (Fot.3.1.6.2-43)

Balkon parmaklıkları ise çizgisel-soyut bezemelerden oluşmuştur: (Fot.3.1.6.2-44)

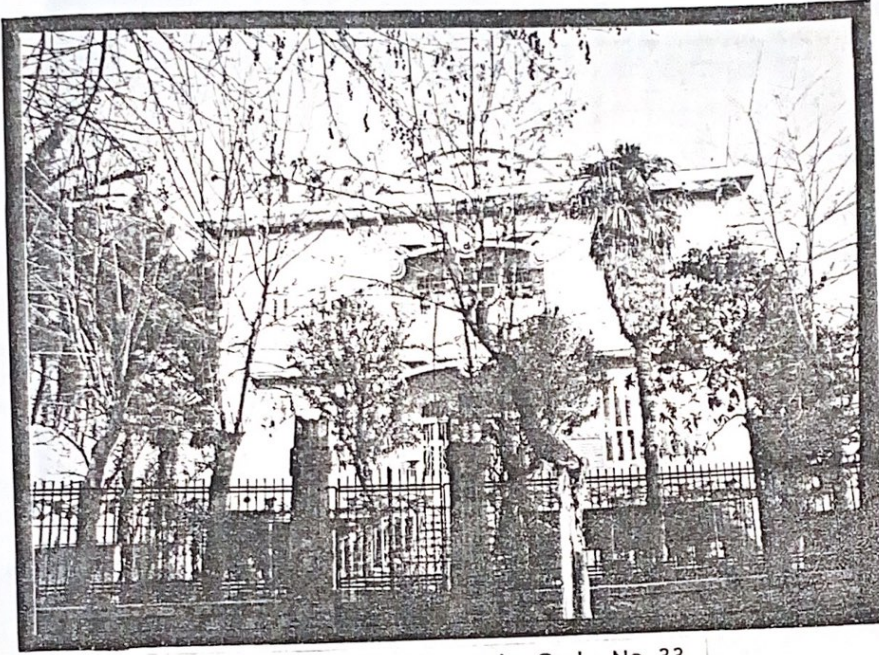
Balkon ve girişteki sarkıtlarda çizgisel-soyut bezemelerdir.İç içe geçmiş daireler ve birbirine paralel eğrilerden oluşmaktadır. (Fot.3.1.6.2-45)

Furuşlarda aynı şekilde biçimlendirilmişlerdir. (Fot.3.1.6.2-46)

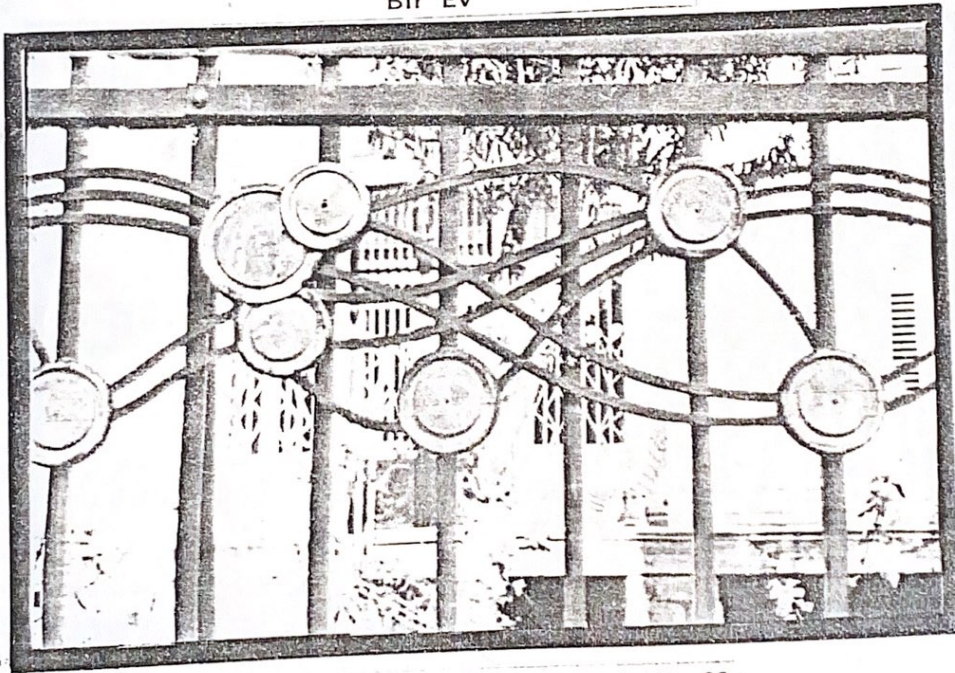
Girişteki kapı ve pencere üzerindeki demir işçiliğindeki ikili ve üçlü çiçek demetleri bezemesi Art-Nouveau üslûptadır. Aynı şekilde kapı aynasındaki çiçek demetlerinin soyutlanmış şeklidir. (Fot.3.1.6.2-47)

ZAGNOS PAŞA SOK. NO:20 ve 22 (MADEN)

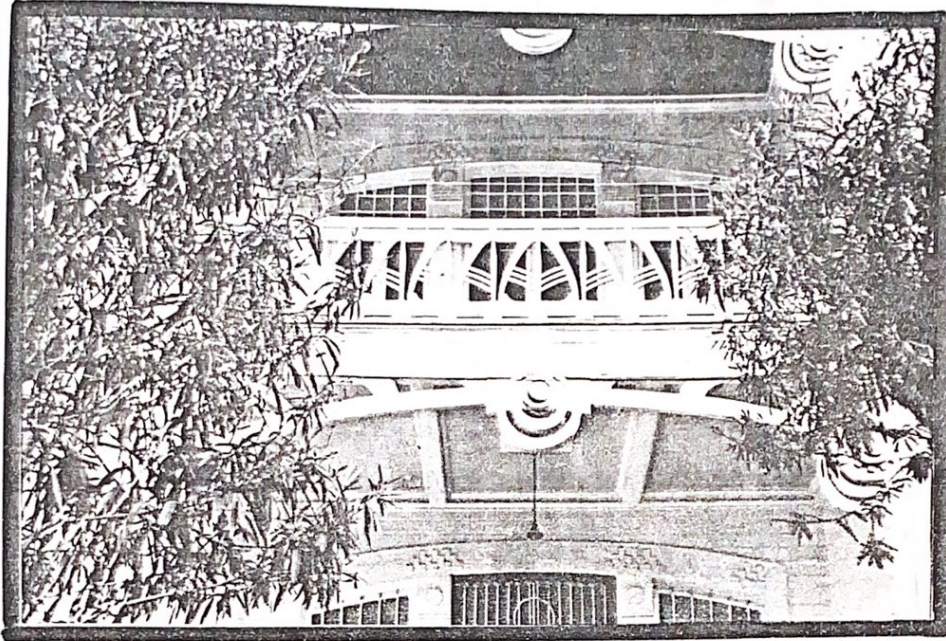
İki katlı ahşap sıra evler. (Fot.3.1.6.2-48) Köşedeki restore edilen yapının,

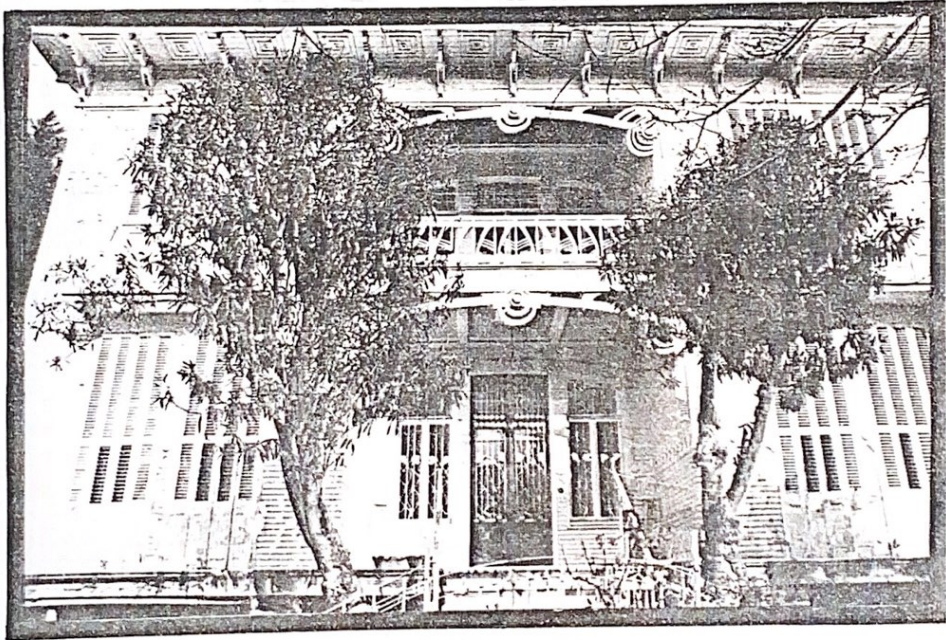
(Fot.3.1.6.2-42) Altınordu Cad. No.33
Bir Ev

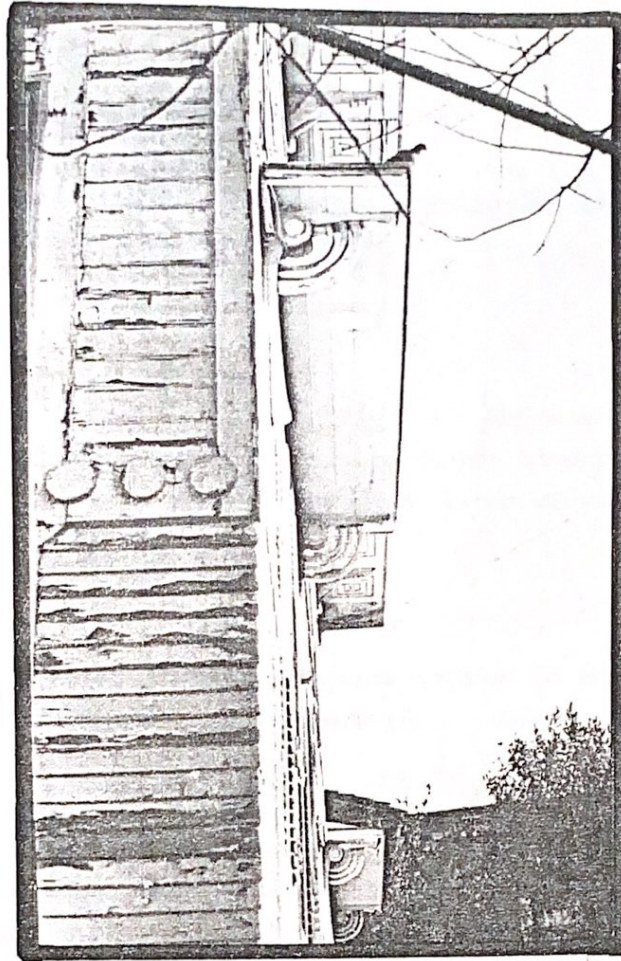
(Fot.3.1.6.2-43) Altınordu Cad. No.33
Detay

(Fot.3.1.6.2-44) Altınordu Cad. No.33
Detay

(Fot.3.1.6.2-45) Altınordu Cad: No.33
Detay

(Fot.3.1.6.2-46) Altınordu Cad.No.33
Detay

(Fot:3.1.6.2-47) Altınordu Cad. No.33
Detay

cephesindeki pencereler özelliklerini yitirmişlerdir. (No:22)

Yalnızca giriş kapısının yanındaki pencerede Art-Nouveau bezeme vardır. Bunlar üçlü sarkıtlardır. (Fot.3.1.6.2-49,50)

MEHMETÇİK SOK. NO:10 (NİZAM)

İki kat ve çekme katlı ahşap yapı. (Fot.3.1.6.2-51) Art-Nouveau bezemeler sadece balkon alınlığı ve sarkıtlarda kalmıştır. Balkon alınlığındaki bezeme ikili, tekli çiçek demetleri ve eğrisel boyut çizgilerden meydana gelmiştir. (Fot.3.1.6.2-52)

MALÛL GAZİ CAD. NO:22 (MADEN)

Üç kat ve çekme katlı ahşap köşk. Bezeme yapının ön cephesinde yer almakta, (Fot.3.1.6.2-53) pencere çerçeveleri, balkon sarkıtlarında yoğunlaşmıştır.

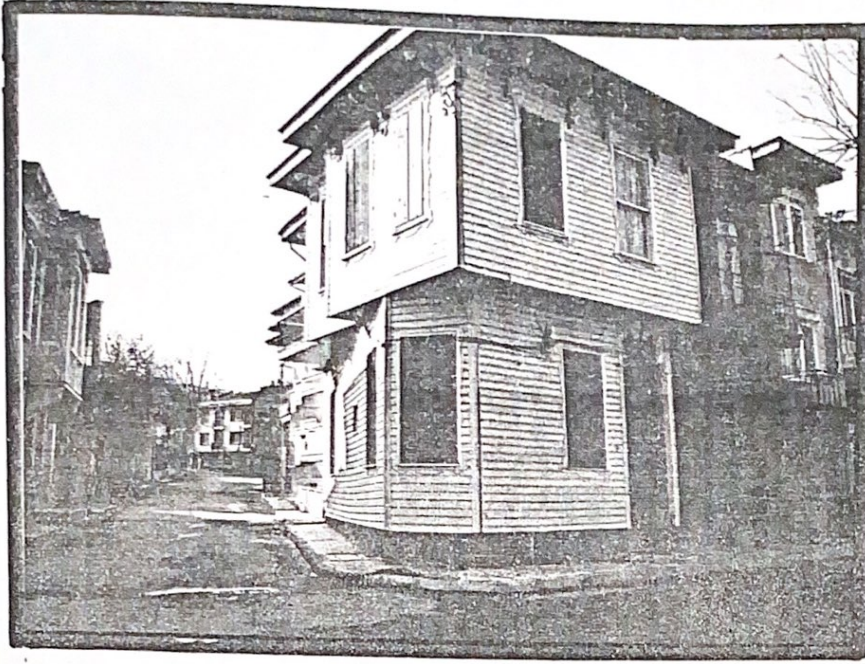
Yapıdaki bezeme örgeleri Art-Nouveau ile Barok özellikleri birlikte ele alınarak biçimlendirilmiştir. Yapıda kıvrımlı ve ritmik görünümüyle etkileyici olan balkon sarkıtının köşeliği ve ortadaki palmet bir yandan palmet motifiyle barok çağrışımı yaparken, bir taraftan demir işlik örneklerini anımsatmaktadır.

Kıvrımlı soyut çizgiler bir oranda yüzeysellikten kurtulmak istercesine üzerlerine açılan oluklar ile derinlik kazanmışlardır. Çizginin bu yönde kullanımı yine batı Art-Nouveau'sunda taş ve alçı işlerinde görmekteyiz.

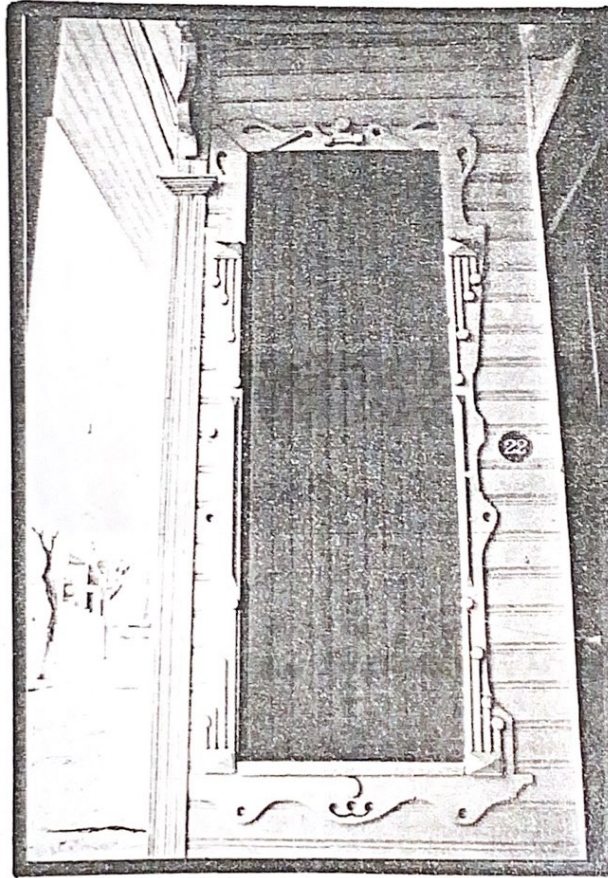
Pencere fotozlarının ele alınışında, orta motifin palmet esinli (Barok) ve yerleştirmede yüksek tutulduğu görülür, üç top tomurcuk pencere söğesinde yanlara doğru sarkar. (Çiz.3.1.6.2-11, Fot.3.1.6.2-53-D)

ERENKÖY EVLERİ TİPİ (Victorien ve Koloniyen üslûplar+Şale üslûbu)

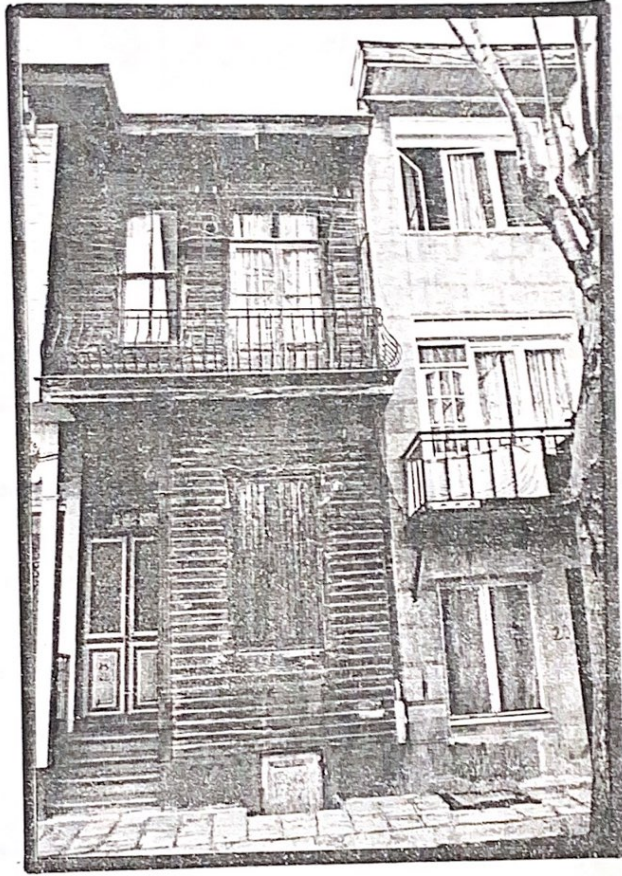
1900 senelerinde oluşan yeni bir ev tipi de, geleneksel Türk evinin gayet az elemanları ile yapılmışsa da, içinde taşıdığı tüm yeniliklere rağmen, bugünkü görüşümüz içinde kendine özgü bir hava ve cazibeden uzak

(Fot.3.1.6.2-48) Zağnos Paşa Sok. No.20,22
Bitişik Evler

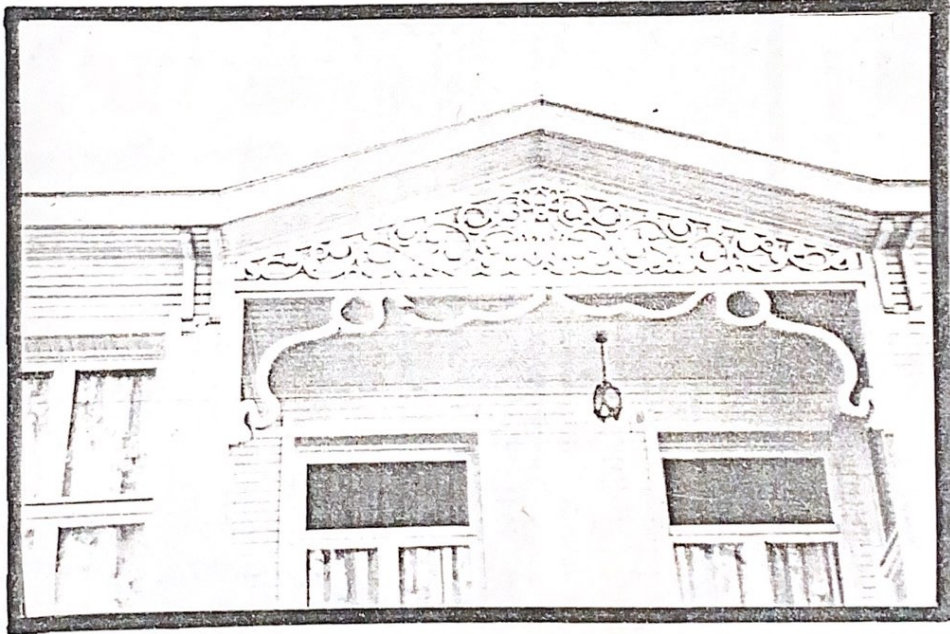
(Fot.3.1.6.2-49) Zağnos Paşa Sok.No.20,22
Detay

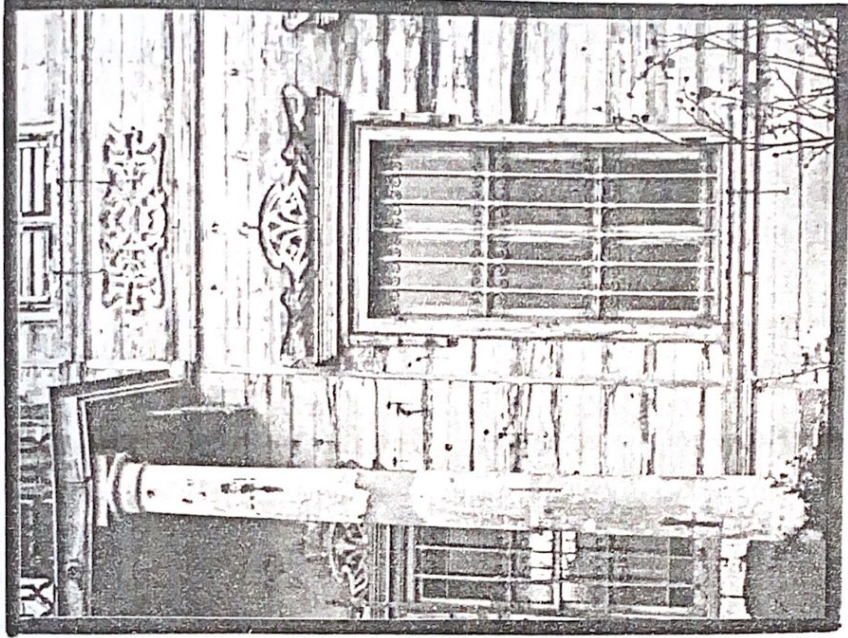
{Fot.3.1.6.2-50} Zağnos Paşa Sok:No.20,22
Detay

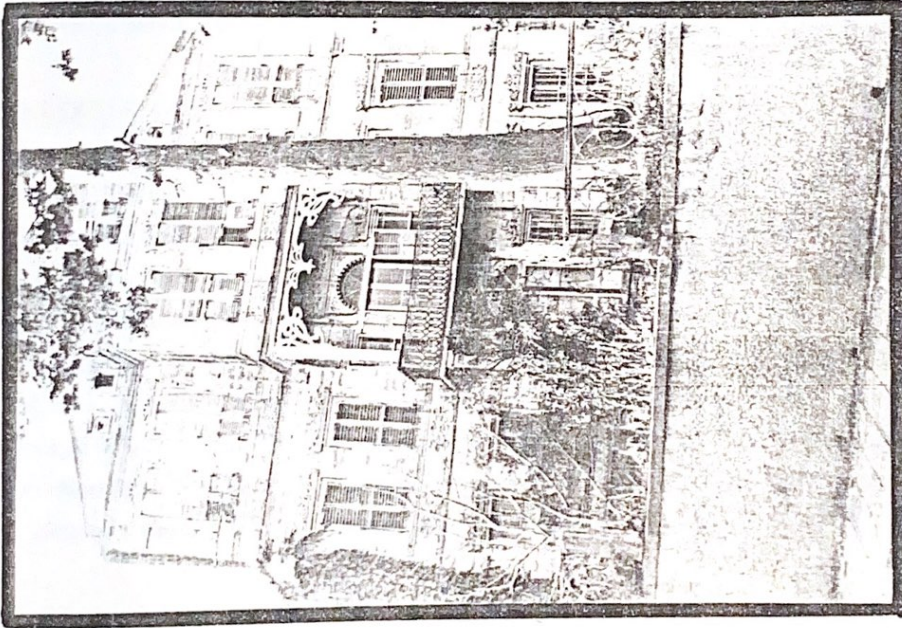
(Fot.3.1.6.2-51) Mehmetçik Sok. No.10
Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-52) Mehmetçik Sok. No.10
Detay

(Fot. 3.1.6.2-53.D) Malûl Gazi Cad. No.22
Detay

(Fot. 3.1.6.2-53) Malûl Gazi Cad.No.22
Bir Ev

sayılmaz. XIX.yüzyıl sonlarına doğru geleneksel ev mimarisinin artık verebileceğini tükettiği ve İstanbul'un Göztepe, Erenköy, Adalar gibi yeni sayfiyeleri yerleşime açıldığı bir anda, İsviçre şelaleri ve İngiliz sayfiye evleri (Victorien üslûptaki) tarzının Türk evi ile karışımından yeni bir ev tipi ortaya çıkmıştır.

Bu ev yine ahşaptır. Fakat çatısı, frontan ve alınlarla, duvarları sayısız galerilerle zenginleştirilmiş, cepheleride dantela gibi ahşap dekupaj işleri ile süslenmiştir. Bur bakıma, İngiliz koloniyal evlerini de andıran bu evler, Sultan Aziz devrindeki ciddi ve fantezisiz evlere karşı bir tepki sayılabilirler. Bu evlerde işlenmemiş yüzey, süslenmemiş kaplama bırakılmamıştır. Daha çok Erenköy'de yapılmıştır. Halk arasında Erenköy Köşkleri olarak tanımlanmaları bu nedendendir.(22)

Bu tür yapılara Büyükkada'da da rastlanmaktadır. Bunlardan biri Anadolu Kulübü Büyükkada şubesi ana binasıdır: (Fot.3.1.5-1 ve rölövesi 5.bölümde yer almaktadır). İngiliz sayfiye evlerini anımsatmaktadır (Victorien+Koloniyen üslûplar). Fakat çok büyük boyutlu olduğu için kagir yapıldığı düşünülmektedir. Bu üslûplar dışında Ampir üslûp özelliklerine de rastlanmaktadır. Çatıdaki madalyonlar Ampir üslûp özelliğidir.

EKLEKTİK ÜSLÛP :

Birden fazla üslûbun bir arada kullanıldığı yapılar bu üslûpta yapılardır. Şimdi burada bunları ve çeşitli üslûp esinli yapılardan örnekler vermek istiyorum. Bunlar batı seçmeciliğinin en bariz örnekleridir. Mal sahiplerinin yapı yaptırırken başka bir yapının kapısını, bir diğer yapının ise penceresini beğenmiş ve bu iki bezeme örgelerini farklı üslûplarda olmasına rağmen kendi yapısı içinde birlikte bilinçsiz şekilde uygulanmasına neden olmuşlardır. Yukarda örneklerini verdiğimiz bazı eklektik yapılar (Örn: Art-Nouveau - Barok) bilinçli yapılmış örneklerdir. Bunların birbirleri ile uyumları sağlanmıştır. Şimdi örneklerini vereceğimiz yapılarda ise bir kat

---

(22) Sedad Hakkı Eldem, Türk Evi (Osmanlı Dönemi) C.I. s.201-203.

penceresi Neo-Yunan esinli iken, diğerkat penceresi islam esinli olabilmekte yani üslûplar arasında uyum ve devamlılık yoktur.

ÖRNEK

YILMAZTÜRK CAD. NO:1

İki katlı, bodrum katı kagir olan ahşap köşk. (Fot.3.1.5-6)

Giriş kapısı üzerindeki üçgen alınlık Neo-Yunan üslûp özelliğidir. (Fot.3.1.6.2-54) Ve yine giriş katındaki pencere üzerindeki fotozun şekli üçgen izlenimi ile ve köşelerindeki akroterlerle (Fot.3.1.6.2-55) Neo-Yunan esinlidir.

Fakat ikinci kattaki balkonlardaki kemerler İslam kaynaklı at nalı ve sivri kemerlidir.

Balkon parmaklıkları ise Barok üslûp "S" ve "C" örgelerinden oluşmuştur. (Çiz.3.1.6.2-12)

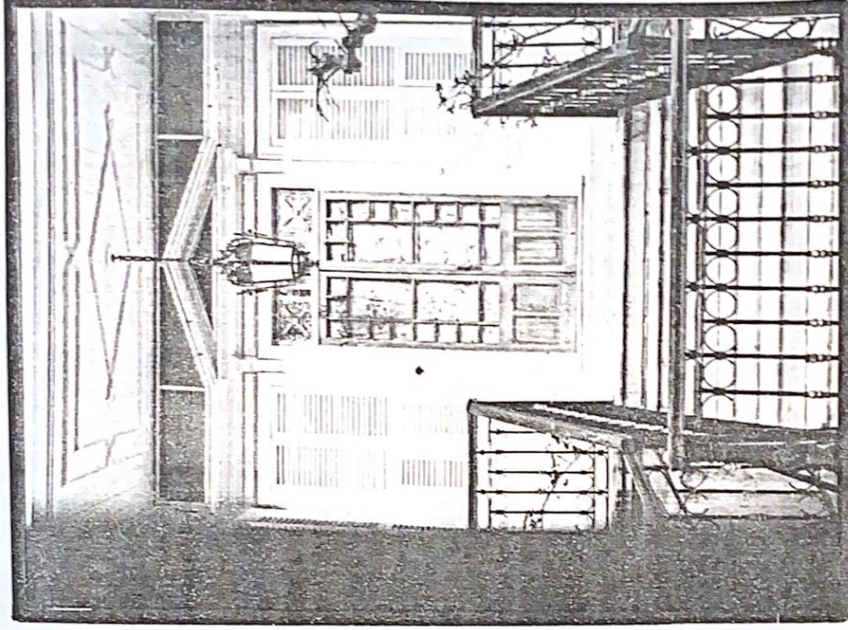
AKDEMİR SOK. NO: 11

İki katlı ahşap sıra ev. Alt katı dükkan olarak yapılmış Ada'daki tek örnektir. (Fot.3.1.6.2-56) Fakat genel cephesi Art-Nouveau esinlidir. Cephe yatay ve düşey çizgiler kullanılmış bunların köşelerinde eğrisel bezemeler eklenmesi bu üslûp özelliğidir. Ancak balkon çıkmasının dalgalanması ve parmakların palmetten kaynaklanan Barok üslûp özelliği yansıtmaktadır. (Fot.3.1.6.2-57)

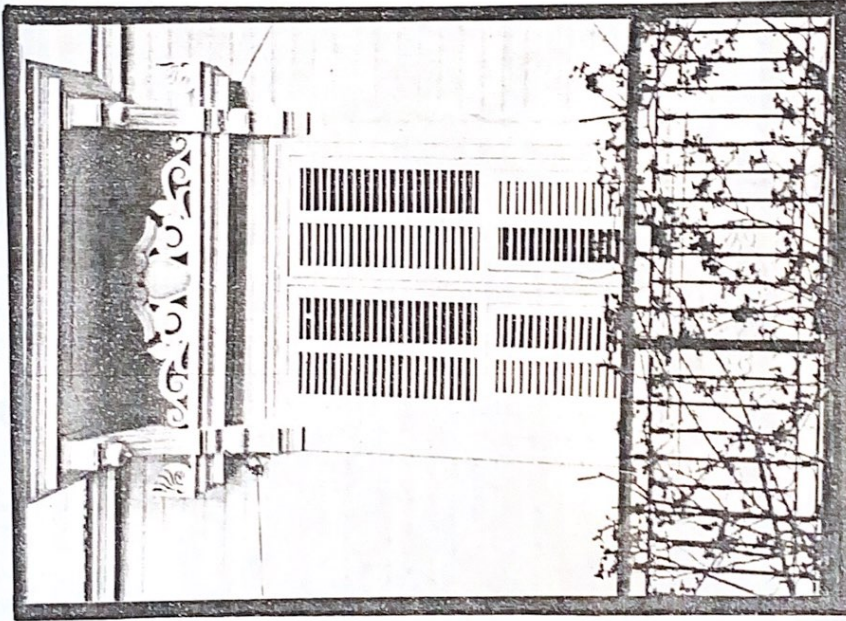
Giriş kapısında bulunan üçgen alınlık ise Neo-Yunan (Neo-Klasik) üslûp esinlidir.

KEFİL SOK. NO:7 (MADEN)

İki katlı ahşap yapı. Cephe genelde bir üslûp özelliği yansıtmamakla beraber (Fot.3.1.6.2-58) yapının köşeleri duvara gömülü sütunlar ampir esinlidir.

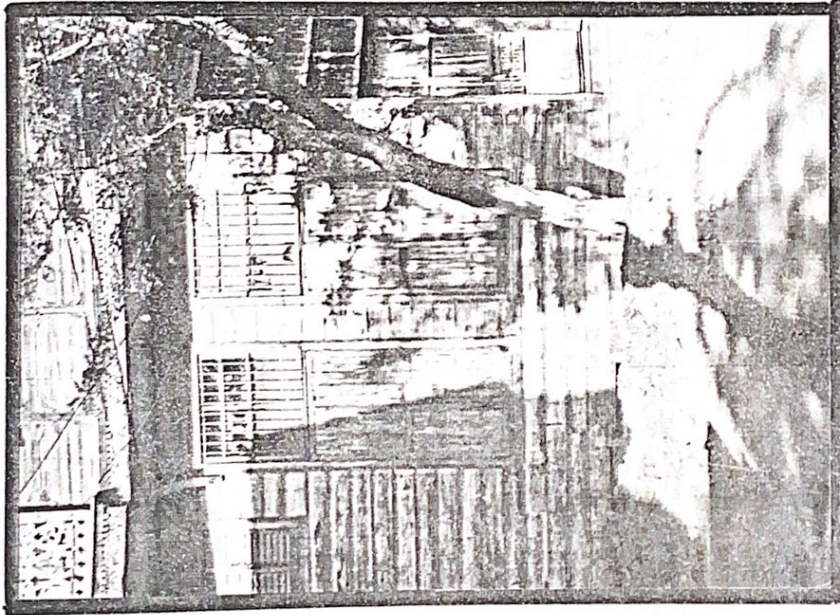
(Fot.3.1.6.2-54) Yılmaztürk Cad. No.1
Detay

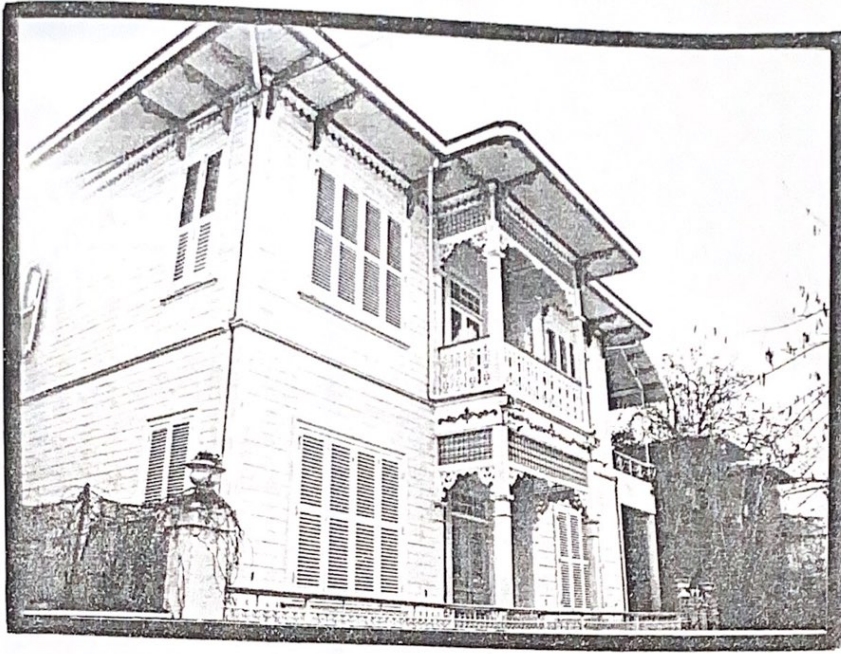
(Fot:3.1.6.2-55) Yılmaztürk Cad. No.1
Detay

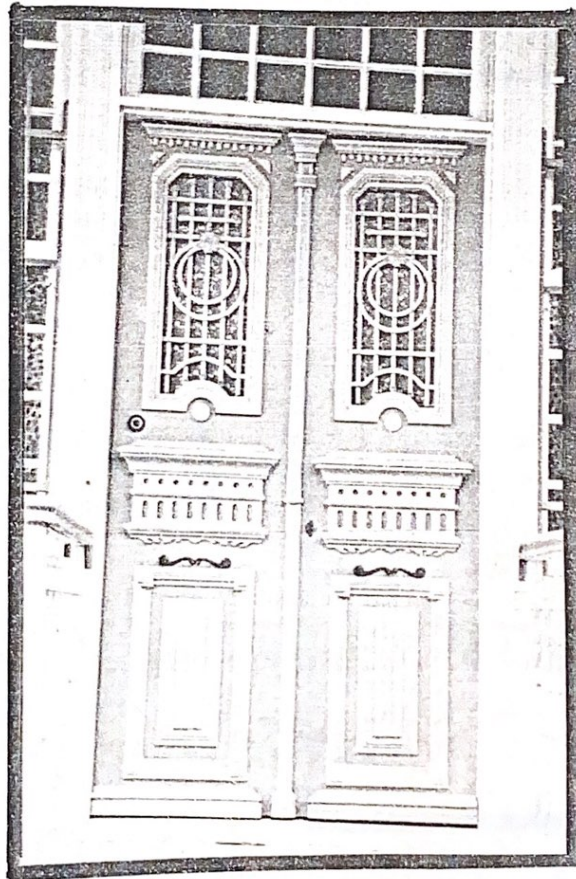
(Fot.3.1.6.2-57) Akdemir Sok: No.11
Detay

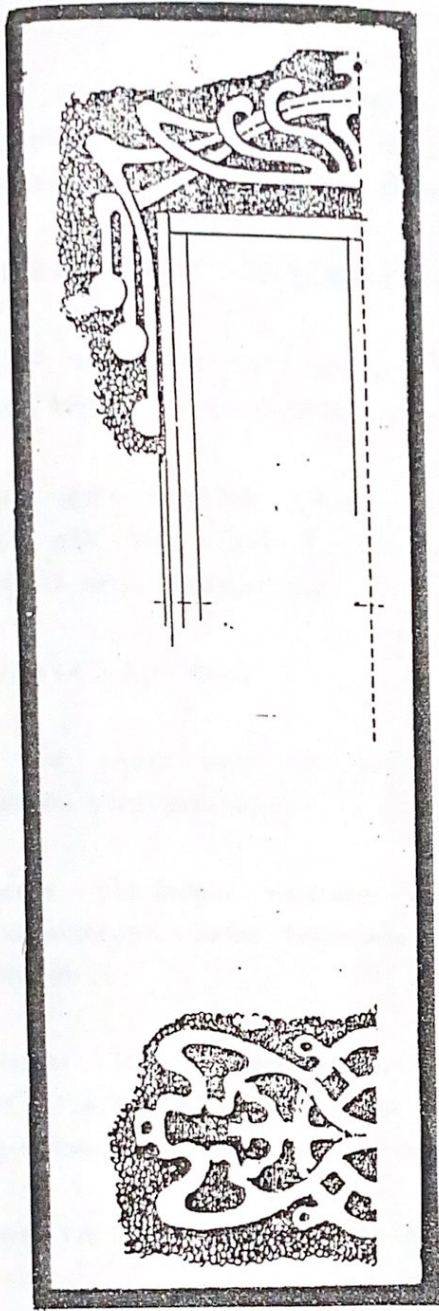
(Fot.3.1.6.2-56) Akdemir Sok. No.11
Bir Ev

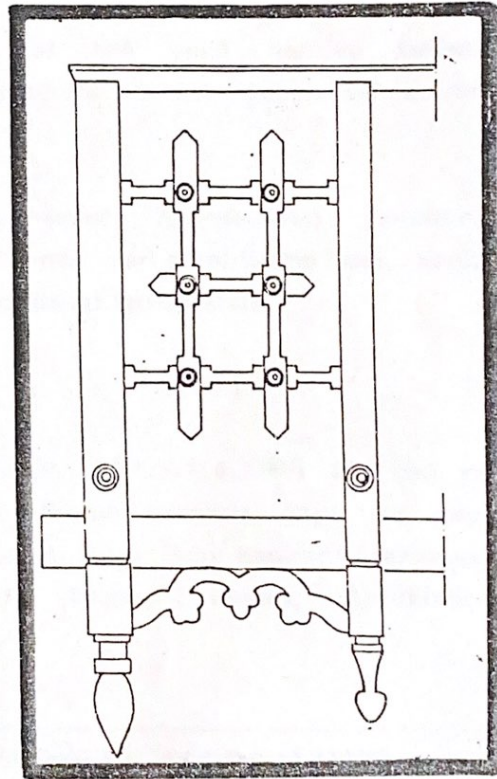
(Fot.3.1.6.2-58) Kefil Sok. No.7
Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-59) Kefil Sok. No.7
Detay

(Çiz. 3.1.6.2-11)

(Çiz. 3.1.6.2-13)

Balkon altındaki bezemeler Barok esinlidir. Bunun yanında kapı Ampir üslûpludur. (Fot.3.1.6.2-59) Kapı aynasında yarım daire içindeki daire ve alt aynanın köşelerin kesin belirtisi bu üslûp özelliğidir.

ANADOLU KULÜBÜ İKİZ KÖŞKLERİ: (NİZAM)

İki kat ve çekme katlı ahşap köşk. (Fot.3.1.6.2-60) Çatıların çok dik olması, İsviçre ve Almanya'daki dağ evleri özelliğidir. (Şale grubu)

Ancak giriş katındaki çıkma (Fot.3.1.6.2-61) Sebil şeklindedir. Yukarı kalkık çatı saçağı (Fot.3.1.6.2-60) sadece sebillerde kullanılmıştır. Biçim olarak ta sebil havasındadır.

ÇANKAYA CAD. NO:2

İki katlı ahşap yapı. (Fot.3.1.6.2-62) Genelde cephe Neo-Klasik Osmanlı üslûbunu yansıtmaktadır.

Pencere üzerindeki pencere yaşmağı at nalı şekli ile ve balkon korkuluklarının kafes biçiminde biçimlendirilişi Osmanlı geleneksel evinin özelliğidir.

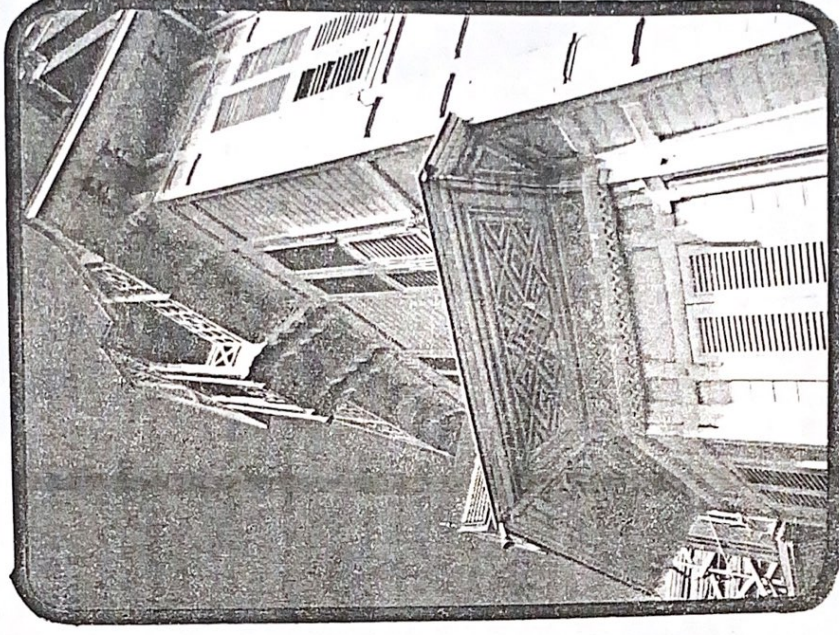
Girişteki demir parmaklıklar çizgisel-soyut Art-Nouveau esinlidir. (Fot.3.1.6.2-63,64) Ve cephede daire içinde yer alan kadın başı, kagir Art-Nouveau örneklerinde rastladığımız bu üslûp bezemesidir.

ÇANKAYA CAD. NO:26,28 (NİZAM)

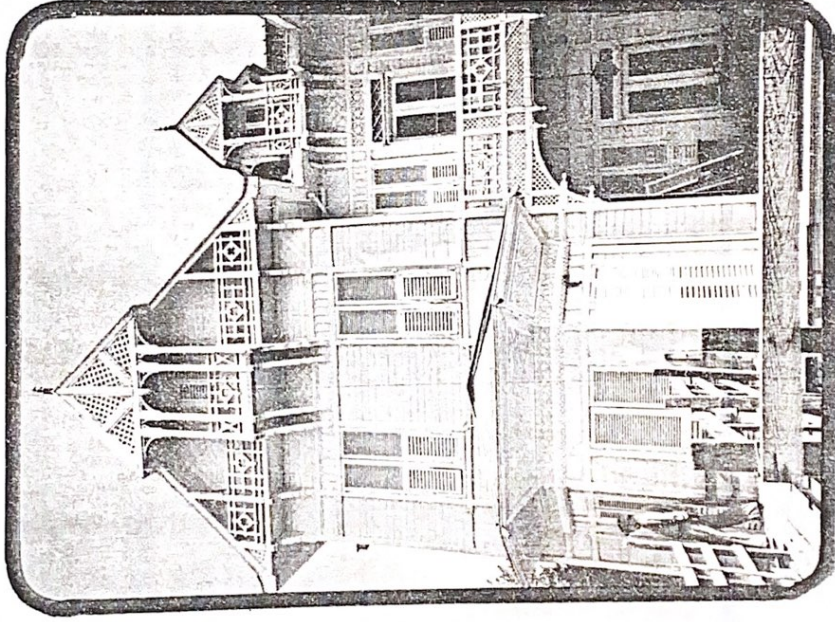
İki kat ve çekme katlı ahşap sıra evler. (Fot.3.1.6.2-65) Dik çatı ve tepedeki akroter Neo-Gotik esinlidir. Bunun yanında kapı ise kapı aynasındaki üçgen alınlık Neo-Yunan üslûp esinli iken kapının üzerindeki balkon parmaklıkları ise Neo-Klasik Osmanlı bezeme özelliğidir. (Çiz.3.1.6.2-13, Fot.3.1.6.2-66) (23)

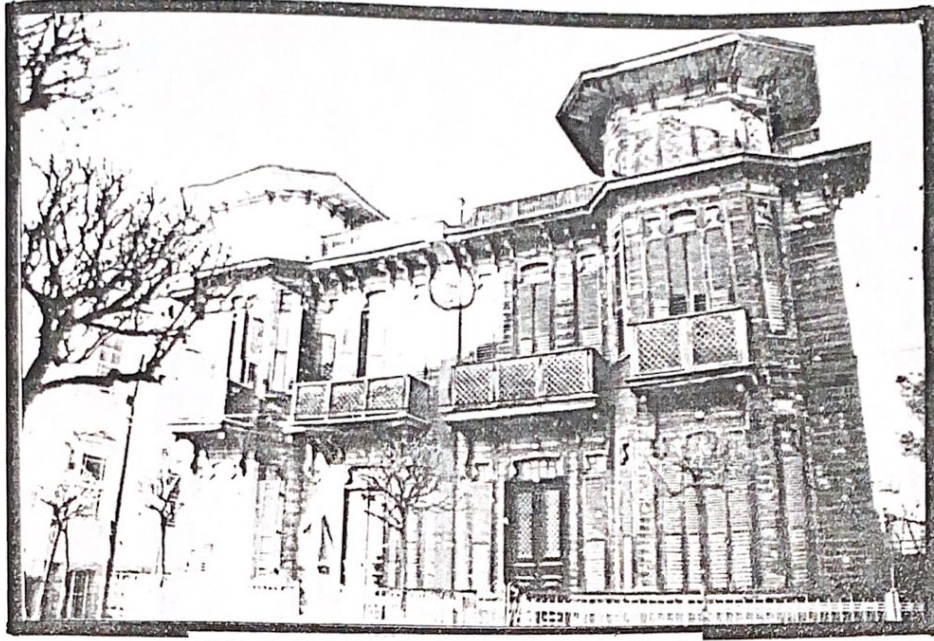
(23) Bu bölümdeki çizimler Semra Ciner'in Doktora Tezinden alınmıştır.

(Fot.3.1.6.2-61) Anadolu Kulübü İkiz Köşkler
Detay

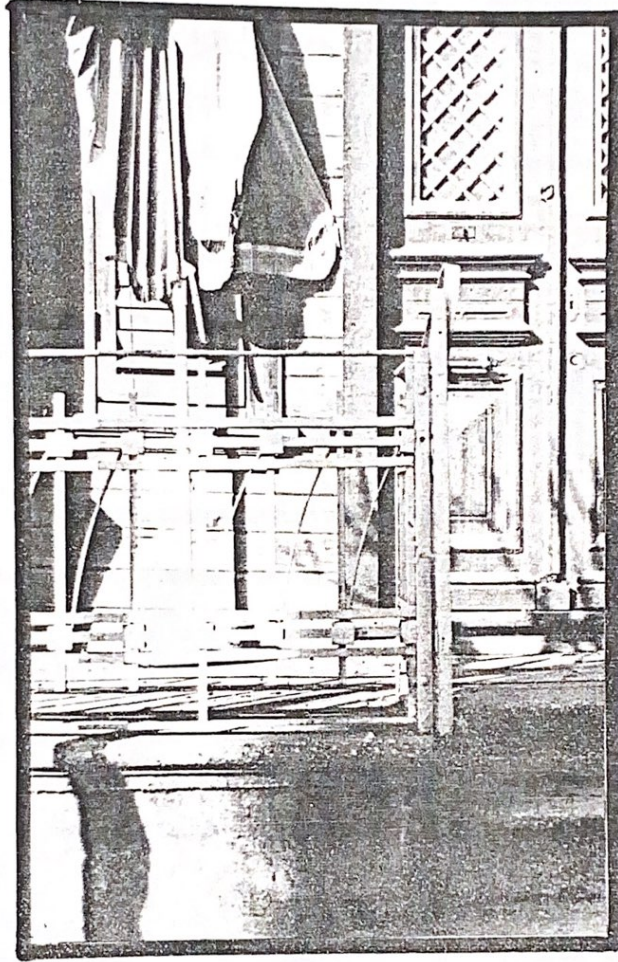
(Fot.3.1.6.2-60) Anadolu Kulübü İkiz Köşkler

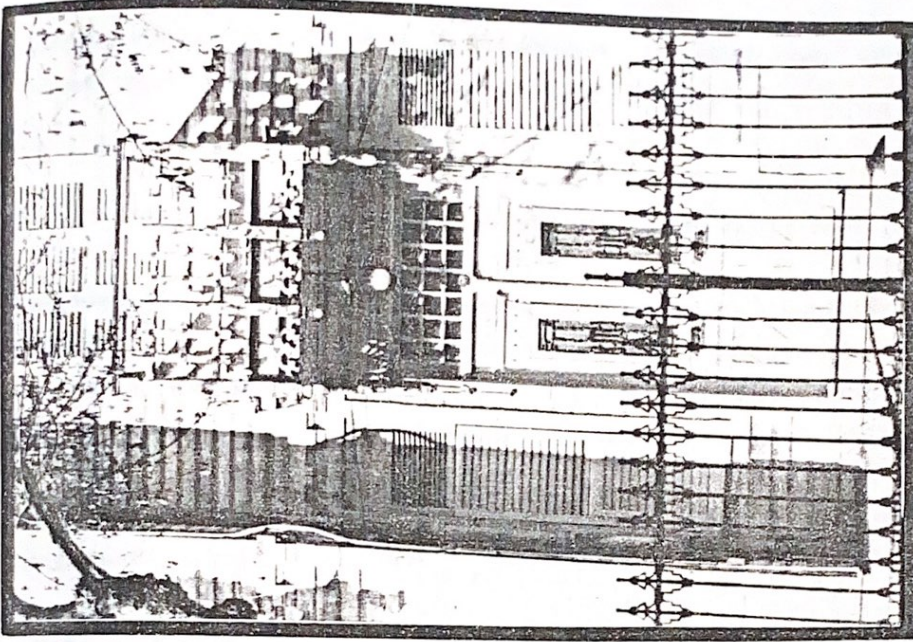
(Fot.3.1.6.2-62) Çankaya Cad. No.2
Bir Ev

(Fot.3.1.6.2-63) Çankaya Cad. No.2
Detay

(Fot:3.1.6.2-64) Çankaya Cad. No.2
Detay

(Fot. 3.1.6.2-66) Çankaya Cad. No. 26, 28
Detay

(Fot. 3.1.6.2-65) Çankaya Cad. No. 26, 28
Bir Ev

ÇANKAYA CAD. NO: 63

İki katlı ahşap köşk. (Fot.3.1.6.2-67)

Çatıdaki alınlık üçgen izlenimi ile Neo-Klasik (24) esinli iken, yeni bu alınlık içindeki kemerin kilit taşı belirtilmesi Ampir özelliğidir.

Pencere üzerindeki üçgen alınlık ise Neo-Yunan özelliğidir. (Fot.3.1.6.2-68)

Zemindeki mermer üzerine yapılmış mermer bezeme biçimlendiriliş bakımından Nuruosmaniye Camisinin giriş katındaki asılmış havluyu anımsatmaktadır. Camide de mermer üzerindedir. Ve bu biçim Ampir üslûp özelliği iken bunun içindeki güller ise Art-Nouveau çiçek bezemeleridir. (Fot.3.1.6.2-69)

Giriş katındaki dikmelerin üzerindeki palmet biçimleri ise Barok üslûp bezemesidir. (Fot.3.1.6.2-70)

ÇINAR MEYDANI CAD. NO:8 (MADEN)

Üç katlı ahşap yapı. Ön cephede Neo-Barok, Neo-Klasik, Neo-Klasik Osmanlı üslûpları birlikte kullanılmıştır. Fot.3.1.5-5)

Giriş katı pencereleri Neo-Klasik özellik taşır. Pencere üzerindeki alınlık Neo-Klasik esinli biçimdir. (Çiz.3.1.6.2-14) Ve çatıdaki akroter de aynı üslûp özelliğidir.

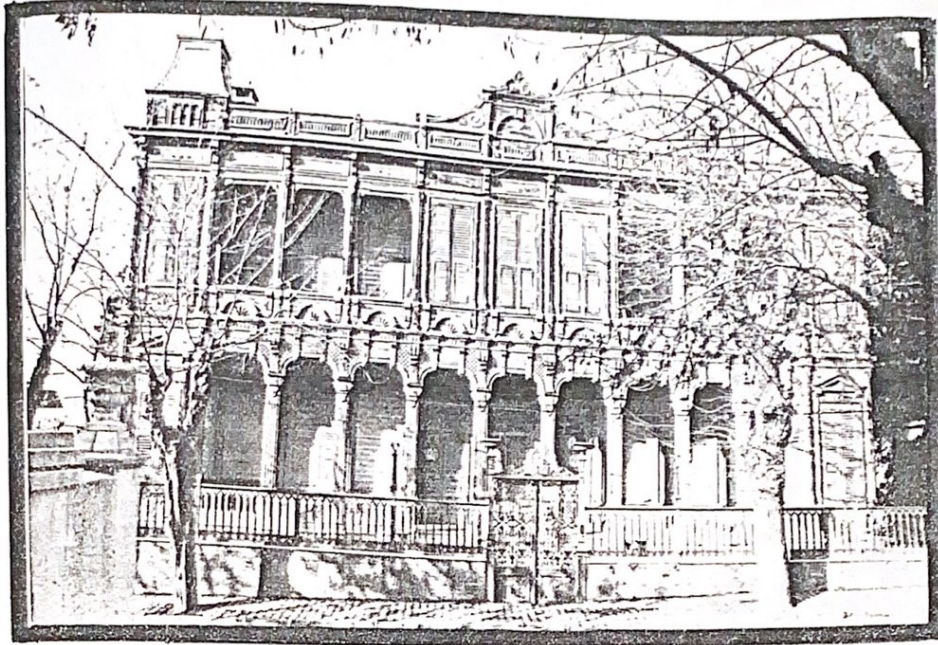
Birinci kat balkonundaki kemerler ise Neo-Klasik Osmanlı biçimlerindedir. Ve balkon saçağı ve çatıdaki dalgalanma Neo-Barok üslûp özelliğidir.

KUMSAL CAD. NO:14 (MADEN-Kumsal)

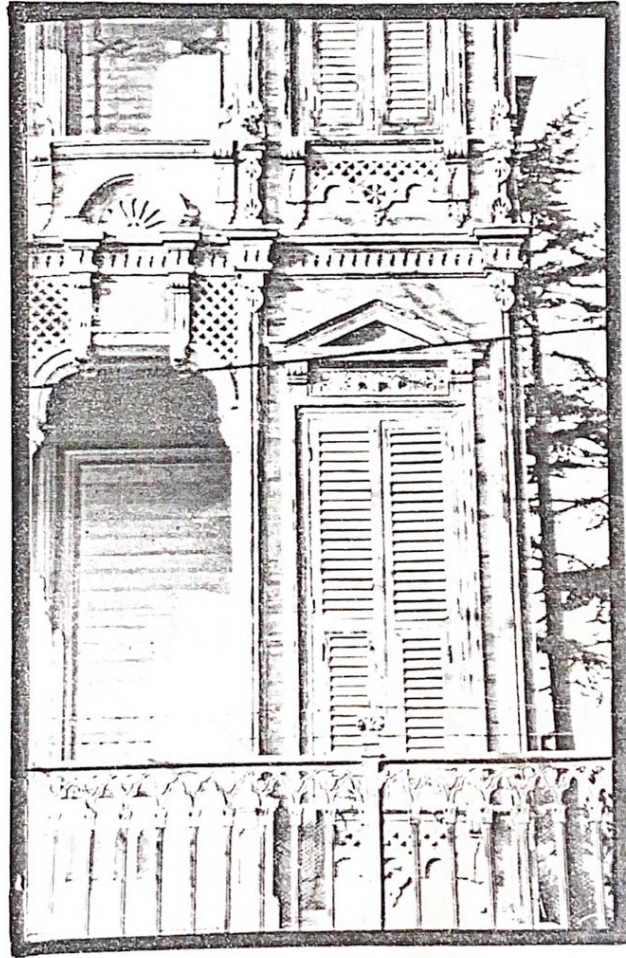
İki kat ve çekme katlı ahşap yapı. (Fot:3.1.6.2-71)

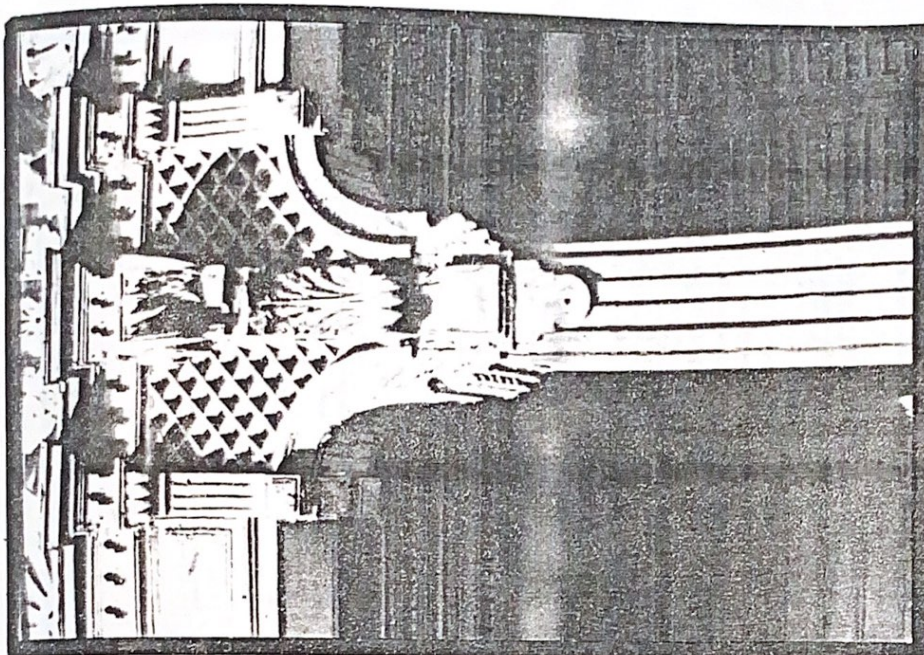
(24) Tam olarak Neo-Yunan, Neo-Gotik, Neo-Rönesans üslûp özelliklerini yansıtmayan biçimlere Neo-Klasik denmektedir. Semra Ciner (Germaner), Doktora Tezi, s.68.

(Fot.3.1.6.2-67) Çankaya Cad. No.63
Bir Ev

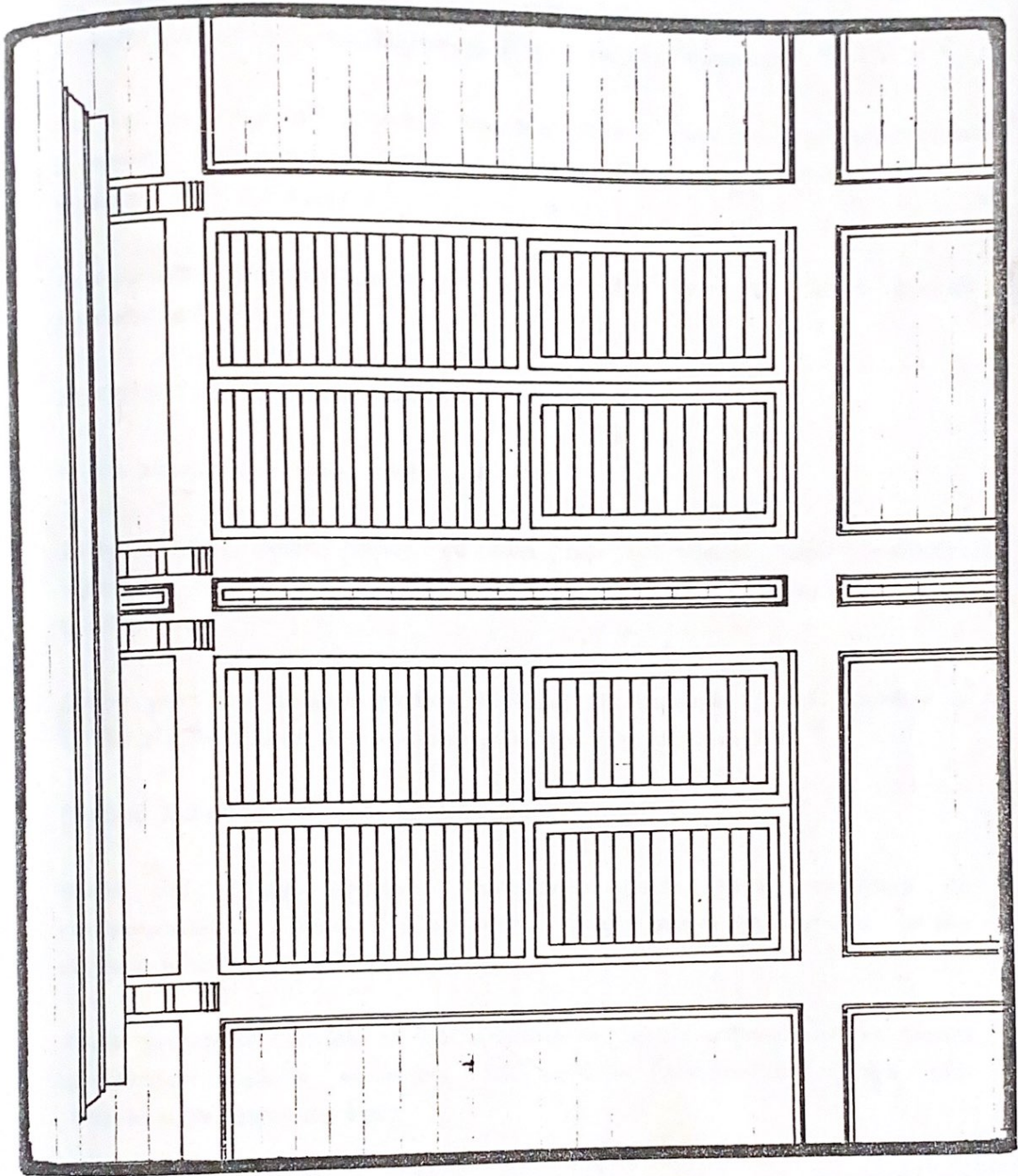
(Fot.3.1.6.2-68) Çankaya Cad. No.63
Detay

(Fot. 3.1.6.2-70) Çankaya Cad. No.63
Detay

(Fot. 3.1.6.2-69) Çankaya Cad. No.63
Detay

(Çiz. 3.1.6.2-14)

Cephede Art-Nouveau ve Neo-Klasik Osmanlı üslûplarına rastlanmaktadır.

Giriş katındaki İslami kemer biçimi Neo-Klasik Osmanlı üslûp esinlidir. (Fot:3.1.6.2-72) Ancak çok kötü şekilde yorumlanmıştır. İslami kemeri anımsatır, fakat böyle bir biçime hiç bir yerde rastlanmamıştır.

Üst kat penceresinin üzerindeki fotozdaki biçimler soyut-çizgiler Art-Nouveau bezemidir. Yine pencere köşelerindeki eğrisel formlarda Art-Nouveau bezeme biçimidir. (Fot.3.1.6.2-73)

Furuşlardaki yoncaya benzeyen şekiller ise hiç bir üslûp özelliği taşımamaktadır.

23 NİSAN CAD. SPLENDİT OTELI

4 katlı ahşap-kagir yapı. (Fot.3.1.6.2-74)

Zemin kattaki basık kemer ve kilit taşı belirtilmesi Ampir özelliktir. Köşelerde ve cephede duvara gömük izlenimi veren sütunlar yine Ampir esinlidir.

Bunun yanı sıra üçüncü kattaki doğrusal bir çerçeve içindeki daireler ve eğrisel çizgili bezeme Art-Nouveau esinlidir. (Fot.3.1.6.2-75)

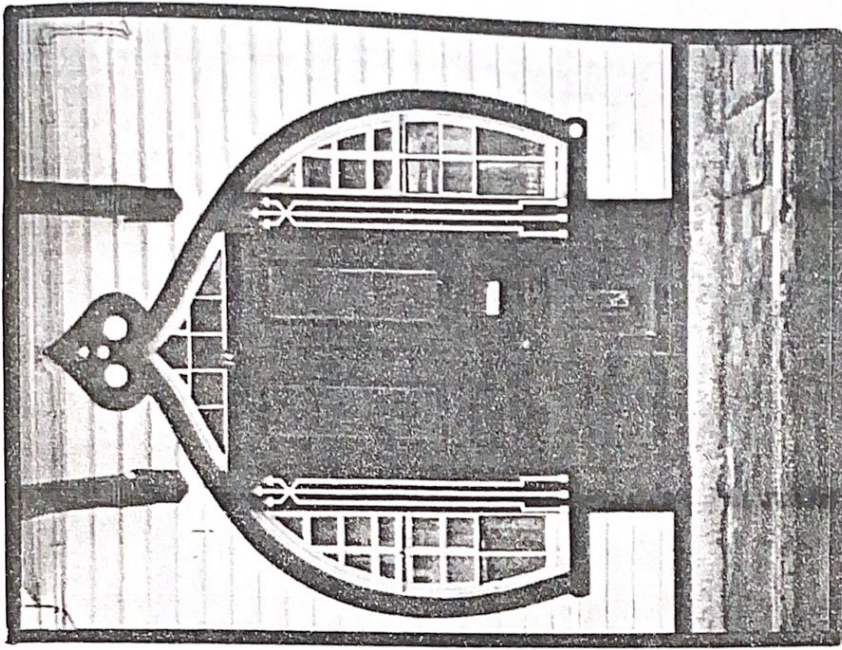
Çatıdaki kubbeler ise İslam kaynaklıdır.

Bütün bu ahşap yapıların yanında, Ada'da kagir konaklara da rastlanmaktadır. Bunlar yine cephe biçimlenmesi bakımından ahşap yapılardakinden farklılık göstermezler.

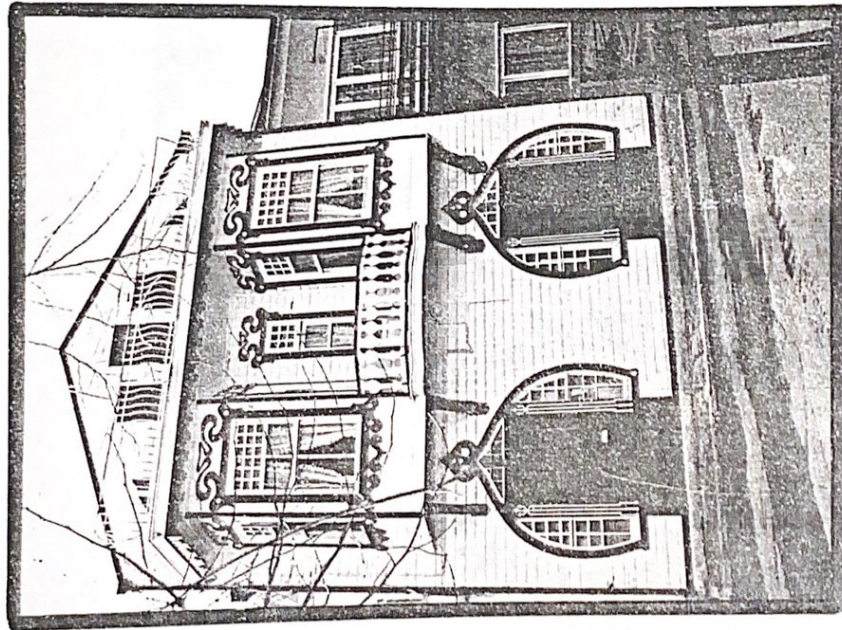
Ancak yapıldıkları senelerde bu binaların hiç tasvip edilmedikleri ve rağbet görmedikleri tahmin edilebilir. (25) Bütün İstanbul'da olduğu gibi Büyükkada'da örnekleri azdır.

---

(25) Sedad Hakkı Eldem, Türk Evi (Osmanlı Dönemi) C.II, s.232-234.

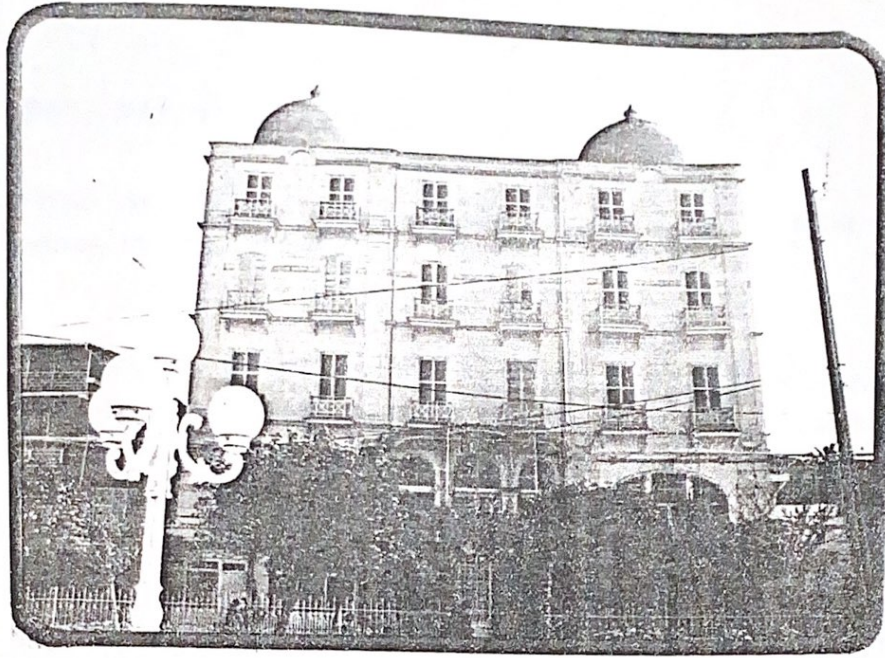
(Fot.3.1.6.2-72) Kumsal Cad. .No.14
Detay

(Fot.3.1.6.2-71) Kumsal Cad. No.14
Bir Ev

(Fot. 3.1.6.2-73) Kumsal Cad. No.14
Detay

(Fot.3.1.6.2-74) 23 Nisan Cad. Splendit Oteli

(Fot.3.1.6.2-75) 23 Nisan Cad. Splendit Oteli
Detay

3.1.7. I.DÜNYA SAVAŞI SONRASI ADALAR MİMARİSİ

I.Dünya Savaşı sonrası Adalar'da mimarinin pek faal olmayan, fakat yeni unsurlar getiren bir dönemi başlattı.

Milli Klasizm, (Büyükkada İskelesi) Art-Nouveau'da aşarak ülkede varlığını kısa bir süre devam ettirirken, Adalar'ın bir durgunluk dönemi yaşadığını görüyoruz. Geç Osmanlı döneminin servet birikim merkezi olarak Adalar'da Kübizm ve Ekspresyonizmin ufak tefek ürünlerine rastlanmaya başlandı.

Merhum S.H.Eldem'in, Kemalettin Bey'in Milli Neo-Klasizm'inin dar bakış açısını genişletmek ve Türk-Osmanlı sivil mimarisinin devam edegelen değerlerini tekrar ilgi alanına sokmak yönündeki yaklaşımı da Adalar'da uygulama alanı buldu.

S.H.Eldem'in 1920'lerde Fethi Okyar ailesine çizdiği köşk ve 1960'lı yıllarda inşa ettiği ev çok sonraları Adalar'da tekrar mimariyi gündeme getirdi.

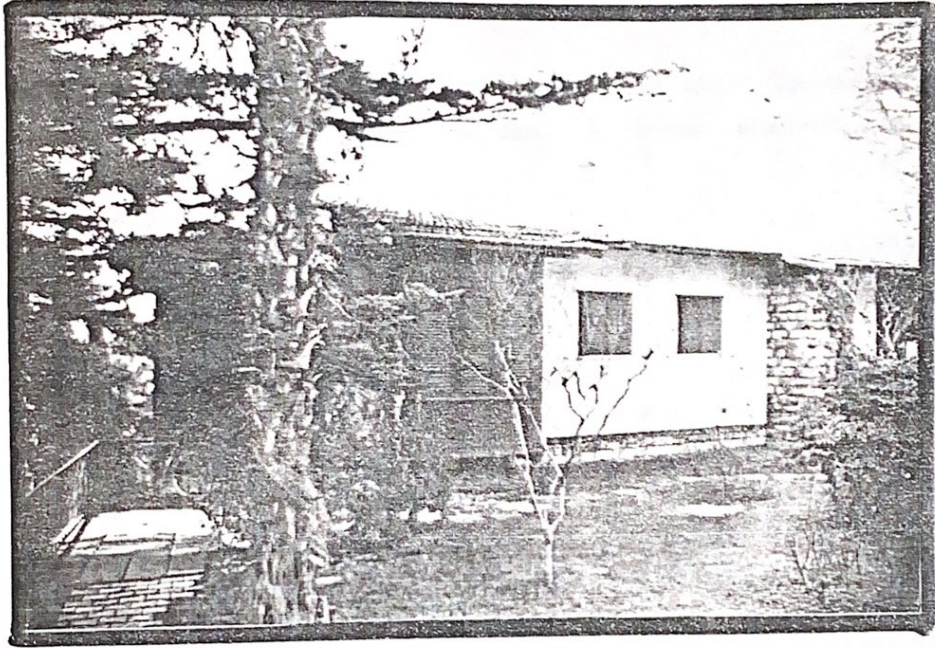
II.Dünya Savaşına kadar Adalar İstanbullular için çok az sayıda varlıklı ailenin varisleri ile devlet adamlarının yaz aylarını geçirdikleri yerler oldular.

3.1.8. II.DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA ADALAR MİMARİSİ

II.Dünya Savaşından sonra İstanbul'un ve Türkiye'nin dramatik sosyal ve kültürel çalkantıları Adalarda da kendini göstermekte gecikmedi.

Türkiye'de halk sanatlarına ilginin filizlendiği 1935-45 yılları içinde Sayın Ahsen Yapanar ve Asım Mutlu'nun Avrupa köy mimarisi unsurlarını içermektedir. Kır mimarisine dayalı evler, ancak seviyeli bir şekilde yaygınlaşmamış denemelerdir. (Fot.3.1.8-1)

Her köy kültür ürünün ortak vasfı olan gerilim ve berraklık noksanlığı 1940'lardan sonra Türkiye'de gelişen Orta Avrupa romantizminin kaba sabalığının özelliği oldu ve yaygınlaştı

(Fot.3.1.8-1) Nizam'da Bir Ev

Buna karşılık uluslararası makina estetiğinin disiplin ve gerilimler ile yüklü ifadesinin sadelik, sorumluluk duyguları ile bütünleştirilmesi gereği, Turgut Cansever ve Abdurrahman Hancı tarafından tasarlandığı Anadolu Kulübü ek binasının (Fot.3.1.8-2) oluşumunu teşkil ettiği, Turgut Cansever tarafından belirtilmiştir. (26)

Ve özellikle 1950'li yıllardan sonra demografik değişmeler, spekülasyon tavrılar her türlü çevre bilincinden ve düşünce inanç sisteminden yoksun kalmış ülke yapı faaliyetine hakim olunca, Adalar'da bu kasırganın acımasız tahribat alanlarından biri oldu.

3.2. BUGÜNKÜ DURUMU

Tarihi yapıları koruma bilincinin oluşmamış olması ve tarihi yapıları yok farzederek yapılan imar çalışmaları sonucu, Adalar'da mimarinin yok olmasının başlıca sebebi olmuştur.

Bunların sonucu ve spekülasyonun da etkisi ile evler apartmanlara dönüştüler.

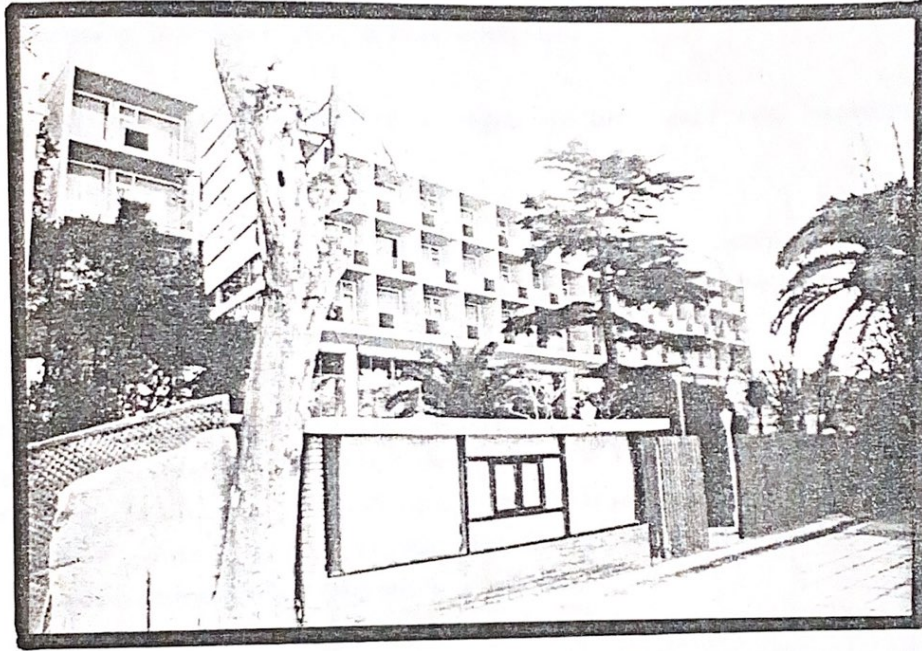
Ev ve bahçe ilişkisi, salon balkon ilişkisine dönüşünce, bu bina cepheleri adanın var olan mimari yapısını hiçe sayarak Adaların görüşlerine hakim olmayı başardılar.

Son 30 yıldır İstanbul'un apartmanlaşması ile insanların tabiat ile bağlantıları koptu ve insanlar yine tabiat ile bağlantı kurmak için yaz aylarında Adalar'a gelmeye başlayınca buraların yoğunluğunda artış oldu ve burada da apartmanlaşmaya gidildi. (Fot:3.2-1)

Bunun yanında buradaki hizmetlerde çalışanların sayısı arttı, bu da gecekondulaşmaya neden oldu.

---

(26) Turgut Cansever, "Adaların Edebiyattaki Yeri ve Turizmi" konulu seminerde "Adalar Mimarisi Bölümü" bildirisinden.

(Fot.3.1.8-2) Anadolu Kulübü ek bina

Öyle ki hiç bir estetik kaygıya düşmeden ıslak hacimlerde kullandıkları seramikleri cephelerde kullandılar. Ve bunlarda da farklı seramik biçimlerini bir arada kullanarak çeşitlendirme yaptılar.

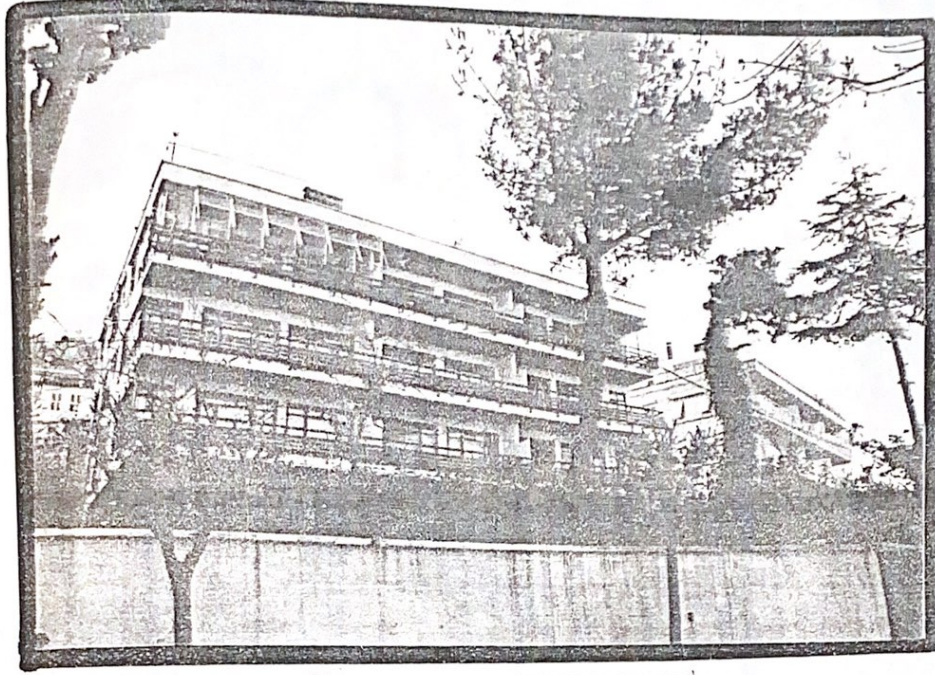
20.yüzyıl başına kadar devam etmiş olan Ada köylerinde ananevi kültürel, fikri, ruhi, sosyal, teknik kod ve standartların uygulamalarını her yapıda ayrı biçim cambazlıkları yaparak (Fot.3.2-2, şu anda inşaat halinde olsa da genelde bir fikir vermekte) sanatı, dikkat çekmek için bir vasıta addederek, mimarının yokolmasına sebep olmuşlardır. (Fot.3.2-3) Pencere biçimine yeni yorumlar getirilirken, yanındaki yapıyı da unutmuyarak balkonda geleneksel evdeki kafes kullanılarak eski esere saygı göstermeye çalışılarak böylesine ilginç bir yapı ortaya çıkmıştır.

(Fot.3.2-4) Pervane Sokakta fotoğrafta sağda görülen yapı eski eserdir.
(Fot.3.1.6.2)

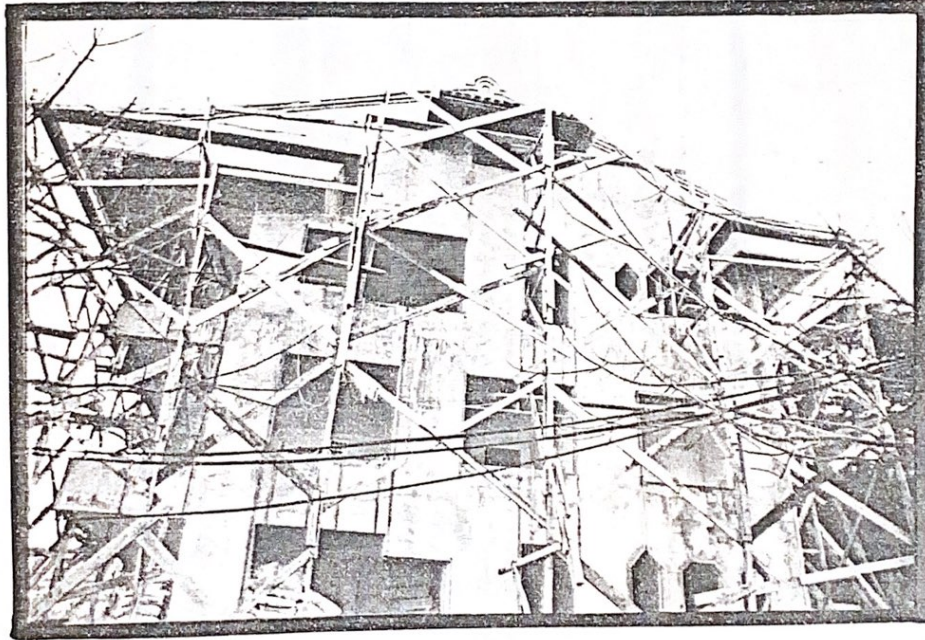
Yanındaki (soldaki) yapı ise yeni yapılmıştır. Bu yapı eski esere bu kadar yaklaşmakla kalmamış, birde balkon yapmak ihtiyacını duymuştur. Bu balkona çıkıp, insanın hava alması yerine içinin daralacağı aşikârdır.

Yılmaztürk Caddesinde gezerken (Fot.3.2-5) bir eski eserin balkonuna pancur yapıldığına şahit oldum. Bu evlerin sayfiye evleri olduğu ve temiz hava amacı ile gelinildiği kanısındaydım. Ve herşeyin dışında eski esere böyle bir ekleme yapmak, onu bozacağı gibi, ikinci grup eski eser olması nedeni ile cephede herhangi bir değişiklik yapılamazdı.

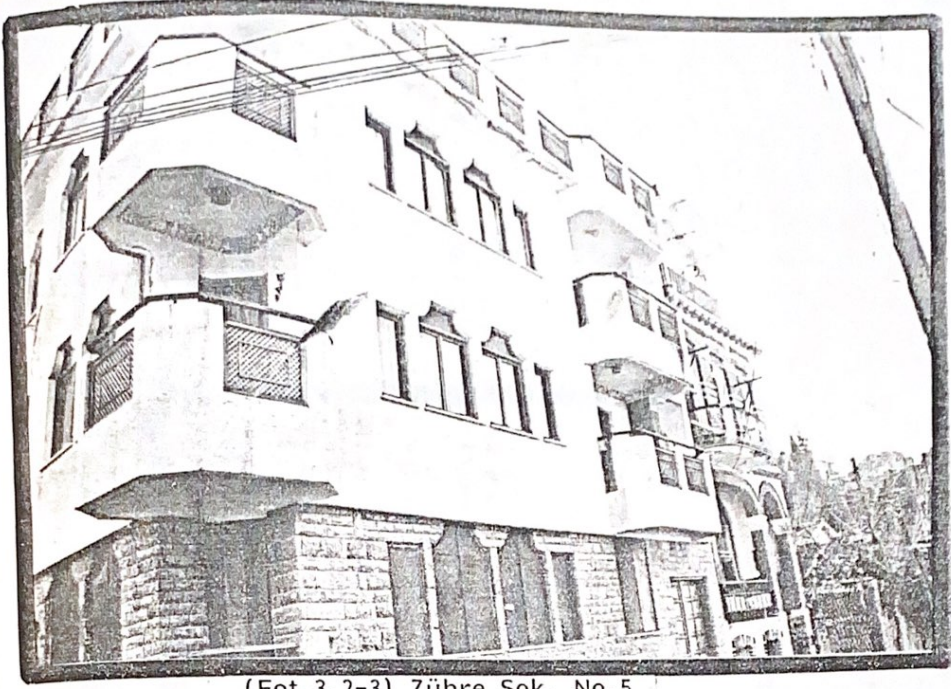
(Fot.3.2-6) Kadıyoran caddesindeki eski eserin yanına yapılan lojman, en başta İstanbul'da yapılan resmi bir işhanı niteliğinde bir yapı. Bu yapının lojman olduğu, ancak kapının yanındaki küçücük levhadan anlaşılmaktadır. O da olmasa bunun Ada'daki resmi bir kuruluşun işyeri olarak nitelendirmek hiçte işten değildir. Bu da bize yalnız imar planlamasını göstermekte. Acaba bu lojman buradan başka bir yerde yapılamaz mıydı? Eğer yapılamıyorsa işyeri havası verileceğine ve yanındakine saygı gösterilerek bir konut havasında yapılamaz mıydı?

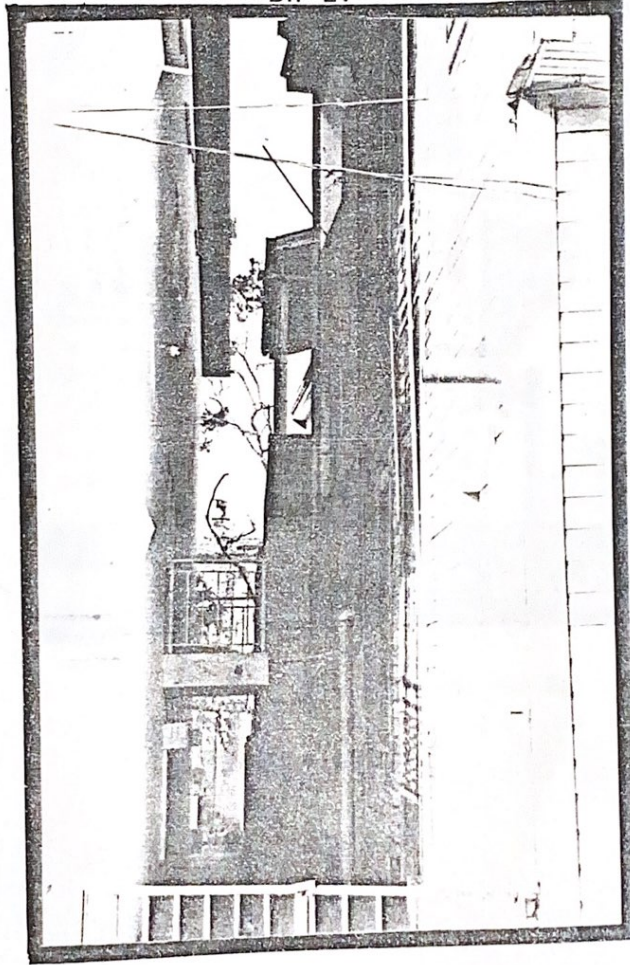
(Fot.3.2-1) Nizam'da bir apartman

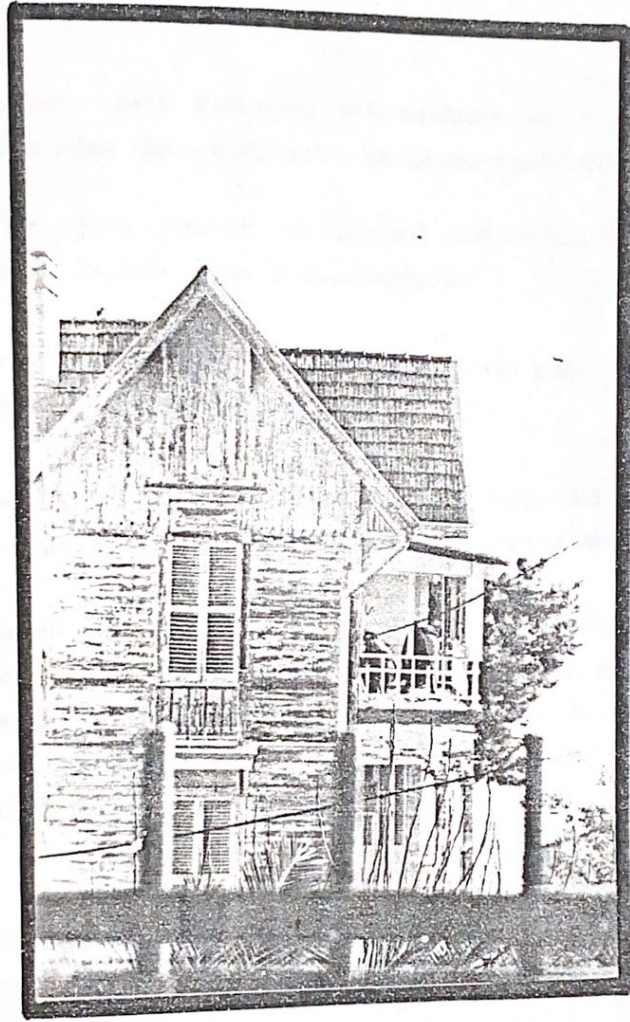
(Fot.3.2-2) Kadıyoran'da bir kaba inşaat

(Fot.3.2-3) Zühre Sok. No.5
Bir Ev

(Fot.3.2-4) Pervane Sokak'ta bir ev

(Fot.3.2-5) Yılmaztürk Cad. Bir Ev

(Fot.3.2.7) Yeni yapılan yapı, eski eseri öylesine ezmekte ve öyle bir hale sokmuştur ki, yeni yapının o cephede ve orada pencere açmasına engel olmuştur. Bunu eski eserle bütünleşmiş olan birinci kat penceresi ile anlamaktayız. (Fotoğrafta okla işaretli pencere). Korkarım ki, öyle bir zaman gelecek ve bir gün Ada'ya geldiğimizde bu yapının yok olduğunu göreceğiz. Çünkü bu yapı İskele Meydanında saat kulesinin arkasındadır. Yani Ada'ya gittiğimizde ilk gördüğümüz yapılar arasındadır.

(Fot.3.2-8) Bu yapıda saat kulesinin arkasındadır ve 4 katlı yapı eski eserdir. Son kat sonradan ilave edilmiştir. Ve beyaz renklidir.

Yanındaki yapı ise yeni yapıdır ve cephesi kahverengi seramikler ile kaplanmıştır ve hiçbir şekilde uyum düşünülmemiştir.

Bu yanlış boyama eski eserlerde de mevcuttur. Şimdi çoğunlukla iki renkli eski eser cephelerine rastlamaktayız. (Fot.3.1.6.2-70)

19.yüzyılda yapılar ya kendi renklerinde (ahşap renginde) ya da beyaz, aşı boyası, tahini renklerde idiler ve tek renkli yapılmakta idiler.

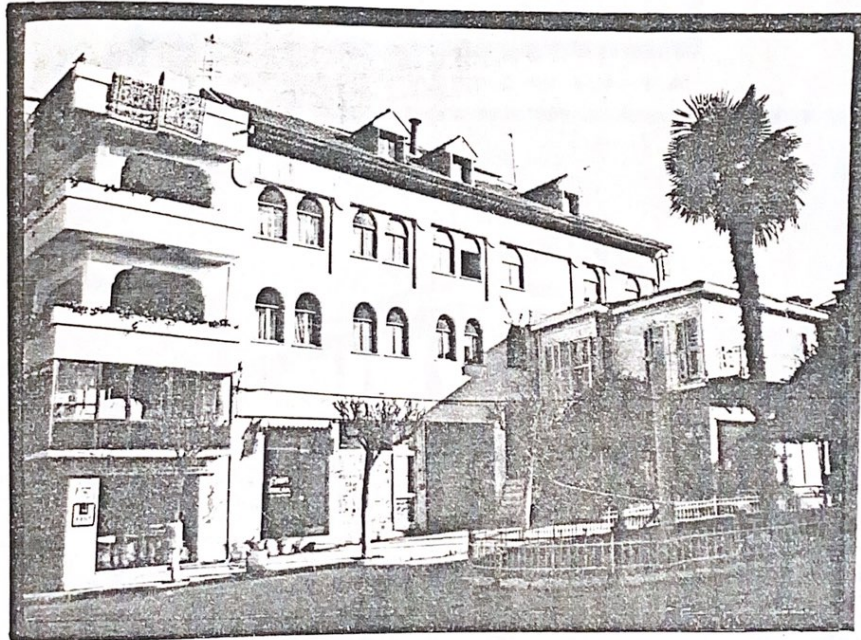
Yanlış restorasyonlar ile birçok yapı özelliklerini yitirmektedirler. Buna örnek olarak Arap İzzet Paşa Köşkü verilebilir. Restorasyon sonucunda bir apartmanlaşmaya dönüşmüştür. Bunun nedeni ise Ada'lara istek fazla olması ve yapılaşma olanaklarının sınırlı olması ile bu eski eserler tek ev niteliğinden, birçok ailenin yaşadığı apartmanlaşmaya dönüşmektedir. (Fot.3.2-9)

(Fot.3.2-10) İskele çarşısı içindeki camii görülmektedir. Bu da bize cami'nin yeni yapılaşmada apartmanlaşmaya dönüşümünü göstermektedir.

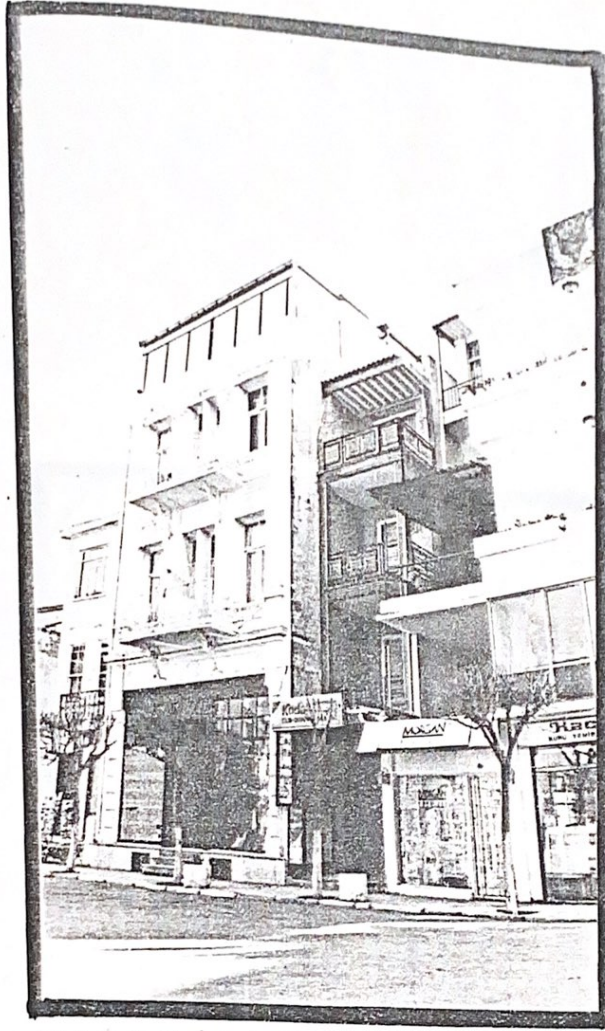
Tüm bunların yanında deniz otobüsü iskelesi (Fot:3.2-11)'nin İstanbul örneklerindeki yanıda Ada'nın özelliğini bozmamak için çatı örtüsü dahil olmak üzere hemen hemen tamamiyle şeffaf olarak yapıldığı görülmektedir.

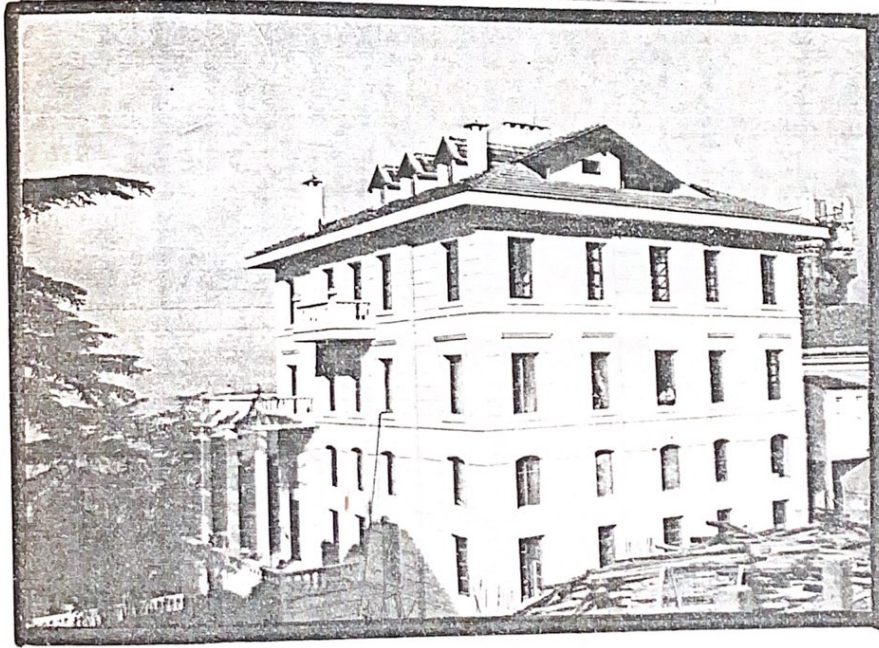
(Fot.3.2-6) Kadıyoran'da iki ev

(Fot.3.2-7) İskele Meydanında bir apartman

(Fot.3.2-8) İskele Meydanında bir apartman

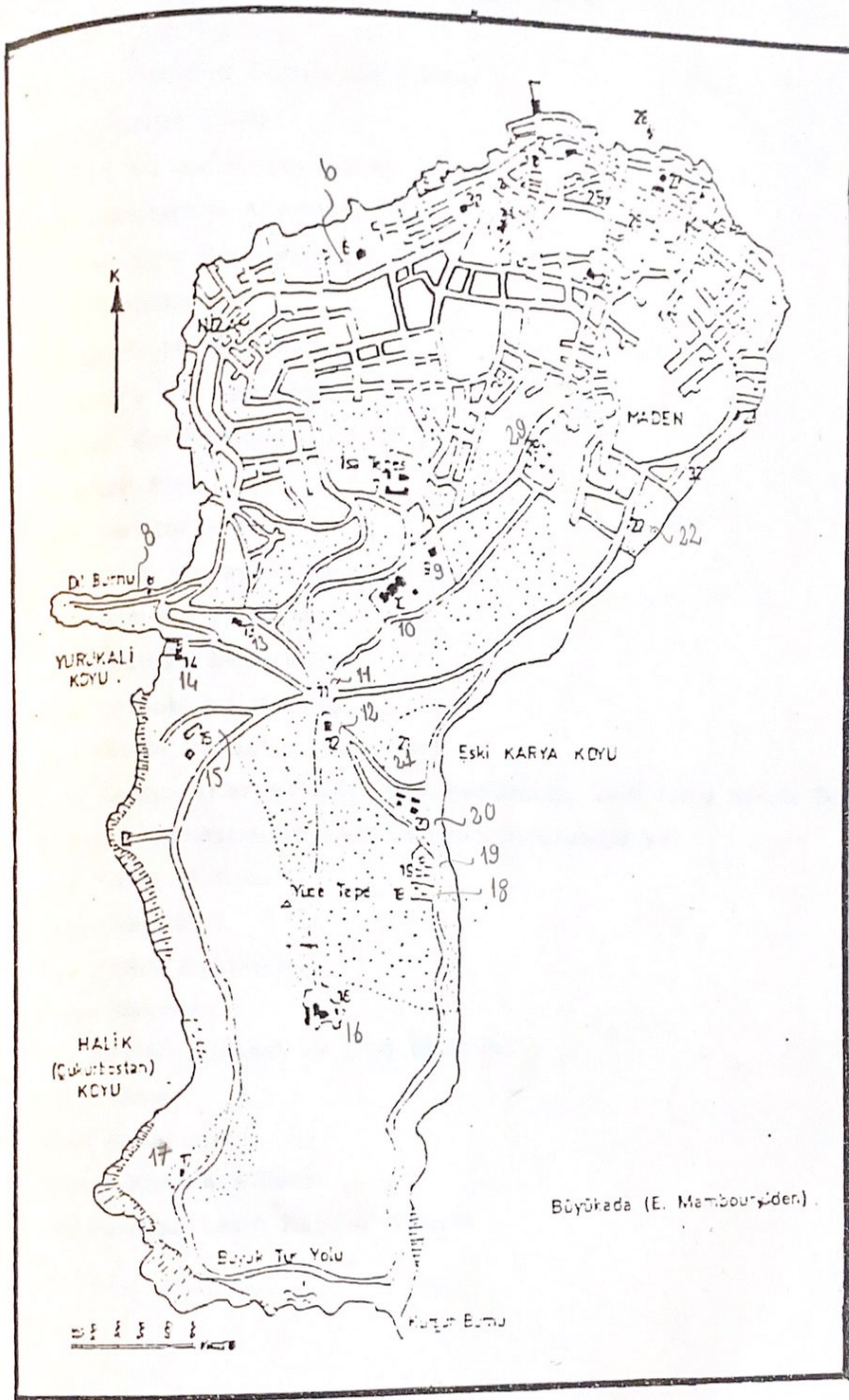
(Fot.3.2-9) Arap İzzet Paşa Köşkü

(Fot.3.2-10) İskele çarşısında camii

(Fot.3.2-11) Deniz otobüs iskelesi

BÜYÜKADA

1. Vapur İskelesi
2. Saat Kulesi
3. Eski Aya Yani Kilisesi'nin bulunduğu park
4. Emniyet Amirliği
5. Anadolu Kulübü Büyükkada Şubesi
6. Kaymakamlık Binası
7. Hristos Manastırı ve Kilisesi
8. Aya Konstantin Ayazması
9. Eski Hristos Kır Gazinosu
10. Rum Yetimhanesi
11. Lunapark (Birlik) Meydanı
12. Lunapark Kır Gazinosu
13. Aşıklar Kır Gazinosu
14. Yörükali Plajı
15. Eski Senatoryum
16. Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi
17. Viranbağ Kır Gazinosu
18. Latin Katolik Mezarlığı
19. Rum Ortodoks Mezarlığı
20. Aya Nikola Manastırı ve Kilisesi
21. Eski Kariye (Karya) Köyü'nün bulunduğu vadi (Aya Nikola Bahçesi)
22. Kadınlar Manastırının kalıntılarının bulunduğu yer
23. Aya Todori Kilisesi
24. Hamidiye Camii
25. Aya Fotini Ayazması
26. Çınar Meydanı
27. Aya Dimitri Kilisesi ve Rum İlkokulu
28. Eski İskele
29. İslam Mezarlığı
30. Ermeni Katolik Kilisesi
31. San Pacifiko Latin Katolik Kilisesi

4. KORUNMASI GEREKLİ ANITSAL YAPILAR

4.1. KORUNMA GEREKLİ BİZANS DÖNEMİNDE YAPILMIŞ ANITSAL YAPILAR

Yüklü tarihi geçmişine rağmen Büyükada'da Bizans dönemine ait anıtsal yapılardan da pek bir şey kalmamıştır. Bu döneme ait Büyükada'da ikisi erkeklere, birisi kadınlara ait olmak üzere 3 manastır, kale, liman ve köy (karya) vardır.

Bunlardan;

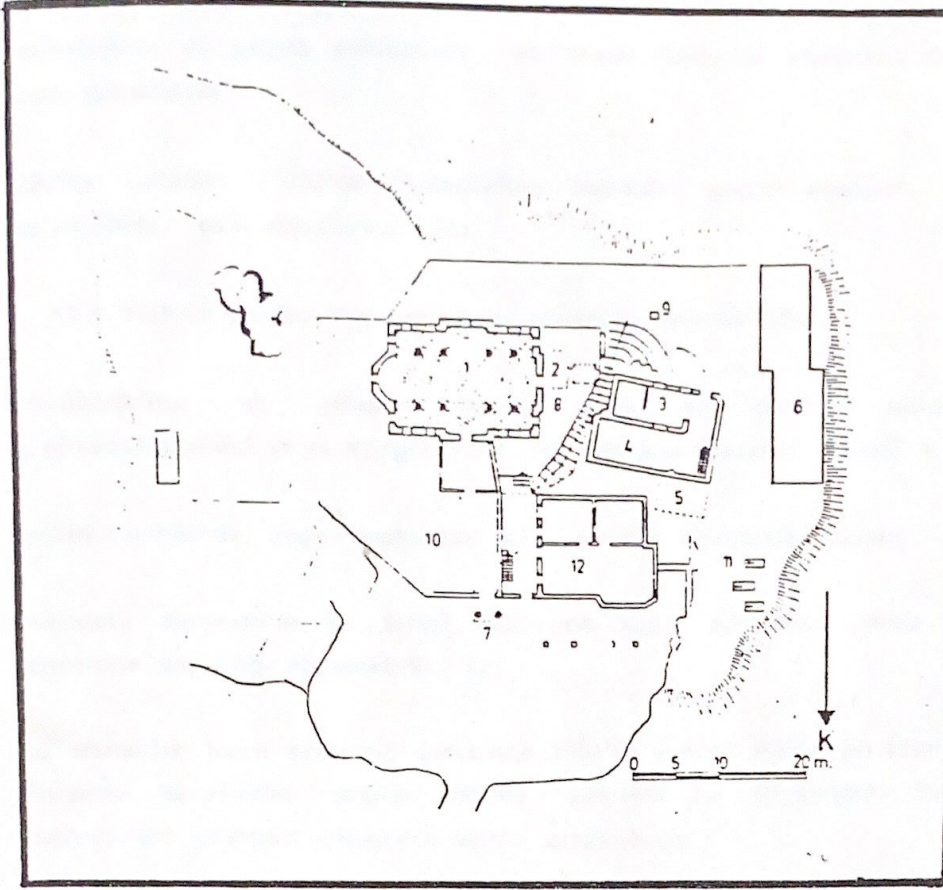
1) KADINLAR MANASTIRI; Maden semtinden bugünkü Selvili yokuşun hemen altından sahile kadar uzanan alanda kurulu idi.

Manastır, kilise ve hücreler olarak iki kısma ayrılırdı. Kilise manastırın tam ortasında (14 x 13 m) boyutlarında idi. Etrafında (70 m) uzunluğunda bir binada hücreler bulunuyordu. Hücrelerde, korsanların korkusundan yalnızca kilise tarafında pencereler vardı. Manastırın deniz tarafında bir kapısı ve sahilde küçük bir liman (manastıra işe getiren kayıklar için) vardı. Manastırın muhafızlığını yapan erkekler binası da sahilde idi. Bunlar rahibeler ile kesinlikle temasa gelmezlerdi. Bu manastırın (120 m) ilerisinde, yuvarlak bir binanın yarım duvarları vardı. (Bu binaya manastır hamamı, sarnıcı, kale kulesi, manastır müstemilatından bir kule) denilmektedir.

Manastır ile sarnıç arasındaki saha mezarlık olarak kullanılmıştır.

Bu manastır ilk defa 573 yılında II.Jüsten tarafından yapılmıştır. 573 den sonra tamir edilmiş ve genişletilerek büyütülmüştür.

İmparatoriçe İrini'de bu manastıra sürgün edilmiştir. Ve birçok kişide buraya sürgün edilmiştir. Kadınlar manastırında kendi isteğiyle kalan imparatoriçeler ve prensesler de olmuştur.

Büyükada Aya Yorgi (Ayios Yeorgios) Manastırı
ve Kilisesi (Şekil 4.2-1)

1. Ayios Yeorgios (Aya Yorgi) Kilisesi:Yeni Aya Yorgi Kilisesi.	6. Manastır
2. Agia Vlaherna Şapeli	7. Çan Kulesi
3. Ayaios Haralambos Kilisesi	8. Ayios Yeorgios Kilisesinin terası
4. Ayios Yeorgios'un eski dua yeri.	9. Sarnıç ve Avlu
5. Ayios Yeorgios ayazması ve Mavariyunlar Şapeli	10. Bahçe
	11. Eski mezarlık
	12. Kiliseye ait konut
	13. Kır gazinosu

860 yılının Haziran ayında Ruslar Marmara denizine girerek; Adalardaki manastırları da yağma etmişlerdir. Bu arada Kadınlar Manastırı da büyük hasar görmüştür.

1204'de Latinler, 1302'de Venedikliler Manastırı yağma etmişler, rahipler ise rahibeleri esir almışlardır. (1)

2. AYA YORGİ (Ayios Yeorgios=Saint George) MANASTIRI:

Büyükada'nın en yüksek tepesi olan ve güneye bakan 202 m.yüksekliğindeki (Aya Yorgi) Yüce Tepe'de kurulmuştur. (Şekil 4.1-1)

Çeşitli tarihlerde, çeşitli maksatlar için yapılmış binalardan oluşur.

Buradaki manastırın ilk tesisi hakkında kesin bir bilgi yoksa da, 963 senesinde yapıldığı söylenebilir. (2)

Bu manastır Haçlı seferleri sırasında 1302'de Amiral Jüstinyen idaresindeki donanma tarafından yağma edilmiş, yakılmış ve yıkılmıştır. Rahiplerle adanın ileri gelenleri işkenceye maruz bırakılmıştır.

Rivayete göre ki özellikle Hristiyan ada sakinlerinden bir çoğu benimsemişlerdir. Aya Yorgi Manastırı IV.Murat zamanında (1623-1840) bir çoban tarafından bulunmuştur.

XVIII.yüzyılda tekrar inşa edilmiştir. Tepenin düzlüğünde önce çan kulesi görülen kilise 1909 tarihinde inşa edilmiştir. Yeni kilisenin yanından aşağıya inen basamaklı bir yol eski kiliseye gider. Bu eski kilise Blaherna Meryemi'ne aittir. Onun solunda Aya Haralambos ve Aya Yorgi'ye ait iki küçük mabet vardır ki, bunlar 1751'de yapılmıştır.

Aya Yorgi'nin eski ibadet yerinde, manastır papazına iyileştirmek için teslim edilen akıl hastalarının bağlandığı demir halkalar halâ görülmektedir.

(1) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, 1962, s.61-64.

(2) Bu tesisin yapılış tarihi olarak VI.yüzyıl olarak söyleyenlerde vardır. (Mamboury-The Touristes' İstanbul)

Daha hafif hastalar, öndeki ahşap binada kalırlardı.

Kilise'nin en önemli eşyalarından biri de Aya Yorgi ikonu'dur. Altın kaplamalı olup, yalnız yüz kısmı açıktır.

Gelenekten öğrenildiğine göre, bu ikon, Jüsten II (565-578) tarafından kurulan (Maden'deki) manastırdan getirilmiştir. Maden'deki bu manastır, 1453'te Adaların Baltalıoğlu Süleyman Bey tarafından zaptında yıkılmıştır. 1453 tarihinden sonra bu manastır hakkında bilgimiz yoktur.

Aya Yorgi içindeki kiliseler;

Ayios Yeorgios Kilisesi: Kesme taştan yapılmış dört duvar üzerine kiremit örtülü bir çatıdan ibaret bir yapıdır. Büyükada Ortodoks cemaatinin yardımıyla 1906 yılında yapılmıştır. Tavanın orta kısmı sekiz ahşap sütuna atılmış mermer kemerler üzerine oturtulmuştur.

Ayios Yeorgios'un eski dua yeri: Bu da aynı isimli manastırdadır. Bizans zamanındaki yapılardan, Ayios Haralambos kilisesi içinden geçilir. Tonoz bir hücreden ibaret olup, zemin mermer döşelidir.

Ayios Haralambos Kilisesi: Bizans zamanı yapılarından olup, küçük bir hücreden ibaret tavanı tonoz, zemini taş döşelidir. Cam içinde azizlerin tasvirleri vardır. (3)

3. AYA NİKOLA (Ayios Nikolaos) MANASTIR VE KİLİSESİ:

Bizans döneminde Büyükada'nın ilk yerleşme yeri olan Karya köyünün bulunduğu yerde, şimdiki Karacabey Köyü (Karya koyu) açılan vadinin kuzeye bakan yamacında, Aya Yorgi Tepesi'nin kuzey doğu eteklerinde kuruludur. (Şekil 4.1-2)

Bir rivayete göre asıl manastır ve kilise Bizans döneminde deniz kenarında kurulu imiş ve bu manastır yıkılıp denize göçünce, XIV.yüzyılda şimdiki yerine küçük bir bina olarak yapıldı.

---

(3) Orhan Erdenen, İstanbul Adaları, 1962, s.64-67.

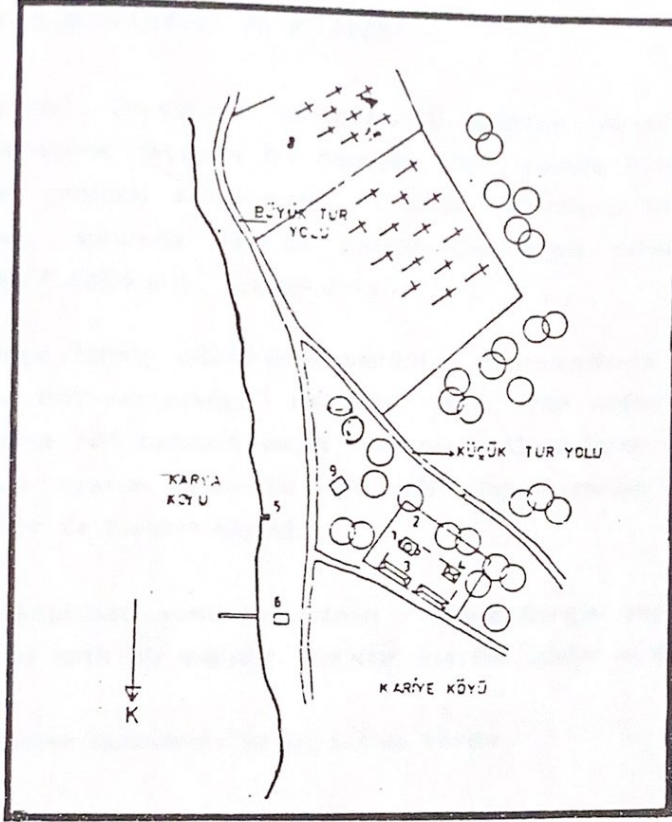
Manastır binaları kagir bir bodrum kat ile iki ahşap kattan oluşur. Kıрма çatılıdır.

İki manastır bloku arasındaki merdiven ile orta avluya çıkılır. Avlunun sağında konut olarak kullanılan kagir-ahşap iki katlı bir yapı vardır. Solunda ise kilise bulunur. Kilise 1868 tarihlidir. Kilise 4 sütuna oturan kubbeli, merkezi planlı bir yapıdır. Arka bahçede basit bir çan kulesi vardır. (4)

4. BÜYÜKADA KALESİ:

Kalenin nerede olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu kaleden kaldığı tahmin edilen 3 kule kalıntısı 1800'lere doğru halâ görülmekteydi. Bunlardan biri Karya köyü ile Aya Nikola Manastırı arasında idi, ikincisi Prinkipo köyü yakınında Çınar Meydanı ile deniz arasındaki Aşağı Kuyu denilen yerde idi. Üçüncüsü ise Maden'de Kadınlar Manastırı civarındaki dairesel planlı duvar kalıntısı idi. (5)

-
- (4) Füsün Yaylalı, A.Şahin Fidan, Saeid Lahooty.
Marmara Takım Adaları Sit Korumasında Yardımcı Bir Çalışma, Y.Lisans
tezi, Şehircilik Anabilim Dalı, M.S.Ü. s.153.
(5) y.a.g.e. s.158.

Aya Nikolo Manastırı ve Kilisesi

Şekil (4.2-2)

1. Kilise	6. Eski Dalgan binası
2. Çan Kulesi	7. Rum Ortodoks mezarlığı
3. Manastır binaları	8. Latin Katolik mezarlığı
4. Konut	9. Manol'un Kır Gazinosu (şimdi konut)
5. Deniz kenarındaki kuyu	

4.2. KORUNMASI GEREKLİ OSMANLI DÖNEMİNDE YAPILMIŞ ANITSAL YAPILAR:

1. HRİSTOS MANASTIRI VE KİLİSESİ:

İsa (Hristos) Tepesi'nin güneyindeki mezarlık yanındadır. Aslı belki Bizans dönemine dayanan bu manastır 1597 yılında Patrik Meletios Pigas tarafından yeniden kurulmuştur. 1753'de Hristiyan Bezirciler İncasına vakfedilmiş, sonunda 1869'da Patrik Sofroniyos tarafından esaslı bir şekilde tamir edilmiştir. (Şekil4.2-3)

Kilise bahçe içinde dikdörtgen planlıdır. Uzunlamasına üç nef ve batı yönündeki bir narteksten meydana gelir. Yan nefler ve narteks düz tavanlı, orta nef bağdadi beşik tonozdur. Absid içten ve dıştan dairesel planlı olup, yarım kubbe ile örtülüdür. Dış duvarlar taş, çatısı ahşap beşik çatıdır ve kiremit kaplıdır.

Manastır doğu-batı yönünde uzanan , ahşap-kargir yapıdır. Bir bodrum katı olan iki katlı bir yapıdır. Koridor üzerine odalar sıralanmıştır.

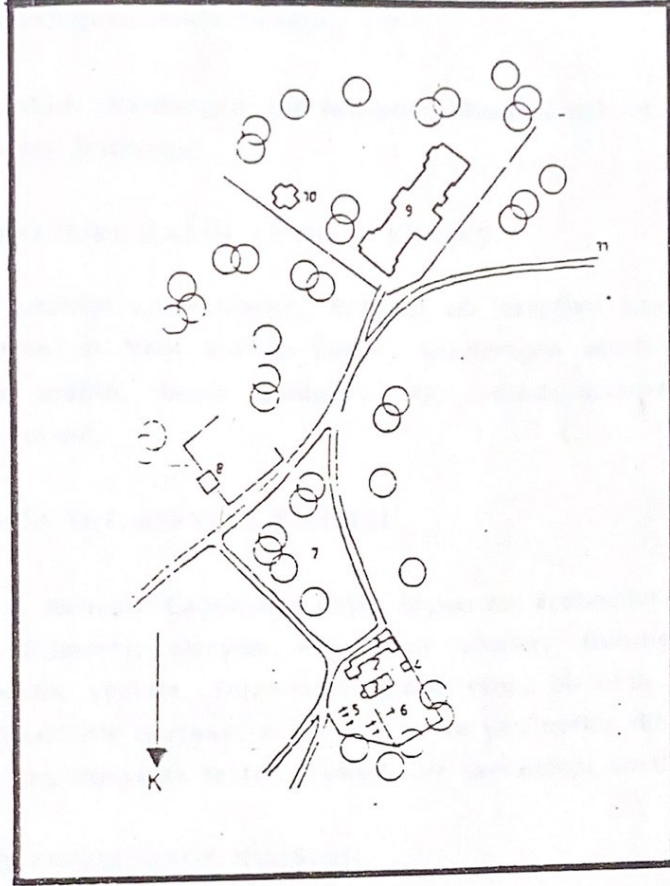
İç bahçe setler halindedir ve üç sarnıç vardır.

2. AYİOS DİMİTRİOS (Aya Dimitri) KİLİSESİ:

Büyükkada'nın Kumsal semtinde, Plaj oteli yanındaki iskeleye yakın Zağnos Paşa caddesi ile Alaçam Sokağının kesiştiği yerde büyük bir bahçe içindedir. Büyük dini bayramlarda ayin burada yapılmaktadır. (Şekil 4.2-4) Ortodoks Adalıların ortak gayretleriyle yapılmıştır. Giriş kapısının üstündeki kitabede 1856-1857 tarihleri okunmaktadır. Dikdörtgen planlıdır. Üç neflidir. Absidi ve absidioller daireseldir. Orta ve yan nefler beşik tonozla örtülüdür. Girişte basit bir narteks vardır. Giriş cephesi ve yan cepheler revaklarla çevrilidir. Revak yan cephede kapalı bir hacimle sona erer ve buradan bir merdiven ile revakin üzerine isabet eden galeriye çıkılır. Kilisenin yanında da 2 katlı Rum İlkokulu bulunmaktadır. (6)

---

(6) Y.a.g.e., s.159-161.

Hristos Manastırı ve Kilisesi

Şekil (4.2-3)

1. Manastır	6. Üst bahçe
2. İç Bahçe	7. Piknik Alanı
3. Kilise	8. Eski Hristos Kır Gazinosu
4. Müştemilat	9. Rum Yetimhanesi
5. Dış Bahçe ve Mezarlık	10. Yetimhaneye ait okul
	11. Lunapark'a inen yol

3. ERMENİ KATOLİK KİLİSESİ :

Kadıyoran Caddesinde çıkışta sol tarafta 1858 senesinde Avrupalı tüccarlardan Apeloğlu Andon tarafından yaptırılarak Ermeni Katolik Başpiskoposluğuna vakfedilmiştir. (7)

Tek açıklıklı dikdörtgen bir hacimden oluşan beşik tonozla örtülü, beşik çatılı kiremit örtülüdür.

4. SAN PACİFİKO LATİN KATOLİK KİLİSESİ:

Emniyet Amirliği civarındadır. Bahçesi bir taraftan Lale Hatun Sokağına bir taraftan da Yeni Sokağa bakar. Dikdörtgen planlı tek açıklıklı beşik tonoz ile örtülü, beşik çatılıdır. 1885 yılında yaptırılmıştır. Basit bir narteksi vardır.

5. PANAYİA (HZ.MERYEM) KİLİSESİ:

Bir kapısı Balıkçıl Caddesine diğer kapısı ise arabacılar meydanına açılır. Panagia Kiliseleri, Meryem Ana adına yapılır. Bulunduğu yer Ada'nın eski mezarlık yeridir. Dikdörtgen planlı olup, bir orta ve iki yan nefden oluşur. Basit bir narteksi vardır. Orta ve yan nefler düz tavanlı ve beşik çatılıdır. Dış duvarlar taştır. Yüksek bir çan kulesi vardır.

6. AYİOS THEONDOROS KİLİSESİ:

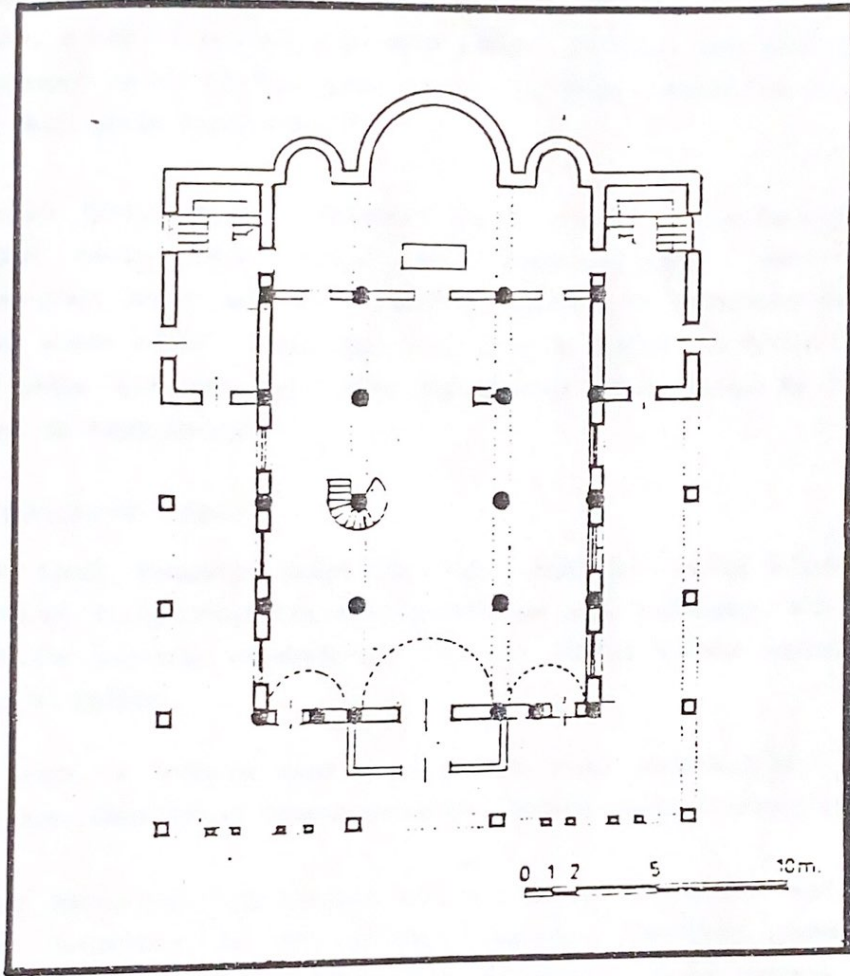
Maden semtinde Yılmaztürk Caddesinde evler arasında; yolun altında, küçük bir şapeldir. Bunun eski bir mezar kilisesi olduğu düşünülmektedir. (8)

7. RUM YETİMHA NESİ :

Hristos Manastırından biraz ilerde Büyükkada'nın en güzel denilebilecek olan "İsa Tepesi"nde 1898 yılında Kont Maurice de Bochart

(7) Orhan Erdener, y.a.e. s.72.

(8) F.Yaylalı;Ş.Fidan, S.Lahooty, y.a.e. s.161-163.

Ayios Dimitrios (Aya Dimitri) Kilisesi
Şekil (4.2-4)

Başkanlığındaki bir Fransız şirketi tarafından otel olarak işletilmek üzere yapılmış, ancak işletme izni alınamayınca Patrikhaneye, yetimhane olarak hibe edilmiştir.

Burası öğrencilerin gereksinimlerini karşılayacak şekilde düzenlemeler yapılarak atölyeler ve anfiteatre ilave edilmiştir.

Beş katlı ahşap ve 202 yatak odalı bir yapıdır. Ayrıca bahçesinde 13 odalı, 2 katlı ahşap bir yapı daha vardır. Bu yapı daha önce yetimhanenin hastanesi iken 1959'da yine zengin bir Rum yardımı ile onarım görmüş ve okul olarak kullanılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kuleli Askeri Lisesi buraya yerleşmiş, Kuleli burayı terk edince Alman askerleri gelmiş, daha sonra işgal kuvvetleri tarafından Rus çocukları getirilerek yetimhane olarak işlevini 1972 yılına kadar sürdürmüş, 1972 yılında burası faaliyetten men edilmiş ve yetim çocuklar Aya Nikola Manastırına nakledilmişlerdir. Daha sonra orası da kapatılmıştır.

8. HAMİDİYE CAMİİ :

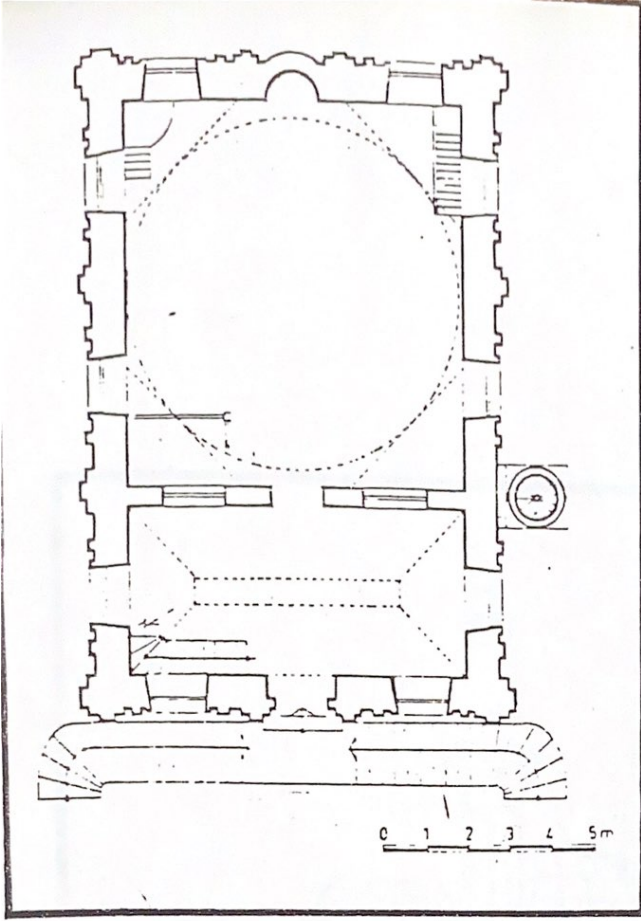
Ada Camii Sokağına yolun üzerinde kalan bir bahçe içindedir. (Şekil 4.2-5,6) II.Abdülhamit'in emriyle 1895'de inşa edilmiştir. XIX.yüzyıl batı etkisiyle yapılmış eklektik bir yapıdır. Kesme küfeki taşından yapılmış olup iki katlıdır.

Alt katı, o yıllarda okul olmadığı için Türk çocukları için okul olarak yapılmış. Okul başka binaya taşınınca mescit'e dönüştürülmüştür.

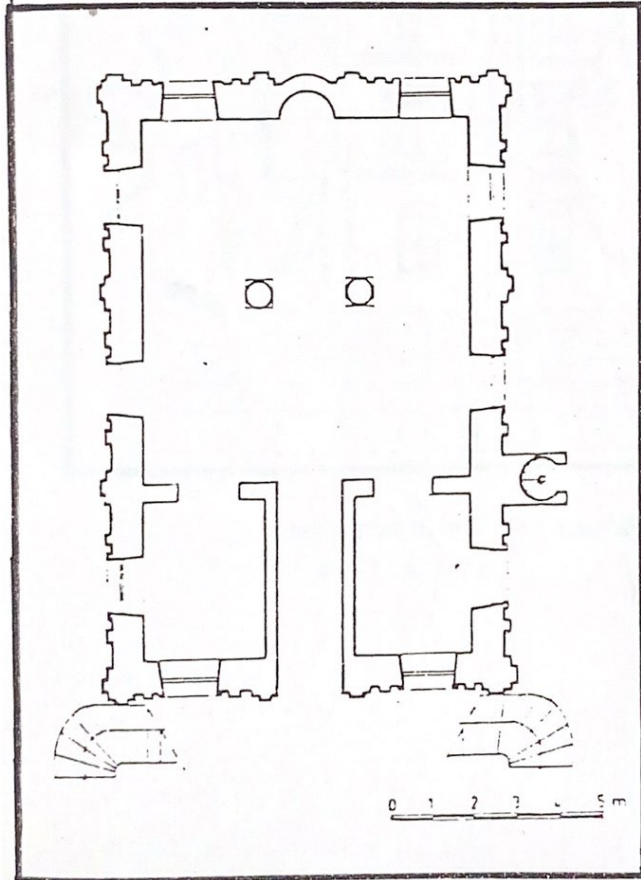
İkinci kattaki asıl camiye iki kollu merdiven ile çıkılır. Son cemaat yeri basık tavanlıdır ve sol taraftan Kadınlar Mahfiline çıkılır. Kadınlar Mahfilinin üstü aynalı tonoz ile örtülüdür. Cami mekanı kubbe ile örtülüdür. Cami mekanı dikdörtgen planlıdır. Mihrap ve duvarlar, çini taklidi nakışlarla süslüdür. Minare kesme küfeki taşından olup, tek şerefelidir. (Şekil 4.2-7) (9)

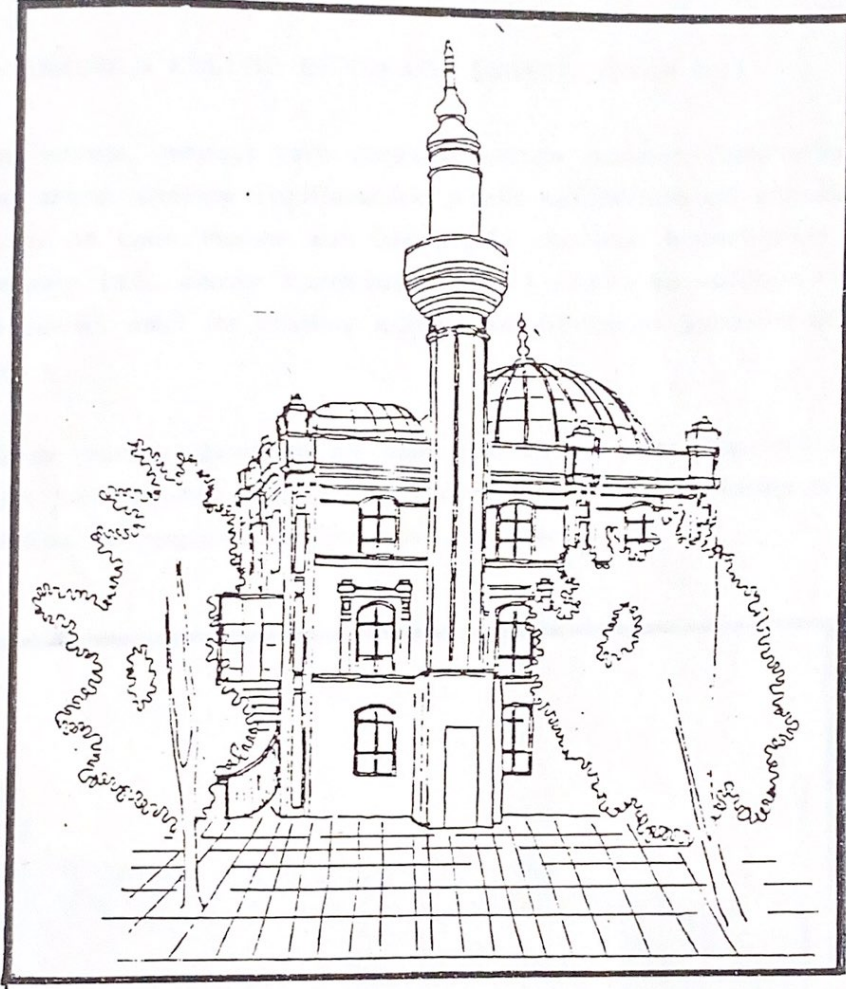
(9) y.a.e. s.163-165.

Üst Kat Planı
(Şekil 4.2-6)

Alt Kat Planı
(Şekil 4.2-5)

Hamidiye Camii Yan Cephe
Şekil (4.2-7)

9. HÜKÜMET KONAĞI :

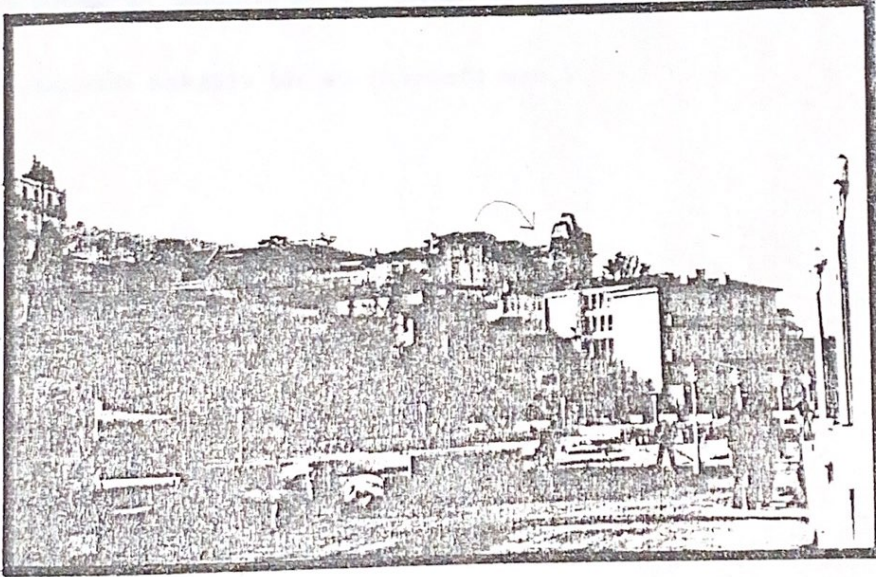
Murat Pinyatoğlu'na ait bir köşk iken 1919-23 senelerinde, iskele başındaki hükümet konağının 1927-28 de yıkılması üzerine, bu köşk kaymakamlık binası haline getirilmiştir.

Beş katlı ve kırk odalı ahşap bir yapıdır.

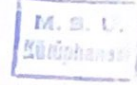
10. ANADOLU KULÜBÜ BÜYÜKADA ŞUBESİ: (Fot.4.2-1)

1908 yılında, mevcut eski binanın yerinde bulunan Ciakomo'nun yanmış olan arsası üzerine İngiltere'deki Yacht Kulübü'nün bir şubesinin açılması gayesi ile Leon Pearce adlı bir İngiliz avukatın önderliğinde Yacht Club Company Ltd. olarak kurulmuştur. 1937 yılında bu kulübün iflası üzerine Atatürk'ün emri ile Anadolu Kulübü'nün Büyükada Şubesine dönüşmüştür. (10)

1956'da banker Zarifi'ye ait olan eski evin yerine inşa edilen yeni otel binası ve sonradan satın alınan İtalyan asıllı Castelli ailesine ait ikiz ahşap konaklar ile bugünkü görünümüne kavuşmuştur.

(Fot.4.2-1) B. Ada Anadolu Kulübü'nün
İskeleden görünüşü

5. KORUNMASI GEREKLİ SİVİL YAPILAR

Bu bölümde Büyükkada'da korunması gerekli sivil yapıların birkaç tanesinin rölöveleri ile tanıtılma ve belgelenme yoluna gidilmiştir.

Sırasıyla rölöveler;

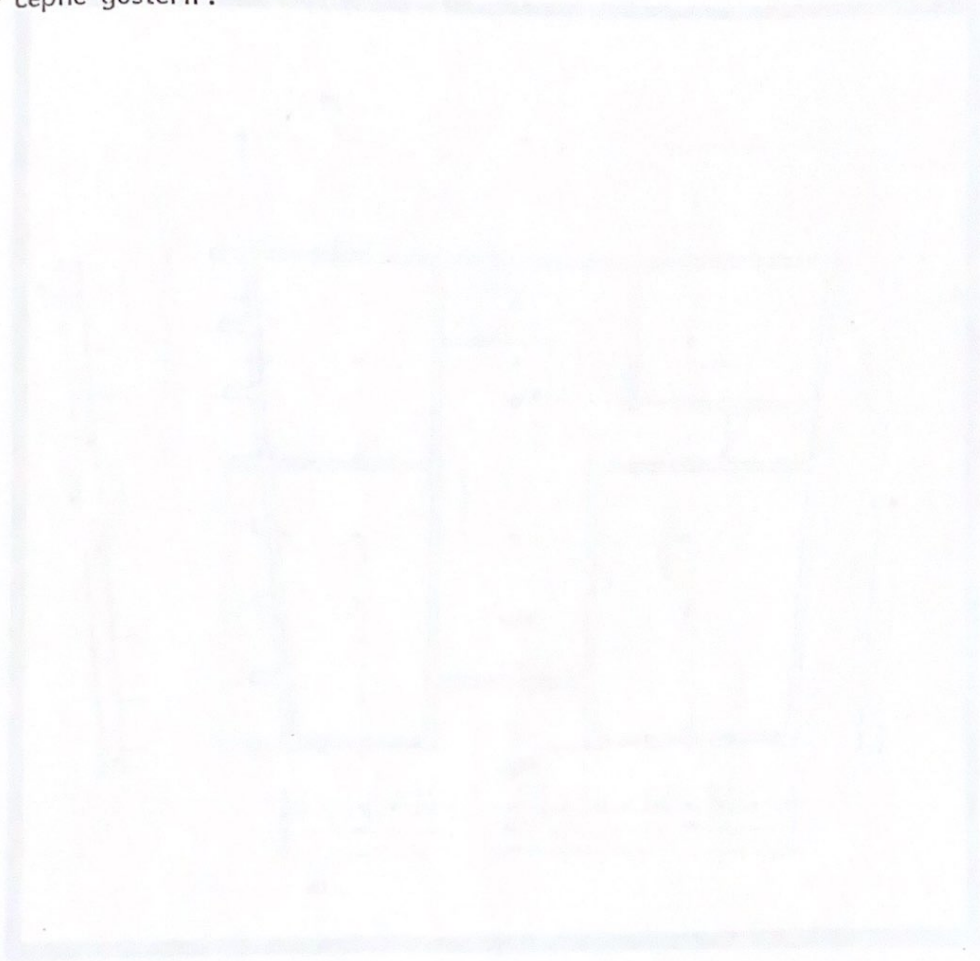
- 1) Sembol Sokakta bir ev (Çınar Meydanı)
- 2) Yılmaztürk Caddesinde bir köşk (Maden)
- 3) Meşrutiyet Mahallesinde bir köşk (Devlet Konuk Evi)
- 4) 23 Nisan Caddesinde bir ev (Yalı mah.)
- 5) Anadolu Kulübü Büyükkada şubesi (Yalı mah.)
- 6) Altınordu Caddesinde Recep Koç evi (Yalı mah.)
- 7) Nizam Caddesinde bir ev (Nizam)
- 8) Albayrak Sokakta bir ev Cizreli evi (Nizam)
- 9) Düzenli Sokakta bir ev (Karanfil mah.)

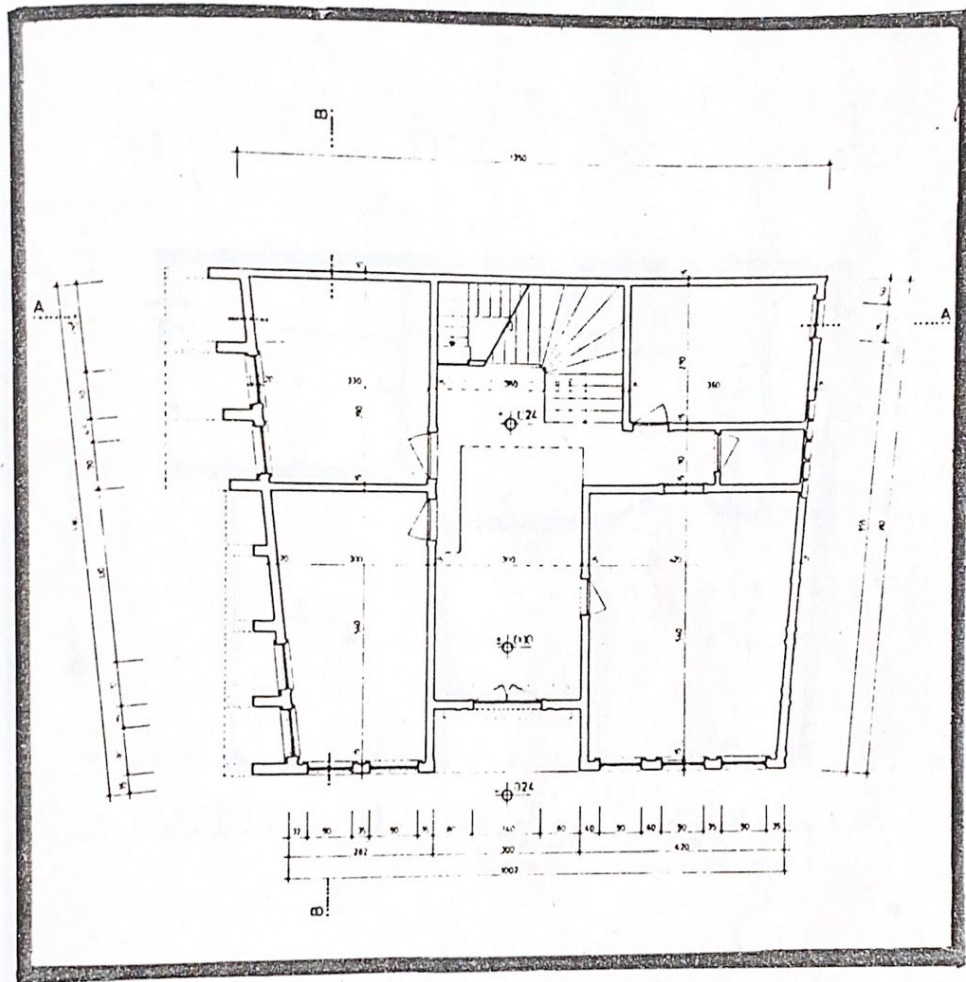
1. RÖLÖVE

YER : Sembol Sok.(Çınar Meydanı)
Pafta 237, Ada 69, Parsel 47

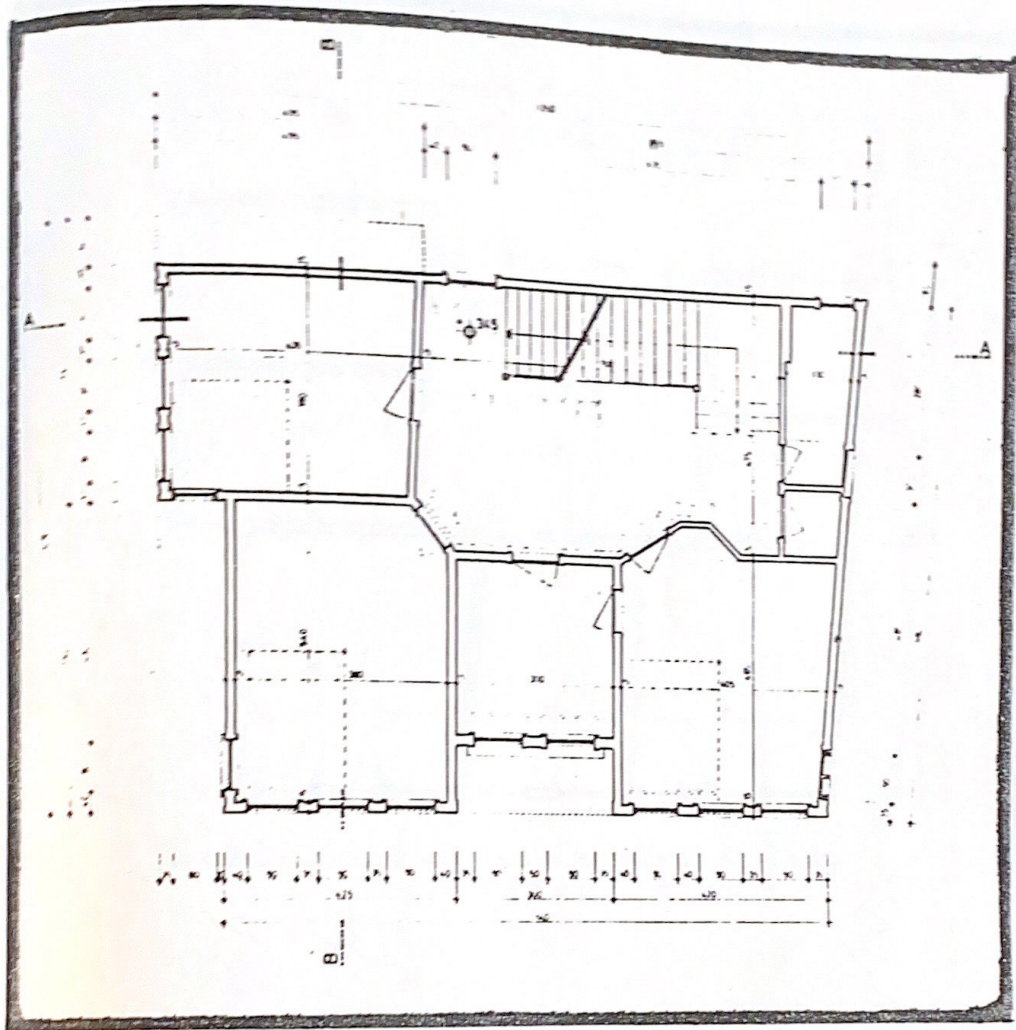
HAZ. : Y.Mim.Öğuz Ceylan

1) Çınar Meydanı Sembol Sokak'ta yer alan bina zemin + iki kattan oluşmaktadır. Binanın caddeye iki tane diyagonal çıkması olup, mimari üslûp itibariyle şehir içi yapılarına benzer. Zemin katta karnı yarık şeklinde görünen plan, 1.katta dış sofalı ev planını andırır. Ne varki, bu ilginç özellik ikinci katta görülmez. Bu katta ise bir oda etrafına sıralanmış mekanlar yer alır. Bina 1/2 oranındaki pencereler ile düzenli bir cephe gösterir.

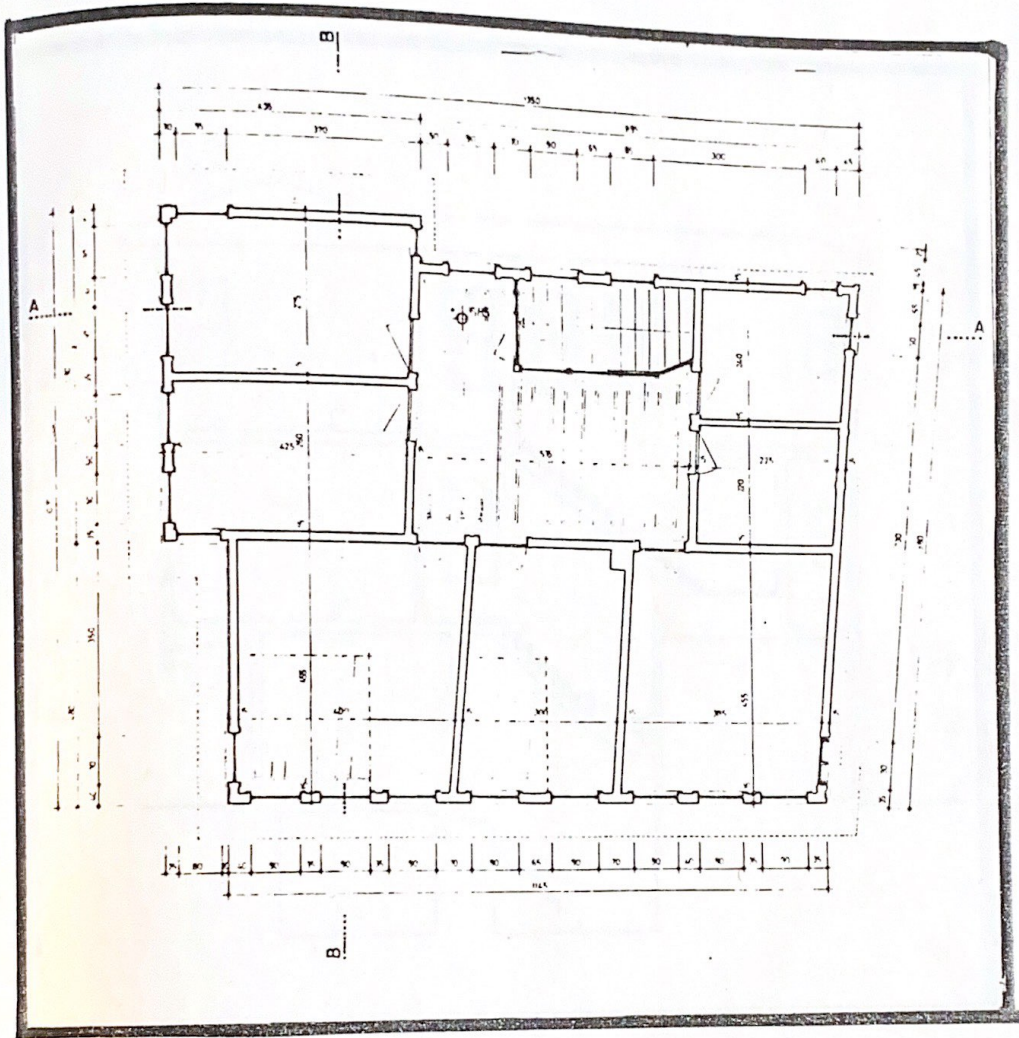

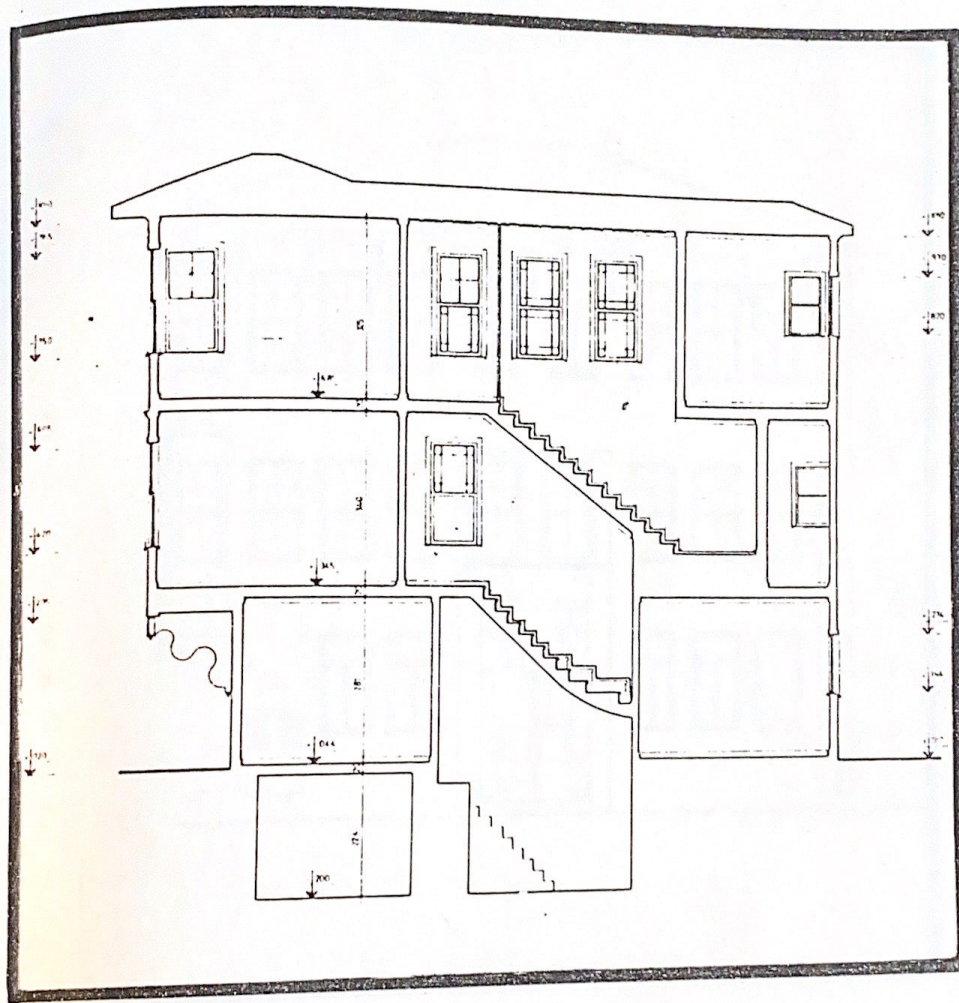
Zemin kat planı

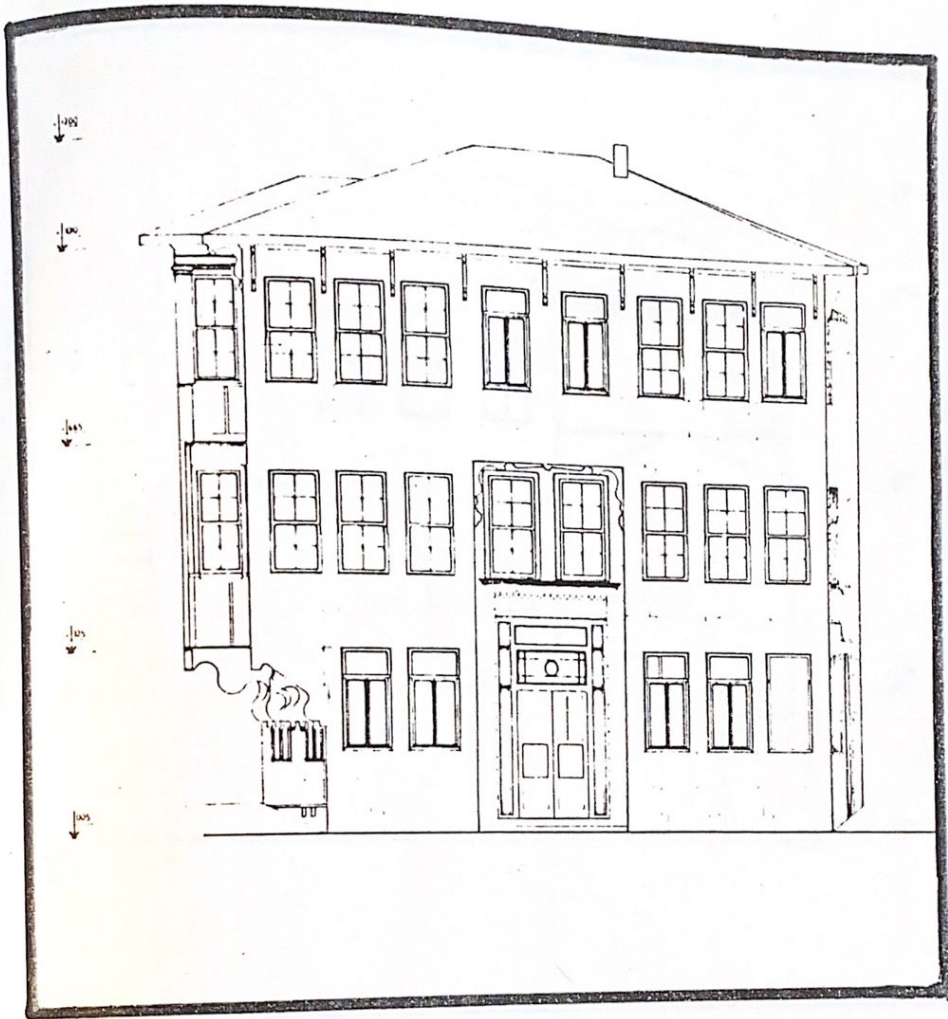
Birinci kat planı

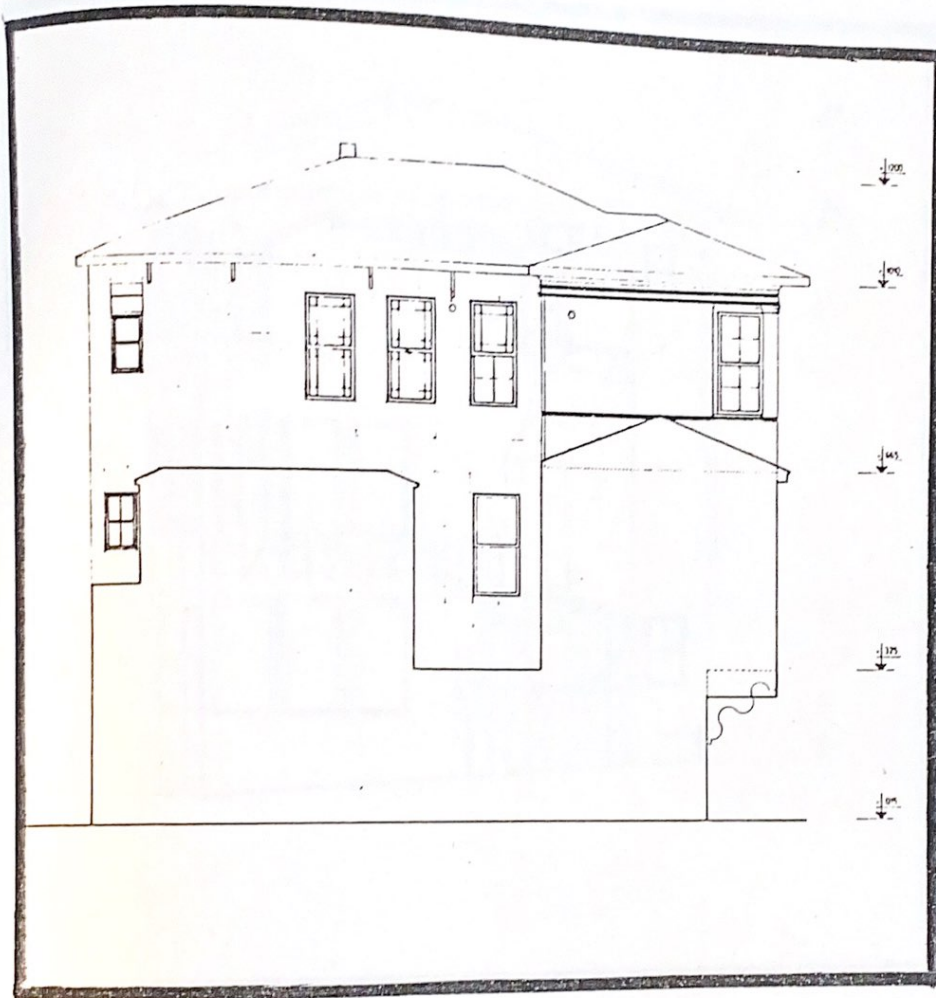
İkinci kat planı

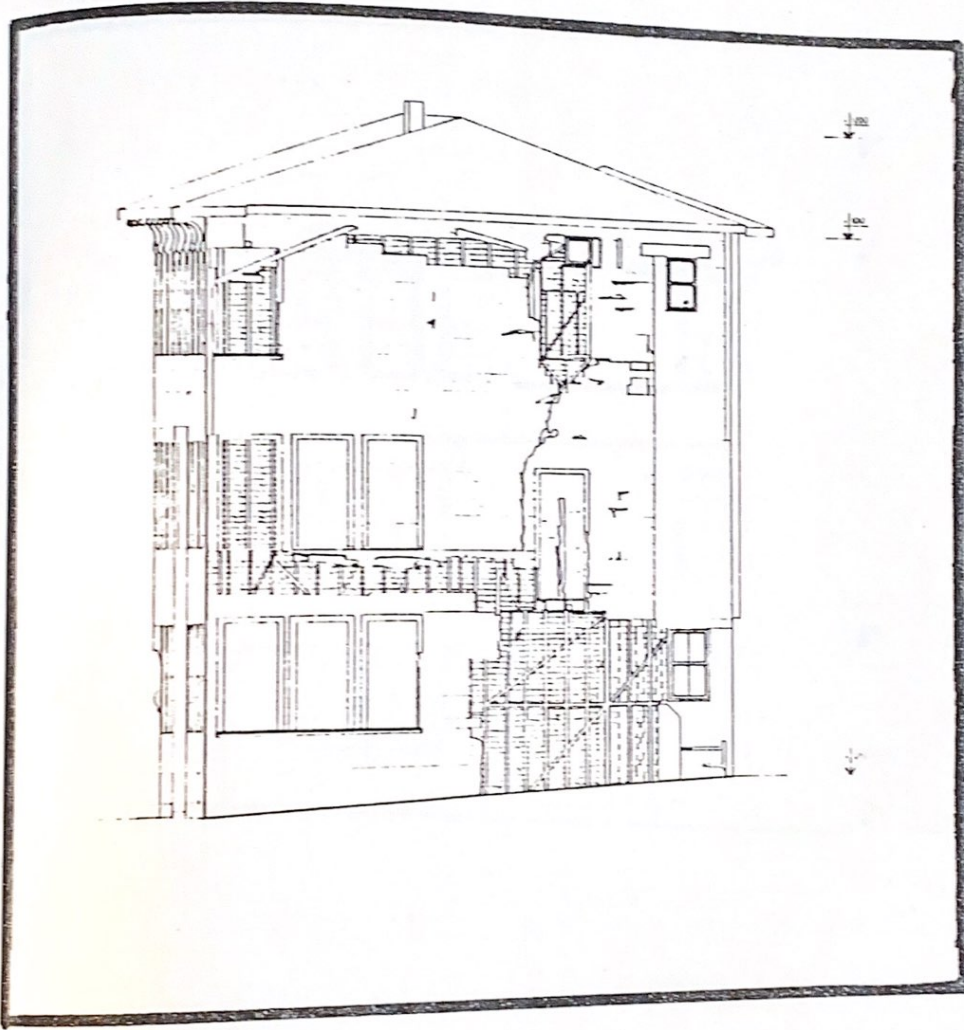
A-A Kesiti

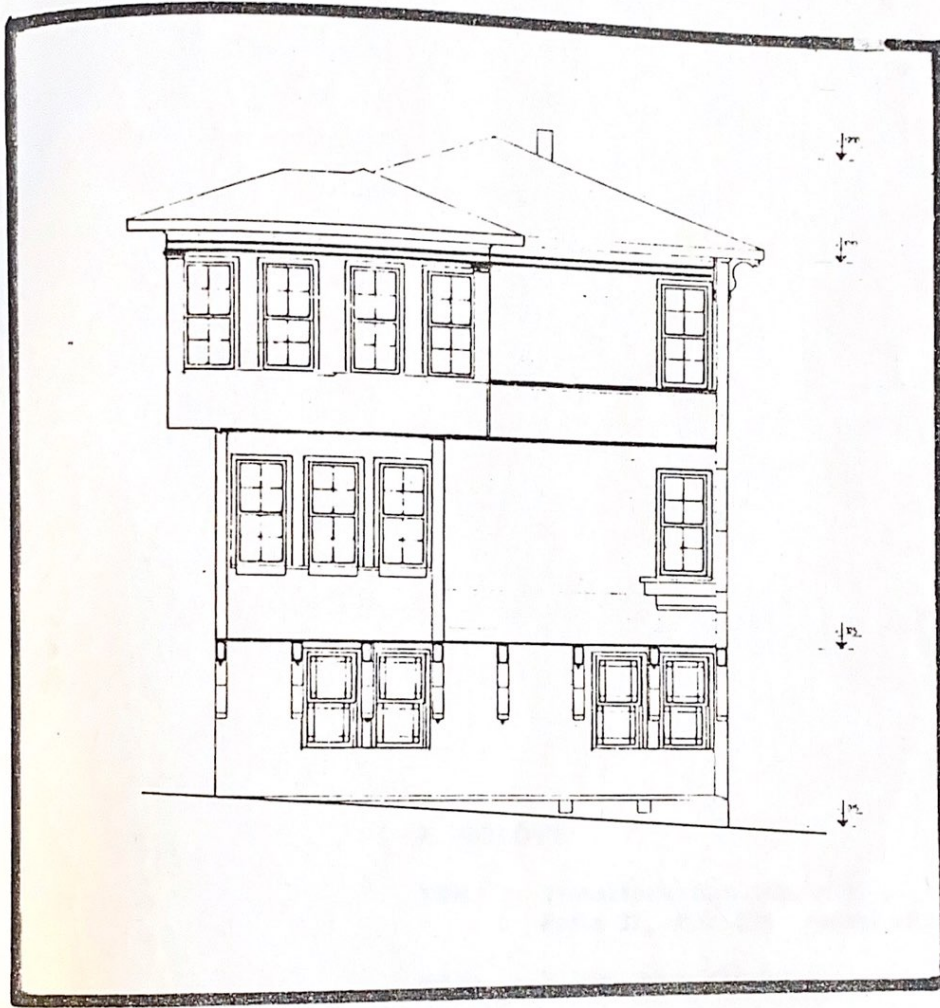
Ön cephe

Arka cephe

Sağ yan cephe

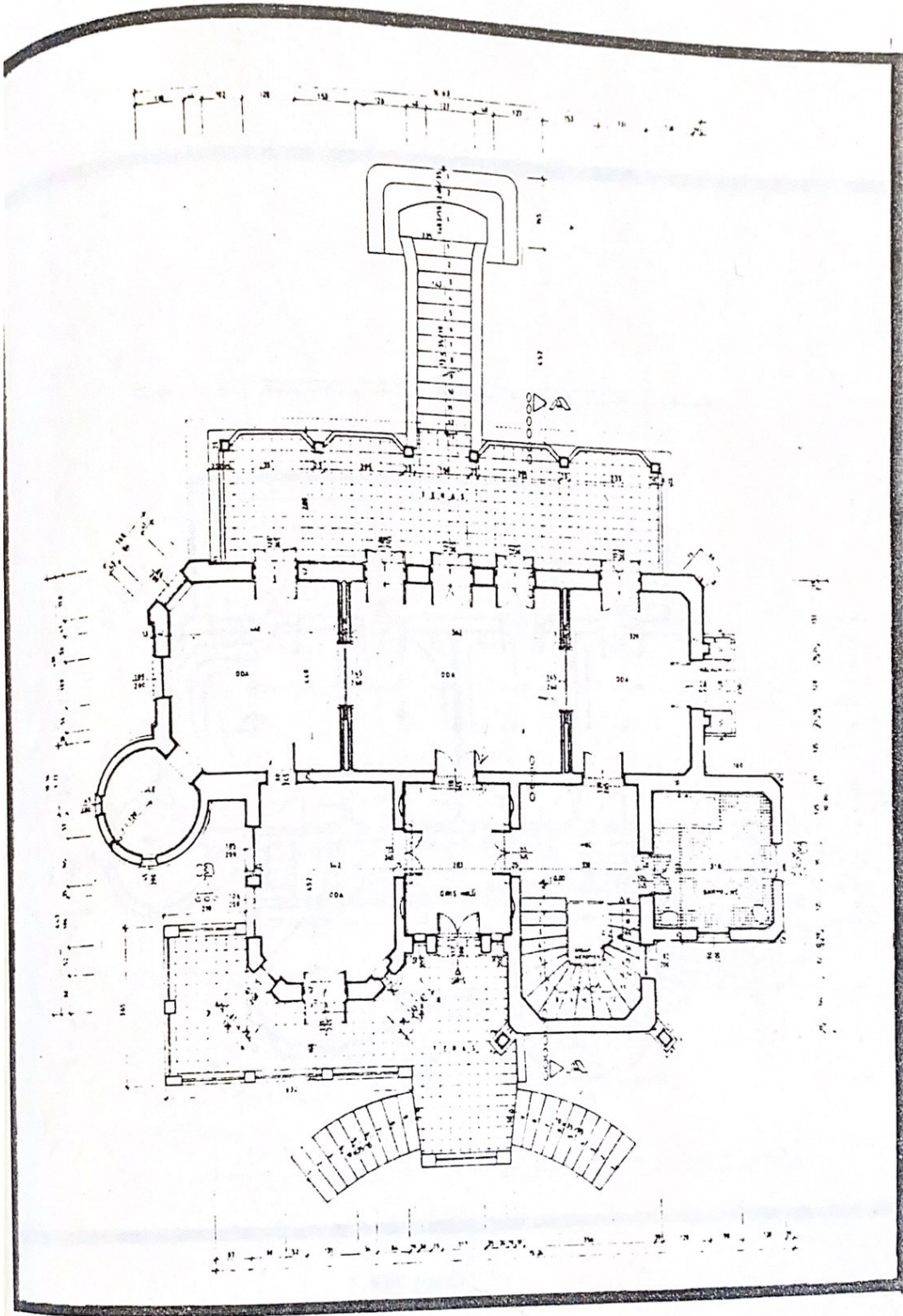
Sol yan cephe

2. RÖLÖVE

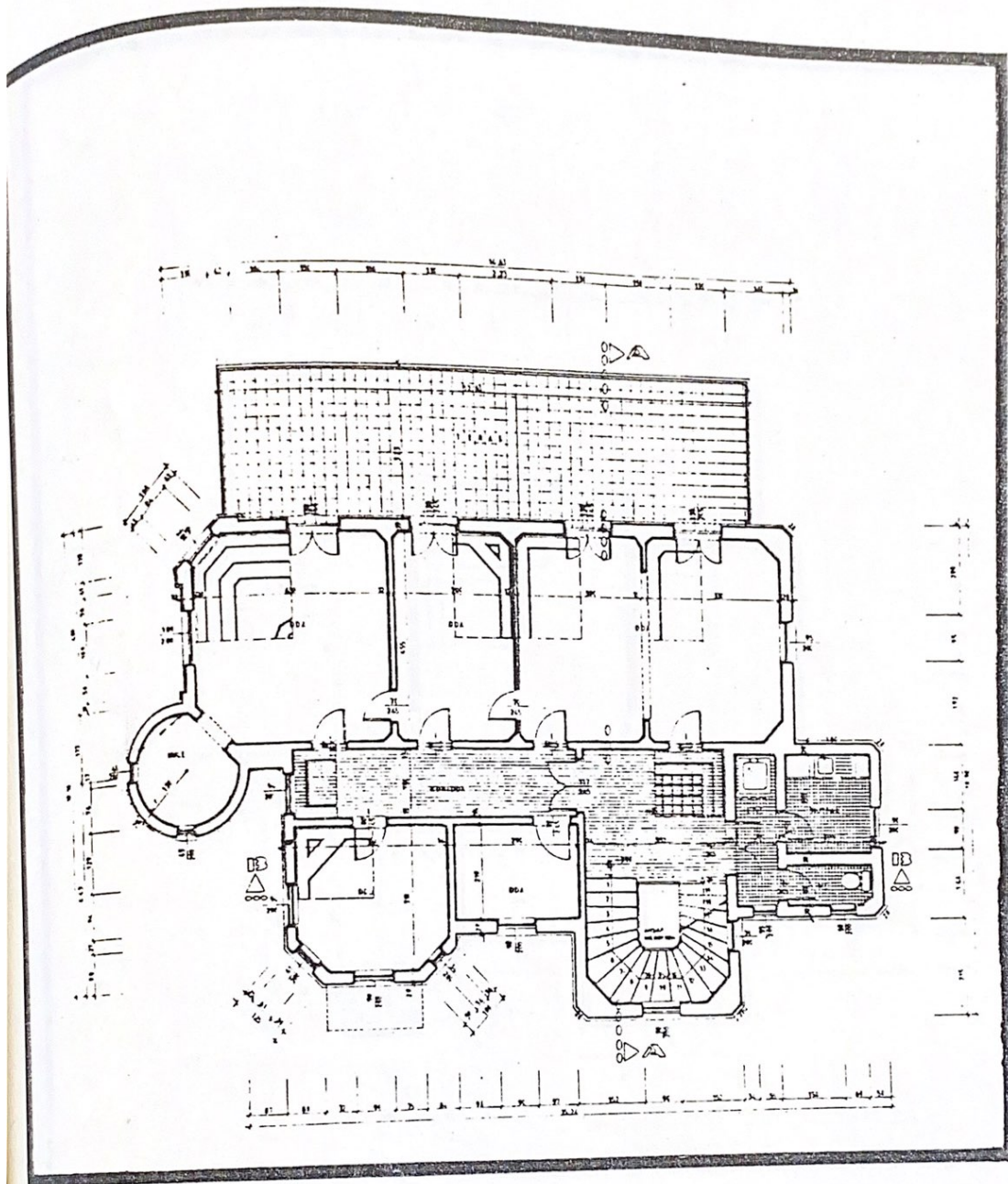
YER : Yilmaztürk Cad.(Maden)
Pafta 37, Ada 178, Parsel 35

HAZ. : Y.Mim.Oğuz Ceylan

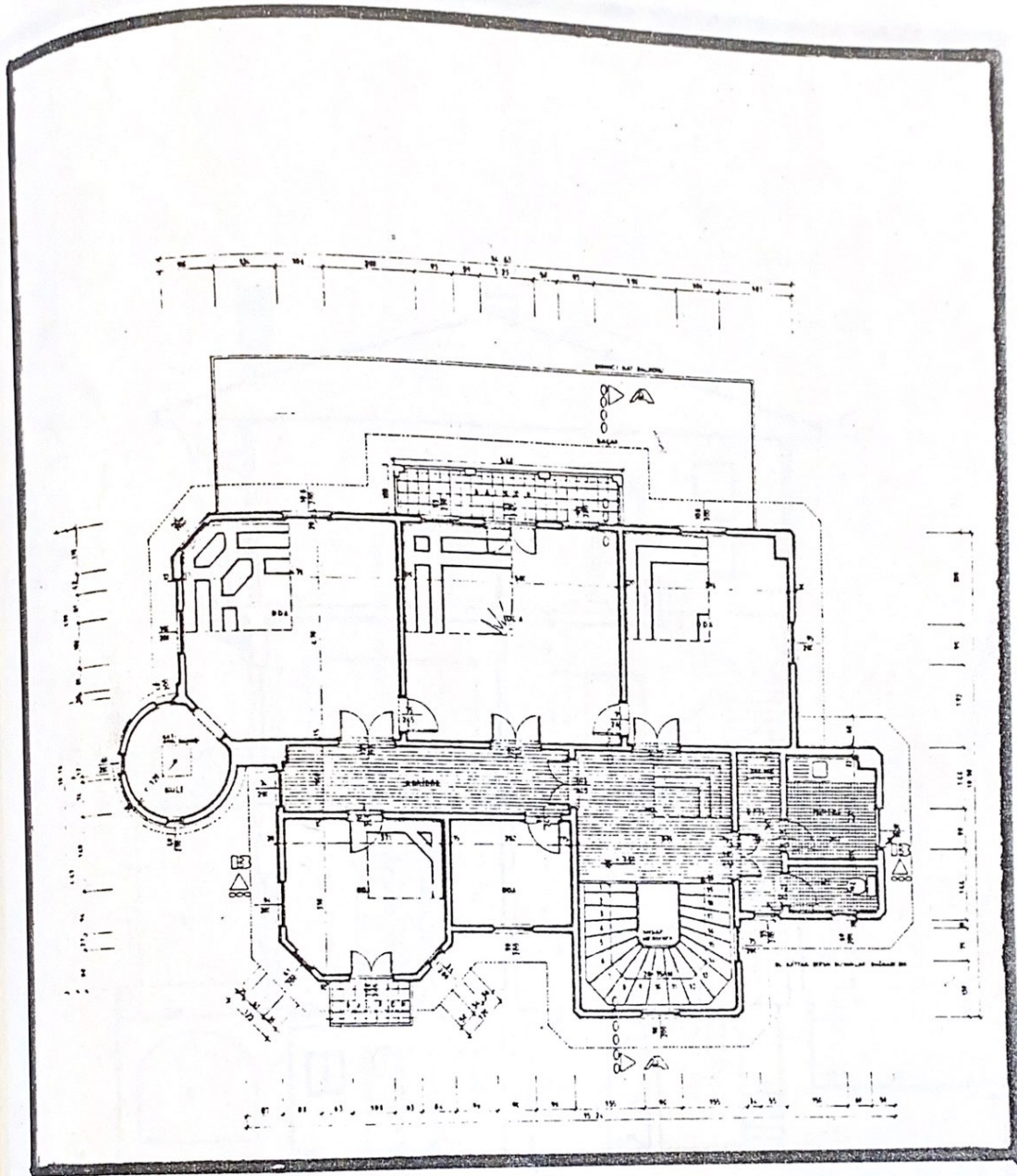
2) Maden Yılmaztürk caddesi üzerinde 37 pafta, 178 ada, 35 parselde yer alan köşk, değişik üslûpların bir araya gelmesiyle ve farklı malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu malzeme ve üslûp karmaşası Büyükkada'da sık görülen bir olaydır. Bina bir zemin + 3 kattan oluşmaktadır. Yüzyıl başlarında yapıldığı anlaşılan bu büyük konut hareketli ve girintili çıkıntılı bir plana sahiptir. Bina olduğu gibi tek bir konut şeklinde kullanılmasının yanında her katının bağımsız bir apartman katı olarak iş görebilme olanağı da vardır. Türkiye'ye gelmiş Türk mimarisine adapte edilmiş veya oldukları gibi kullanılmıştır. Bu yeni sayfiye yerlerinden Caddebostanı daha ziyade Türkler tarafından Yeşilköy Rum ve Ermeni zenginleri tarafından, Büyükkada ise Levantenler daha ziyade İngiliz çevreleri ve diğer yabancılar tarafından tercih olunmuştur. Bu sebeptendir ki, Büyükkada'da Avrupa'dan ithal üslûplar ve yeni oluşturulan mimari daha serbest ve hareketli bir şekilde kullanılmıştır. Büyükkada'daki sayfiye mimarisinin daha süslü göze hareketli gelmesinin nedenlerini buna bağlamak yerinde olur. Şu noktayı da gözönünden ayırmamak gerekir ki, Büyükkada'nın yerli Rum halkı topluca yaz-kış yaşanan mahallelerde, İstanbul geleneksel konut yapılarından farklı olmayan binalarda yaşamaktaydılar.

Zemin kat planı

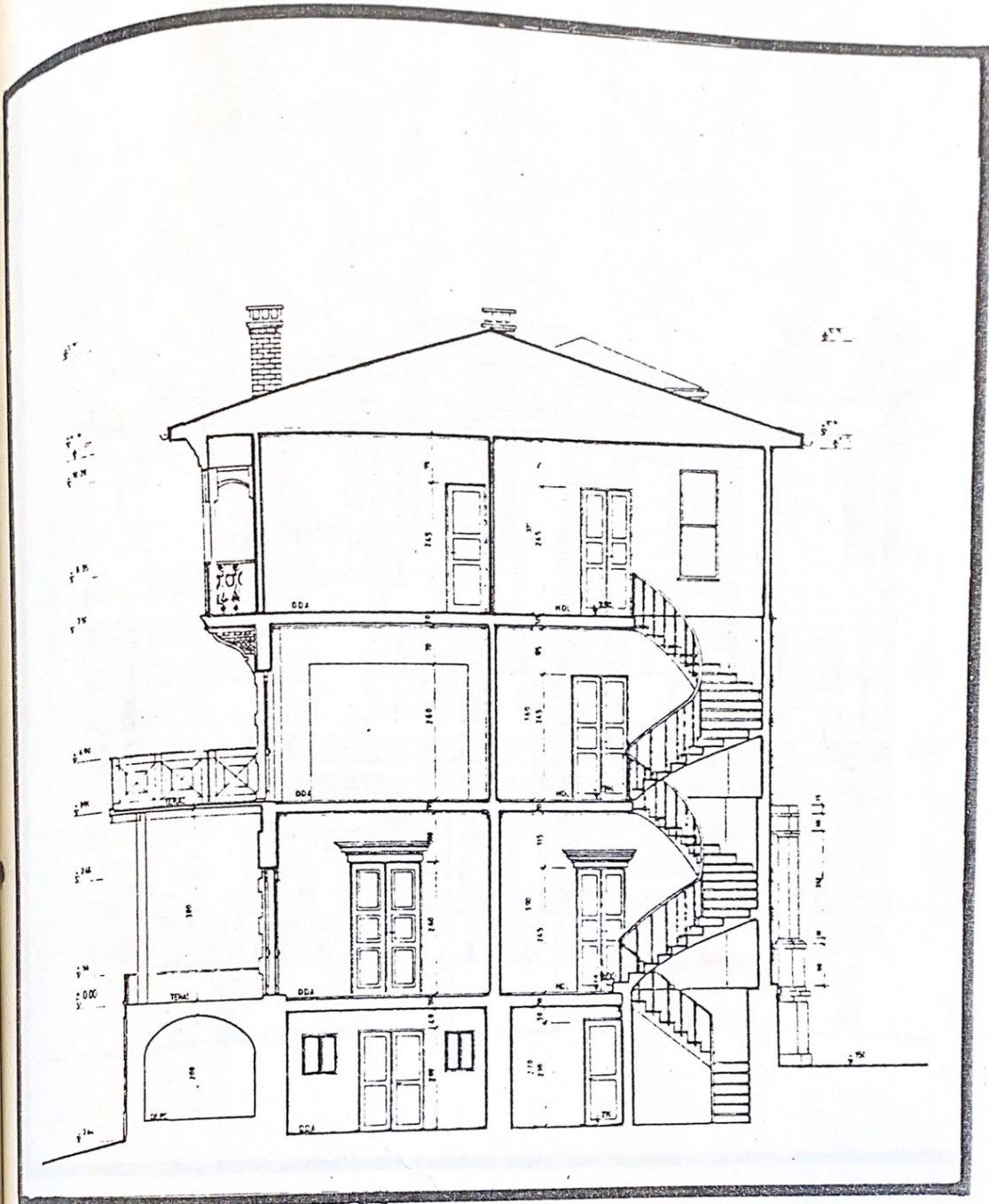

1. kat planı

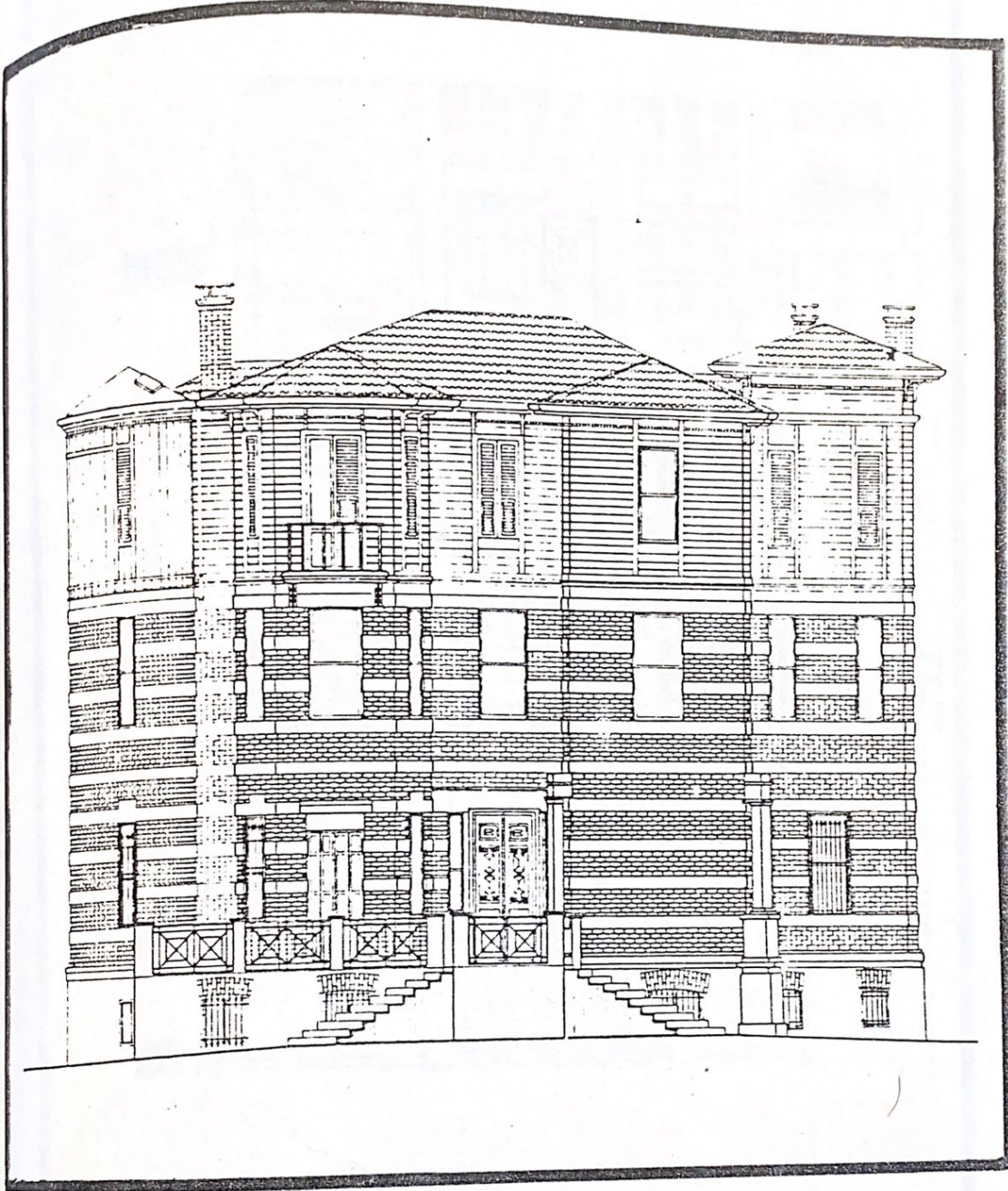

2. kat plani

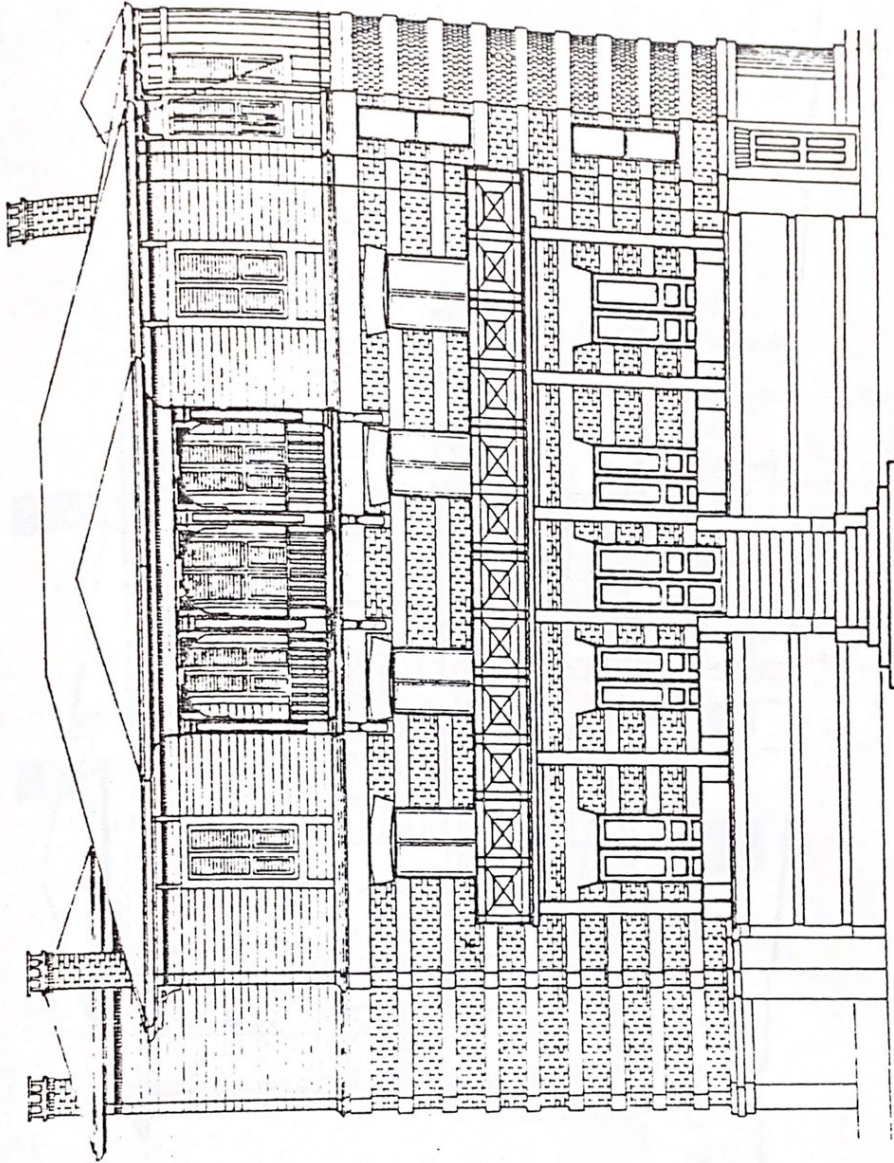
MS. G. G.
Müdürlüğü

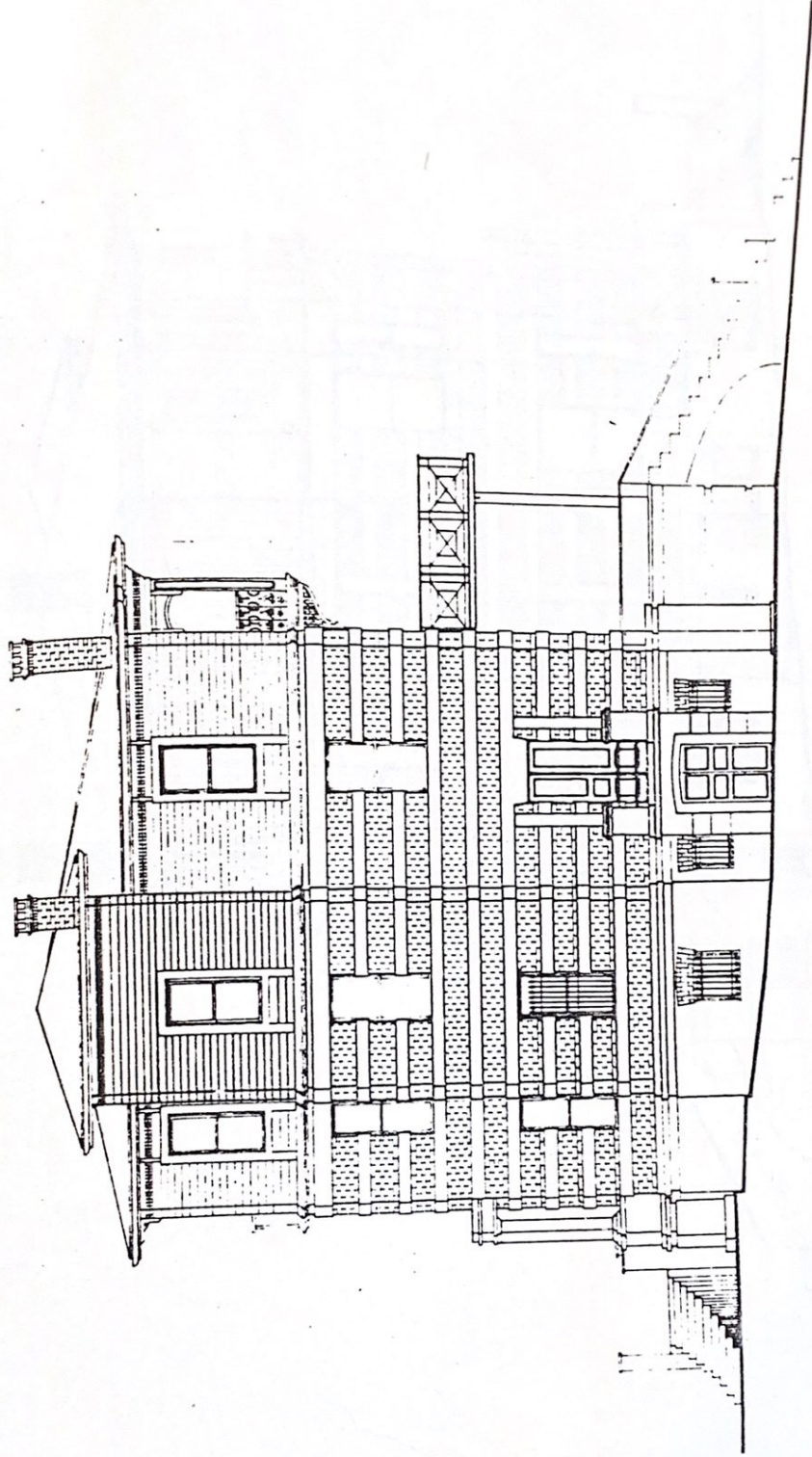
A-A kesiti

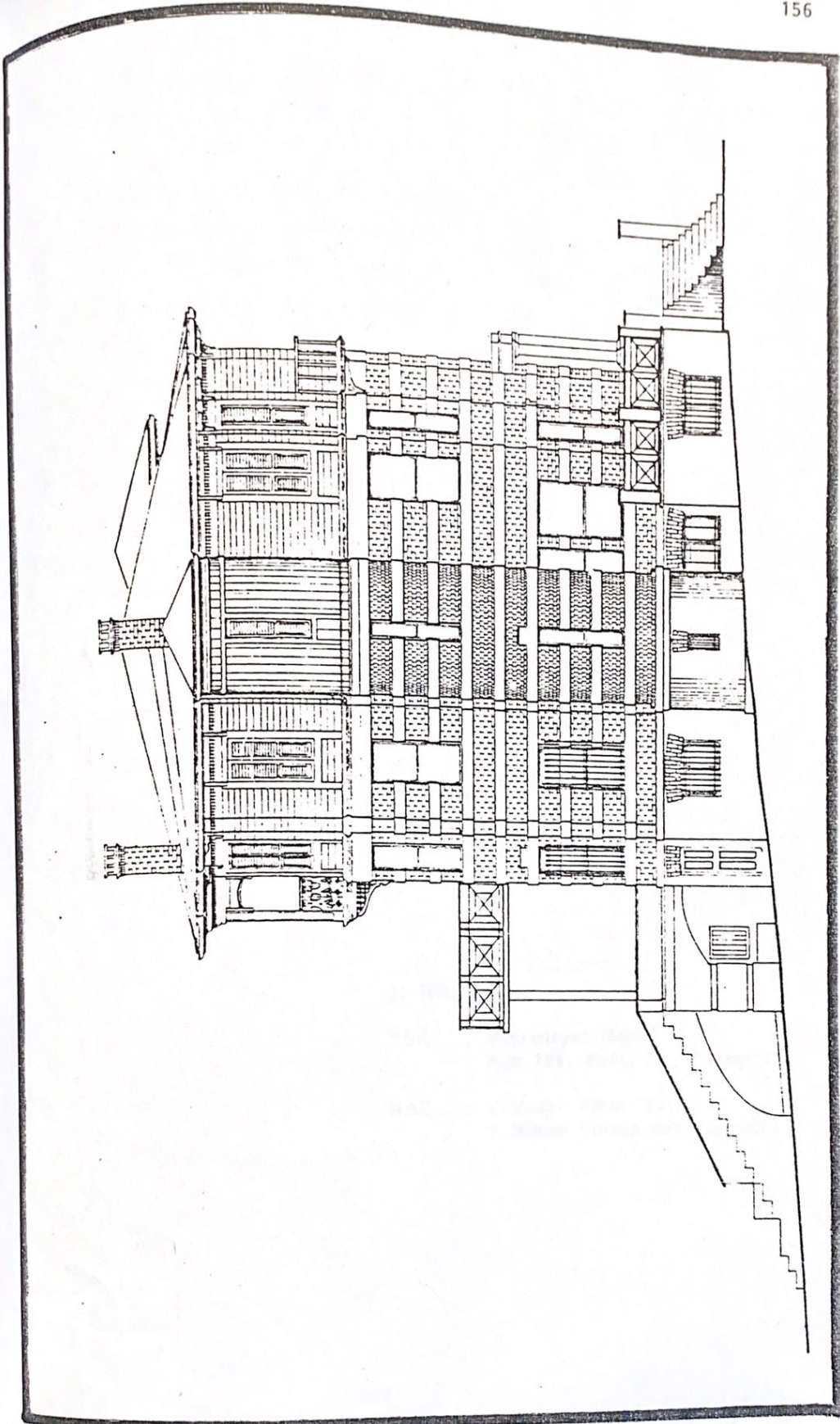
Ön görünüş

Arka görünüş

Sağ yan görünüşü

Sol yan görünüş

3. RÖLÖVE

YER : Meşrutiyet Mah.
Ada 105, Pafta 25, Parsel 1

HAZ. : Y.Mimar Pınar Yeltin
Y.Mimar Funda Armutçuoğlu

3) Meşrutiyet mahallesi, 105 ada, 25 pafta, 1 parselde mevcut Büyükşehir Belediyesi mülkü olan bina zemin+iki kattan oluşmaktadır.

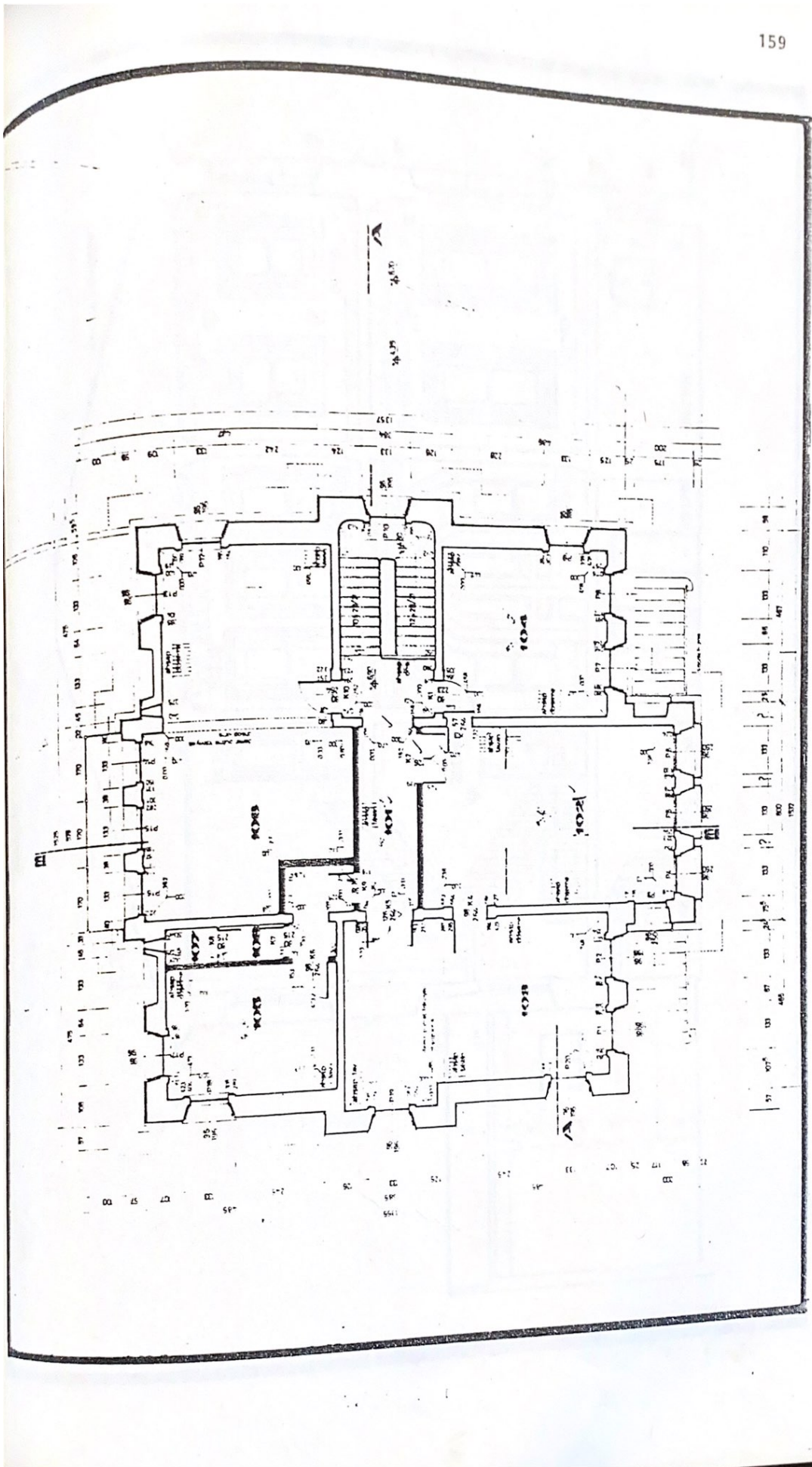
Simetrik bir plan şemasına sahip olan yapının bu özelliği cephelerine de yansımıştır. Bu yapıda karışık üslûplardan oluşmakla beraber kagir bir yapıdır. Pencereler giyotin sistemlidir. ve tip olarak aynı olan pencereler arasındaki fark her katta değişen kemer şekilleri ve pencere yüksekliğidir.

Yaklaşık yüz senelik bu yapı, uzun yıllar okul olarak kullanılmıştır.

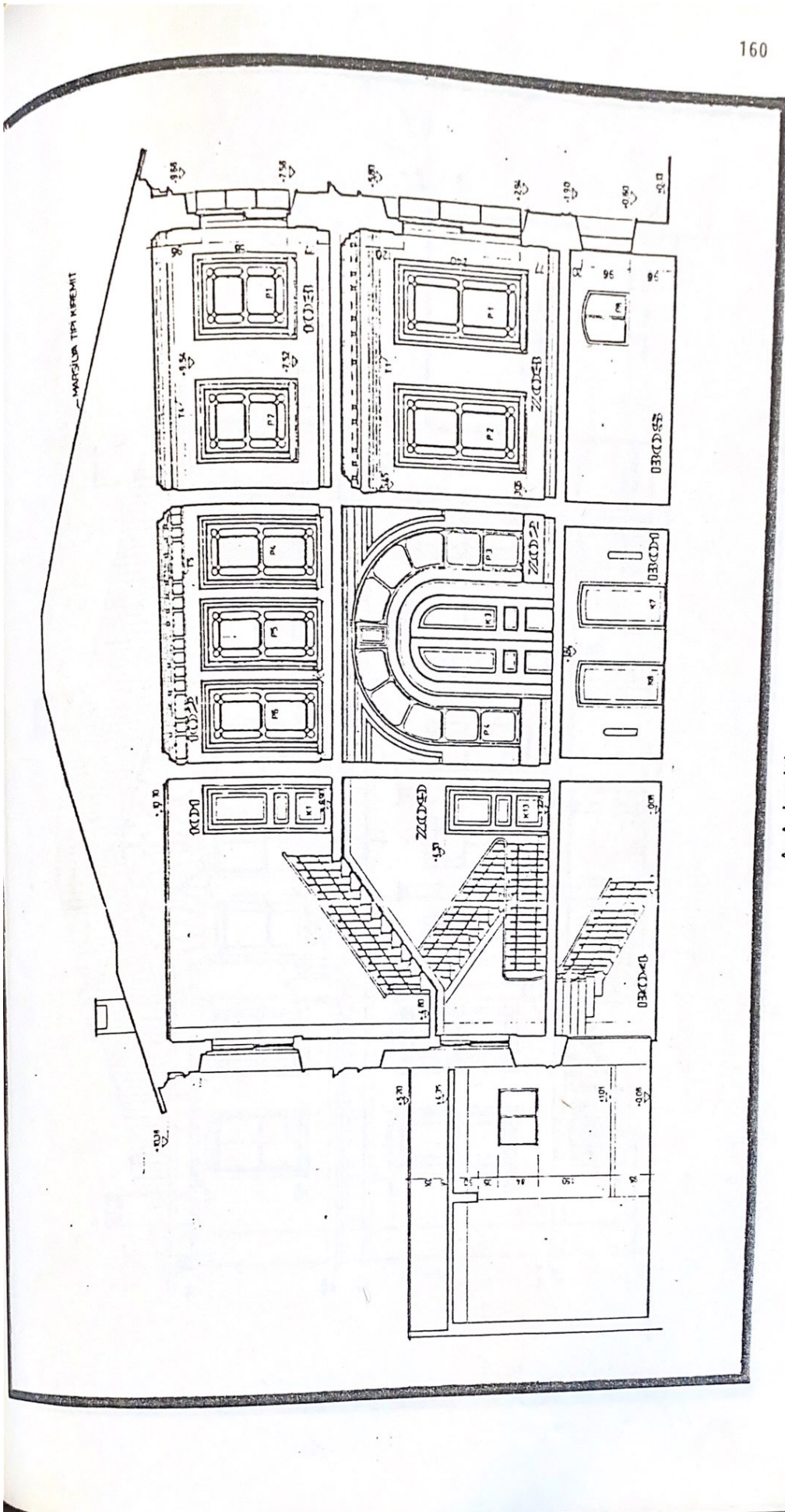
Belediye tarafından konuk evi olarak restore edilmek amacıyla.

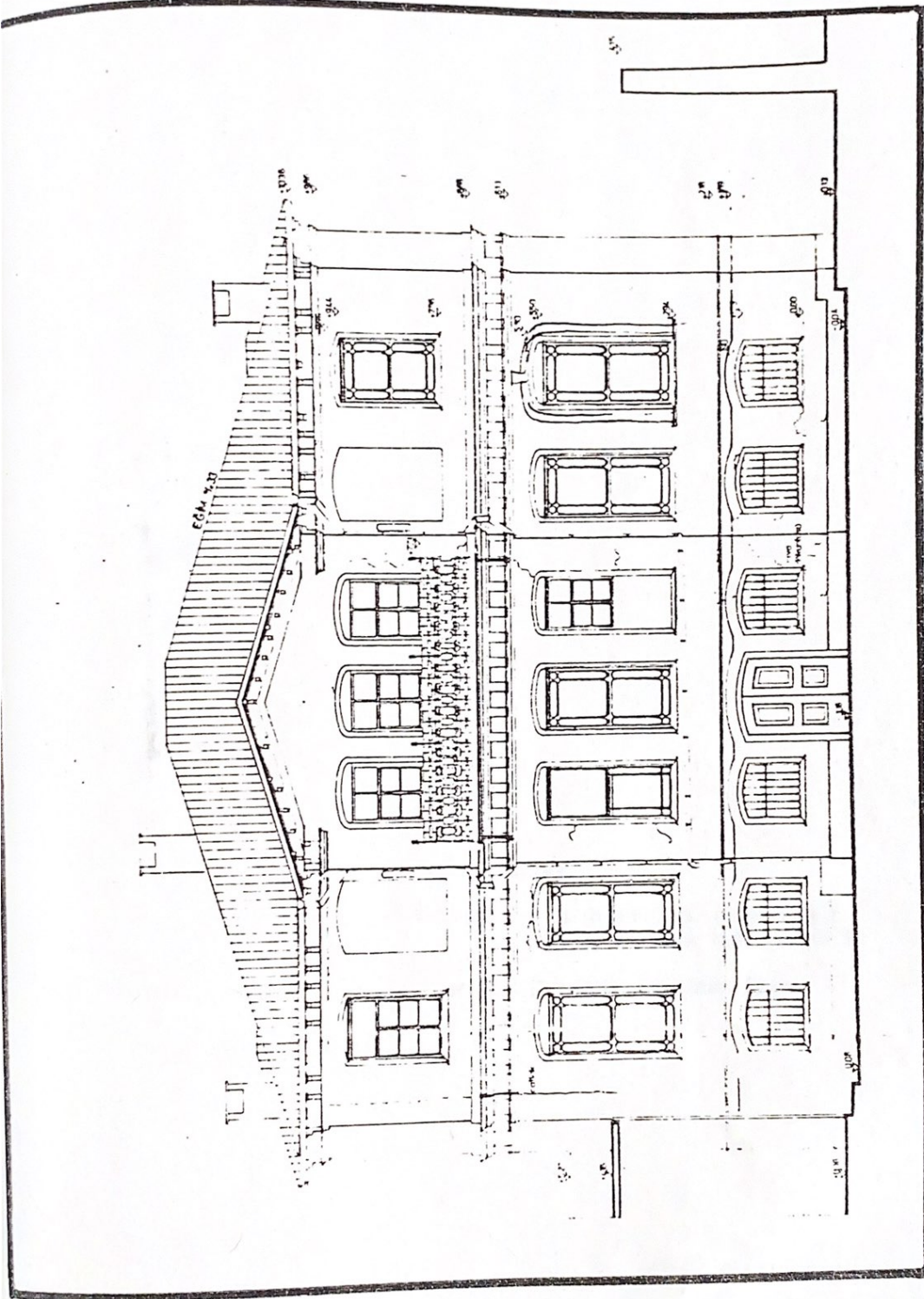

1. kat planı

A-A kesiti

Arka görünüş

4. RÖLÖVE

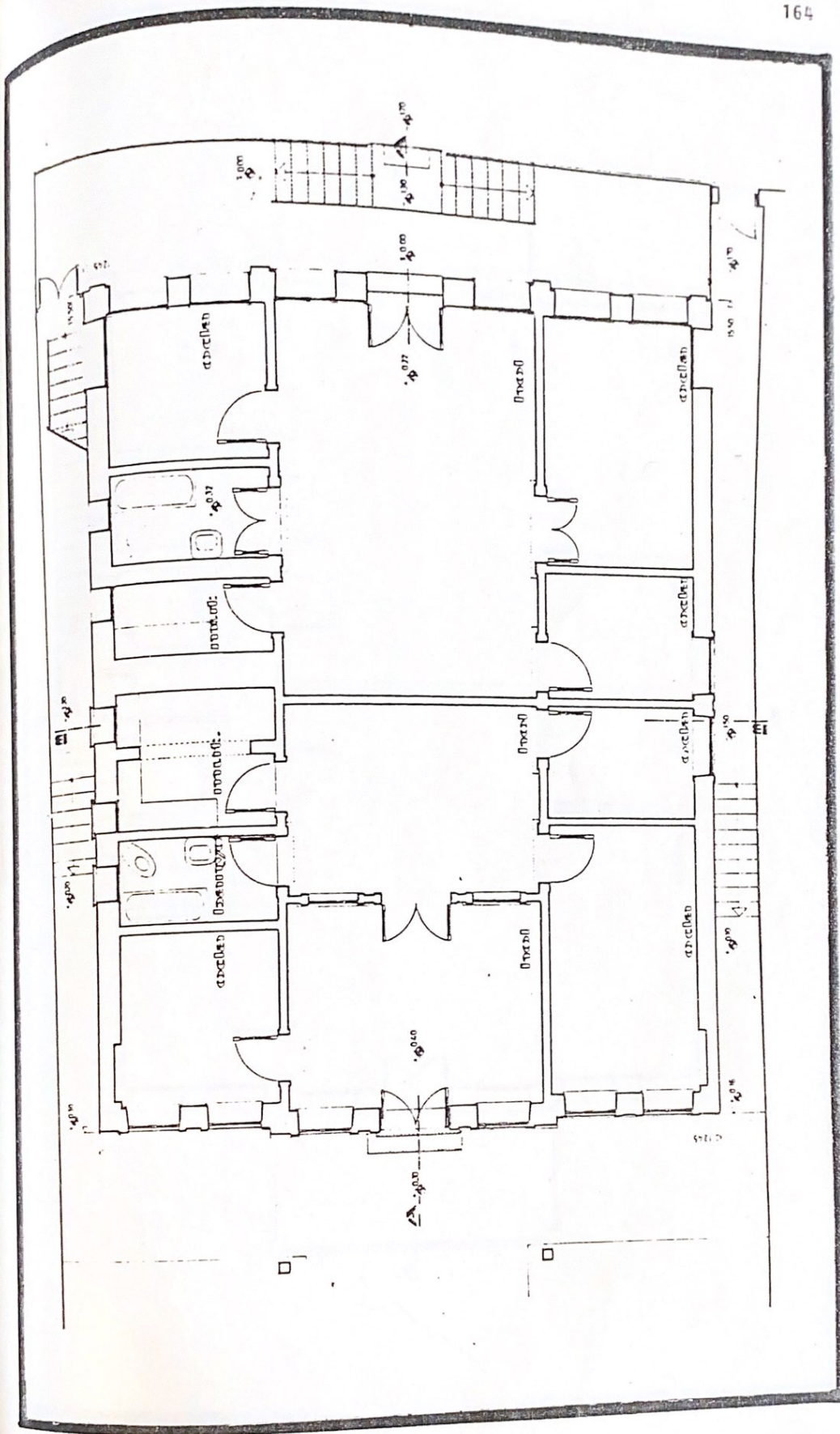
YER : 23 Nisan Cad. (Yalı Mah.)
Pafta 23, Ada 119, Parsel 3

HAZ. : Dr.Mim. M.Sinan Genim

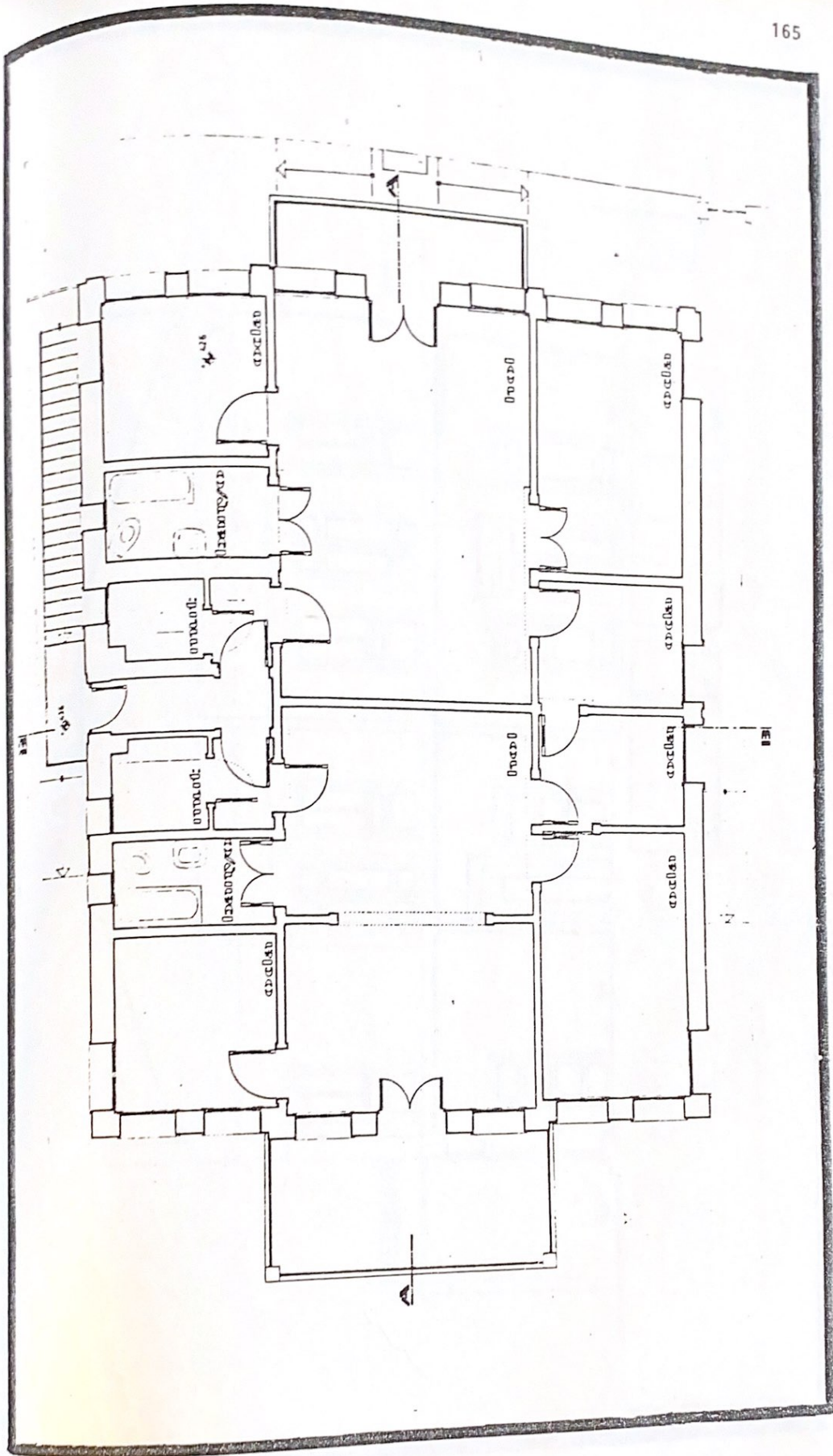
4) Yalı mah. 23 pafta, 119 ada, 3 parselde bulunan yapı, bir bodrum + zemin + bir kattan oluşmaktadır. Kagir yığma olan yapının bu özelliği planlamanın her iki katta aynı olmasına sebep olmuştur.

Ön cephede katlar arasında silme izlerine rastlanmaktadır. Ve bu cephede her iki kattaki pencereler düz ve aynıdır. Buna karşılık arka cephede zemin kat pencereleri kemerli ve kemerin kilit taşı belirtilmiştir. Bu bir ampir üslûp özelliğidir.

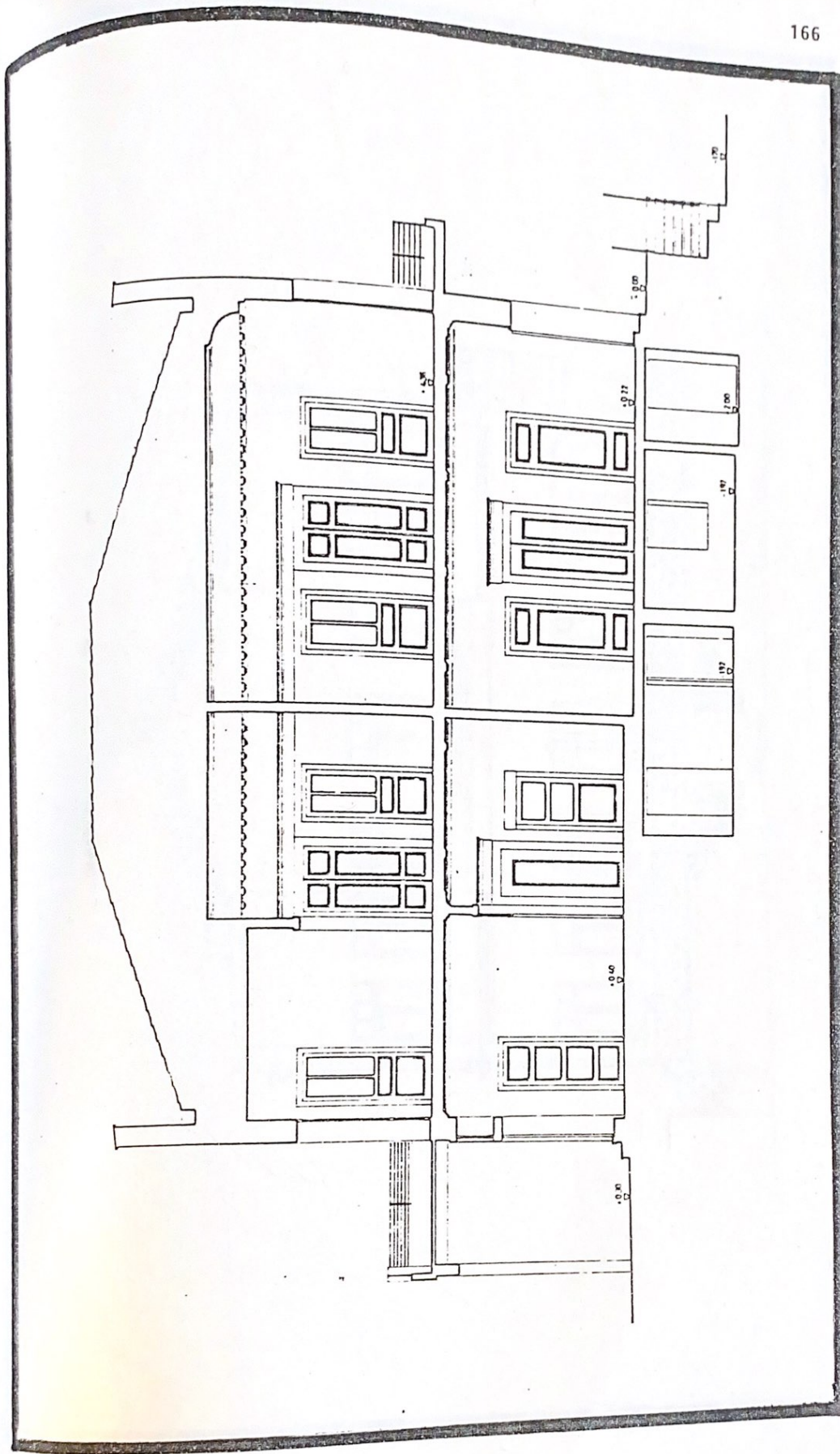
Giriş merdiveni ve pencere yükseklikleri ile anıtsal bir yapı görünümündedir.

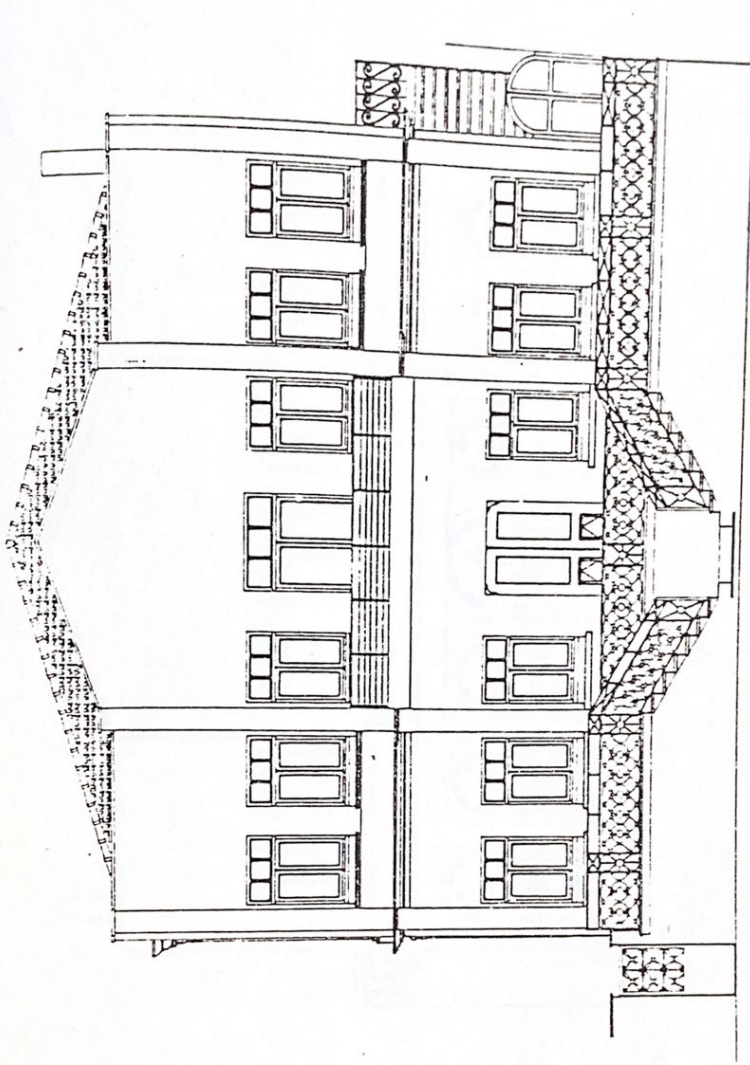
Zemin kat planı

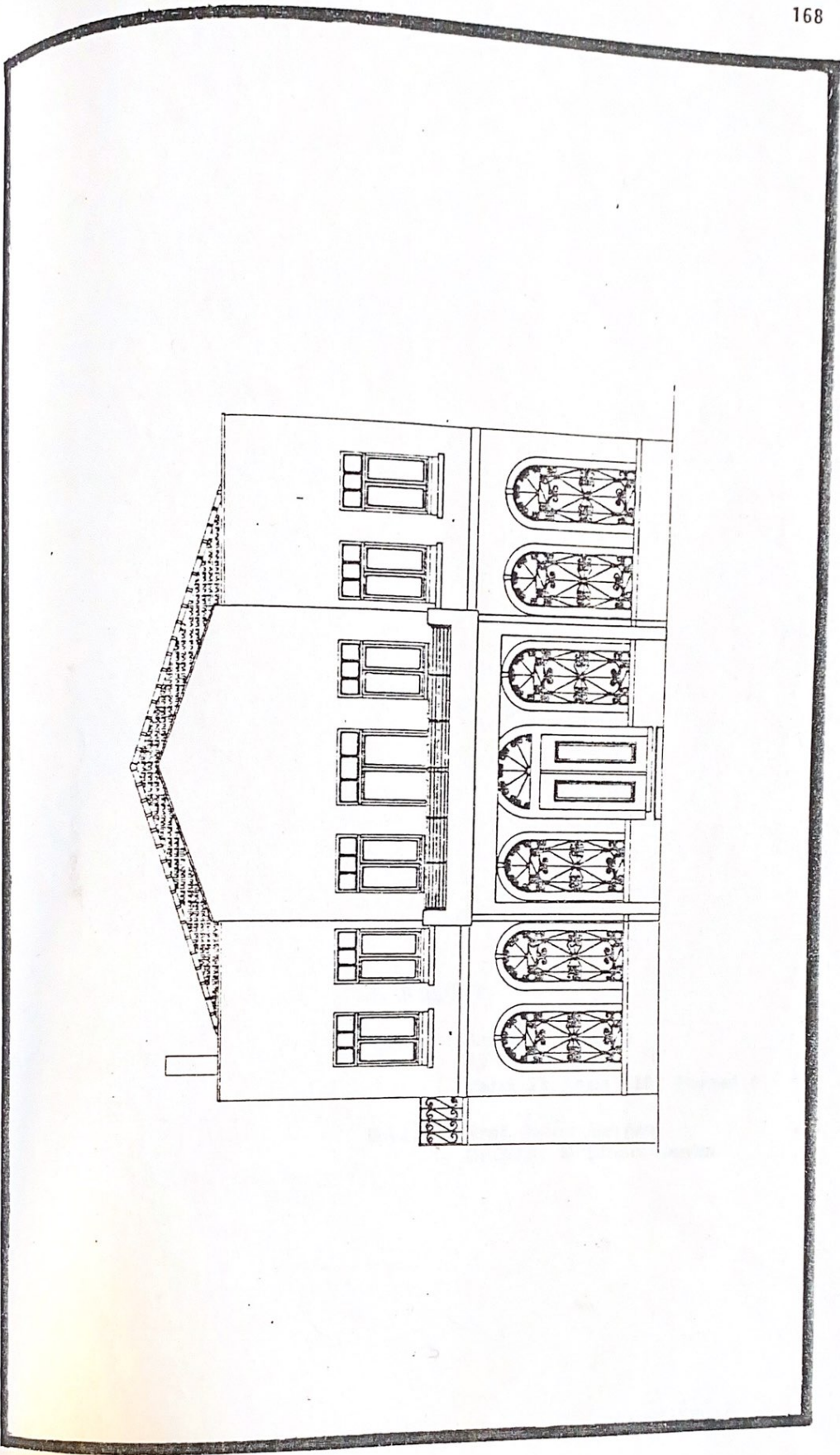
1. kat planı

A-A kesiti

Ön görünüş

Arka görünüş

5. RÖLÖVE

YER : Anadolu Kulübü
23 Nisan Cad.
Pafta 23, Ada 120, Parsel 6

HAZ. : Prof. Halûk Sezgin
Dr. Mim. M. Sinan Genim

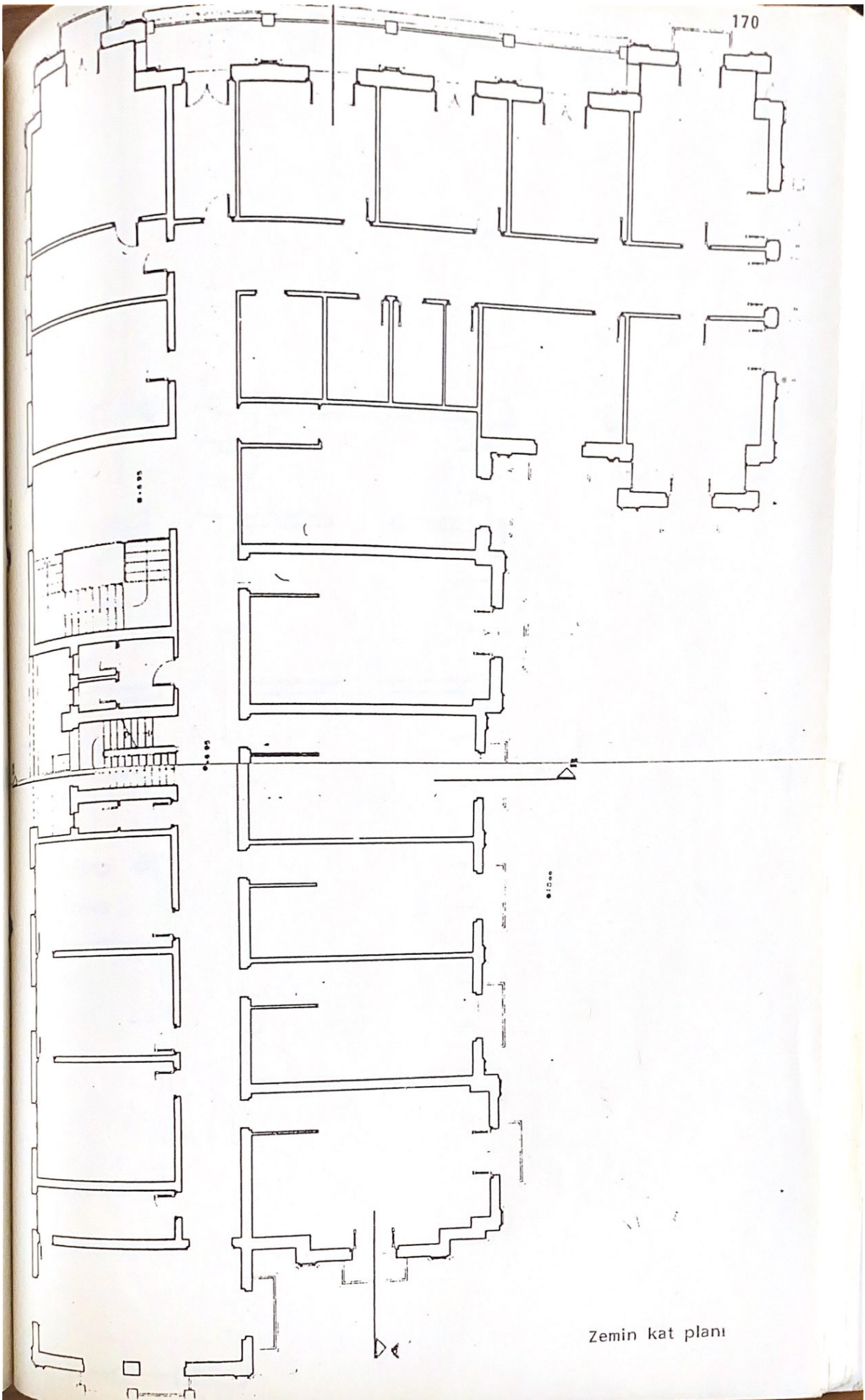
5) Anadolu Kulübü Büyükkada şubesi, ağaçlık ve iyi düzenlenmiş bir bahçe içinde yer almaktadır.

Bu yapı zemin + iki kattan oluşmaktadır. Kagir olarak yapılan yapı, oldukça büyük ve 80 seneliktir.

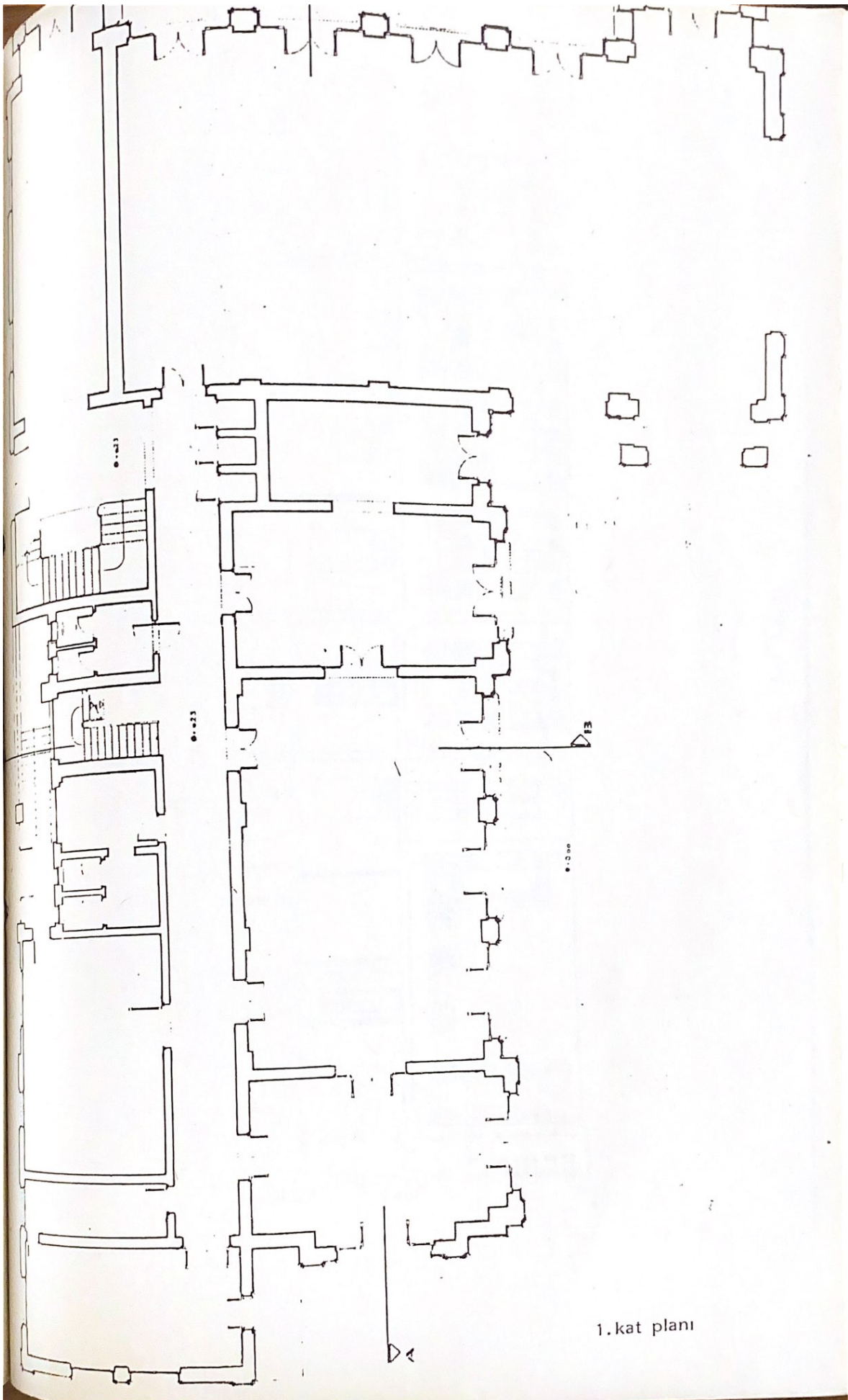
Mimari üslûp bakımından birden fazla üslûp özelliklerini taşımaktadır.

Binanın çok hareketli çatısı ile Viktoryen üslûbunun özelliklerini yansıtmaktadır. Bunlar; çatıyı oluşturan kitleler ve özellikle saçakları taşıyan destek strüktürlerdir (Fot.3.1.5-10).

Fakat bunun yanısıra üst pencerelerde Ampir üslûbunun özelliği olan madalyonlara yer verilmiştir.

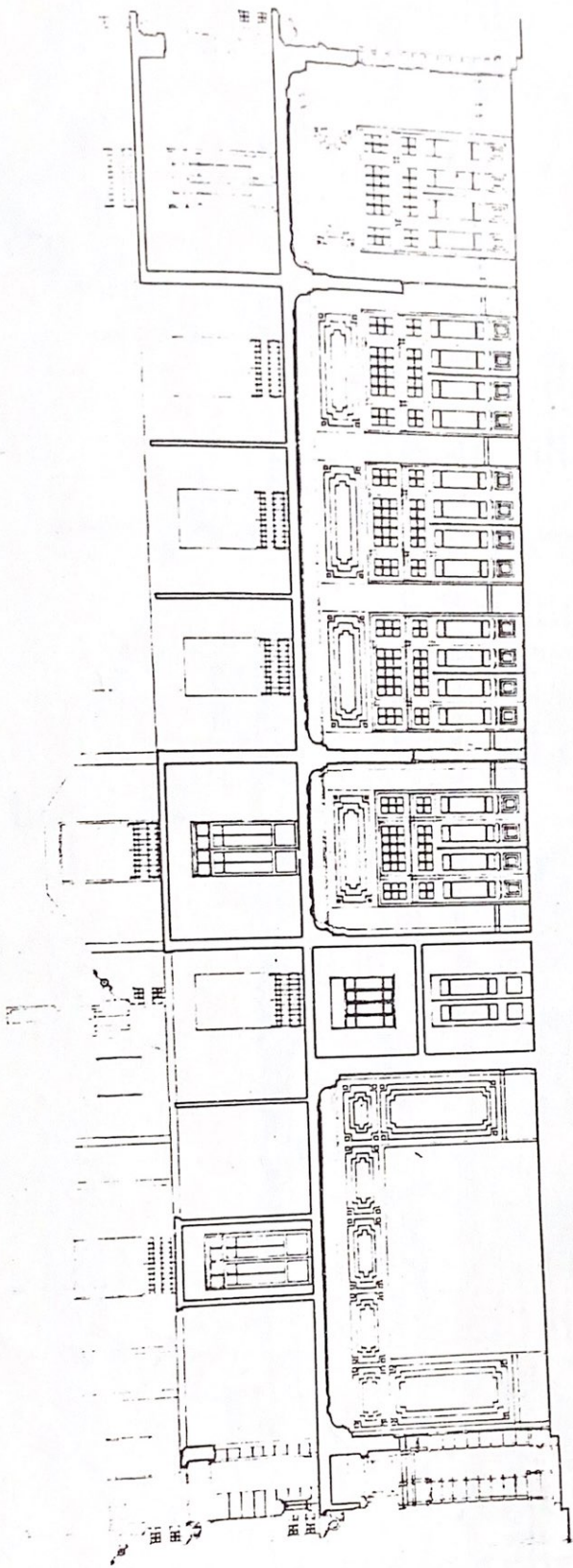

Zemin kat planı

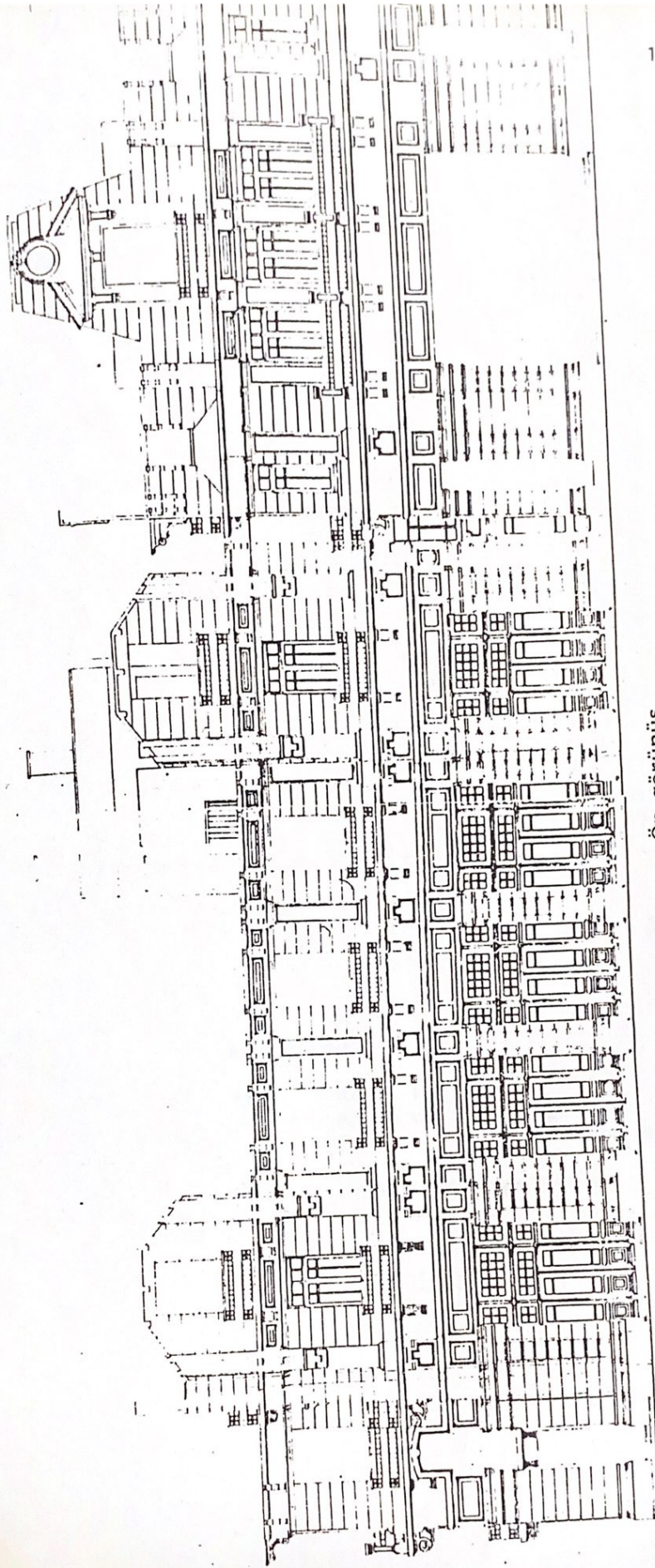

1. kat plani

M. S. O.
Kedokteran

A-A kesiti

6. RÖLÖVE

YER : Recep Koç Evi
Altınordu Cad. (Yalı Mah.)
Pafta 4, Ada 30/1, Parsel 4

HAZ. : Dr.Mim. M.Sinan Genim

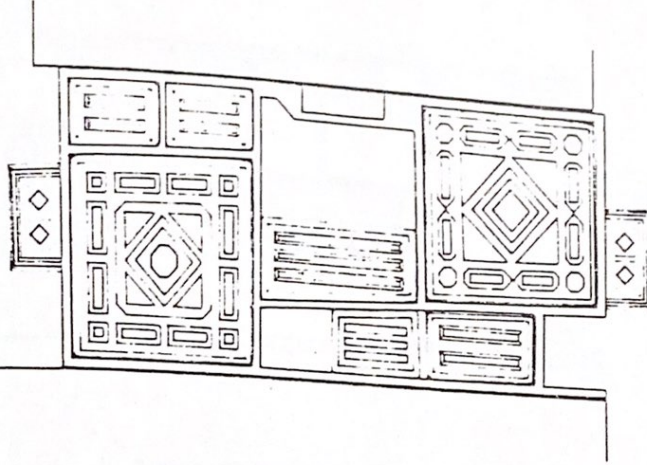
6) Yalı mah. 4 pafta, 30/1 ada, 4 parselde bulunan bitişik nizam ahşap yapı zemin + iki kattan oluşmaktadır.

XX.yüzyıl başlarında yapılan ve Büyükada çarşısı bölgesinde pek çok örneklerini gördüğümüz yapılardan biridir.

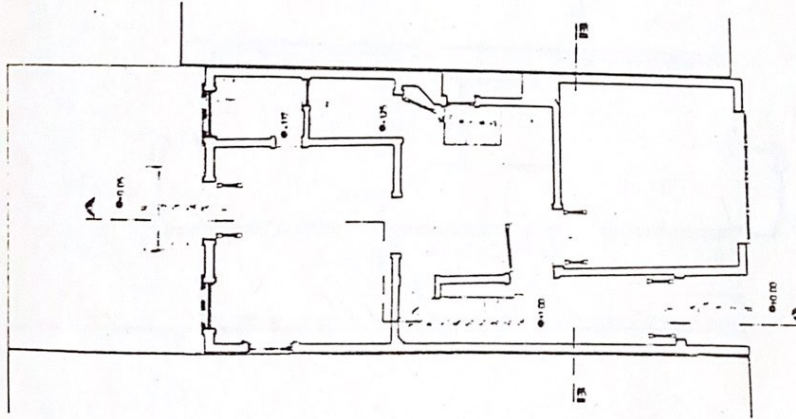
Yapı dar bir parselde yer almaktadır. Plan özelliği açısından hemen hemen hiç bir özelliği bulunmamaktadır.

Yapı yalı olmasına rağmen esas cephesi yola dönüktür.

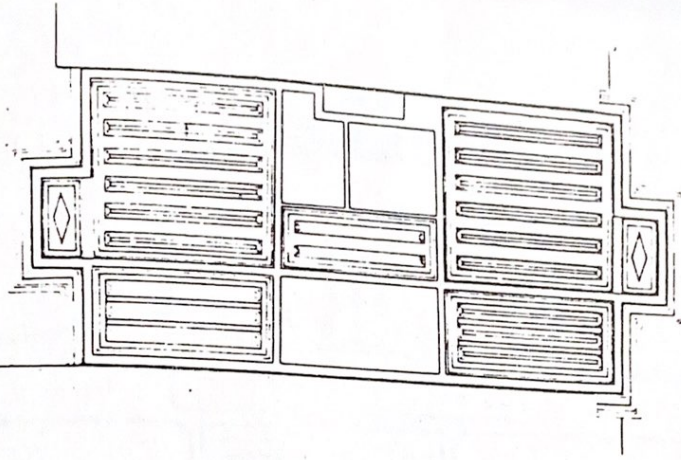
Zemin katı tadil edilerek dükkan'a dönüştürülmüştür.

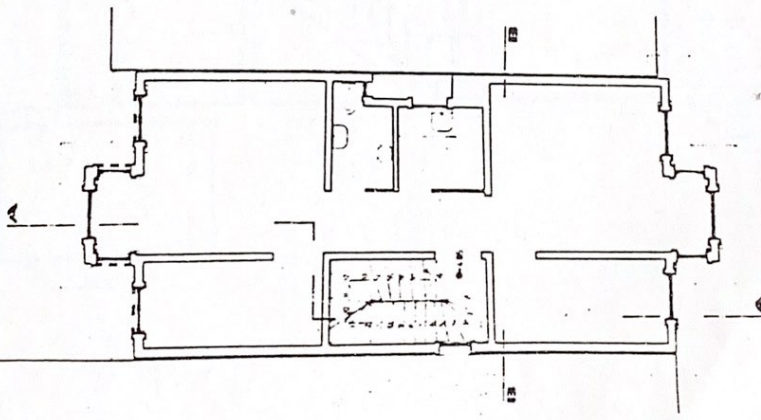
Zemin kat tavan planı

Zemin kat planı

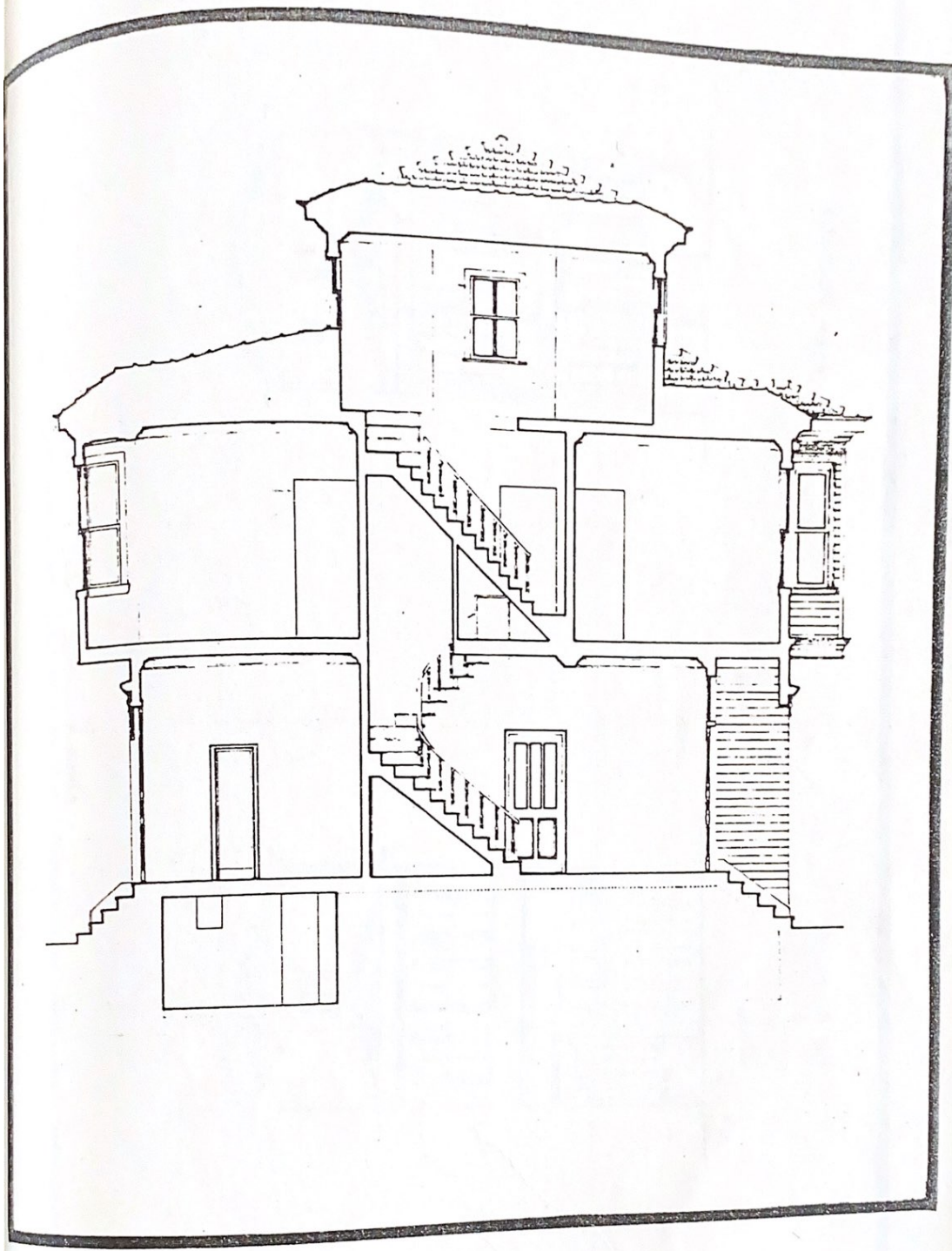

1.kat tavan planı

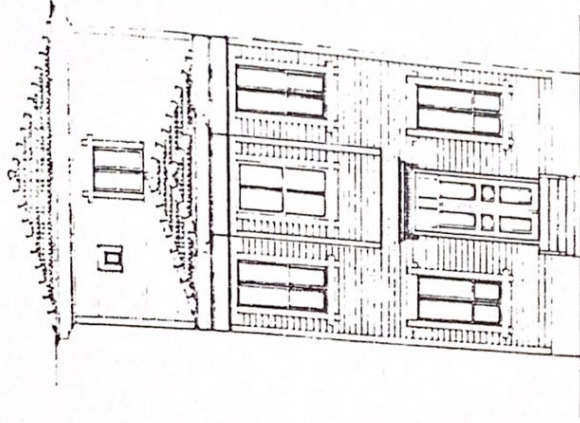

1.kat planı

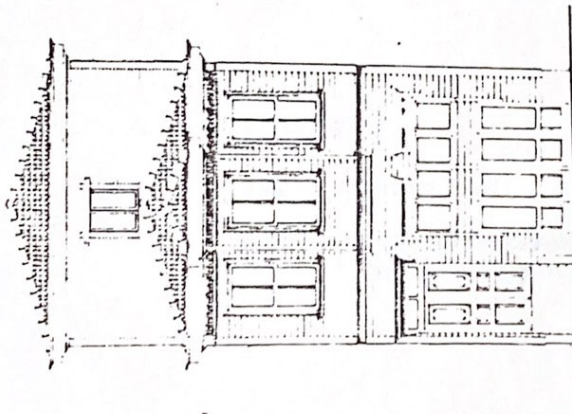
M. S. O.
200/10000

A-A kesiti

Arka görünüş

Ön görünüş

7. RÖLÖVE

YER : Nizam Cad.

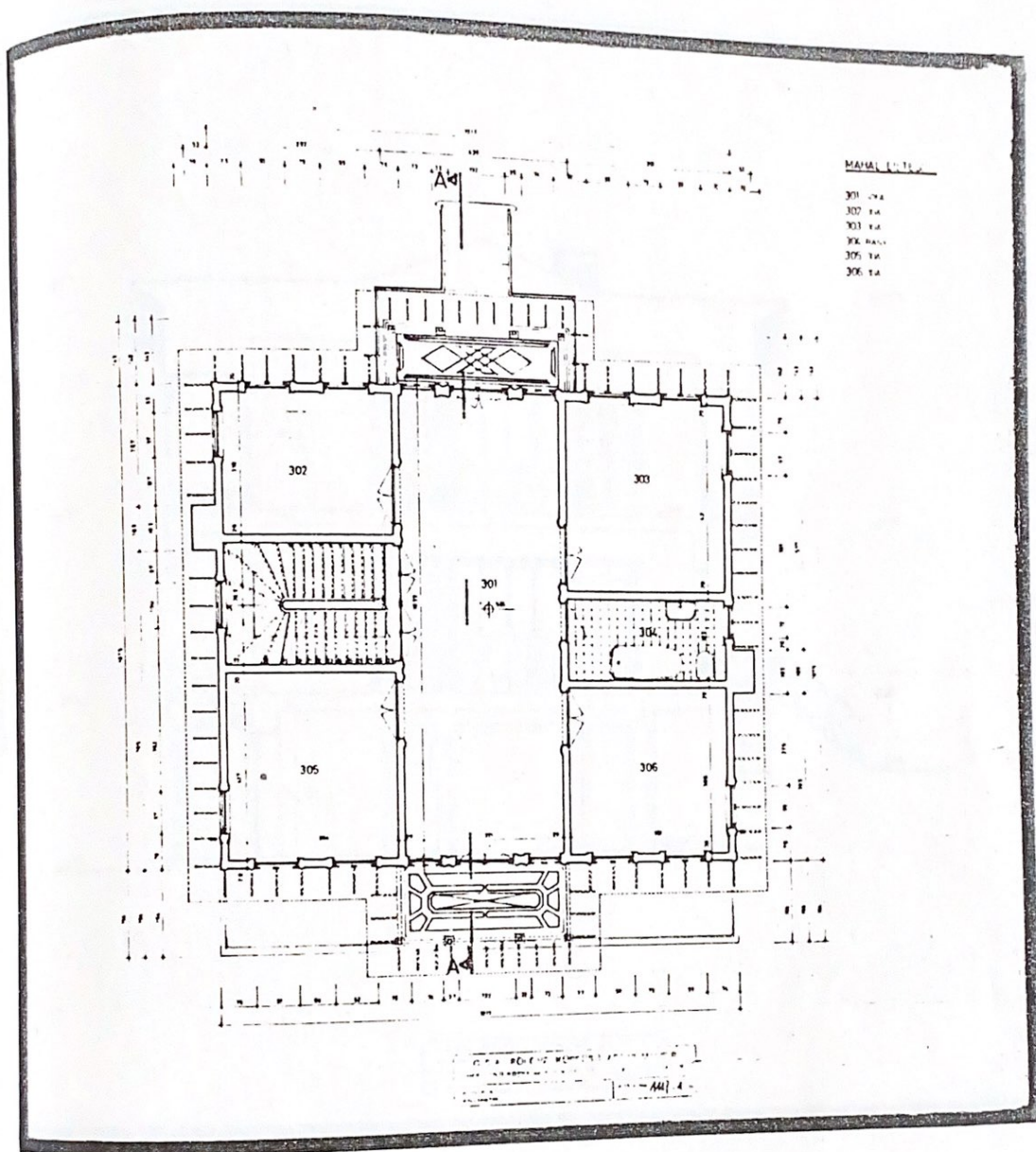
HAZ. : MSÜ Restorasyon Anabilim
Dalı arşivinden

7) Nizam caddesinde yer alan yapı zemin + iki kattan oluşmaktadır. Farklı malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Deniz cephesinde zemin kattaki basık kemer ve pencerelerin çevresindeki pervazların dik kesişmeleri ampir üslûp özelliklerindedir. Çatı ise dik oluşu ile şale üslubu özelliğini anımsatmaktadır.

Bunun dışında cephede başka bir üslûp özelliği olan eleman yoktur.

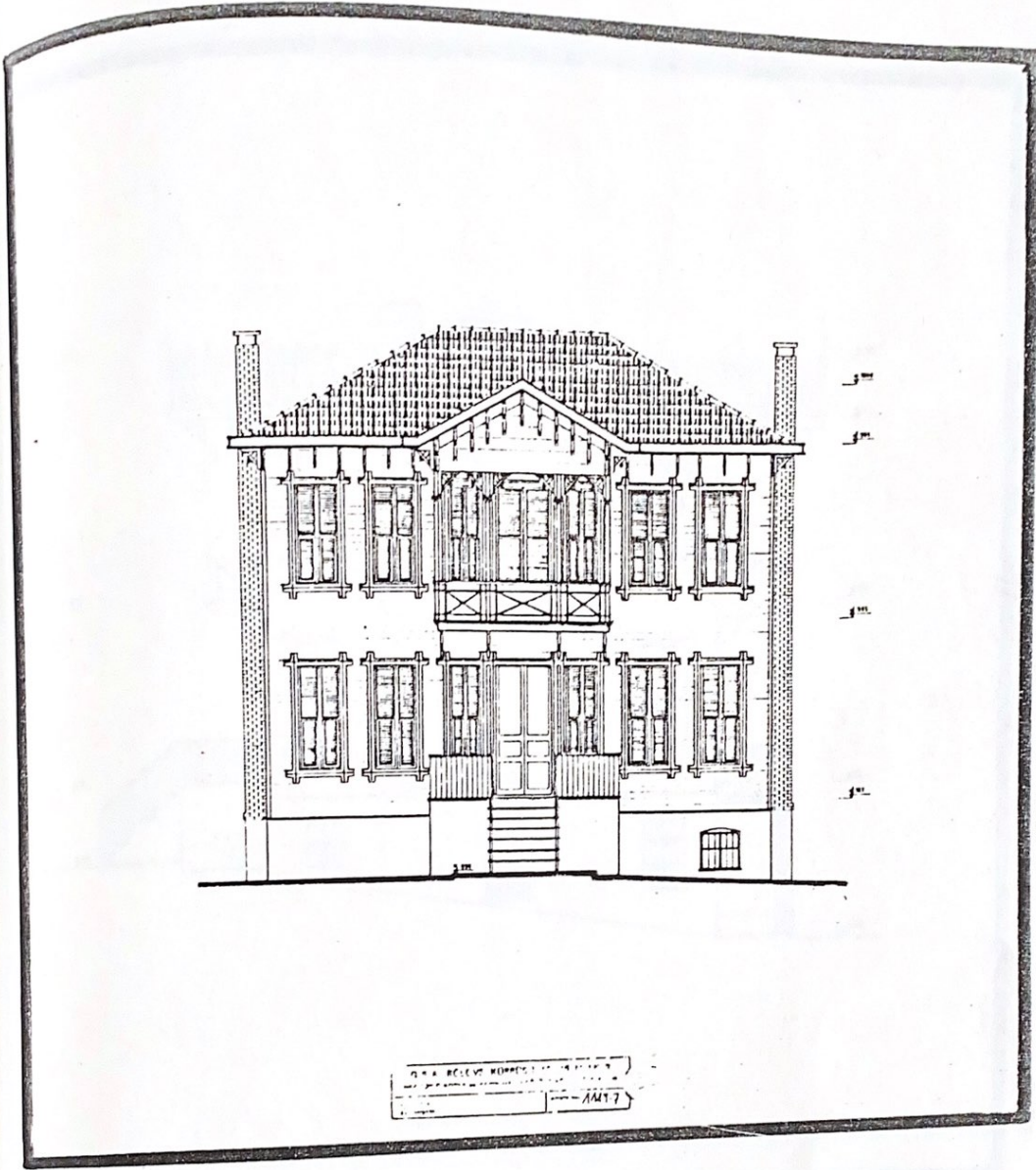

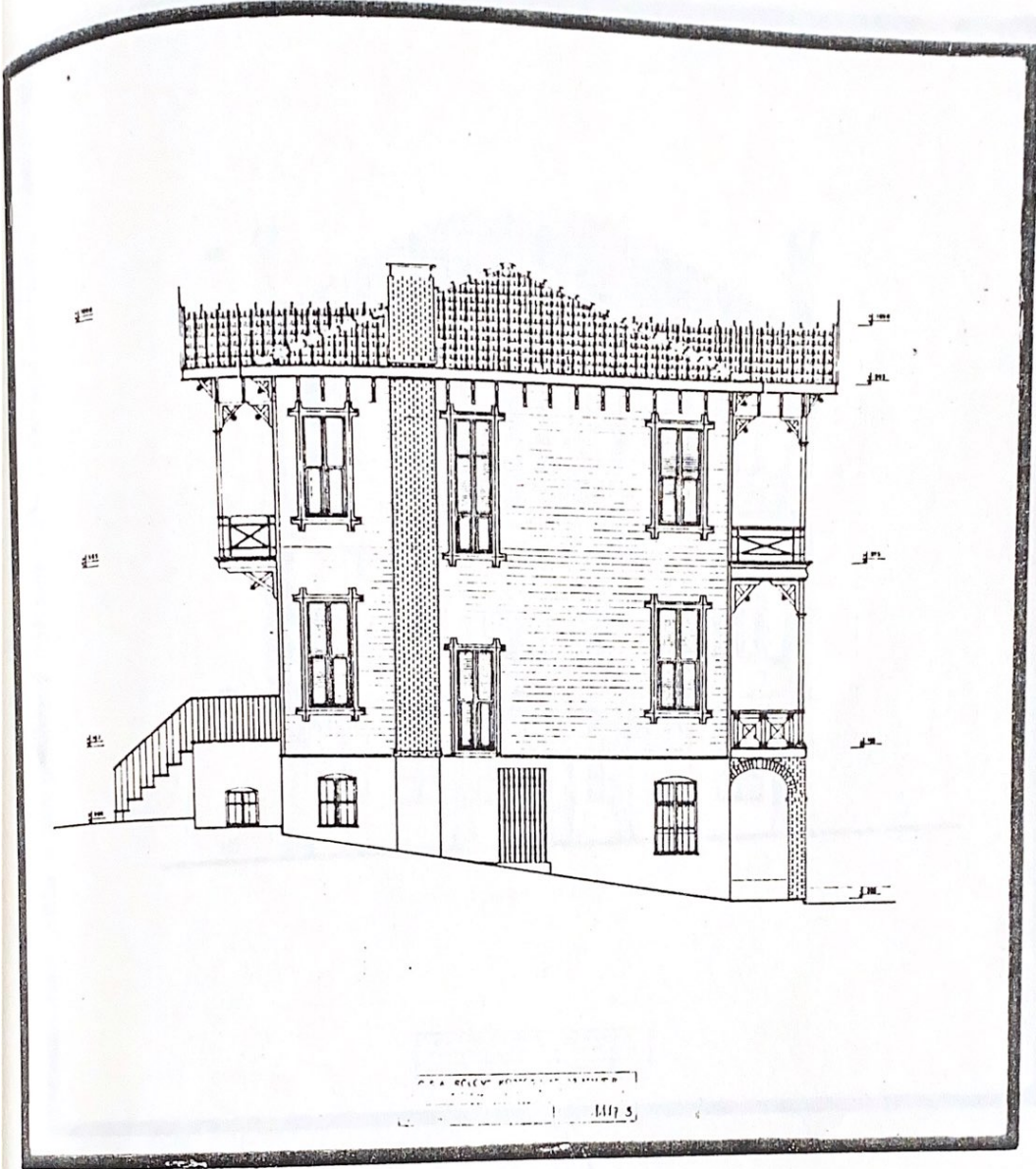
2.kat plani

A-A kesiti

Ön görünüş

Sağ yan görünüş

8. RÖLÖVE

YER : Albayrak Sok. (Nizam Cad.)
Cizreli Evi
Pafta 28, Ada 126, Parsel 14

HAZ. : Dr.Mim. M.Sinan Genim

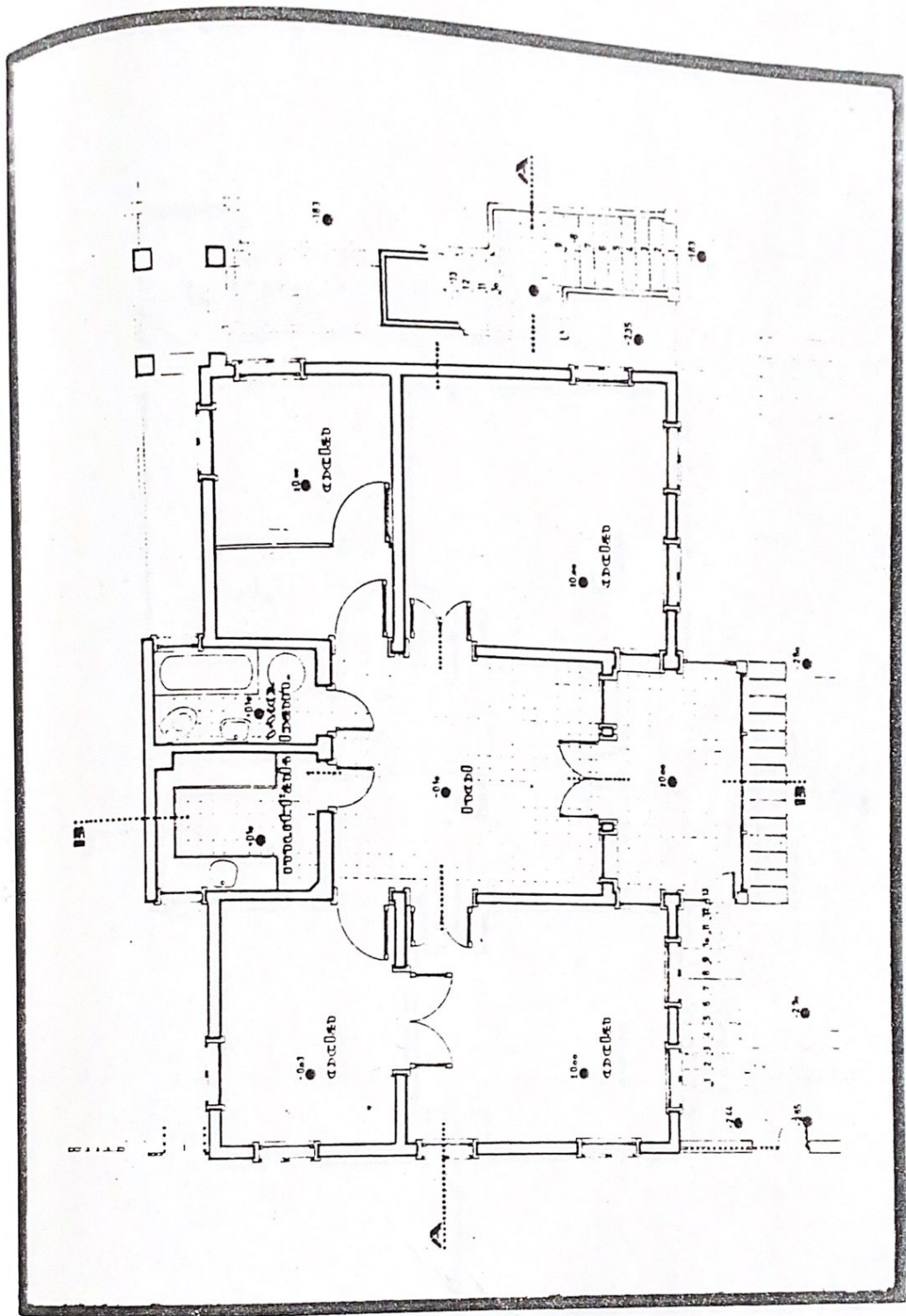
8) Albayrak sok. 28 pafta, 126 ada, 14 parselde bulunan ahşap köşk bodrum + iki kattan oluşmaktadır.

Zemin katta yer alan karniyarık plan tipi bir üst katta da devam etmektedir.

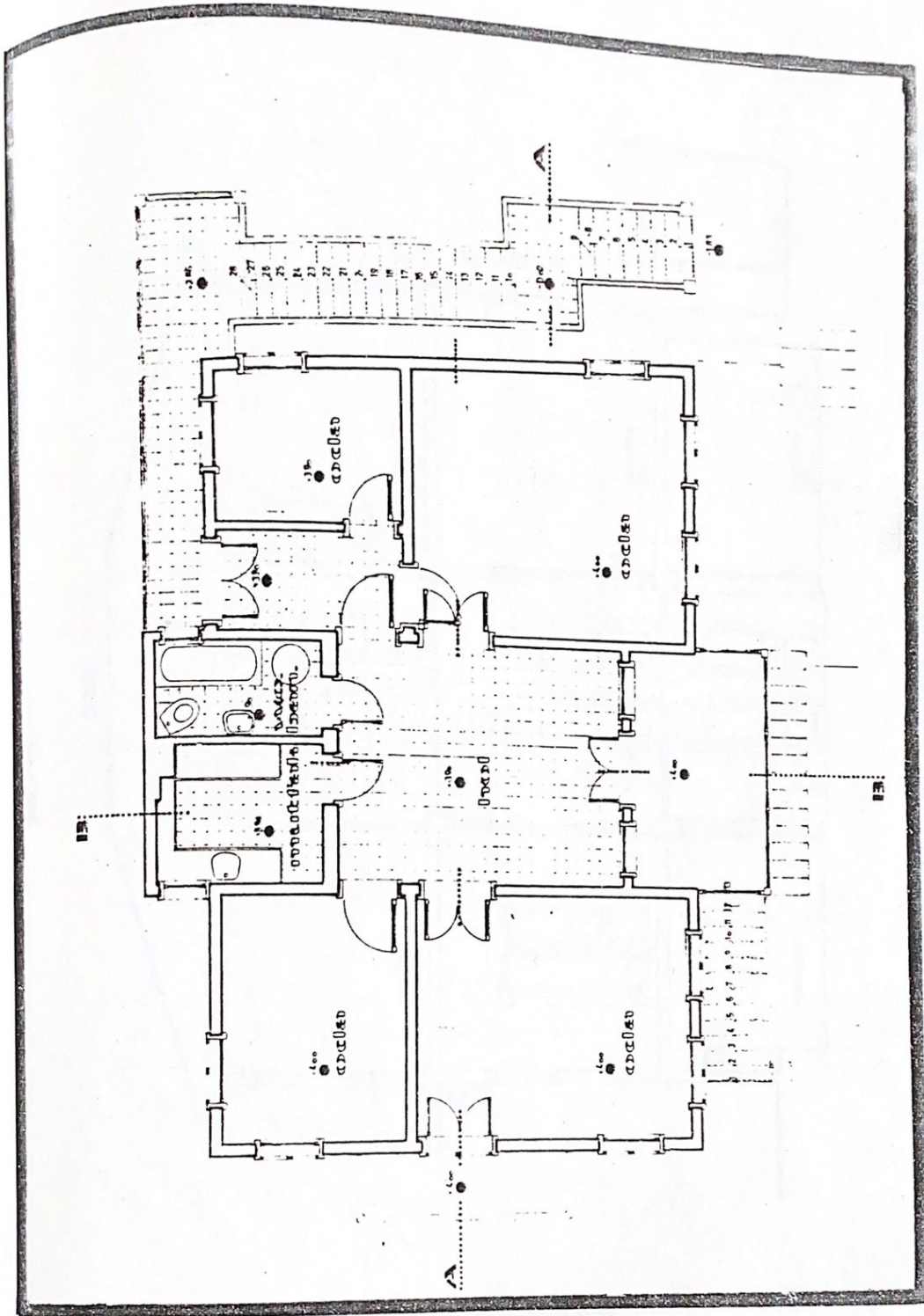
Köşk içten bağlantılı bir yapıdır. Daha sonra her iki kat ayrı ayrı konutlar olarak kullanılabilir hale getirilmiştir. Bu katlara çıkan merdivenlerin daha sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır.

Köşkün esas merdivenin mutfak ve banyoların bulunduğu mekanlarda olması gereklidir.

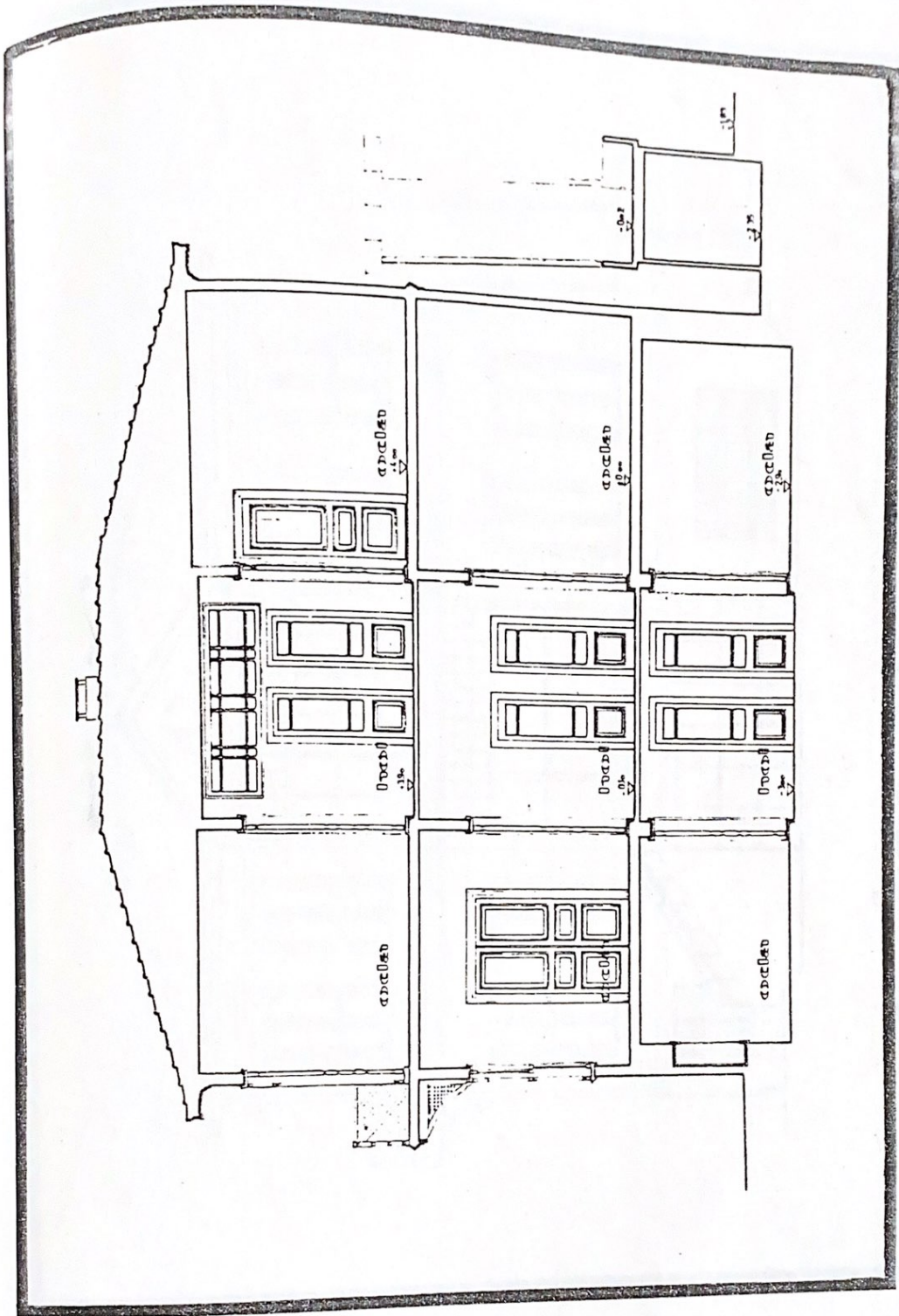
Yapının cephesinde çatıdaki üçgen alınlık hissi (neo-klasik üslûp) ve buradaki süslemeler (ampir üslûp; madalyon şekli) dışında herhangi bir üslûp özelliği yoktur.

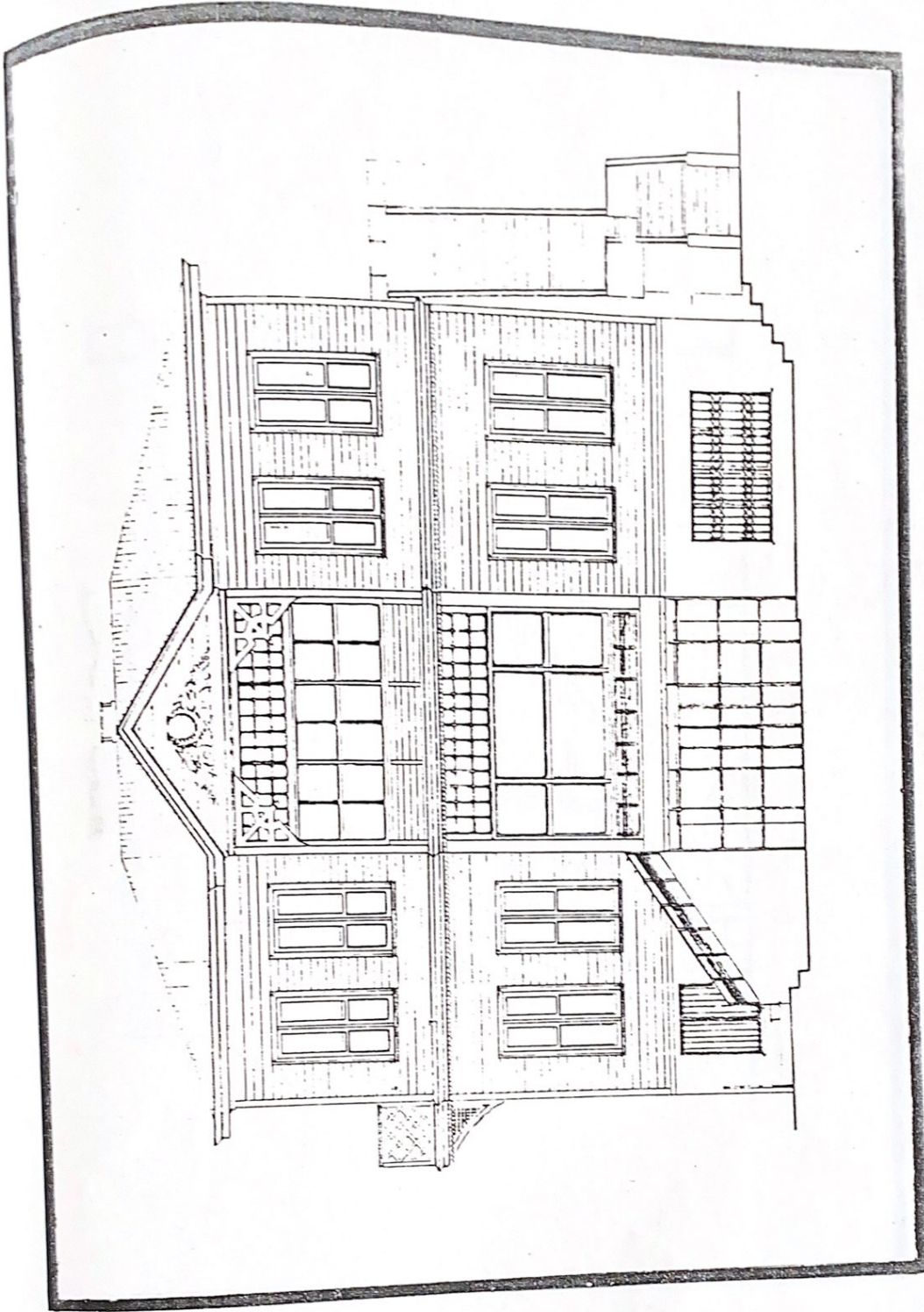
Zemin kat planı

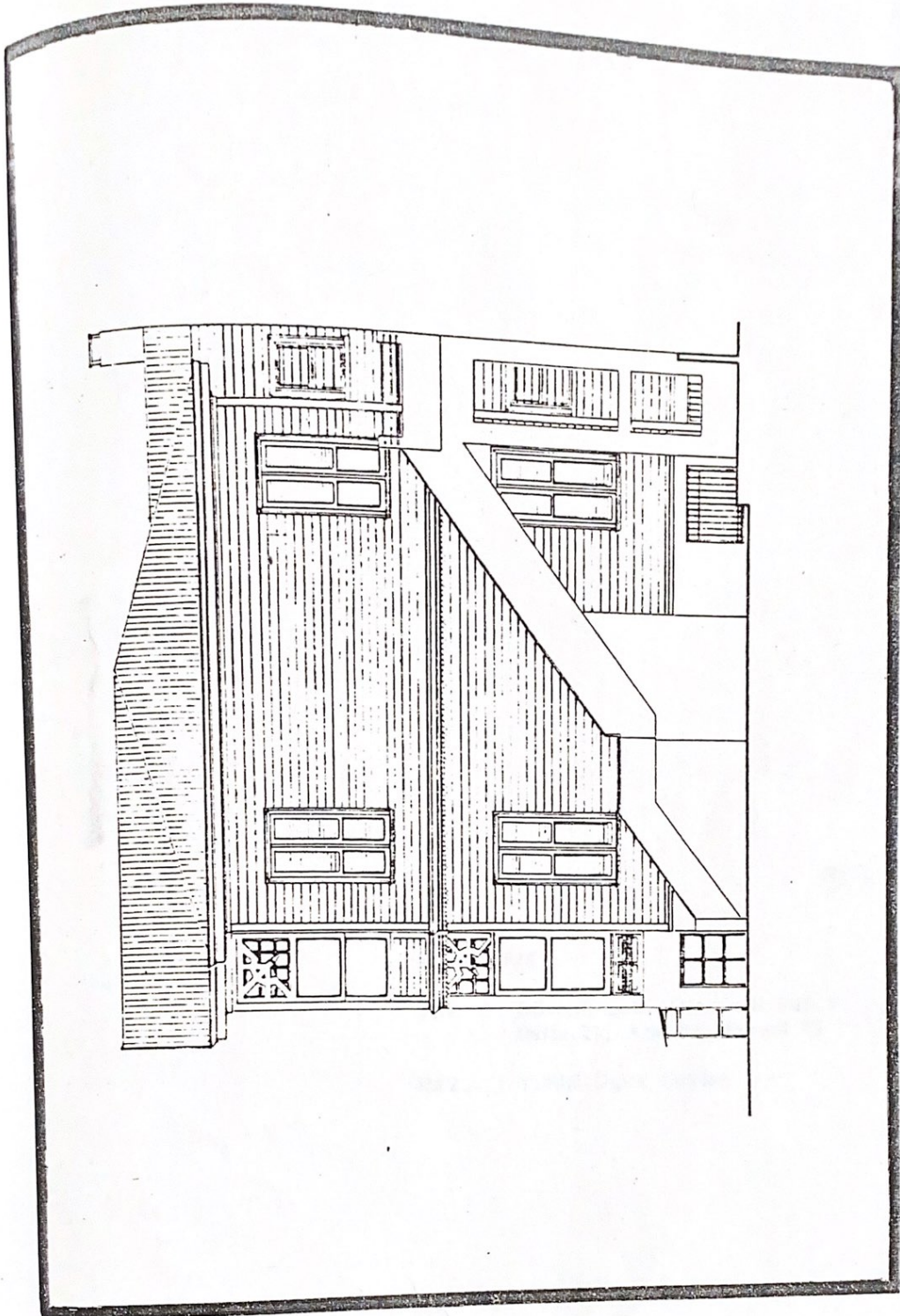
1. kat plani

A-A kesiti

Deniz (sağ yan) cephesi

Ar-ka cephe

9. RÖLÖVE

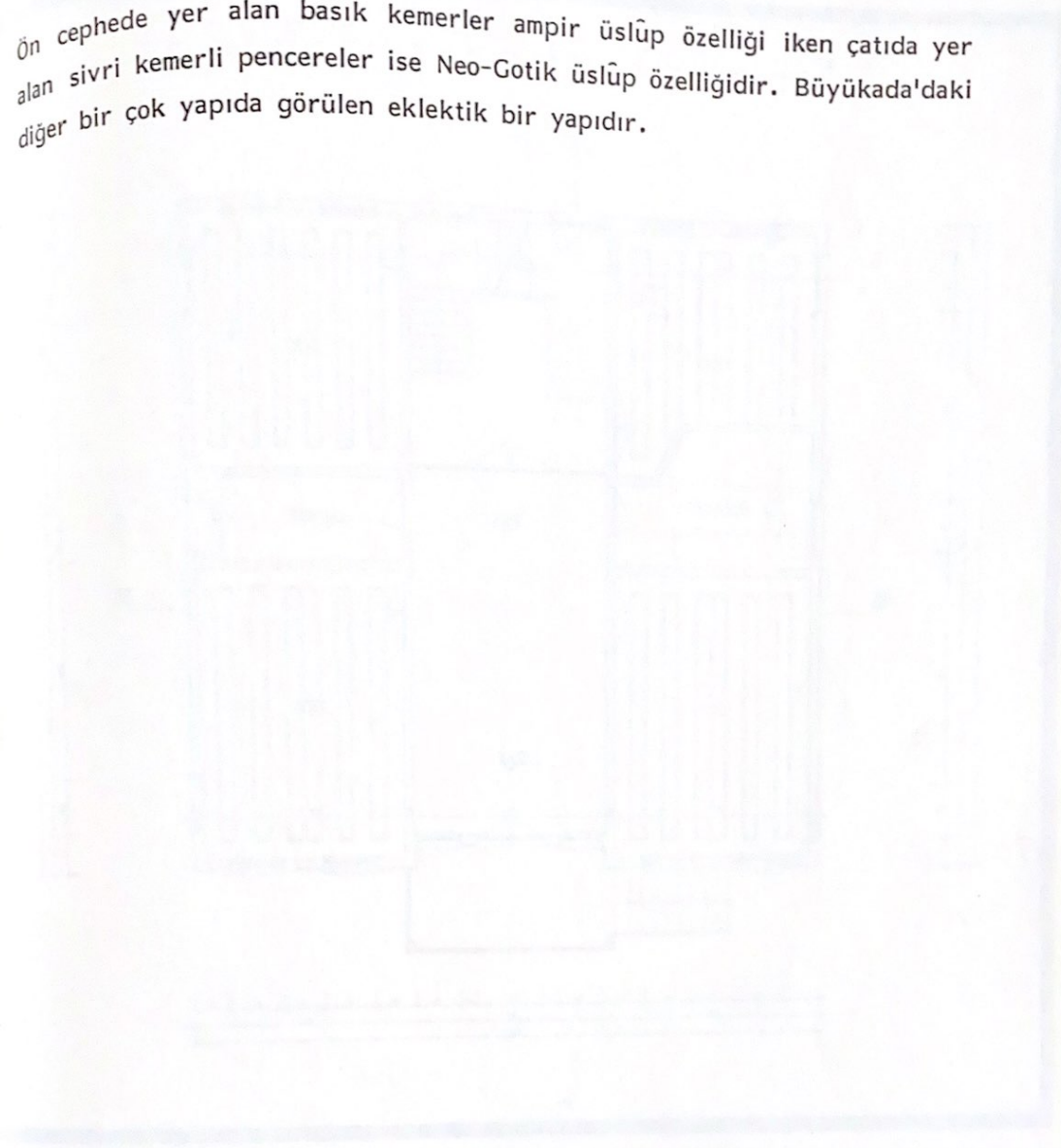
YER : Düzenli Sok. (Karanfil Mah.)
Pafta 27, Ada 97, Parsel 26

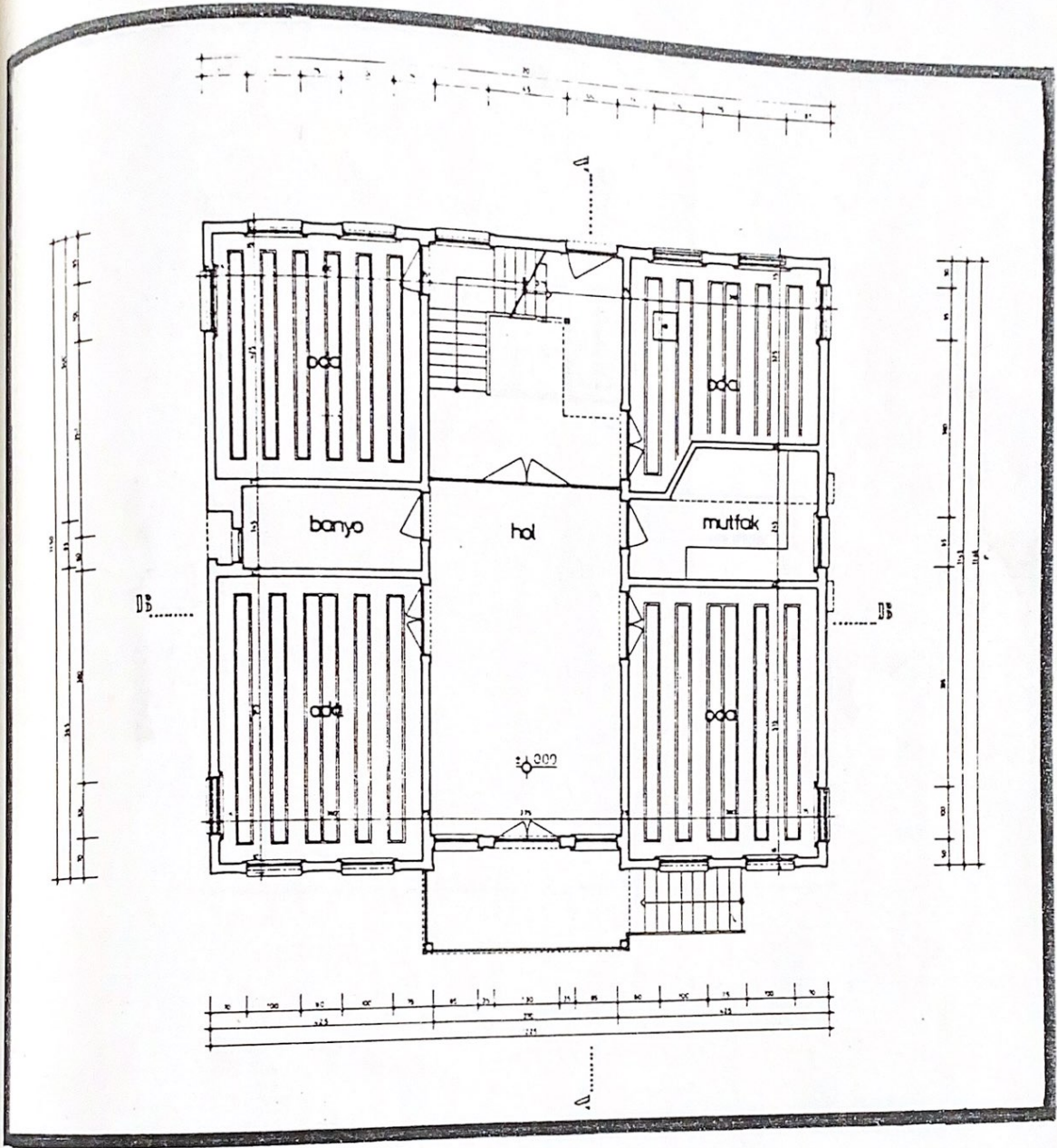
HAZ. : Y.Mim.Oğuz Ceylan

9) Düzenli Sok. (Karanfil mah.) 27 pafta, 97 ada, 26 parselde yer alan bodrum + iki kat + çatı katından oluşmaktadır.

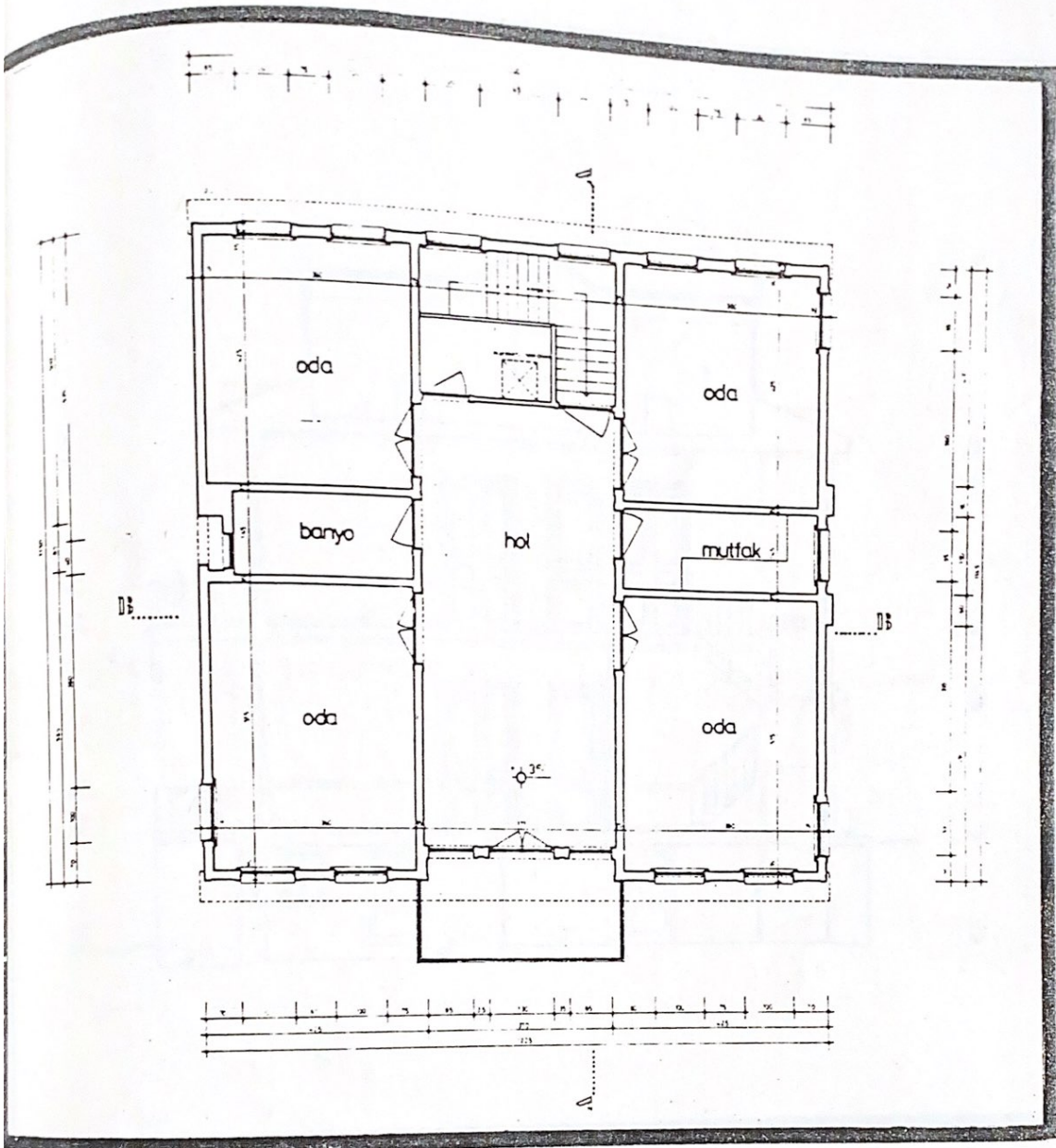
Zemin ve üst kat karniyarık plan tipindedir.

Ön cephede yer alan basık kemerler ampir üslûp özelliği iken çatıda yer alan sivri kemerli pencereler ise Neo-Gotik üslûp özelliğidir. Büyükkada'daki diğer bir çok yapıda görülen eklektik bir yapıdır.

Zemin kat planı

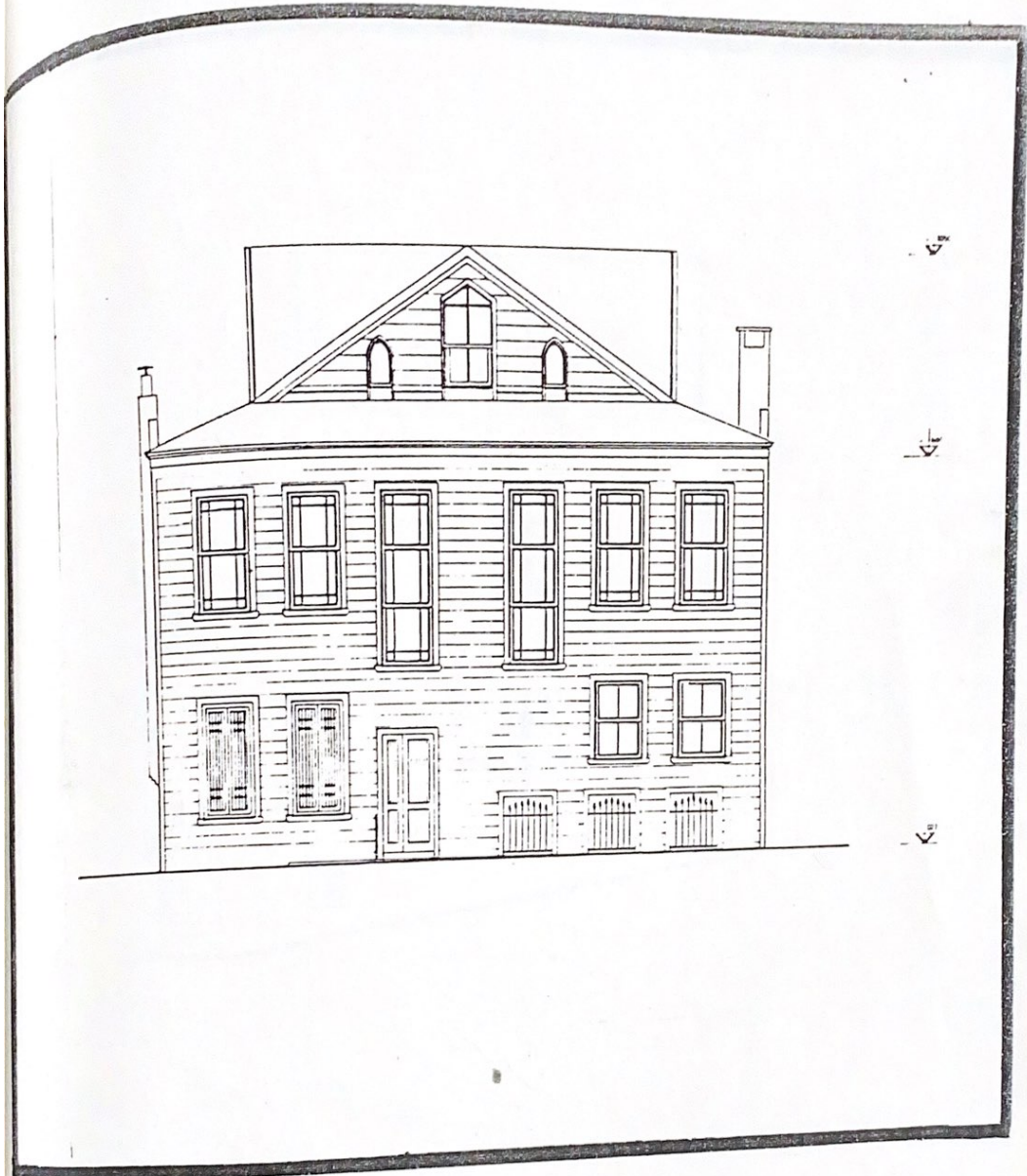
1. kat planı

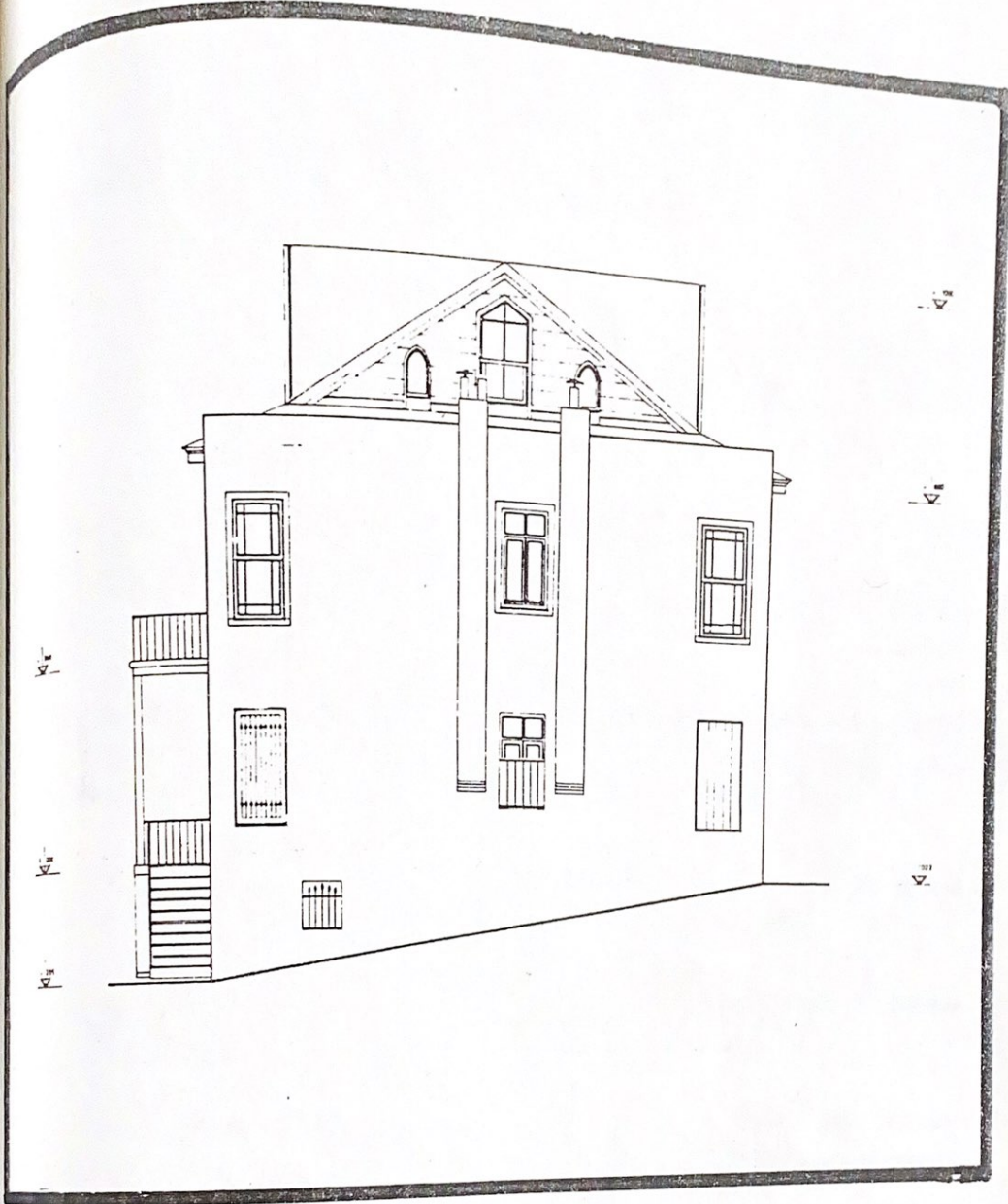
A-A kesiti

Ön cephe

Arka cephe

Sağ yan cephe

6. KORUMA İÇİN MEVZUAT GEREĞİ YAPILAN UYGULAMALAR, OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ:

6.1. KORUMANIN NEDENLERİ

"Bana arkadaşını göster, senin nasıl bir insan olduğunu ben söyleyeyim." atasözü her dilde var ki, ünlü Amerikan şehircisi Eliel Saarinen yazdığı bir kitabın önsözüne bu cümle ile başlıyor ve ilave ediyor, "Bana yaşadığın şehri göster, onun halkının sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu ben söyleyeyim" demektedir. (1)

Bir toplumun belli bir kesiminin sosyal, ekonomik ve kültürel seviyesinin somut belgesi, o toplumun oluşturduğu yapılardır. Konutlar ise toplumun her sınıfı hakkında kesin bilgi vermesi açısından ayrıca önemi vardır.

Konut mimarisi sosyal yapının ve yaşama kültürünün en önemli görüntüsüdür. Tarihi gelişmenin her çağında günlük insan yaşantısı ile konut arasında organik bir bağlantı olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, Türk tarihinin toplum strüktürünü tanıtmak ve hatırlatmak bakımından önemli kalıntılardan biri geleneksel Türk evi ve şehir dokusu olmaktadır. Ve yıkılan eski konut yapısıyla, sadece mimari ve estetik bir belge değil, toplumumuzun sosyal, ekonomik ve kültür düzeyinin somut belgelerini ortadan kaldırmak gibi büyük bir hataya düşülmektedir. (2)

Bu nedenler, geleneksel ev yapımını özellikle ahşap yapıyı belli bir amaçla koruma ve kurtarmanın zorunluluğunu belirtmek için yeterlidir.

Dünya tarihi iki büyük devrim yaşamıştır. Bunlar Tarım ve Sanayi devrimleridir.

Sanayi devrimini bundan ikiyüz yıl önce yaşamaya başlayan Batı Avrupa ülkeleri bunu, kentleşme ve makinalaşma, kendi üstünlüğünü eski değerleri yıkarak gerçekleştirmiştir.

(1) Gündüz Özdeş, "Eski Türk Şehirleri ve Yaşamı Üzerine", Yapı 67, Haziran 86, s.31.

(2) Yıldız Toker, "Eski Eserler Neden Korunmalı?", Türkiyemiz, s.18.

Şimdi XX.yüzyıl sonlarında artık dünya farklı aşamalara geçmekte ve bu arada uzun zaman ihmal ettiği eski değerlerine yeni bir gelecek yaratmaya çalışmaktadır. Ve bugün bunları örgütleme çabasıdır. Fakat bu örgütleme ekonomik ve kültürel faktörlerin bileşeni olarak ortaya çıktığı için, bizim gibi az gelişmiş ve ortalama kültür seviyesi düşük olan ülkelerde tam olarak ortaya çıkmamıştır. Aydın kesim olarak nitelendirilen bir bölüm de kalmıştır. Tümüyle halk kitlesine inmemiştir.

Korumanın nasıl olacağı ve nelere dikkat etmenin gerektiği üzerine bir takım teoriler gelişmiştir.

6.2. KORUMA İLE İLGİLİ CUMHURİYETE KADAR YAPILAN UYGULAMALAR

İnsanlar, ilk çağlardan beri kendi nesillerinden önce yaratılmış kültürel değerleri korumaya çalışmışlardır.

Zaman içinde bu değerleri koruma çabaları farklılıklar göstermiştir. Bu farklılığın sebebi ise üretim ilişkileri, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeler olmuştur.

İlk çağlarda dinsel inançlara ve geleneklere dayanan koruma anlayışının varlığından söz edilebilir.

Eski Yunan'da geçmiş döneme ait olaylara tarihsel eserlere karşı bilinçli bir ilginin var olduğu Helen tapınaklarının sanat eserlerinin toplandığı müze alanları olarak da kullanıldığı ileri sürülmektedir.

Orta Çağ'daki çevre koruma çabaları kültürel nedenlerden çok, işlevsel ve siyasal nedenlere dayanmaktadır. Bu dönemdeki koruma çabalarının savunma amacı ile kale ve surların onarımına yöneldiği görülmektedir.

Yeniçağ'da Rönesas'la birlikte eski Yunan ve Roma uygarlıklarına duyulan ilgiye koşut olarak bu uygarlıklara ilişkin eski eserlerin korunması konusuna önem verilmiş, öncelikle İtalya'da olmak üzere pek çok kentte koruma önlemleri alınmağa başlanmıştır. İtalya'da XV.yy.'da korumanın öncüsü olarak bilinen Leon Batista Alberti'nin koruma hakkındaki yaklaşım

ve görüşlerinin de yer aldığı "Mimarlık Hakkındaki On Kitap" çağın koruma anlayışına yön vermiştir.

Ülkelere göre değişik yüzyıllarda bireysel çabalarla başlayan koruma alanındaki çalışmalar, zamanla, ya Fransa örneğinde olduğu gibi merkezi devlet örgütleri ile sürülmüş, ya da İngiltere örneğindeki gibi özel kuruluşların ve kamuoyunun öncülüğü ile yürütülmüştür.

Ancak Türkiye, genelde, eski eserlerine ilgisiz kalmış ve geçmiş-gelecek bağlantısını, işlevini sürdüren dini yapılar dışında son yıllara kadar kurulamamıştır.

Bunun temelinde; Türkiye'nin koruma sorunlarının temelinde batı ülkelerinkinden tamamen farklı kökenlere dayanması yatmaktadır.

Dolayısıyla, Türkiye'de tarihi çevrelerin korunmasında rastlanan güçlükleri anlamak için sorunun ülkenin tarihi çevresi içinde incelenmesi zorunludur.

Osmanlı İmparatorluğu sanayi öncesi devrinin en önemli sosyal, iktisadi, idari ve kültürel organizasyonlarından biriydi. Farklı dinlerden ve ırklardan oluşmasına rağmen, kendilerine özgü bir yaşam biçimleri vardı. Bunun fiziki anlatımını Osmanlı mimarisinde bulmuştur.

Batıdaki sanayileşme, sosyal değişme ve kurumların moderleşmesi, yüzyıllarca süregelen bu dengeli sistemin sarsılmasına neden olmuştur.

Özellikle 19.yüzyıl'ın ilk yarısından itibaren, Avrupa sömürgeciliğinin desteklendiği Batı etkileri etken olmaya başladı. Osmanlı İmparatorluğu Batının yarı sömürgesi durumuna düştü, geleneksel iktisadi sistemi yıkıldı.

Tanzimat-ı Hayriye ve bunu izleyen reform kararları ülkeyi geleneksel sisteminden ayırmak ve özellikle devlet kurumlarını batılaştırmak amacıyla alındı.

Avrupa, hem iktisadi ve politik çıkarlarını desteklemek, hem de "hristiyan burjuva" değerlerini benimsetmek için batı kültürünü, batı dillerini Osmanlı

İmparatorluğuna yerleştirmeye çalıştı. İstanbul'da misyonerlik okulları açıldı. Paris ve Londra'ya birçok aydın eğitim için gitmeye başladı. böylece Batı'nın kültür alanındaki değer yargıları Türkiye'ye sokulmaya başlandı.

Ancak, kopyacılığa dayanan bu eğilimin yüzeysel kalması ve sadece sınırlı bir aydın grubu tarafından benimsenmesi kaçınılmazdı.

Ve 19.yüzyıl Avrupa'sının kültürel değer yargıları arasında, eski eserlerin korunması amacı özel bir önem sunar.

Gerçekte Batıda, tarihi değerleri koruma düşünceleri 19.yüzyıldan çok eskidir.

Ancak, 19.yüzyılda servet ve kudret kazanan burjuva sınıfının tarihle ilişki kurmakla kendine bir tür asalet sağlamak istemesi, tarihi eserlerin korunmasına özel bir önem kazandırıyordu. 19.yüzyılda Avrupa'da gelişen milliyetçilik cereyanları, korumayı destekleyen bir diğer nedendir.

Geçen yüzyılda, Batı Avrupa'da yer alan hızlı sanayileşme ve şehirleşme, tepki yolu ile koruma düşüncelerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu süreçlerin etkisiyle şehirlerin tarihi bölümleri baskı altında kalıyor veya büyük imar hareketleri yapıyordu. Bunlara tepki olarak sanayi öncesi devrinin insani ölçüsünün korunması için çabalar geliyordu.

Oysa Avrupalıları korumacılığa yönelten nedenlerden hiçbiri Osmanlı toplumu için geçerli değildi. Osmanlılar İslam öncesi tarih ile ilişki kurmak iddiasında bulunmuyorlardı.

Türk milliyetçilik hareketleri ise 19.yüzyılın sonunda doğmaya başlamıştır. Özellikle de, Osmanlıların sanayileşme devriminin dışında kalmış olmaları nedeniyle, şehirlerimizi sanayinin baskılarından korumak gibi bir sorunda söz konusu değildi.

Bu genel çerçevede içinde ülkedeki tarihi kalıntılara karşı ilgisizlik egemendi.

Ancak XV. ve XVI.yüzyıllarda kişisel olarak koruma anlayışına yaklaşım vardır.

Eser" olarak tanımlamaktadır. (II.Asar-ı Atika Niz.)

1877'de "Eski Eser" kadrosunu teşkil edecek bir komisyon kurularak, hem müzenin gelişmesi, hem de eski eserler sorunlarına eğilmesi istendi.(4)

1881'de Müze-i Hümayun Müdürlüğüne Osman Hamdi Bey atanır. 1884'te yürürlüğe giren III.Asar-ı Atika Nizamnamesi ile her eski eser devletin malı olduğu kabul edilir. Ve bu nizamname ile eski eserlerin korunması sorununun, yalnız taşınabilir değerlerin müzelerde toplanması olmadığı mimarlık değerlerinin de yerlerinde korunabilmesi için tedbirler gerektiği fikri ortaya konmaktaydı.

Bu gelişmelere rağmen, Türk-İslam eserlerine değinilmemesi, zaten eski evler ve tarihi şehir bölümleri, toplumun ihtiyaçlarını karşılamağa, toplum tarafından kullanılmağa devam ediyor ve dolayısıyla en etkili biçimde korunuyordu.

Ancak bu durum, Osmanlı şehir ve yapılarının tarihi bir perspektif içinde değerlendirilmesine engel oluyor, ilerde korunmaları için düşünce ve tedbirlerin geliştirilmesine olanak vermiyordu.

1906'da Asar-ı Atika Nizamnamesi yeniden ele alınarak, görülen eksiklikler düzeltilmeye çalışıldı. Yeni nizamnamede, idari yönden merkez ve taşra teşkilatı daha belirli şekilde ortaya konmakta, taşınmaz mallarla ilgili hükümlerin kapsamı genişletilmekte ve Türk-İslam eserlerinin de korunması sağlanmaktadır. Ve o devirde dünya emsallerine göre oldukça ileri anlayışa sahip bir nizamname olmuş , Cumhuriyetten sonrada kullanılmıştır. (5)

6.3. CUMHURİYET'TEN SONRA YAPILAN UYGULAMALAR

6.3.1. 1923-1973 YILLARI ARASI:

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında bir yandan çağdaşlaşma, bir yandan Osmanlı-İslam kültürünü terk etme çabaları eski eser koruma anlayışını etkilemiştir.

---

(5) Nurân Zeren . Kentsel Alanlarda Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği.

Bu dönemde eski eser anlayışının temeli müzecilik olmuş, kültürel köken eski Anadolu uygarlıklarına dayanmak istenmiştir.

Atatürk ulusal kültüre ve eserlerinin araştırılmasına ve korunmasına kurtuluş'un ilk yıllarından beri önem vermiştir. Ve ilk T.B.M.M. hükümet programında "Milli Eski Eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı" amaçları arasına almış, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, bir Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü kurulması önerilmiştir.

1923'de koruma çabaları, kurulan Hars Müdürlüğü ile devam etmiştir. (6)

1924 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İstanbul ili içindeki tüm eski evlerin, tarihi anıtların belgelenmesi amacıyla bir talimname çıkarılmıştır.

Ve Fransızların 1837'de oluşturdukları "Tarihi Anıtlar Komisyonu"na benzer 7 kişiden oluşan bir komisyon kurulmuştur.

1930'larda Atatürk birçok taşınır eski eserin müzelerde yeterince önemsenmediğini görerek, bu eserlere de eğilmek gereğini duymuştur. Ve koruma anlayışı yeni bir döneme girmiştir.

1931 yılında eski yapıtları korumak amacıyla bir komisyon kurulması kararlaştırılmış ve kurulan komisyon "Abideleri Muhafaza Heyeti"nin kurulmasını önermiştir.

O dönemin Kültür Bakanlığı, müzelere bağlı olmak üzere; bir arkeolog, iki mimar, bir fotoğrafçı, bir tasnifçi, bir yazı işleri müdüründen oluşan bir uzmanlar kurulu oluşturmuştur. Bu kurul 1933-1935 yılları arasındaki çalışması ile 3500 eski eser saptamış ve onarım raporu hazırlamıştır. (7)

Ve dış ülkelere öğrenciler gönderilerek, çeşitli alanlardaki çağdaş batı uygarlığından, teknik gelişmelerden yararlanılmak istenmiştir.

(6) Nuran Zeren Kentsel Alanlarda Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği s.31.

(7) Nevca Akçuralı, "Türkiye ve Eski Eserler", Mimarlık, s.41.

Mimarlık değerlerinin korunması yolunda gelişen koruma kavramı, özellikle büyüyen, "yenileşen" şehirlerde, eski-yeni ilişkisinin dengeli bir biçimde kurmak üzere gelişmemektedir.

İlk defa 1933 yılında "Belediye Yapı ve Yollar Kanunu" ile çevre koruması ele alındı. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından saptanan anıtsal nitelikli eski eserlerin her yönünde 10 m. açıklık bırakılarak korunması öngörülmüştür. (8)

1950'li yıllarda hızlı kentleşme taşınmaz eski eserlerle ilgili sorunları tekrar gündeme getirmiş, taşınmaz eski eserleri korumasını denetlemek ve ilgili anlaşmazlıkları çözümlenmek üzere yetkili bir özel kuruluşun oluşturulması ön görülmüştür.

1951 yılında yürürlüğe giren 5805 sayılı "Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun"la; yurt içinde korunması gereken mimari ve tarihsel özelliklere sahip anıtların ve diğer taşınmaz eski eserlerin korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde uygulayacak ilkeleri ve programların uygulamasını izlemek ve denetlemek; anıtlar ve taşınmaz eski eserlerle ilgili olarak kendisine sunulacak ve özel araştırmaları ile kurul üyeleri tarafından bilgi edinerek her türlü konu ve uyuşmazlık üzerinde bilimsel görüş bildirmekle yükümlü G.E.E. ve A.Y. Kurulu teşkiline ve vazifelerine ait kanunun 1.maddesi (2.7.1951 gün ve 5805 sayılı kanun) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur.

Yetersiz, eskimiş eski eser mevzuatı ile çalışmak zorunda olması, ayrıca kurul kararlarını uygulayacak ve denetleyecek bir kadronun olmaması, yetkilerin geniş olmasına karşın koruma çabalarında pek etkili olmamalarına sebep olmuştur.

Kurul, 1956 yılına kadar, Yapı ve Yollar Kanunu ile sınırlı hükümleri ile çalışırken, 1956'dan sonra imar kanunu ve buna dayanan tüzük ile

---

(8) Nuran Zeren . KentSEL Alanlarda Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği.

sorumluluğu arttırılmıştır.

Koruma ilgili sorunları çözmeye çalışan Yüksek Kurul, 1964 yılında Venedik'te toplanan eski eserlerle ilgili uzman ve teknisyenlerin uluslararası ikinci kongresinde alınan kararları içeren "Venedik tüzüğü"nü benimsemiş ve böylece Tarihsel Anıt Kavramı tek başına bir mimari eserle birlikte özellik taşıyan bir uygarlığın, belirli bir gelişmenin veya tarihsel bir olayın tanıklığını yapan kırsal veya kentsel "sit" leri de kapsayan biçimde genişlemiştir.

6.3.2. 1973-1983 YILLARI ARASI

16.Mayıs.1973 günlü Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 1710 sayılı eski eserler yasası, konu ile ilgili bir dizi önlem getirmiştir.

1710 sayılı yasadaki taşınmazlara ilişkin temel yasalar ise özetle şunlardır:

- 1) İster devletin, isterse özel ve tüzel kişilerin mülkiyetindeki taşınmaz mallarda olsun, her türlü anıtlar, taşınır, taşınmaz eski yapıtlar söz konusu yasa gereğince devlet malı sayılmıştır.
- 2) Eski eser bulanın bildirme zorunluğu vardır:
- 3) Eski yapıtları tarihsel ve doğal anıtları bozmak, değiştirmek, izinsiz onarmak, geçici veya sürekli olarak yerleşmek, yok etmek, yok olmasına neden olabilecek hizmetlerde kullanmak yasaktır.
- 4) Kullanma biçimi ilgili Bakanlığın izni olmadan değiştirilemez.
- 5) Taşınmaz eski yapıtlar tapuya kaydedilir ve duyurulur.
- 6) Eski eserlerin bulunduğu çevrede imar planı yapılırken, Kültür ve Turizm Bakanlığının görüşü alınır.
- 7) Taşınmaz eski eserler içinde eserin niteliğini etkileyecek biçimde arsa ayrımı yapılamaz.
- 8) Kamu mülkiyetindeki eski eser ve çevresindeki taşınmazlar Bakanlık yüksek kurulunun görüşüne dayalı olarak satışına izin verilir.

- 9) Kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde ya da sürekli kullanımında bulunmakta olan kimi eski eserler hazineye geçer.
- 10) Tüzel ve özel kişilere geçmiş olan kimi eski yapıtlar kamulaştırma ya da değiştirme yoluyla devletin mülkiyetine geçer.
- 11) Eski eserin yasa yayınlanmadan önceki sahipleri ve bunları elinde bulunduranları bakım ve onarıma ilişkin sorumluluklarını yerine getirdikleri sürece yasanın öngördüğü haklardan yararlanırlar. Bunu yapmazlar ise kamulaştırma yoluna gidilir. (9)

G.E.E.A.Y.K. işlevini 1983 yılında çıkan 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma" Yasasının kabulüne kadar aralıksız sürmüştür.

6.3.3. 1983-1988 YILLARI ARASI:

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasının amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

2863 sayılı yasa ve uygulamada meydana gelen olumlu ve olumsuz yönleri;

1) Yasanın 3.maddesinde; tanımlar ve kısaltmalar belirtilmiştir. Bu maddeye göre şu tanımlar getirilmiştir;

a) "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar.

b) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

---

(9) Marmara Takım Adaları Sit Korumasına Yardımcı Bir çalışma. Y.Lisans Tezi, M.S.Ü. Şehircilik 1985.

c) "Koruma alanı"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır. (10)

2) Yasanın 6.maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tanımı yapılmıştır. Buna göre;

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19.yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup, önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları.

d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ve ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

3) Yasanın 7.maddesinde ise; korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılacağı hükmü getirilmiş. Bu konuda kendi uzmanlarının yetersiz kalması halinde, dışardan desteklenerek daha sağlıklı işlem yapma olanağı doğmaktadır. Aynı maddenin ikinci paragrafında yer alan "Devlet imkanları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir" cümlesi; göz önünde bulundurulduğunda, birçok taşınmaz kültür varlığının tesbit dışı bırakılması ve yok olması tehlikesini yaratmaktadır.

4) Yasanın 10., 11., 12. maddeleri, koruma uygulamaları doğrultusunda; her türlü tedbir, denetim, aynî ve teknik yardım yetkilerinin yanısıra, kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi için gerektiğinde Bakanlık bünyesinde vakıf yada fon oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu yollarla mülk sahiplerine gerekli finansman öngörülmüştür.

---

(10) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete, s.3.

5) 15.madde ise; taşınmaz kültür varlıkları ve bunların koruma alanlarını, kim tarafından ve nasıl kamulaştırılacağı esaslarını belirtmektedir.

Maddenin yazılışında, tüm korunan kültür varlıklarının kamulaştırılması gerekliliği ifadesi çıkmaktadır. Olumsuz yanı her taşınmaz kültür varlığı sahibinin, kamulaştırma için devlete başvurma tehlikesidir. Halbuki yasanın genel tutumu herkesin sahip olduğu kültür varlığının değerini bilerek koruması ve onu yaşatmasıdır.

6) Yasanın 17.maddesinde ise; "Sit geçiş dönemi, koruma amaçlı imar planı, kısmi plan değişikliğine hükümler getirmekte ve bir alanın sit olarak ilanı, bu alandaki imar planı uygulamasının durdurulacağı ve koruma amaçlı imar planı yapılana kadar, geçiş dönemi yapı şartlarının Yüksek Kurul tarafından kararlaştırılacağını belirtmişlerdir.

Bu yasa ile belediyelere koruma amaçlı imar planı yapma zorunluğu getirilmiştir.

7) Yasanın 18.maddesinde ise; Yüksek Kurul eserlerin hangi grup kapsamına gireceğini belirlemekle görevlendirilmiş; bundan sonraki aşama olan onarım ve yapı esaslarını saptama yetkisi Bölge Kurullarına verilmiştir.

8) 22.maddede ise; "muaffiyetler" başlığı altında bazı esaslar belirlenmiştir; bu madde I. ve II.grup olarak tescillenen eserlerin her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulduğunu, koruma amacıyla yurt dışından ithal edilecek her türlü araç, gereç, makina, teknik malzeme v.s. ninde gümrük vergisi gibi yükümlülükler dışında tutulacağını, uygulama esnasında ise bina üzerinde gerçekleştirilecek onarım ya da inşaat işlerinde belediye vergisi, harçlar ve harcamalara katılma paylarının alınmayacağını belirtmiştir. (11)

1710 sayılı yasada korumayı sağlamak için sadece cezai müeyyide getirirken, 2863 sayılı yeni yasa ise vergi muaffiyeti sistemi ile madde ve manevi destek getirmiştir.

---

(11) Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, Resmi Gazete, s.4-12.

6.3.3.1. BÜYÜKADA İÇİN ALINMIŞ ÖZEL KARARLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat varlıkları Yüksek Kurulu 31.3.1984 gün ve 234 sayılı kararı ile Marmara Takım Adalarından Büyükkada'yı bit alanı olarak ilan etmiş. Ve 2863 sayılı kanun (Md.17) doğrultusunda koruma imar planı yapılıncaya kadar 17.10.1985 tarih ve 1515 sayılı kararı ile "Geçici Yapılanma Koşullarını" belirlemiştir.

Fakat uygulama aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşmış ve çelişiklere düşülmüştür.

Buna göre Büyükkada geçici yapılanma koşulları:

1) Büyükkada'da mevcut tescil edilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tescil durumuna göre yıkılıp tekrar yapılması halinde gabari ve cephe özellikleri konur, eski binaya ek yapılamaz.

2) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığına komşu parsellerdeki yapılanmalarda, yükseklik tescilli yapı yüksekliğini geçemez.

3) 1/5000 ölçekli 1957 yılında tasdikli Büyükkada İmar Planında yeşil alan gösterilen yerler yapılaşmaya açılmaz. Ancak mevcut hizmet binaları ile tescilli yapılar onarılabilir.

4) 1/5000 ölçekli 1957 yılında tasdik edilen Büyükkada imar planı içinde 1949 yılında tasdik edilmiş 1/500 ölçekli Karanfil mah., Mevzi İmar Planı yapılanma koşulları değiştirilemez.

Bu plan sınırları içindeki ayırık düzen uygulaması yapılır. H=6.50 m.yi geçemez.

1/500 mevzi imar planı sınırları içinde arazi kazılamaz, yapılanma sırasında arsanın her 20 m² için bir adet ağaç dikilir.

5) Sit alanından önce yürürlükte olan planlarda orman olarak belirlenen alanlar ile orman sahasından çıkarılan yerler ancak açık alan olarak kullanılır, inşaat yapılmaz.

6) Anıtsal ağaçların kararı çeşitli özellikleri gözönüne alınarak Bölge Kurulunca tesbitlerinin yapılması gerekmektedir.

7) Geçiş döneminde Büyükkada'da ifraz yapılamaz.

8) Yerleşme merkezi içinde ve dışındaki parsellerde yapılacak yükseklik 6.50 m.li geçmez diye kesin bir karar verilmiştir. Ancak, M.Sinan Genim'in K.T. ve T.V. Yüksek Kurulu'nun "Geçici Yapılanma Koşulları" kararının çözüm getirmekten çok problem getirdiği düşüncesi ile hazırladığı ve Yüksek Kurula sunduğu öneri (12) mahiyetindeki "Geçici Yapılanma Koşulları"nda bu maddeye biraz daha esneklik getirilmiş ve "bitişik nizam parsellerde yeni yapı tekliflerinde komşu bina saçak kotlarını gözönüne alarak $h=6.50$ m'yi geçen yükseklik tekliflerinde değerlendirme İstanbul Bölge Kurulu yetkilidir" önerisi eklenmiştir.

Böylece mevcut yapılar ile yeni yapılacak yapılardaki uyum uzman kişilerin onayları ile daha sağlıklı olabilecektir. Öbür türlü yüksekliğin sabit kalması ile ister istemez uyumsuzluklar olacağı gibi buna herhangi bir müdahale imkanı da olamayacaktır.

12) "Büyükkada'da yapılacak yeni yapılanmalarda ikinci bodrum yapılamaz."

16) "Yapı dışında müstemilat yapılamaz" Bu kararda oldukça kesin bir karardır. M.Sinan Genim'in öneri yazısında ise "toplam inşaat hakkı içinde kalmak, toplam 30.0 m^2 'yi geçmemek, yol ve komşu mesafelerine tecavüz etmemek şartı ile bir adet müstemilat binası yapılabilir." denmektedir. Şartları konarak belli koşullarda müstemilat yapılmasına izin verilmektedir. Son devir Türk evlerinde müstemilata rastlamaktayız. Onun için esneklik payı verilerek buna izin verilmesi gayet doğaldır.

20) Büyükkada'da küçük ve büyük tur yolu çevresinde yer alan binalar yıkılmadan aynı gabaride ve malzeme ile tamir edilir.

---

(12) M.Sinan Genim Taşınmaz Kültür ve Tabiat varlıkları İstanbul Bölge Kuruluna 10 Şubat 1986 tarihli yazısı ile "Geçici Yapılanma Koşulları" hakkında bir öneri sunmuştur.

- Tur yolunun sadece yerleşik alan içinde geçen güzergâhındaki boş parsellerde de geçici dönemi yapılanma koşulları geçerlidir.

22) "Yoğunluk artırıcı uygulama yapılamaz."

23) "Büyükada'da çatı örtüsü malzemesi kiremit olup, çatı eğimi % 33 eğimi aşamaz, teras çatı yapılamaz."

M.Sinan Genim ise öneri yazısında; "Çatı eğimi genelde % 33 dür. Teras, çatı, değişik form ve eğimdeki çatı önerilerinde İstanbul Bölge Kurulu'nun onayı alınarak uygulama yapılacaktır. Ancak çatı arasında bağımsız bölüm teşkil edilemez." demektir.

Ada'da % 33 eğimi geçen Avrupa dağ evlerine benzetilerek yapılan oldukça dik çatılı eski eserler bulunmaktadır. Bunlarla uyum için biraz esneklik getirilebilinmelidir. Bu esnekliğin yanında Bölge Kurulunun kesin denetimi de şarttır.

26) "Yıkılıp ta yeniden aynen inşası gereken tescilli yapıların projeleri Bölge Kurulunca onaylanmadan ve temel ruhsatı alınmadan eski bina yıkılamaz"(13)

Bu "Geçici Yapılanma Koşulları"nın 1., 20. ve 26 maddeleri uygulama aşamasında çeşitli çelişkilere düşülerek verilen kararların durdurulmasına neden olmuştur. Hangi yapıların yıkılıp yeniden yapılacağı, hangi yapıların ise yıkılmadan korunacağı konusunda bu maddeler yeterince açık değildir.

Marmara Takım Adalarından Büyükada, Heybeliada, Burgaz, Kınalı ve Sedef Adaları bütünü (K.T.V.Y.Kurulunun 31.3.1984 tarih ve 234 sayılı kararı) ile ilan edilen sit alanlarının koruma planlaması için geliştirilmiş olan plan kararları; birer sit ögesi olan her bir ada bünyesinde belirlenen;

- Kentsel sit bölgesi,
- Doğal sit bölgesi içinde geçerli olmak üzere kabul edilmiştir.

(13) "Geçici Yapılanma Koşulları" ile ilgili döküman ve yazılar, Bölge Kurulu'nun 1985-1986 yılları içindeki tutanak ve kararlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Resmi Gazetenin 9.4.1987 tarihli ve 19426 no'lu sayısında yayınlanan karara göre Büyükada ve Heybeliada'da ilan edilmiş olan turizm merkez alanları, doğal sit alanları içinde kalmıştır.

Bu amaçla hazırlanacak olan Marmara Takım Adaları Sit koruma Planlarını yapmak üzere, M.S.Ü. I. No'lu Döner Sermayesine görev verilmiştir.

M.S.Ü. I No'lu Döner Sermayesi bu amaç doğrultusunda 1/5000 ve daha sonrada 1/1000 ölçekli plan çalışmaları yapmıştır.

İlk çalışma olarak Marmara Takım Adaları 1/5000 ölçekli Sit Koruma Planlama kararları almışlardır; planlanan Adaların her birinde korunması gereken özellikli yerlerden doğal sitler kendi içlerinde 1.,2.,3. derece olarak değerlendirilmiş, kentsel sitler ise yerleşme özelliklerine göre birimlere ayrılmışlardır.

Planlama kararları;

Tarihsel perspektif içinde Adaların kullanımda değişim 20.yy.'ın ikinci yarısında 5 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip İstanbul metropoliten kent bütününde mevcut dinlenme-eğlenme gereksinimine cevap veren önemli konumdaki sit özellikle alanlarından birisinin doğal özelliklerinin korunması ve buna koşut kullanımında dinlenme ve eğlenme olarak değerlendirilmesi esas alınmıştır.

Adalarda belirli kapasitelerde turizme dönük yatırım kararlarının Adaların yerleşik alanı içindeki uygun alanlarda veya mevcut yapı stoğu içinde gerçekleştirilmesi düşünülmüş ve açık alanlar gününbirlik kullanıma ayrılması düşünülmüştür.

Adalardaki yerleşik alanların mevcut durumunun korunması dolayısıyla gelişme alanları açılmaması kabul edilmiştir.

Adalardaki gecekonduların doğal sit içinde tartışılması yapılarak çeşitli alternatifler denenmiş ve orman alanı içinde kalan gayri yasal yapıların dondurulması kabul edilmiştir.

KONUT ALANLARINDA YAPILANMA (1/5000 ölçekte)

- 1) Kentsel sit alanlarında sayfiye karakterinin korunması ve dinlenme olanaklarının çeşitlenmesine uygun yapılanma koşulları getirilmiştir.
- 2) Konut alanlarında bulunan tescilli eski eserlerin parsellerinde belirlenen (TAKS) ve (KAKS) 'a göre bulunacak inşaat alanından eski eser alanı düşüldükten sonra kalan inşaat alanı kadar yapılanma koşulu uygulanır. Ancak yapılanma için koruma kurulunun görüşünün alınması zorunludur.

(14)

1/1000 İmar Uygulama Planı çalışmaları;

1/5000 korunma (nazım) imar planı raporunda getirilen planlama kararlarına göre belirlenen kentsel sit ve doğal sit bölgeleri ayrımı içinde, kentsel sit bölgelerinde yapı adalarında uygulanacak imar rejimine sit imar müdahalesi;

A) Yapı adası bazında;

- 1- Yapı düzeni aynen korunacak,
- 2- Yapı Düzeni müdahale edilecek,
- 3- Yapı Düzeni yeniden düzenlenecek şekilde,

B) Parsel bazında; komşu yapının durumuna göre parselde imar müdahalesi olarak;

- bitişik düzen,
- ayrık düzen oluşumuna göre yapılması ilke olarak kabul edilmiştir.

Planda yapı adalarının oluşturulmasında yapı adası hudutlarının belirlenmesinde Büyükkada da kentsel sit içinde yerleşme dokusunun korunmasını gerektirecek yoğunlukta olması nedeniyle, korunacak yapı adalarında kadastral duruma uymadaki cephe hatları teknik çizimde

---

(14) İstanbul Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı Sentez Raporu, Cilt 2, M.S.Ü. 1 No'lu Döner Sermaye İşletmesi, Temmuz 87.

Adalar yerleşik alanlardaki yapı dokusu ve yoğunluğu yeni yapı kapsamında da korunacaktır.

Adalarda yapılacak eğitim, idari ve diğer hizmet yapılarının Adalar yerleşik alan karakterine uygun olmasına özen gösterilecektir.

Adanın kendine özgü mimarisinin korunmasına, yaşatılmasına ve yeni yapılaşmalarda özgün çalışmalara komşu parseldeki değerlerin korunması için gerekli plan kararları imar planı ve notları içinde yer alacaktır.

Adalardak "tur güzergah" olarak bilinen ulaşım aksları bozulmadan, değiştirilmeden planda dikkate alınacaktır ve değerlendirilecektir.

1/5000 ölçekli Marmara Takım Adalarında Kentsel Sit ve Doğal Sit Bölgesinde Genel ve Plan Kararları;

I. Genel Kararlar;

Özetle şöyledir;

1) Adalarda mevcut kadastral dokunun daha fazla parçalanmaması için ifraz yapılmayacak.

2) Adalar bütününde kentsel sit bölgesindeki konut alanlarında, işlev değişikliği ile turizm alanlarına dönük talepler tur yolları üzerinde ve tur yolu ile kıyı arasında kalan kesimlerde yapılacaktır. Ve bu tesisler çevrenin genel karakterini bozmayacak şekilde yapılacaktır. Tur yolu'na yapı yaklaşma mesafesi en az 10 m. olacaktır.

3) Doğal sit alanının sınırına bitişik parsellerde plan kararlarında belirlenen esaslara göre elde edilen yapılanma hakkı, her binada taban alanı 100 m^2 yi geçmeyecek şekilde kullanılacaktır.

Plan Kararları; özetle şöyledir;

Siluet alanında kalan konut alanları denizden ve diğer adalardan algılanan alanlardır. Adaların genel peyzajının ve silüetinin korunması için bu alanlarda düşük yapılanma ve nüfus yoğunluğu uygulanacaktır.

korunacak cephe hattı olarak ifade edilmiş, yapı adaları oluşumunda 2.00 m tolerans uyumsuzluk payı kabul edilmiş çözüm uygulayıcıya bırakılmıştır.

Turizm kullanımlı yapılanma (konaklama üniteleri mevcut yapının konaklamaya dönüşümü veya plan kullanım emsali içinde konaklama ünitesi olarak yeniden yapılanma şeklinde) veya turizm hizmet yapıları (lokanta, kulüp, kahvehane v.s.) yapılabilecektir.

Turizm amaçlı yapılacak yapılar max. 3 katlı olacak, ve tur yolu üzerinde ve tur yolu ile kıyı arasındaki 1/1000 ölçekli planlarda belirlenmiş olana zonalarla yapılacaktır. Turizm tesis alanlarında belirlenen zonada 1/500 ölçekli Kentsel tasarım projeleri yapılmadan uygulama yapılmayacaktır.

1/1000 planmaları sırasında Adalarda imar ile ilgili başvurular içindeki projelerde, genelde çoğunun bir parselde birden fazla yapı yapma isteği ile karşılaşılmıştır. Bu konuda 1/1000 planlama çalışmalarında şu karara varılmıştır. Bu duruma göre bir parselde birden fazla bina yapılmasının kıyı ile ilişkisi olmayan parsellerde 1000 m² büyüklük, kıyı parsellerinde ise 1500 m² büyüklük uygulaması kabul edilmiştir.

Özel Hüküm Bölgeleri belirlenmiştir; genelde Adalara karakter kazandıran hususun yapı adalarının oluşumundaki değişken yoğunluk ve bunun ortaya koyduğu farklı mimaridir.

Dolayısıyla Adalarda üniform bir mimari yaratmaktan kaçınılarak var olan duruma uyan yapı adasının kendi özelliğine göre emsaller belirlenmiştir.

Özel hükümler bölgeleri esas olarak yapılanmada özel çözüm ve durumların arandığı ve bunu dikte ettirecek hususların belirlendiği bölgelerdir.

1/1000 ölçekli imar uygulama planı için genel kararlar;

1) 1/1000 ölçekli imar planının onayı ile "geçici dönem koşulları" yürürlükten kalkacak.

2) 1/500 ölçekli kentsel tasarım projeleri yapılıncaya kadar uygulamalar, 1/1000 planın getirdiği ilke ve kararlara göre yapılacaktır.

- 3) Kentsel sit ve doğal sit bütünlüğü içinde Adalar sosyal donatılar ancak bulunduğu kendi çevre nüfusuna hizmet verecek nitelikte olacaktır.
- 4) Adalarda parsellerde ifraz yapılmayacaktır.
- 5) Adalarda kentsel sit alanlarında konutlarda müştemilatlar yapılmayacaktır.
- 6) Adalar bütününde özellikle Büyükkada, Heybeliada ve Burgazada da kentsel sit bölgelerindeki konut alanlarında işlev değişikliği ile konaklamaya dönük talepler tur yolları üzerinde ve tur yolu ile kıyı arasındaki kalan kesimlerde yapılacaktır.
- 7) Kentsel sit alanlarında parsel içinde yapılanma dışında kalan alanlarda parsel içinde mevcut ağaçlara zarar verilmeyecek şekilde açık spor tesise ve havuz yapılabilir.
- 8) Doğal sit alanın sınırına bitişik parsellerde plan kararlarında belirlenen esaslara göre elde edilen yapılanma hakkı, her binada taban alanı 100 m²'yi geçmeyecek şekilde kullanılacaktır.

BÜYÜKKADA : 1/1000 İMAR PLAN RAPORU

KENTSEL SİT ÖZELLİKLERİ:

Büyükkada da yerleşme için kuzey, kuzey-batı, kuzey-doğu kıyıları ve yamaçları seçilmiştir. Yerleşme dana sonra kuzey tepeleri yamaçlarından yukarı doğru vadi içlerine doğru ve kıyı boyunca güney yönünde gelişme göstererek orman sınırına erişmiştir. kentsel sit içi kıyı kullanımı özel mülkiyet ağırlıklıdır.

Genelde doğal kentsel sit sınırı orman sınırı ile çakışmaktadır.

Merkezden tur yolu boyunca uzaklaşıldığında parseller giderek büyümekte yoğunluğu azalmaktadır. Tur yolu üzeri ve tur yolu ile kıyı kesimi arasında daha ziyade konak, yalı, köşk, villa gibi prestij konutları yer almaktadır. Merkezden dışa gidildikçe yapılanma biçimi bitişik veya karma düzenden bahçeli ayrık düzene dönüşmektedir.

Tescile değer kültür varlıklarının tur yolu çevresinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu kesimlerde tabiat varlıklarının zengin olması, mutlak koruma kararlarını pekiştirmektedir.

Merkez ve kumsal mahalleleri arası, sit özelliği gösteren doku, cadde ve sakaklar yönünden zengindir.

Planlama Amaçları;

Esas amaç, nadir ve sorun yaratmayan kaynak kullanım ilkeleri çevresinde yerleşim içi ve diğer amaçlı kullanımların ve doğal potansiyellerin geliştirilmesi olmuştur.

Adaların doğal güzelliğiyle uyumlu bir yerleşme elde edilmesi, mevcut yerleşmenin kentsel sit niteliğinin korunarak geliştirilmesinin 20 yıl içindeki çok yönlü gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Bazı kullanışlar gelişme eğilimi çerçevesinde bırakılması öngörülmekte ve gereksinimlerin karşılanması sırasında varolan bazı sorunlara iyileştirmeler getirilmektedir.

Genel Plan kararları;

Yerleşmenin iki kademeli kentsel sit kararlarıyla, adanın doğal kesiminin üç dereceli doğal sit kararlarıyla korunması öngörülmüştür.

Adanın kültür varlıklarının ve doğal sit değerlerinin fiziksel olarak korunması yanısıra, adanın yaşam tarzının, geleneklerine ilişkin, toplumsal örgütlenmeleri ihyası, yeniden canlandırılarak nitelik kazandırılması yoluna gidilmiştir.

Dış ve iç turizm nüfusu için iskan içi turizm zonu, kentsel sit içi uygun alanlarda pansiyonculuğa özendirme, kültür mirası sokak ve kentsel mekanları değerlendirme, kentsel sit ve doğal sit içi tarihi, dini, estetik değerleri ortaya çıkarıp belli güzergahlara entegre etme amaçlanmıştır.

YAPILANMA KOŞULLARI:

Büyükada kentsel sit bölgesi içinde kalan yapı adaları, mutlak koruma alanları, yapı düzeni, ıslah edilecek alanlar ve geliştirilecek alanlar olarak

sınıflandırılmıştır.

Genelde kat yüksekliği H.6.50.dir. Ancak ada merkezinde Çınarlı ve balıkçı caddelerinde bazı yapı adalarında üç kat olması uygun görülmüştür.

Mutlak koruma alanları, tescilli veya öneri tescilli yapıların veya doğal sit değerleri yüksek olan yapı adalarıdır. Bunlar tur yolu civarında, kumsal, nizam yönünde ve sahil kesimlerinde yoğunlaşmıştır.

Mutlak koruma alanlarının içinde tescilli veya tescilli önerilen yapıların dışındaki yapılardaki büyük kütle, yüksek gabari gibi uyumsuzluklara müdahale edilerek genelde mevcut olan teşekküle uyan doku ve kütleleri korunmuş ancak mevcut sokak karakterine uygun cephe müdahalesi şart getirilmiştir.

Mutlak korunması gerekli olarak mevcut yapı yoğunluğu aynen korunmuştur.

Yapı adalarında mevcut teşekküle göre bitişik, ayrı, ikiz ayrık yapı düzeni getirilmiştir.

Kat yüksekliği belirlenmiştir. Yapı düzeninin karma olduğu yapı adalarında sadece H (kat yük.), yapı yoğunluğu (TAKS/KAKS) olarak verilmiştir.

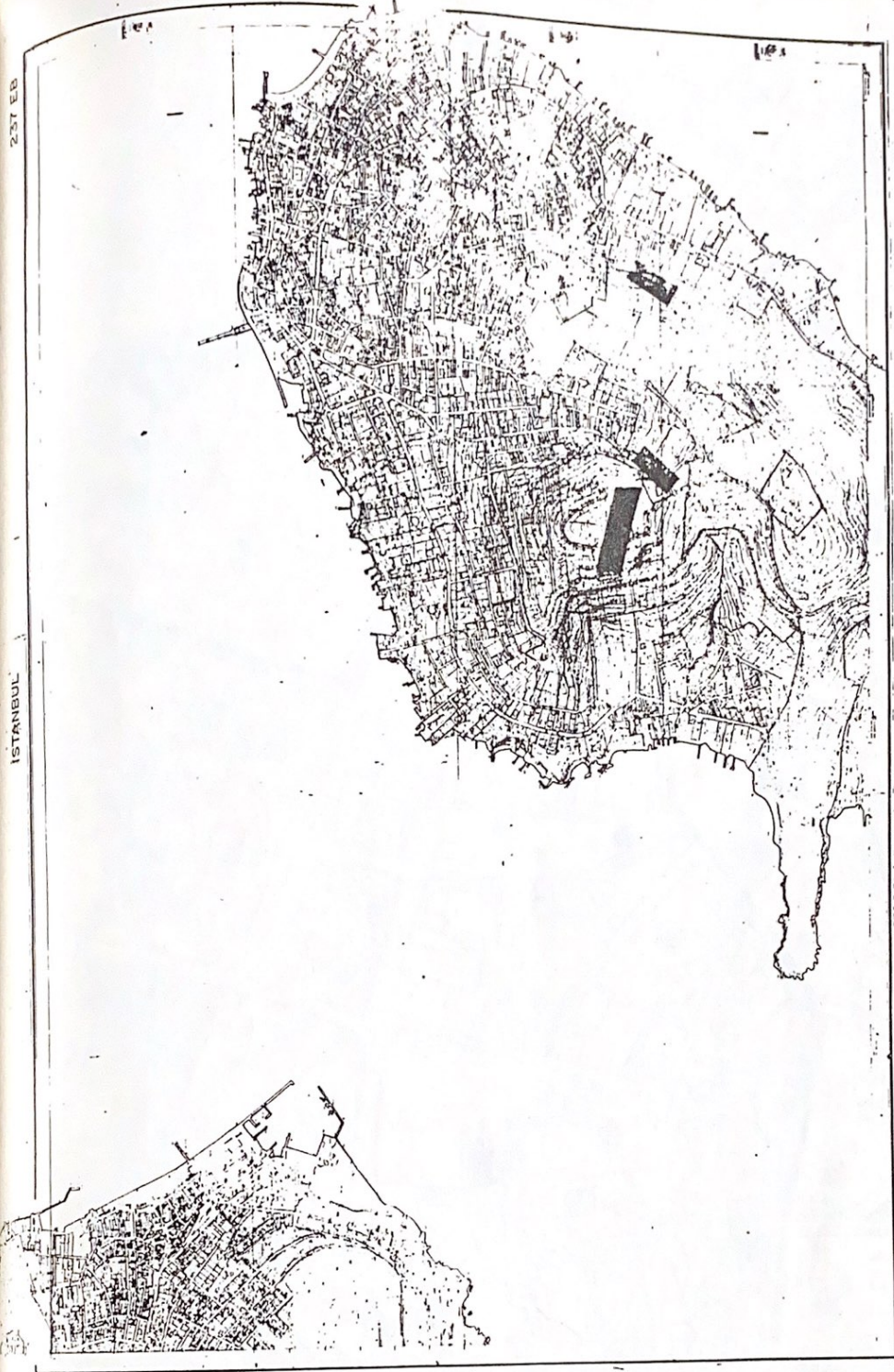
Yapı yüksekliğinin hassas olduğu yerlerde mevcut teşekkül gabarisi (H) korunmuştur. (15)

---

(15) İstanbul Marmara Takım Adaları Sit koruma Planlaması, 1/1000 İmar Uygulama Planları Raporu, M.S.Ü. I No'lu Döner Sermaye İşletmesi.

231 EB

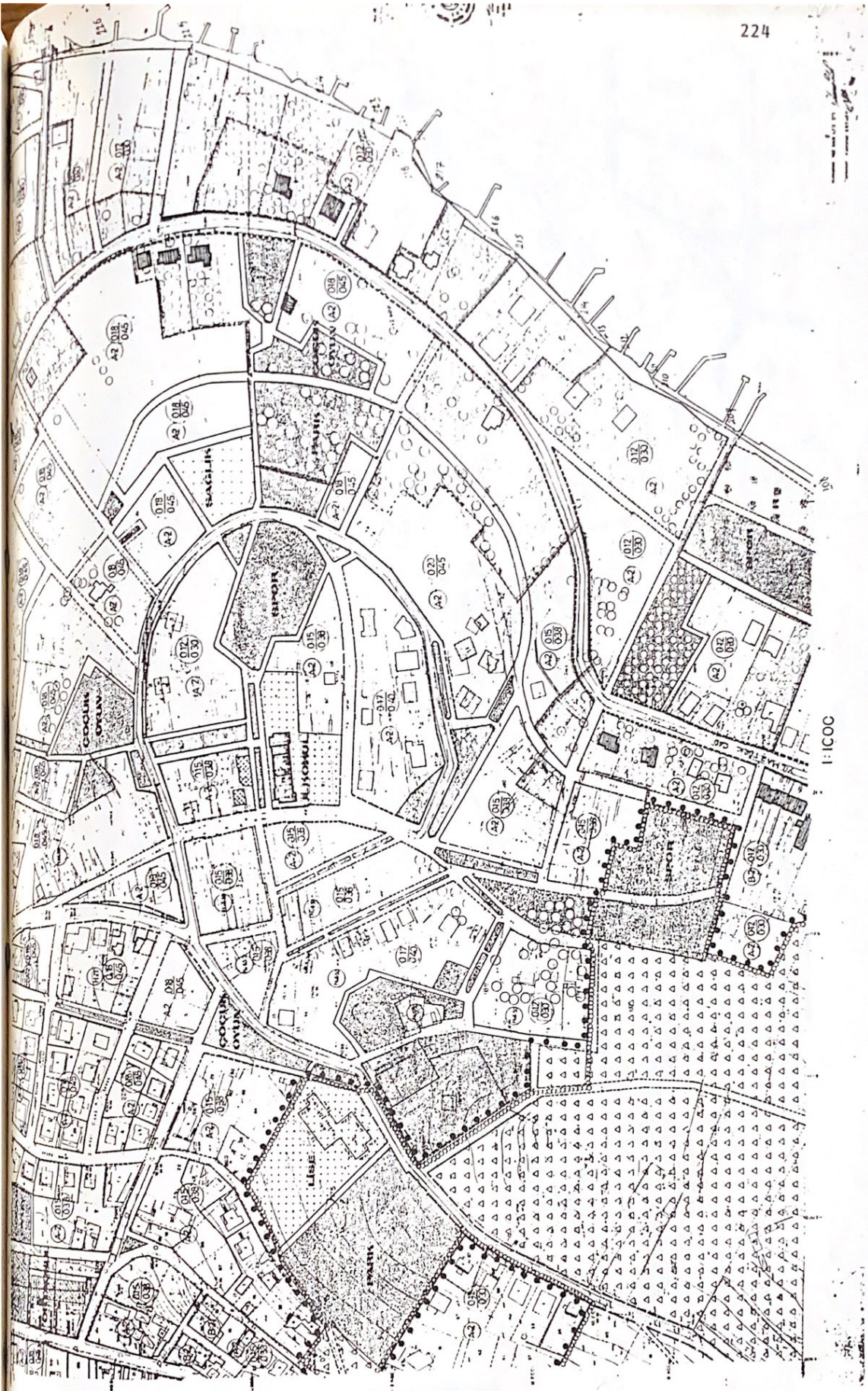
İSTANBUL

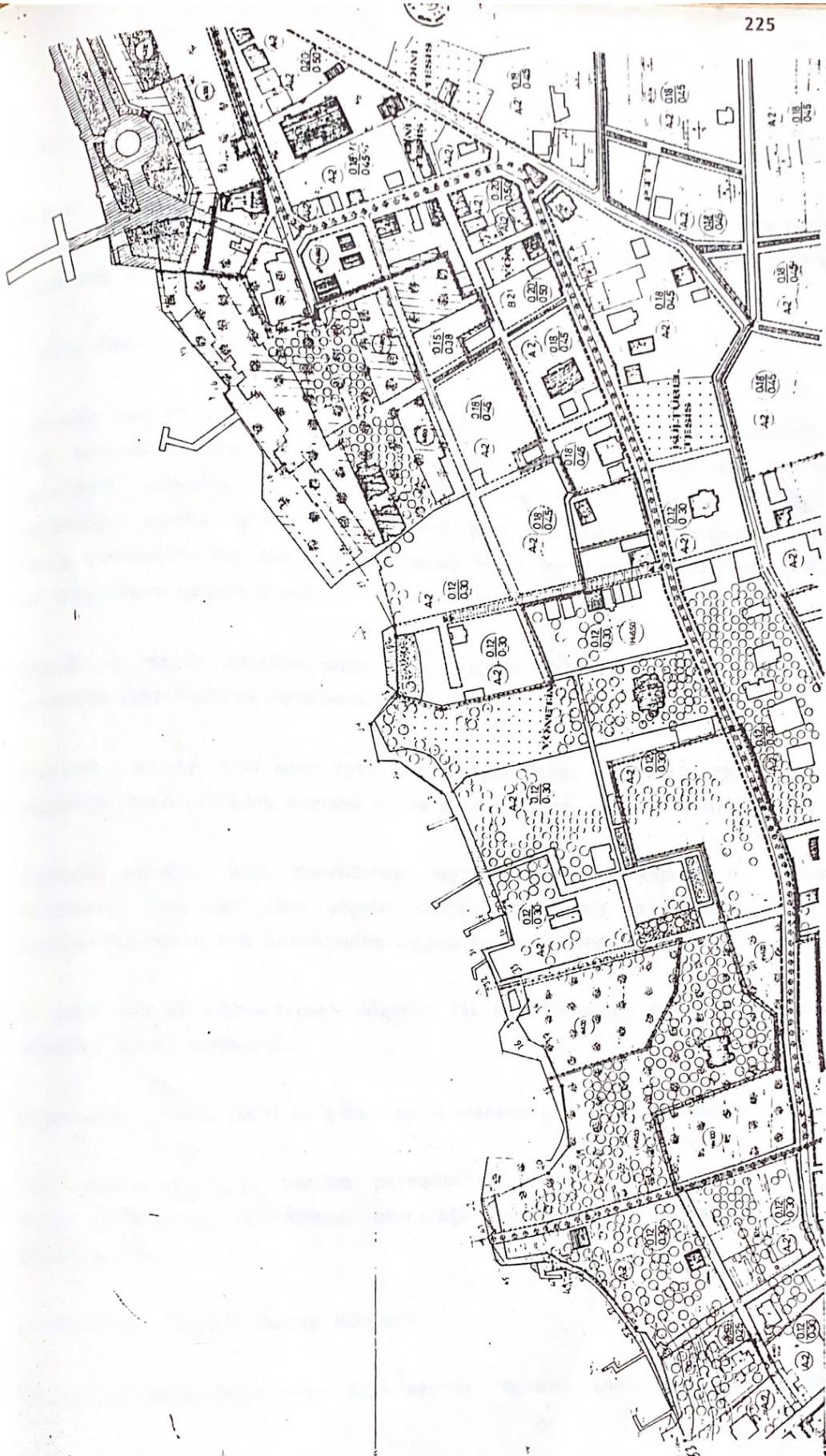
1:5000

Büyükada'nın Genel Planı
(MSÜ Şehircilik Kürsüsü Arşivinden)

(2) Maden Bölgesi

1:1000

3 Nizam Bölgesi

6.3.3.1.A. Büyükkada İçin Hazırlanmış İmar Planı

M.S.Ü. Şehircilik Kürsüsünün 1988 yılında hazırlanmış olduğu Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planlaması 1/1000 İmar Uygulama Planlarından Büyükkada için hazırladıkları plana göre;

1 No'lu Planı; (İskele Civarı)

İskelenin sağ ve sol yanındaki sahil şeridi yeşil alan olarak düşünülmüştür. Ada halkının akşam üzerleri deniz kenarında dolaşabileceği bir mekan yaratılmak istenmiştir. Tescilli yapıların ve tescili önerilen yapıların bulunduğu alanlar kentsel sit bölgesi içine alınarak bu alanlar koruma altına alınmıştır. Bu alanlarda yapılacak veya onarılabacak yapılar ona göre bir denetimden geçeceklerdir.

Tescilli ve tescili önerilen yapılarında, çevresindeki sokaklar da korunması gerekli sokaklar olarak belirlenmiştir.

Bunların yanısıra eski eser niteliği taşımayan fakat ada karakterine uygun yapılarda tespit edilerek koruma altına alınması imar planında belirtilmiştir.

Bunlarla beraber ada karakterine uygun olamayan yapılar da cephe müdahalesi yapılacak olan yapılar olarak belirlenmiş ve mümkün olduğu takdirde cepheleri ada karakterine uygun hale getirilecektir.

Şu anda ticaret alanları olan bölgeler bu imar planında da aynı konumda kalmaları tespit edilmiştir.

Uygun olan yerlere park ve çocuk oyun alanları olarak belirlenmiştir.

Yeni yapılaşmaya izin verilen parsellerdeki yapıların komşu parselden, yoldan uzaklıkları ve binanın oturacağı max. alan imar planı üzerinde belirlenmiştir.

2 No'lu Planı; (Adanın Maden Bölgesi)

Ada'nın bu bölgesinde evler daha seyrek, bahçe içinde ve çamlara daha

yakındır.

Bu özelliği korunarak, burada yeni yapılaşmanın yanında spor, park ve çocuk oyun alanlarına daha çok yoğunluk verilmiştir. Bir tür çamlara geçiş, bu yeşil alanlarla sağlanacaktır.

Eğitim ve sağlık yapıları da bu bölgede toplanmıştır.

3 No'lu Plan; (Ada'nın Nizam Bölgesi)

Bu bölgede turizm merkezi olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu bölgede özel klüpler (Anadolu Klübü gibi), Oteller (Speland gibi) yer almaktadır.

Bu özelliğinden dolayı da kültürel tesis alanı, bu bölgede ayrılmıştır.

Bu bölgede tescilli yapıların yanında tescilli önerilen yapılar da çoğunluktadır.

7. SONUÇ :

XIX. ve XX. yüzyıllar Adalar mimarisini bugünkü değerler ile yorumlayacak olursak; mahalleler oluşturan sıra evler, doku bakımından geleneksel dokunun devamını yansıtır. Evler doğayla , çevreyle ve insanlarla ilişkileri olumlu ve rasyonel bir şekilde çözümlenmiştir. Köşkler ise, bahçe ve yolları iyi düzenlenmiş olması, bitki örtüsü , seyreklikleri gibi özellikleri, Büyükkada'ya karakterini veren niteliklere sahiptir.

Bu köşklere uygulanan üslûplar her ne kadar geleneksel Osmanlı mimarlığına ve onun ilkelerine aykırıysa da dönemin bazı uluslararası mimarlık eğilimlerinin Osmanlı mimarisine yansımaları göstermesi bakımından önemlidir.

Adalar, son yüzyılın batı etkisinde oluşmuş mimarlığın, konut yapılarına uygulanmış bir bölgedir.

Osmanlı toplumunda özellikle aristokratik yaşamda batıya yönelme, batıyı taklit etme, batı kültürünü adapte etme çabaları, mimarlık ve yapı sanatı alanında da kendisini büyük ölçüde göstermiştir. İstanbul'a, trenin ve buharlı geminin gelmesiyle birlikte, sayfiye'ye gitme, yazları mekan değiştirme olayı önemli moda haline gelmiştir. Bu sebeple eski Ayastefanasa olan Yeşilköy'de, Cadıboşanı olarak bilinen o zamanki boş bağlık alanlarda (Bugünkü Caddebostan) batı özellikle o tarihlerde en parlak dönemini yaşayan Britanya İmparatorluğu'nun güncel üslûbu olan Viktoryen ve Kolonyal üslûplar, Türkiye'ye gelmiş, Türk mimarisine adapte edilmiş veya oldukları gibi kullanılmıştır. Bu yeni sayfiye yerlerinden Caddebostan, daha ziyade Türkler tarafından, Yeşilköy; Rum ve Ermeni zenginleri tarafından, Büyükkada ise Levantenler, daha ziyade İngiliz çevreleri ve diğer yabancılar tarafından tercih olunmuştur. Bu sebeptir ki, Büyükkada'da, Avrupa'dan ithal üslûplar ve yeni oluşturulan mimari daha serbest ve hareketli bir şekilde kullanılmıştır. Büyükkada'daki sayfiye mimarisinin daha süslü, göze hareketli gelmesinin nedenlerini buna bağlamak yerinde olur. Şu noktayı da göz önünden ayırmamak gerekir ki, Büyükkada'nın yerli Rum halkı, topluca yaz-kış yaşanan mahalleleri de İstanbul geleneksel konut yapılarından farklı olmayan binalarda

yaşamaktaydılar.

Bu devre ait Göztepe, Erenköy, Caddebostan, Boğaziçi, Çamlıca, Bakırköy, Yeşilköy'deki köşklere çok az örnek kalmıştır.

Buna karşılık Adalardaki örnekler ise oldukça fazladır ve Adalar içinde ise en çok bu döneme ait yapı, Büyükkada'dadır. (Yaklaşık 500-550)

Bunun için, başta Büyükkada olmak üzere, tüm adalardaki her türlü eski eser nitelikli bina koruma altına alınmalıdır. Buna göre Adaların geleceğine dönük düzenlemede ana hedef, koruma ağırlıklı planla, gelecek nesillere belli bir dönemin kültür mirasından yerleşme örnekleri bırakmakla beraber, doğal sit alanına giren doğal güzelliklerini bakımlı olarak aktarmak olmalıdır.

Adaların planlamasında bir başka amaç da, bugüne kadar oluşmuş ada imajını bozmadan korumaktır.

Nüfus artışı yeni yapılaşmayı zorunlu kılacaktır.

Bunun için yeni yapılaşmada bazı sınırlamalar getirilmelidir. Bunlar, yoğunluğu dengelemek için parselasyon belirlenmesinde belirli bir kısıtlama getirilmelidir.

Zeminde parsel boyutlarına göre yapı alanı en fazla 150-200 m² olmalıdır.

Yapı yüksekliği ise 9.50 m'yi geçmemelidir. Yapı komşudan 3 m, sokak veya cadde'den ise 5 m geri çekilmelidir.

Cepheleri ise ada karakterine uygun olmalıdır.

Büyük eski yapılar daha rasyonel hale getirilmelidir. Örneğin, Rum Yetimhanesi şu anda boş olarak durmaktadır. Bir otel olarak inşa edilmiştir. Tekrar aynı fonksiyon verilerek yaşaması sağlanabilir.

Doğal sit bölgelerine giren orman, alan içinde yenilenecek olan bölgeler

tespit edilerek gerekli işlemlere başlanılmalıdır.

Adaların turizme açılması ancak mevcut konut kullanımına, yapıların ticari amaçlı otel ve motel yatırımlarına dönüşmesi ile gerçekleştirilebilir. Fakat bu da farklı kullanıcıya açılan konutların ada yaşantısında bazı sorunlar yaratacağı aşikârdır. Bu sebepten dolayı Adalar sit alanları bütününe turizm yatırımlarına ayrılmasının mümkün olamayacağını gösterir.

Tek yönlü yatırım isteklerinin Adalardaki doğal dokuyu ve çekiciliği ortadan kaldıracığı kesindir. Bu açıdan yaklaşıldığında, Adalara yapılan toplu ulaşımın sınırlandırılması, toplu ulaşımdeki değişik fiyat politikaları ile Adalar kaynak kullanımı kontrol altına alınması kaçınılmazdır.

Ancak, herşeyden önce, Adalar mimarlığını tanımalıyız. Bunun için çok düzenli bir saptama yapılmıştır (M.S.Ü. Döner Sermayesi tarafından) ve daha da özele inerek saptanmış olan tüm yapıların rölöveeri, fotoğrafları ve tarihsel bilgileri ile belgelenmelidir.

Bunlar bir araya getirilerek analizden ve sentezden sonra burada uygulanan üslûplar, tarihler, özellikler ve gelenekler tam ve doğru olarak ortaya çıkacaktır.

Daha sonra bu mimarlığı halka ve bunun yanında mimarlara tanıtmak ve sevdirmek amacını gütmeliyiz.

Bunun için yapılacak sergiler, yayınlar, konferanslar, panellerin yanında, Adaların mimarlığını içeren açıklamalı turlar düzenlemeliyiz.

Korumaya girişin ilk koşulu bozulmaya yol atan geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki etkenlerin saptanması olmalıdır; Osmanlı Devleti zamanında bilinçli bir koruma kavramı oluşmamıştır. Çünkü halkın içinde yaşadığı ortamda konutlar ve anıtsal yapılar yaşadıkları için bilinçsiz olarak korunuyorlardı.

Ve daha sonraları bizde ise çağdaş yaşantı ancak geleneksel kültürümüzün bazı önemli özelliklerini yok etmemizle başlayabildi. Başlı olan herşey

"modernleşmenin" bir simgesi idi ve bir dereceye kadar halâ öyledir.

Bu anlayış doğrultusunda eski yapıların korunmasının kabul edilmiş "çağdaşlık" standartları ile çelişmektedir.

Bununla beraber Türk şehir fizyonomisinin önemli özelliği de anıtsallık, bir kavram olarak kent kültürümüze girmemiştir.

Bunun için koruma konusunda yapılacak ilk işin halka tek tek yapıların korunmasının olmadığını çevresiyle korunması gerektiğini anlatmaktadır.

Adaların sit olarak korunması için oldukça önemli bir adım atılmış ve sit koruma planları hazırlanmıştır. Ancak önemli olan bundan sonra yapılacak uygulamalarda karşılaşılabilecek olan problemlerde bölge kurullarının çok titiz olmalarıdır.

Büyükdada'daki eski eserlerin korunması yanında yeni yapılaşma bugünkü mimarlık anlayışı içinde durdurulmalı veya sanat adına yapılacak cambazlıkların yapılmasına izin vermeyerek, bu konuda da eski eserler için gösterilecek titizlik bunlar içinde gösterilmelidir.

Uzun bir süre gerektiren bir çalışma ama bir an önce ulusal bir mimarlık anlayışı yaratılması için girişimlere başlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akçura, Nevca

"Türkiye ve Eski Eserler", Mimarlık,
sayı:8, Ağustos 72.

Arseven, C.Esad

"(1328) Eski İstanbul".

Cansever, Turgut

"Adalar'da Mimari Çevre'nin Tarihi ve
Geleceği". Burgazada Lioness Kulübü,
Adaların Türk Turizminde ve
Edebiyatındaki Yeri Semineri
Bildirilerinden, İstanbul, 1984.

Ciner (Germaner), Semra

"Son Osmanlı Dönemi Ahşap Konut Cephe
Bezemeleri", İ.T.Ü. Mim.Fak. Doktora
Tezi (yayınlanmamış), 1982.

Eldem, Sedad Hakkı

"Türk Evi (Osmanlı Dönemi)", C.I ve
C.II, İstanbul, 1974.

Erdenen, Orhan

"İstanbul Adaları", Belediye matbaası;
İstanbul, 1962.

Genim, Sinan

"Geçici Yapılanma Koşulları", T.K. ve
T.V.İstanbul Bölge Kurulu'na 10 Şubat
1986 tarihli verdiği yazısı.

Günay, Reha

"Doç.Dr.Turgut Cansever'in Bildirisine
İlişkin Yorum", Burgazada Lioness
Kulübü, Adaların Türk Turizminde ve
Edebiyatındaki Yeri Semineri
Bildirilerinden, İstanbul, 1984.

İnciciyan, P.G.

"18.y.y.'da İstanbul" Çev: Hırand D.
Andreasyan, İst., 1956.

Kayhan, Serap

"Büyükada Ahşap Evleri Maden", İ.Ü. Ed.Fak. Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 1980:

Kapan, Vedat

"Büyükada Monografyası", İ.Ü. Ed.Fak. Lisans Tezi, 1962.

Koçu, Reşat Ekrem

"Adalar", İstanbul Ansiklopedisi; C.1, 1946.

Özdeş, Gündüz

"Eski Türk Şehirleri ve Yaşamı Üzerine", Yapı 67, sayı:31, Haziran 86.

Pevsner, N.

"Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı", Cem Yayınevi, 1977.

Putlemans, Pierre

"Batı Avrupa'da Cephenin Yaşamı, Ölümü ve Yeniden Dirilişi" (Çev:Semra Germaner), Yapı 47, Ocak 83.

Sezgin, Halûk

"Geleneksel Türk Evinde Cephe", Yapı 47, Ocak 83.

Şahinalp, Saadet

"Büyükada Ahşap Evleri, Nizam", İ.Ü. Ed.Fak.Lisans Tezi (yayınlanmamış), 1978,

Şahin, Ekrem

"Büyükada", İ.Ü. Ed.Fak. Coğ.Enst. Lisans Tezi, 1934.

Toker, Yıldız

"Eski Eserler Neden Korunmalı?" Türkiyemiz, 78.

Yonat, Rengin

"Gelişim Süreci İçinde XIX.Y.Y.Ahşap İstanbul Evleri ve Günümüz Koşullarına Uygulanması" M.S.Ü. Y.Lisans Tezi (yayınlanmamış), 86.

Zeren, Nuran

"Kentsel Alanlarda Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği", İ.T.Ü. Doktora Tezi; 1981.

Yaylalı, Füsun
Fidan, Şahin
Lahooty Saied

"Marmara Takım Adaları Sit Korumasına Yardımcı Bir çalışma", M.S.Ü.Yüksek Lisans Tezi, 85.

Beyoğlu Kilisesi Başpapazı Konstantin, Ortodoksiyon kitabı.

Türk (İnönü) Ansiklopedisi, C.I ve C.IX.

4.Balkan Ülkeleri Mimarları Konferansına gelen bildirinin T.Akçura tarafından redaksiyonundan: "Sanayileşmiş Bir Ülke Olarak Türkiye'de Tarih Çevre Koruması ve Restorasyonu", Mimarlık 9, Ağustos 83.

"T.K.ve T.V.İst. Bölge Kurulu 85-86 yılları arasındaki tutanak ve kararları."

"Taşınmaz kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu", Resmi Gazete, 23.7.1983.

"İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı (1/5000 Ölçekli Nazım Plan Araştırma Raporu) C.I., M.S.Ü. 1 No'lu Döner Sermaye İşletmesi, Temmuz 87.

"İst.Marmara Takım Adaları Sit Koruma Planı" (Sentez Raporu ve 1/1000 İmar Uygulama Planları raporu), C.II., 1 No'lu Döner Sermaye İşletmesi.